

THEODOR GIORGI

ΠΑΝΑΓΙΑ

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Ε'—1931

ΑΘΗΝΑΙ, 1 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ 113

ΤΑ ΔΩΡΑ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΣΟΥ...

Τὰ δῶρα τῆς ἀγάπης σου, Καλέ,
μ' ὄλα τὰ μῦρα,
κ' ἂν δὲ μοῦ τ'ἀφερῆς, ἐγὼ
πλούσια τὰ πῆρα.

Τὰ πῆρα καὶ ταξίδια βαθιά
σταὺς ἄλλους τόπους,
κ' ἀγαπηθήκαμε ἔξω ἀπ' τὸν καιρὸ
καὶ τοὺς ἀνθρώπους.

Ὅλα, κ' ἀκόμα τὸν παντοινὸ
τῆς καρδιᾶς πόνο,
ποὺ τὸ βασιλικὸ του ἔχει σ' αὐτὴ
στημένα θρόνο,

τὸν ξέχασα, καὶ δόθηκα μὲ μιᾶς
ψυχῇ καὶ σάρκα,
στὸ πέλαο τῆς ἀγάπης, μὲ τοῦ νοῦ
πλατιά τὴ βάρκα.

Πλέρια μου τὰ ξανάδωκες ἐσὺ
τὰ στερημένα,
κ' ὄλο τὸ καλοκαῖρι ἔχω τραφῆ
γλυκὰ ἀπὸ σένα.

Τὴν κάθε αἰγὴ μὲ ξύπναγε ἀπαλὰ
τὸ χἀϊδεμά σου,
καὶ τὴ βουνίσια γεύομουν δροσιὰ
στὴν ἀγκαλιά σου.

Κι' ὡς ἔγεργεν ὁ ἥλιος στὸ βουνό,
πῶς ἀπ' τὸ χέρι
μ' ἔσπερνες κ' ἀνεβαίναμε μαζι,
χρυσὸ μου ταῖρι!

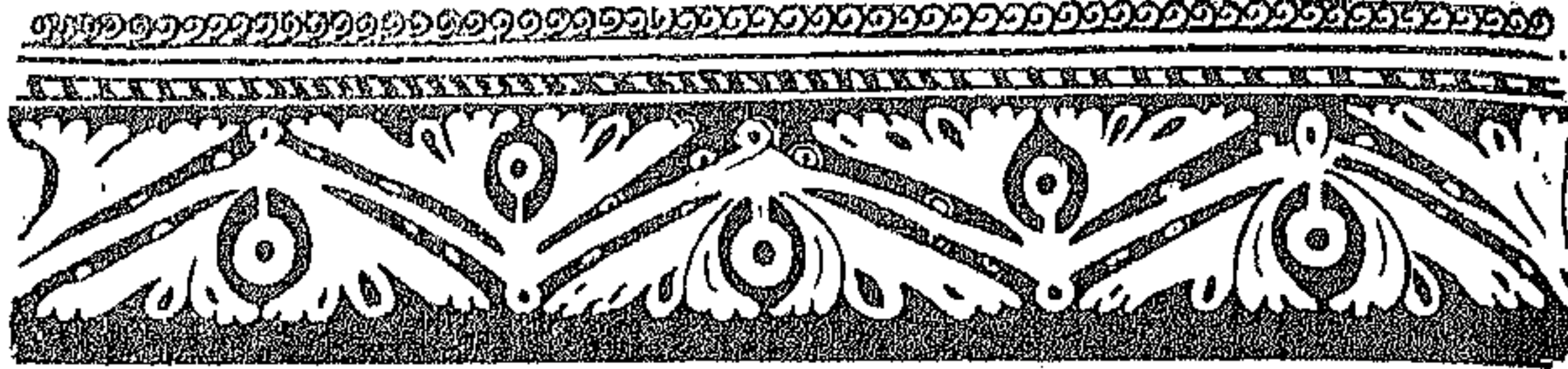
Κ' οἱ νύχτες, ὦ, κ' οἱ νύχτες σιωπηλές
κ' ἀστροντυμένες,
καὶ μόνο ἔμεῖς στὸ διάσο, δυὸ ψυχές
ἔρωτεμένες...

Τὰ δῶρα τῆς ἀγάπης σου, Καλέ,
μ' ὄλα τὰ μῦρα,
τὶ κ' ἂν δὲν τ'ἀφερῆς! Ἐγὼ
πλούσια τὰ πῆρα.

Καὶ τώρα ζοῦνε πάνω ἀπ' τὸν καιρὸ
καὶ τοὺς ἀνθρώπους,
στῆς φαντασίας μέσα τοὺς βαθιούς,
τρισάγιους τόπους!

ΜΥΡΤΙΩΤΙΣΣΑ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

ΑΣΤΥΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

Καταρτίζεται, λοιπόν—ἔτσι διαβάζω τοῦλάχιστον στίς ἐφημερίδες—μια μεγάλη Ἐπιτροπή ἀπὸ εἰδικούς, ποὺ πρόκειται νὰ ἐπιφορτισθῇ μὲ τὴν προστασία τῆς αἰσθητικῆς τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Πρόκειται δηλαδὴ γιὰ τὴν ἴδρυση μιᾶς νέας ὑπηρεσίας, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ὀνομασθῇ ἴσως ἀστυαισθητική ὑπηρεσία.

Ἡ νέα αὐτὴ ὑπηρεσία νομίζω πὼς ἔρχεται κάπως ἄργα. Ἄν ὑπῆρχε ἀπὸ λίγα χρόνια πρῶτῃτερα κι' ἂν λειτουργοῦσε ὅπως θὰ ἔπρεπε νὰ λειτουργήσῃ, ἴσως πολλὰ ἀνεπαρόρθωτα ἐγκλήματα εἰς βᾶρος τῆς δημοσίας αἰσθητικῆς θὰ εἶχαν προληφθῇ. Στὸ μεταξὺ αὐτό, ἡ Ἑλλάς—γιατὶ δὲν πρόκειται μονάχα γιὰ τὴν πρωτεύουσα—γέμισε ἀπὸ βάρβαρα καὶ ἀνόρθα μνημεῖα, ποὺ ἄργα ἢ γρήγορα κάποια γενεὰ Ἑλλήνων, μὲ μεγαλύτερον πολιτισμὸ ἀπ' τὸν πολιτισμὸ τῆς γενεᾶς μας, θὰ θεωρήσῃ χρέος τῆς νὰ τὰ ἐξαφανίσῃ. Εἶναι ἀνάγκη τάχα ν' ἀναφέρω τὰ διάφορα «ἡρώα», ποὺ μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς Ἐκατονταετηρίδος γέμισαν πόλεις καὶ χωριὰ μὲ ἰσάριθμα μνημεῖα ἀκαλαισθησίας; Χθεσινὸ ἀκόμα εἶναι τὸ περίφημο μνημεῖο τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτη, στὴν καρδιά τῶν Ἀθηνῶν, ποὺ, μὲ τὴν ἀστοχὴ τοποθέτησή του, σακάτεψε τὸ ρυθμὸ ἑνὸς ἱστορικοῦ κτιρίου τῶν Ἀθηνῶν, τῶν παλιῶν Ἀνακτόρων, προσθέτοντάς του, προοπτικῶς, ἓνα πάτωμα ἀκόμα καὶ ἀφίνοντας μετέωρες καὶ κρεμασμένες στὸν ἀέρα τίς κολόνες τῶν προπυλαίων του. Χωρὶς νὰ λογαριασθῇ, ὅτι καὶ τὸ ἴδιο, μὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ του—ὅσο μπορεῖ νὰ κρίνῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν τωρινή του ἐμφάνιση—δὲν πρόκειται νὰ βρεθῇ στὸ συμβολικὸ ὕψος τῆς ιδέας ποὺ τὸ ὑπαγόρευσε. Καὶ δὲν πρέπει νὰ

ξεχνοῦμε ἀκόμα ὅτι, ἂν ἐσώθηκε ἡ αἰσθητικὴ τῶν Ἀθηνῶν στὸ πιὸ εὐαίσθητο σημεῖο τους ἀπὸ τὸ καταπληκτικὸ ἐγκλημα ποὺ τῆς εἶχε μελετηθῇ μὲ τὸ Μέγαρο τῶν Δικαστηρίων, ἂν γλύττωσε ἡ ἱερὴ περιοχὴ τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τὸν τεράστιο, βάρβαρο ὄγκο, ποὺ ἀπέληξε, γιὰ μιὰ στιγμή, νὰ συντρίψῃ μὲ τὸ βᾶρος του τίς γραμμὲς μιᾶς θείας ἀρμονίας φυσικῆς καὶ ἀρχιτεκτονικῆς ἢ σωτηρία ἀπ' τὸ μεγάλο, ἀνεπαρόρθωτο κακὸ ὀφείλεται στὴν ἐξέγερση ὄλου τοῦ πολιτισμένου κόσμου γιὰ τὸ ἀνοσιούργημα.

Ἡ νέα ὑπηρεσία, ποὺ ἰδρύεται, θὰ σώσῃ ἄραγε, θὰ ἔχῃ τὴ δύναμη—τὴν ἱκανότητα ἴσως μπορεῖ νὰ τὴν ἔχῃ—νὰ σώσῃ τὴν αἰσθητικὴ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων ἀπὸ νέα ἐγκλήματα; Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι βέβαιος. Ἄλλοῦ τὴν αἰσθητικὴ τῶν πόλεων τὴ προστατεύει καὶ τὸ κοινὸ καλλιτεχνικὸ αἶσθημα τῶν πολιτῶν. Πράγματα, ποὺ γίνονται ἐδῶ χωρὶς κανέναν νὰ διαμαρτυρηθῇ, δὲν θὰ ἦσαν ἀνεκτὰ σὲ κανένα ἄλλο μέρος τοῦ πολιτισμένου κόσμου. Γιατὶ θὰ εἶχαν ἐξείρει τὸ καλλιτεχνικὸ αἶσθημα ὄχι μόνον τῶν μορφωμένων ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀμαξάδων ἀκόμα καὶ τῶν θυρωρῶν. Ἐξὸ βλέπει κανεὶς τερατουργήματα ἀρχιτεκτονικὰ καὶ γλυπτικὰ, μπροστὰ στὰ ὁποῖα περνοῦν ὑπουργοί, βουλευτές, γερουσιαστές, ἀξιωματικοί, ὑψηλοὶ ἀξιωματοῦχοι τῆς πολιτείας, αὐτοὶ ἀκριβῶς, ποὺ διαχειρίζονται τίς ἑλληνικὲς ἐξουσίες, καὶ ὄχι μόνον δὲ νοιώθουν νὰ πληγώνεται ἡ καλαισθησία τους—ὅπως θὰ συνέβαινε καὶ σ' ἓνα θυρωρὸ ἀκόμα παριζιάνικης ὀκέλας—ἀλλὰ καὶ εἶναι ἔτοιμοι νὰ «διαφωνήσουν» μὲ κάθε εἰδικὸ καὶ καλαισθητὸ ἀνθρώπο ποὺ θὰ τολμοῦσε νὰ

ἔχῃ τὴν ἀντίθετην ἰδέαν. Πὼς νὰ πιστέψῃ λοιπὸν κανεὶς, ὅτι μιὰ ὁποιαδήποτε «Ἐπιτροπή» ἢ ἔχῃ τὴ δύναμη νὰ ἐπιβάλλῃ τὴ γνώμη τῆς σ' ἓναν ὑπουργὸ ἢ καὶ στὸ ὑπουργικὸ συμβούλιο ὀλοκλήρο, ποὺ θὰ ἔχῃ τὸ βέτο σ' αὐτὰς τίς περιστάσεις, μαζί μὲ τὸ δικαίωμα νὰ ἀγνοήσῃ ἢ νὰ περιφρονήσῃ τὴ γνώμη τῶν εἰδικῶν; Ἰῶν εἰδικῶν, ποὺ εἶναι γνωστὸ ὅτι στὴν Ἑλλάδα ὑπάρχουν, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ ἔχῃ τὴν εὐχαρίστηση καθε ὑπουργὸς νὰ παρουσιάζεται ὡς εἰδικώτερός τους.

Ἴσως ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ποὺ συγκεντρῶναι στοὺς κόλπους τῆς σοφοῦς, ἱστορικοῦς, ἀρχαιολόγους, ἀρχιτέκτονες, ζωγράφους, λογοτέχνες, εἰδικούς τέλος πάντων ὄλων τῶν κλάδων, θὰ μπορούσε μὲ τὸ κύρος τῆς νὰ ἔχῃ «ἀσχύουσαν γνώμην» ἀπάνω σ' αὐτὰ τὰ ζητήματα. Ἄλλωστε ἓνας ἀπὸ τοὺς σκοποὺς τοῦ προορισμοῦ τῆς εἶναι καὶ αὐτός. Ἀλλὰ πότε ζητήθηκε ἡ γνώμη τῆς γιὰ τέτοια ζητήματα; Πολλοὶ ἔχουν τὴν ἀντίληψη, ὅτι ἡ Ἀκαδημία θὰ μπορούσε νὰ δίνῃ τὴ γνώμη τῆς σὲ ζητήματα τῆς ἀρμοδιότητός τῆς καὶ χωρὶς νὰ τῆς ζητηθῇ ἀπὸ τὴν Πολιτεία. Βρέθησαν μάλιστα καὶ μερικοὶ νὰ διατυπώσουν, τώρα τελευταία, τὴν ἀπορία, πὼς γιὰ τὸ ζήτημα τοῦ Μεγάρου τῶν Δικαστηρίων, ἐνῶ τόσες ξένες Ἀκαδημίες ὕψωσαν φωνὴ διαμαρτυρίας, προστατεύοντας τὴν αἰσθητικὴ ἑνὸς κλασικοῦ τοπίου καὶ τῶν μνημείων του, μόνο ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν—τῶν ἀπειλούμενων Ἀθηνῶν—δὲν εἶπε τὴ γνώμη τῆς. Ἀλλὰ δὲν ἐσκέφθησαν ὅσοι παρεγγήσαν τὴν ἐπίμονη σιωπὴ τῆς ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα, ὅτι ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ἐπειδὴ ἀκριβῶς εἶναι ἑλληνικὴ ἀκαδημία, δὲ μπορεῖ νὰ φθεῖρῃ τὸ κύρος τῆς—ἓνα κύρος, ποὺ τῆς εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ἐκ-

πλήρωση τῆς ἀποστολῆς τῆς—δίνοντας ἀπρόσκλητη, σὰν τὸν τελευταῖο σὺλλογο, γνώμες προωρισμένες νὰ μὴν εἰσακουσθοῦν. Ἰότε μόνο ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν θὰ μπορούσε ν' ἀποφαινεται ὑπευθύνως γιὰ παρόμοια ζητήματα, ὅταν οἱ γνώμες τῆς, προκαλούμενες ἀπὸ τὴν Πολιτεία, ὡς ἀπὸ ἀνώτερο συμβουλευτικὸ σῶμα, θὰ ἦσαν ὑποχρεωτικὲς γιὰ τὸ Κράτος. Ἐπομένως, ἐφ' ὅσον οἱ γνώμες τῆς Ἀκαδημίας δὲ μπορούν ν' ἀποτελέσουν κανένα εἶδος κυρώσεων, ἡ Ἀκαδημία δαίχνει σεβασμὸ στὸν ἑαυτὸ τῆς μὲ τὸ νὰ μὴ τίς ριφοκινδυνεύῃ «αὐτεπαγγέλτως», ἐκθέτοντας τὸ κύρος τῆς. Στὸ Κράτος ἀπομένει νὰ βρῇ τὸν κατάλληλο τρόπο νὰ χρησιμοποιοῦσῃ τὸ ἠθικὸ κεφάλαιο τῆς Ἀκαδημίας του, δημιουργώντας ἀπὸ τὸ σοφὸ αὐτὸ σῶμα ἓναν ἀνώτερο σύμβουλο καὶ συνεργάτη του.

Στὸ μεταξὺ εἶναι ὁπωσδήποτε εὐχάριστο, ὅτι κάποια φροντίδα ἐπιτέλους παρατηρεῖται γιὰ τὴν προστασία τῆς αἰσθητικῆς τῶν πόλεων. Ὅ,τι ἔγινε ὡς τώρα εἰς βᾶρος τῆς, εἶναι ἄργα πιά γιὰ νὰ ξεγίνῃ. Πολλὲς γενεὲς ἀκόμη θὰ ὑποφέρουν τὴ ντροπὴ αὐτὴ, ὡς ποὺ νὰ ρθῇ ἡ μοιραία στιγμή—καὶ δὲ μπορεῖ, παρὰ νὰ ρθῇ κάποτε—τοῦ γκρεμίσματος. Ἄς ἐλπίσουμε, τοῦλάχιστον, ὅτι στὸ μέλλον νέες βαρβαρότητες δὲ θὰ προστεθοῦν στίς παλιές. Ἄν ἡ νεαρὴ ὑπηρεσία τῆς ἀστυαισθητικῆς, ποὺ καταρτίζεται, μπορέσῃ ν' ἀναχαιτίσῃ τὸ κύμα τῆς βαρβαρότητος ποὺ ἐκάλυψε τὴν Ἑλλάδα καὶ, γιὰ μιὰ στιγμή, ἀπέληξε νὰ πνίξῃ κι' αὐτὸν τὸν Παρθενῶνα, τὸ κέρδος τοῦ ὅ,τι μπορεῖ νὰ σωθῇ ἀκόμα θὰ εἶναι ἀρκετὸ. Ἀλλὰ στὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπάρχει χειρότερος προφήτης ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ προφητεύει τὸ καλὸ.

Qui vivra verra.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Ἡ ΑΠΟΣΥΝΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

Ἡ «Νέα Ἑστία», σ' ἓνα βραχὺ, ἀλλὰ ζουμερὸ σημεῖωμα τοῦ διευθυντοῦ τῆς, συνώψισε τὴν περίεργον ἐξέλιξιν ποῦ ὑπέστη, ἐφέτος τὸ καλοκαίρι, τὸ Ἀθηναϊκὸν θέατρον. Ἐὰν τριάντεσσαρα θέατρα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος, ἢ τοῦλάχιστον ἀπὸ εἰκοσαετίας, συνεκεντρώτο ἡ κίνησις, ἔκλεισαν, καὶ οἱ θίασοι τῶν ἐτραπήσαν ὄχι μόνον, ὅπως ἄλλοτε, πρὸς τὰς ἐπαρχίας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ συνοικιακά θέατρα, ἐξ ὧν τινὰ εἶναι τῶρα μεγάλα καὶ ὠραῖα αἰθουσαι κτισθεῖσαι διὰ κινηματογράφους.

Μερικοὶ σύγχρονοί μας, αἰσιοδοξότεροι καὶ τοῦ ἥρωος τοῦ Βολταίρου Παγγλώσσου, ἐπήρσαν κατ' ἀρχὰς τὸ πρᾶγμα κάπως ἀψήφιστα. «Παριστάμεθα, μοῦ ἔλεγεν ἓνας ἐξ αὐτῶν, εἰς φαινόμενον Ἀποκεντρώσεως». Δυστυχῶς τὰ πράγματα δὲν εἶναι τόσο ἀνώδυνα. Ὅσοι ἔλαβον τὸν κόπον ν' ἀκολουθήσουν τὴν ἐν τῇ «Περιφέρειᾳ» δραματικὴν κίνησιν, ἐπέσθησαν ὅτι ἐπρόκειτο κατ' οὐσίαν περινεοελληνικῶν τουρνέ, κατὰ τὸ μάλλον ἢ ἤττον ἐπὶ τῇ βάσει «μπουλουκίων», δηλαδὴ ὄχι περὶ Ἀποκεντρώσεως ἀλλὰ περὶ Ἀποσυνθέσεως.

Χαρκτηριστικὰ ἦσαν δύο φαινόμενα. 1ον) Ἡ κατὰ πολὺ κατωτέρα ἐμψάνισις τῶν ἔργων: οἱ θίασοι, πρὸ ὅλον ποῦ μετεῖχον αὐτῶν καλοὶ ἠθοποιοί, ἦσαν πολὺ ὑποδεέστεροι ἀπὸ ἐκείνους τῶν κεντρικῶν θερινῶν θιάσων ἢ δὲ ἀνεπάρκεια τῆς σκηνοθεσίας, τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μέτριον ποιοτικῶς καὶ ἀραιὸν ποσοτικῶς ἀκροατήριον, τὰ τσαλακωμένα ροδχατῶν ἠθοποιῶν, ὅλα ὑπενθύμιζαν δευτερεύουσαν ἐπαρχιακὴν πόλιν. 2ον) Ἐὐδραματολόγιον τῶν κινητῶν θιάσων δὲν περιελάμβανε κανὲν νέον ἔργον, οὔτε ἑλληνικόν, οὔτε καὶ ξένον. Ὑπὸ τοιοῦτους ὄρους, ὄχι μόνον τὸ ἐπίπεδον τῶν πρᾶστέσεων ἐξέπεσε, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ διὰ τὸ θέατρον ἐμαράνθη. Τοῦτο δὲ εἰς στιγμὴν, καθ' ἣν ἔπρεπε νὰ καταβληθῇ καθε προσπάθεια πρὸς ἀναζωπύρωσιν αὐτοῦ, λόγῳ τοῦ συναγωνισμοῦ τοῦ Κινηματογράφου καὶ τῆς Ἐπιθεωρήσεως.

Ὁ βαθμὸς τῆς ἀδιαφορίας τοῦ κόσμου πρὸς

τὴν θεατρικὴν κίνησιν εἶναι τοιοῦτος, ὥστε, ἐνῆ ἀπὸ ἐτῶν εὐδοκίμοῦσαν καὶ ἐπέσυραν τὴν προσοχὴν θίασοι τινὲς νέων, παίζοντες πρόσωπον ἀνάλογον πρὸς τὰ ἀλλαχοῦ «θέατρα πρωτοπορείας», ἐφέτος καὶ αὐτοῦ τοῦ εἶδους οἱ θίασοι εἶναι ἐν πλήρει παρακμῇ. Πράγματι, τὸ μὲν θέατρον τῶν Ἐξαρχείων «Ἀτλανεῖς», μετὰ γενναῖον ἀγῶνα ἰκανῶν ἐβδομάδων, ἠτομόλησε πρὸς τὴν Ἐπιθεωρήσιν. Ἐὐδὲ θέατρον Παγκρατίου «Δαιμόν», ποῦ ἐγνώρισε πέρυσι ἡμέρας δόξης, ἐξακολουθεῖ τὴν πάλιν, ἀλλὰ μέχρις ὥρας δὲν μᾶς ἔδωκε κανένα σημαντικὸν νέον ἔργον, οὔτε ἑλληνικόν οὔτε ξένον.

Ἀδύγου δὲ τυχόντος περὶ θεάτρων νέων, καλῶν νὰ προστεθῇ ὅτι αὐτὰ, καὶ ἐν εἶχον εὐδοκίμησει, δὲν θ' ἀνεπλήρωναν τὰ λεγόμενα γαλλιστὶ τζατικὰ (théâtres d'ordre). Ὅντως, ὁ προσρισμός των εἶναι ὄχι ν' ἀναπληροῦν τὰ δεύτερα, ἀλλὰ νὰ συμπληροῦν τὴν δρᾶσιν αὐτῶν, ἐπιτρέποντα εἰς νέους συγγραφεῖς καὶ νέους ἠθοποιούς ν' ἀναδειχθοῦν. Μόνα των δὲν ἀρκοῦν διὰ νὰ δημιουργήσουν ἀρίστην θεατρικὴν κίνησιν, διότι καὶ μέσων στεροῦνται, καὶ οἱ συγγραφεῖς καὶ οἱ θίασοί των, κατ' ὑπόθεσιν, ἔχουν (ὅπως ἡ Ἑλλάς τοῦ Μπήκονσφηλδ) μᾶλλον μέλλον παρά παρόν.

Ὅπως δὲ ποτε, ἐφέτος, οὔτε τὴν περιορισμένην αὐτῶν ἀποστολὴν ἐξεπλήρωσαν ὅσον ἄλλοτε ἐπιτυχῶς οἱ αὐτοτελεῖς συνοικιακοὶ θίασοι. Ἡ δὲ θεατρικὴ κίνησις, ἀνύπαρκτος εἰς τὸ κέντρον, μετρία εἰς τὴν περιφέρειαν, περιήλθεν εἰς κατάπτωσιν οἷαν δὲν ἐγνώρισαν οὔτε καὶ οἱ παλαιότεροι. Ἀναμφισβητήτως καὶ πρὸ σαράντα, ἴσως δὲ καὶ πρὸ πενήντα ἐτῶν, ἡ κατάστασις ἦτο ἀσυγκρίτως ἀνωτέρα ἢ ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1931. Εἶναι θλιβερόν, πρωτεύουσα κράτους ἀσυγκρίτως πλουσιωτέρου, ἢ ἡ Ἑλλάς τοῦ Κουμουνδούρου καὶ τοῦ Τρικούπη, μὲ πληθυσμὸν (συμπεριλαμβανομένου τοῦ Πειραιῶς) πολλὰ πλάσιως ἀνώτερον, νὰ μὴ δύναται νὰ συναγωνισθῇ τὴν «Παλιὰ Ἀθήνα» ἐπὶ ἐδάφους, τὸ ὁποῖον δικαίως θεωρεῖται ὡς μίαν τῶν τρανότερων ἐκδηλώσεων τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ δὲ κατάπτωσις αὕτη, ἐν ἐξακολουθήσει, δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ θεραπευθῇ οὔτε διὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου. Ἐκτός, πράγματι, τοῦ ὅτι ἡ ἀδιαφορία τοῦ κοινοῦ διὰ τὸ θέατρον, καθισταμένη συνήθεια ἐρριζωμένη, θὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῶν τυχῶν τοῦ νέου ἰδρύματος, καὶ ὅτι τοῦτο ἐξ ἄλλου πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ στρατολογήσῃ τοὺς συνεργάτας τοῦ ἐξ ἠθοποιῶν ποῦ χάνουν ὀνημέραι περισσότερον τὰς κεραιδοὺς σοβαρᾶς σκηνηῆς. — Ἐθνικὸν θέατρον ὑποθέτει παντοῦ καὶ πάντοτε ὑπαρξὶν ἄλλων θεάτρων. Ὡς δεικνύει ἡ δρᾶσις τῆς Γαλλικῆς Κωμωδίας, τοῦ Μπουργκτέτερ καὶ τῶν λοιπῶν κρατικῶν σκηνηῶν, τὸ ἑθνικὸν θέατρον ἀποστολὴν ἔχει ὄχι νὰ μονοπωλήσῃ τὴν θεατρικὴν κίνησιν, ἀλλὰ ν' ἀνυψώσῃ τὸ ἐπίπεδον αὐτῆς.

* *

Ἄς ἐξετάσωμεν τῶρα, πόθεν δύναμεθα νὰ ἐλπίσωμεν θεραπείαν; Ὁ ζητῶν τὸ φάρμακον πρέπει ν' ἀνεύρη πρώτα τὰ αἷτια τῆς ἀσθενείας. Ποῖα ἄρα γε εἶναι ταῦτα; Ἡ «Νέα Ἑστία» ὑπέδειξε δύο: α) τὴν ἑλλειψιν γυναικῶν ἀστέρων ποῦ νὰ ἔχουν τὸ γόητρον τῆς Κοτοπούλη ἢ τῆς Κυδῆλης· β) τὴν ἑλλειψιν ὑπαίθριων θεάτρων εἰς τὸ κέντρον.

Ἀμφότεροι οἱ λόγοι οὔτοι εἶναι σοβαρώτατοι. Ἐν πρώτοις, ἐν ἔχωμεν ὄχι ὀλίγας (ἴσως τέσσαρας) καλὰς πρωταγωνιστριάς, — ἐξ ὧν αἱ ἀναφερθεῖσαι ὑπὸ τῆς «Νέας Ἑστίας» δύο — αἱ κυραὶ Παπαδάκη καὶ Ἀλίκη — ἀπέδειξαν ἤδη ὅτι μποροῦν νὰ ὑποδυθοῦν ποικιλώτατα πρόσωπα, ἐν τούτοις θὰ ταῖς χρειασθῇ κάποιος χρόνος διὰ ν' ἀποκτήσουν τὴν ἐπιβολὴν τῶν δύο μας μεγάλων γυναικῶν ἀστέρων. Ἐξ ἄλλου δὲν κατώρθωσαν ἀκόμη νὰ φανατίσουν ὄμιλους θαυμαστῶν, ἢ δὲ ἱστορία τοῦ ἀθηναϊκοῦ Θεάτρου δεικνύει, ὅτι ἀνέκαθεν (βλέπε παλαιότερα τὰ κατὰ Παρασκευοπούλου καὶ Βερώνη,) μόνον δταν ἀνάψῃ συζητήσις περὶ τῆς ὑπεροχῆς ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς πρωταγωνιστριάς, ἀρχίζει τὸ πλῆθος νὰ συγκινηθῇ. Νέα αὕτη ἀπόδειξις ὅτι ὁ Ἕλληνας ἔχει τὸ μικρόδιον τοῦ κομματισμοῦ εἰς τὸ αἷμα του.

Ὡς πρὸς τὰς κεντρικὰς αἰθούσας, εἶναι ἐκτός συζητήσεως ὅτι, ἀφ' ὅτου αὐταὶ ἐστεγάσθησαν, ἢ ἐν αὐταῖς διαμονὴν κατέστη μαρτύριον, δίδον κάποιαν ἰδέαν τοῦ τι ὑπέφερον οἱ ἀγκλειόμενοι ἐντὸς τοῦ ταύρου τοῦ Φαλά-

ριδος. Ἀκόμη ἐσχάτως ὁ γράφων ἠθέλησε ν' ἀκολουθήσῃ εἰς τὸ θέατρον Κεντρικῶν παραστάσιν εἰδικῶς ἐνδιαφέρουσας, διότι ἔπαιξε διὰ πρώτην φοράν νεαρὰ ἠθοποιός — καὶ ἡ ἐμψάνισις νέων ἠθοποιῶν εἶναι ἡ καλλιτέρα ἐγγύησις ἀναπτύξεως τῆς ἑλληνικῆς σκηνηῆς — ἐν τούτοις, παρὰ τὴν γνωστὴν του εὐσυνειδησίαν, δὲν ἠμπόρεσε νὰ μείνῃ μέχρι τέλους.

Ἐὐτυχῶς οὔτε ἡ ἑλλειψίς γυναικῶν ἀστέρων, οὔτε ἡ ἑλλειψίς δροσερῶν ὀπωσδήποτε αἰθουσῶν εἶναι κακὰ ἀθεράπευτα. Ἐν πρώτοις, ὑπάρχει ἐλπίς ὅτι καὶ ἡ Κυδῆλη καὶ ἡ Κοτοπούλη θὰ ἐπανέλθουν. Ἄν παρατείνουσαν τὴν ἀπουσίαν των, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην θὰ κατακτήσουν τὴν θέσιν των ἐν τῷ μεταξύ δὲ τὸν θεσμὸν τῆς μοναδικῆς πρωταγωνιστριάς δύναται ν' ἀναπληρώσῃ ἡ δύσκολος, ἀλλ' ἐπιβαλλομένη ὑπὸ τῶν πραγμάτων συγκέντρωσις ἐν τῇ αὐτῇ θιάσῳ δύο ἢ καὶ τριῶν πρώτης γραμμῆς γυναικῶν.

Δεύτερον, οἱ ἰδιοκτητῆται τῶν κεντρικῶν αἰθουσῶν δὲν ἠμποροῦν νὰ στεροῦνται ἐπ' ἀπειρον τῶν κερδῶν ποῦ ἐπορίζοντο διὰ τῆς κατὰ τοὺς θερινούς μῆνας ἐκμεταλλεύσεως αὐτῶν. Πρέπει νὰ τὰς καταστήσουν δροσερωτέρας, εἴτε διὰ καταλλήλου συστήματος ἀνεμιστήρων, εἴτε διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀμερικανικῶν ψυκτηρῶν (refrigerateurs), τὰ ὁποῖα, διαδοθέντα εἰς τινὰς τῶν κεραικῶν κινηματογράφων, κατέστησαν τούτους πραγματικὰ θερινὰ ἐντευκτήρια (θερμοκρασία 22 βαθμῶν). Ἄν πάλιν οἱ θεατρῶναι στεροῦνται καὶ αὐτῶν τῶν διὰ τοιαύτας μετατροπὰς σχετικῶς μικρῶν κεφαλαίων, πρέπει νὰ κάμουν ὥστε ἡ θεατρικὴ περίοδος ν' ἀρχίζῃ ὄχι μετὰ τὸ Πάσχα (τὴν ἡμερομηνίαν ἐπέβαλλε τὸ ἀστέγαστον τῶν παλαιῶν θεάτρων,) ἀλλ' ἀπὸ τῆς πρώτης ἐβδομάδος τῆς Σαρακοστής. Ἡ δ' ἐπιτυχία τῆς ἱστορίας τῆς Ἀθήνας τοῦ Μωραϊτίνη δεικνύει ὅτι ἡ καινοτομία δὲν παρυσιάζει κινδύνους. Ὁβτω θὰ ἔχωμεν, ὅπως ἄλλοτε, πεντάμηνον «σαιζόν», ἀλλὰ μὲ διακοπήν κατὰ τίς μεγάλας ζέστες: ἦτοι περίοδον διαρκουσαν ἀπὸ Μαρτίου μέχρι Ἰουνίου καὶ Σεπτεμβρίου μέχρι Νοεμβρίου.

Διὰ τοὺς βροχεροὺς καὶ ψυχροὺς μῆνας δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ προβλέψῃ συρροὴν εἰς τὰς νυκτερινὰς παραστάσεις, τὸ μόνον δὲ ποῦ ἠμπορεῖ νὰ προσελκύσῃ κόσμον, εἶναι σειρὰ ἀπογευματινῶν 6 1/2 — 9 1/2 μ. μ.

Ἄν λοιπὸν τὰ αἷτια τῆς σημερινῆς συμφορᾶς ἦσαν μόνον τὰ προμνησθέντα δύο, παρ' ἑλπὴν τὴν μεγίστην σπουδαιότητα αὐτῶν, τὸ κακὸν δὲν θὰ ἦτο ἀνίατον.

Δυστυχῶς ὑπάρχουν καὶ ἄλλα, ὅχι τόσο εὐκόλως θεραπεύσιμα. Μὴ δυνάμενος νὰ τ' ἀναφέρω ἕλα, περιορίζομαι εἰς τὰ ἑξῆς:

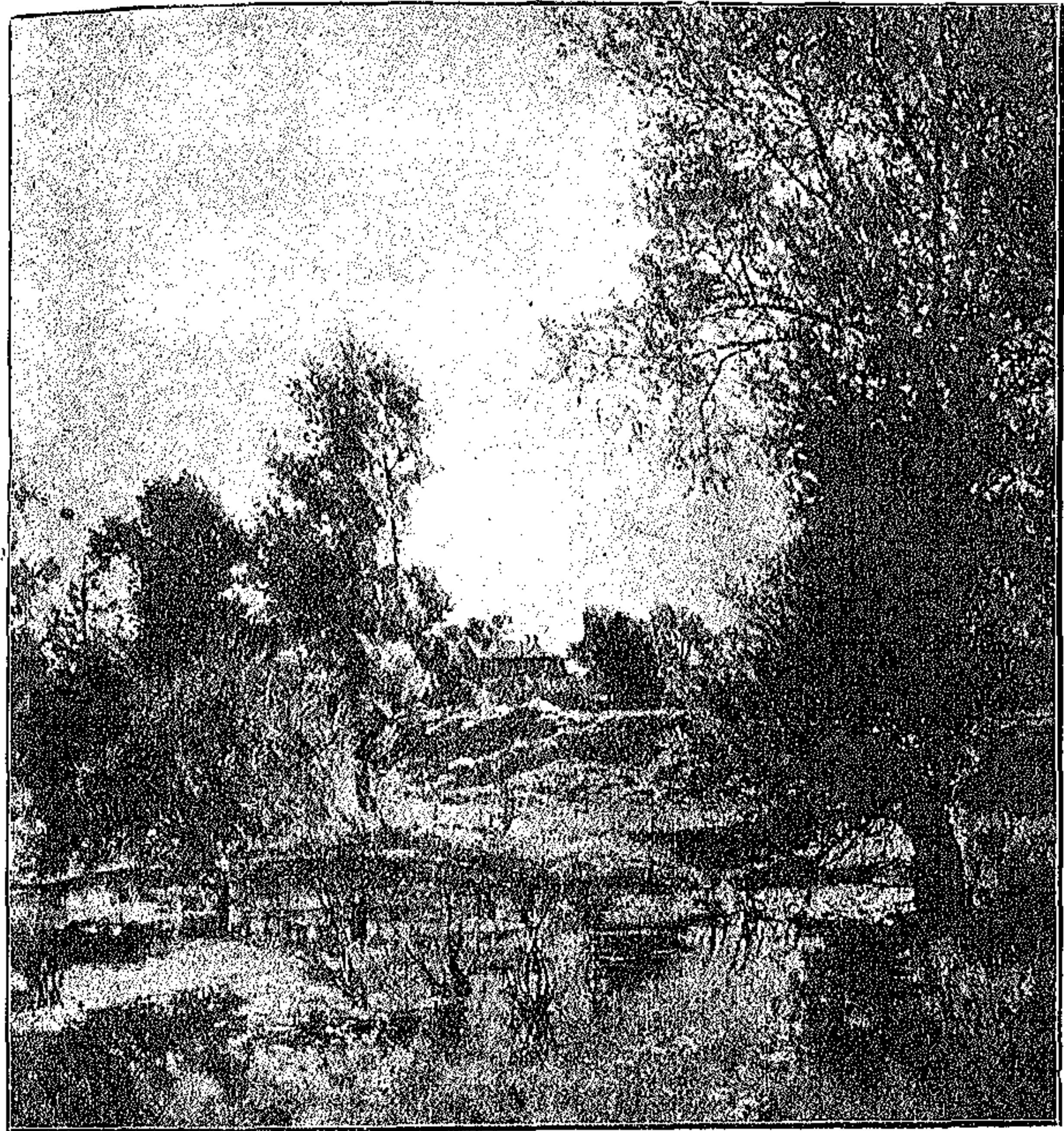
1ον) Ἡ ἄλλειψις διευθυνεῶν. — Ἐν ἀπευθείᾳ αὐτῶν, τὴν διεύθυνσιν ἀντλαμβάνουν ἠθοποιοὶ ἢ ἠθοποιοί. Ἐν τῇ α' περιπτώσει, ἔχομεν δικτατορίαν μὲ πολὺ περισσώτερα κακὰ παρὰ ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ πεδίου. Διότι ὅχι μόνον ὁ θίασος καταρτίζεται ἐπὶ τῇ βίᾳ συμπαθειῶν καὶ συγγενικῶν δεσμῶν, ἀλλὰ, ὑπερ χεῖριστον, ὁ πρωταγωνιστῆς-ἠθοποιὸς θυσιάζει τὴν δευτέραν ιδιότητα εἰς τὴν πρώτην. Ὅταν πάλιν ὁ θίασος ἔχη συνεταιρικὸν χαρακτήρα, τότε τὴν τυραννίαν ἀντικαθιστᾷ ἡ ἀναρχία, καὶ ἡ διάλυσις ἢ αἱ ἀποσκιρτήσεις εὐρίσκονται εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν.

2ον) Ἡ ἄλλειψις σκηνοθέτου. — Ἡ «ρεζί» ἔχει τοιαύτην σημασίαν, ὥστε εἰς πολλὰ μέρη (λ. χ. ἐν Γερμανίᾳ) τὸ ὄνομα τοῦ «ρεζισέρ» ἀναγράφεται ἐπὶ τοῦ προγράμματος μὲ μεγαλύτερα γράμματα παρὰ τῶν συγγραφέων καὶ τῶν πρωταγωνιστῶν. Παντοῦ δ' ἀναγνωρίζεται ὅτι θεάτρον ἀνευ σκηνοθέτου εἶναι ὀρχήστρα ἀνευ διευθυντοῦ. Ἐν ᾧ ὅμως αἱ συναυλίαι μᾶς διδόν τὴν δέουσαν σημασίαν εἰς τὴν ἑξασημίσιον πρώτης γραμμῆς μαέστρου, τὰ θεάτρα μᾶς νομίζουσιν ὅτι δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην σκηνοθέτου. Ἐξ οὗ χασμφοδίων οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς. Σχεδὸν ποτὲ δὲν εἶδ' ἐφέτος παρὰ τρεσσιν, ἢ ὅσιν, ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως ἢ ἄλλῃ, νὰ μὴ προκλήθῃ τὸ μείδιμα ἢ τὸν αἰκτον.

3ον) Ἡ ἄλλειψις ἀγρίου θιάσου. — Αὕτη, συνέπεια ἐν πολλοῖς τῆς ἑλλείψεως διευθύνσεως καὶ ρεζί, εἶναι ἀναμφισβήτητος. Βεβαίως, οἱ πλείστοι τῶν ἐφετεινῶν θερινῶν θιάσων, εἶχον πληθὺν καλῶν ἠθοποιῶν. Ἀλλὰ δὲν εἶδα παρὰ τρεσσιν, εἰς τὴν ὁποίαν εἰς ἢ περισσώτεροι ρόλοι νὰ μὴ ἀποδίδονται ἀνεπαρκέστατα. Συχνάκις τὸ κακὸν δὲν ὀφείλεται εἰς τὴν πτωχείαν τοῦ προσωπικοῦ, ἀλλ' εἰς τὸ ὅτι αἱ διανομαὶ ἐγένοντο «στὸν βρόντο», καὶ ἐνίοτε εἰς τὸ ὅτι μερικοὶ ἠθοποιοὶ ἐλησμόνουν τὴν ἀρχὴν ὅτι «δὲν ὑπάρχουν μικροὶ ρόλοι, ὑπάρχουν μικροὶ ἠθοποιοὶ» καὶ δὲν κατεδέχοντο τὰ δῆθεν δευτερεύοντα, καθ' ὃ βραχύτερα, μέρη.

4ον) Ἡ ἄλλειψις σοβαρᾶς προκαταρκτικῆς ἐργασίας διὰ τὸν καταρτισμὸν δραματολόγου. — Καλὸν δραματολόγιον εἶναι ἢ σπουδαιότερα ἴσως προϋπόθεσις τῆς ἐπιτυχίας ἐνὸς θεάτρου. Ἐπρεπε καθ' ἑαυτὰ τὰ ἔργα νὰ ἐκλέγωνται μετὰ προσοχῆς, εἰδικῶς δὲ διὰ τὰ ξένα, νὰ ἐξακριβοῦνται κατὰ πόσον ἐπέτυχον καὶ ἐκτὸς τῆς γενετικῆς (ἰδίως εἰς τὴν τῶσα τὰ κοινὰ πρὸς ἡμᾶς ἔχουσαν Ἰταλίαν). Ἐπιπροσθέτως, ἀλλ' ἀπαραιτήτως, πρέπει νὰ ἐξετάζεται κατὰ πόσον ὁ θίασος περιλαμβάνει ἠθοποιοὺς δυναμένους ν' ἀποδώσουν τὰ προτεινόμενα ἔργα. — Ἡδὴ ὅλοι οἱ παροικούντες τὴν Ἱερουσαλήμ γνωρίζουν ὅτι σχεδὸν τίποτε ἀπὸ αὐτῶν δὲν γίνεται. Οὐδέποτε περίοδος ἀρχίζει μὲ μελετημένον πρόγραμμα· συχνάκις δὲ τὴν προτίμησιν καθυπαγορεύει ἡ ἐμφάνισις μεταφράσεως, τὸ καπρίτσιο τοῦτοῦ ἢ ἐκείνου τῶν πρωταγωνιστῶν, ἢ οἰαδήποτε ψιλοκουθέντα ἀτόμων διατεινομένων ὅτι «παρὰ κολουθοῦν τὴν θεατρικὴν κίνησιν τῆς Εὐρώπης». Ἐνίοτε μεσολαβοῦν καὶ ταπεινότερα ἐλατήρια, ἢ ἐλπίς ἢ δηλαδὴ προσελκύσεως τοῦ κοινοῦ δι' ἐλαφρῶν (ἢ νὰ μὴ τι χεῖρον εἶπω) κομματιῶν. Ἐντεῦθεν ἢ πληθὺς χονδροκομμένων φαρσῶν. Ἐντεῦθεν ἀκόμη καὶ ὁ ἐκχυδαϊσμός, ἐπὶ τὸ γὰρ γαλιτικώτερον, τῶν τίτλων λεπτοτέρων κωμωδιῶν. Οὕτως ἐφέτος τὸ «Etienne» ἐγίνετο *Οἱ μαιτρῆσες τοῦ μπαμπᾶ* καὶ τὸ «Dessous de la Robe» (τοῦ Madis, δηλαδὴ τοῦ Μαρουδῆ) *Ἡ γυναῖκα μου κάνει τροτουάρ*.

Σχετικῶς πρὸς τὸν ἐκτραχηλισμὸν τοῦ δραματολόγου, πρέπει κανεὶς νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι εἰς αὐτὸν συντελοῦν ἀκουσίως καὶ οἱ ἔχοντες εὐγενεστέρως ἐφέσεις θίασοι. Αὐτοὶ πίπτουσιν εἰς ἀλλήν ὑπερβολήν. Νομίζουσιν ὅτι θεάτρον λογοτεχνικὸν πρέπει νὰ ἔχη δραματολόγιον προωρισμένον διὰ τοὺς ὀλίγους, καὶ καταρτίζουσιν τὸ ἰδικόν των κατὰ τὰ προγράμματα τῶν ξένων θεάτρων Πρωτοπορίας. Τοῦτο δὲ ἐνῶ, κυρίως μέχρις οὗ συντελεσθῇ ἡ μορφωσις τοῦ κοινοῦ, θὰ ἦτο ἔργον στοιχειώδους συνέσεως, παρὰ τὰ πρωτότυπα καὶ ἰδιόρρυθμα ἔργα, νὰ διδῶνται συχνὰ κωμωδία καλογραμμένα μὲν καὶ ἐνδιαφέρουσαι, συνάμα ὁμως δυνάμεναι ν' ἀρέσουν καὶ εἰς τοὺς πολλούς. Εἰς τὸ προκείμενον ὀλίσθημα ὑπέπεσεν ἐφέτος ὁ θίασος τοῦ Βεάκη, ὅστις ἔδωκε διαδοχικῶς ἓνα ἔργον ἀμερικανικόν, ἓνα οὐγγρικόν καὶ ἓνα ρωσικόν, ἕλα ἄριστα, ἀλλ' ὅλα ἐντελῶς

HEINRICH HÖNICH

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟ ΜΕΣΗΜΕΡΙ

ἔνα πρὸς τὴν νοοτροπίαν καὶ τῶν θεατῶν καὶ τῶν ἠθοποιῶν, — διὰ τὸ ὅποσον μάλιστα καὶ ἡ κωμωδία τοῦ Μολνάρ ἐπαίχθη μετριώτατα. Ἐς τοὺς δῆθεν λογοτεχνικοὺς κύκλους παρατηρεῖται καὶ μίᾳ ἀκατανόητος προκατάληψις ἐναντίον εἰδους ποῦ τροφοδοτεῖ ὅλας τὰς πρωτεύουσας τῆς Εὐρώπης, τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Βερολίνου συμπεριλαμβανομένων, δηλαδὴ τῆς Γαλλικῆς κωμωδίας. Ἐφέτος λ. χ. ἐθριάμβευσαν στὸ Παρίσι, καὶ ἔκομαν τὸν γύρον τοῦ κόσμου, δύο χαριτωμένοι κωμω-

δαι, ὁ Μάριος τοῦ Παγιόλ καὶ ἡ Μικρὰ Αἰκατερίνη τοῦ Σαβοάρ. Ἐδῶ οἱ θεατῶναι μας δὲν τὰς ἐπήραν μυρωδιά. Ἐπίσης ἠγγνόησαν τὸ «Cette vieille canaille» τοῦ Νοζιέρ, τοῦ ὁποῦ οἱ πρωτεύοντες ρόλοι θὰ ἐπήγαινε λαμπρὰ καὶ εἰς τὸν Βεάκη καὶ εἰς τὸν Μυράτ πατέρα.

Ἐν τούτοις τὰ πράγματα βροῦν. Ὁ θίασος τῶν Ἑλλήνων ἠθοποιῶν μίαν μόνην ἔδρεψε μεγάλην ἐπιτυχίαν: τὸ Μελοῦ τοῦ Μπερστάιν, ποῦ ἠμέλησε πρὸς διείσθησιν νὰ παίξῃ ἡ Κοτο-

πούλη. Ἄν δὲ ὁ θάνατος τοῦ κ. Μακέδου, πού μολονότι εἶχε δύο καλὰς ἠθοποιούς, τὰς Κκς Παπαδόκη καὶ Σαγιάνου, καὶ ἓνα ἀριστον «ζεν πρεμιέ», τὸν κ. Δεδραμῆν, ἦτο κατὰ τ' ἄλλα πολὺ μετριώτερος τῶν ἄλλων θιάσων, ἐκέρδισεν ἐν ἀρχῇ χρήματα καὶ δ-πωσδῆποτε ἀντέσχε μέχρι τέλους Ἰουλίου, τοῦτο ἀφελεται εἰς τὸ ὅτι ἐπαιξε τρεῖς νόστιμες γαλλικὰς κωμωδίας: τὸ *Ἐτιέν*, τὴν *Τρύπαν* εἰς τὸν τοῖχον καὶ τὸ *Βαλταζάρ*, (μεταβαπτισθὲν καὶ αὐτὸ παραδόξως: *Δὲν εἴμαστε καλά*).

Ἐννοεῖται ὅτι τὸ δραματολόγιον πρέπει νὰ περιλαμβάνη καὶ ὅσον ἐνεσι περισσότερα ἑλληνικὰ ἔργα. Αὐτὰ εἶναι τὰ μόνα πού οἱ ἠθοποιοὶ μας καλῶν, ὄντως, τελείως, καὶ ὅταν ἐπιτύχουν, εἶναι ἐκεῖνα πού σημειώνουν τὴν μακροτέραν σειράν παρυστάσεων. Ἀπόδειξις ἐφέτος *Ἡ ἱστορία τῆς Ἀθήνας*. Πρέπει ὁμῶς καὶ οἱ συγγραφεῖς μας νὰ ἐπιδεικνύουν μεγαλειότεραν προσοχὴν τὴν ἐκλογὴν τῶν θεμάτων των, ὅσον καὶ εἰς τὴν δραματοποίησίν των. Πολλάκις τὰ θέματα των εἶναι μᾶλλον κατάλληλα διὰ μυθιστόρημα. Ἄλλοτε, ἂν ὄχι ὄλον τὸ ἔργον των, τοῦλάχιστον τμήματα αὐτοῦ, δὲν τυγχάνουν τῆς

ἀνγκυαίας ἐπεξεργασίας. Οἱ δραματικοὶ τῆς Δύσεως, καὶ ὅταν φθάσουν εἰς τὸ ζενίθ τῆς δόξης των, κυροροῦν τὰ ἔργα των ἐπὶ μακροῦς μῆνας καὶ τὰ ξαναγράφουν ἐπανεπιλημμένως.

Κλείομεν τὰς περὶ δραματολογίου παρατηρήσεις ὑπενθυμίζοντας, ὅτι ὑπόδειγμα τοιοῦτου ὑπάρχει καὶ παρ' ἡμῖν: εἶναι ἡ κείνο πού κατήρτιζεν ἄλλοτε ὁ κ. Θεοδωρίδης, πραγματικὸς αὐτὸς διευθυντὴς θεάτρου. Τοῦτο δὲ περιελάμβανε καὶ ἔργα πρωρισμένα διὰ τοὺς ὀλίγους (Ἰφέν, Στρίνβεργκ, Ντανούντζιο, Πινέρο, Πορτο-Ρίς, κτλ.) καὶ ἀφθονα νεοελληνικὰ ἔργα, ἐπὶ πλεον δὲ καὶ κωμωδίας ξένας, εἰς τὰς ὁποίας καὶ μορφωμένος ἄνθρωπος ἐπερνοῦσε μιὰ εὐθυμῆ βραδυά.

* *

Τὸ συμπέρασμα τῆς μακρᾶς αὐτῆς ἐπεμιάδος εἶναι ὅτι ἡ τρομερὰ κρίσις, πού διέρχεται τὸ νεοελληνικὸν θέατρον, ἔχει αἰτία πολλὰ καὶ βαθέα. Ὅλα σχεδὸν τὰ ὄργανά του νοσοῦν. Εὐτυχῶς ἡ ἀσθένεια εἶναι ἀκόμη καιρὸς νὰ κτυπηθῇ. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο χρειάζεται σὺντημα, ἐργασία καὶ συνεταιρισμὸς προσπαθειῶν πολλῶν παραγόντων.

A. A.

LUCIE THERIOT

Ο ΦΕΓΓΑΡΟΠΑΡΜΕΝΟΣ

Νύχτ' Αὐγουστιάτικη—μιὰ νύχτα μαγική— πού οἱ πόθοι μας πολὺ μᾶς τυραννοῦνε, βασίλισσα ἢ σελήνη, λάμπει, ἔξωτικὴ καὶ τᾶστρα μὲ τὸ φῶς τους μᾶς φιλοῦνε.

Ὁ Λιάς—ἓνα χλωμὸ παιδί δέκα χρονῶ— μοιάζει μ' ἓνα μικρὸ, ὄρφανὸ σπουργίτι. Ἔχει γιὰ στέγη του τὸ γαλανὸ οὐρανὸ, τοὺς κάμπους τοὺς ἀπέραντους γιὰ σπῆτι.

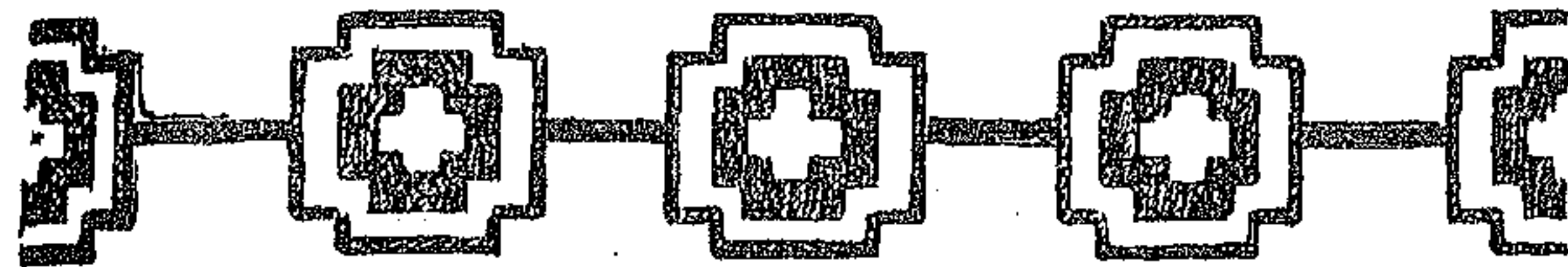
Κι' ὅσοι τὶς νύχτες τὸν ἀκοῦνε νὰ μιλά, κυττώντας τὸ φεγγάρι λυπημένος, στέκουν, κουνᾶνε τὸ κεφάλι θλιβερὰ καὶ λένε: «Ὁ Λιάς ὁ φεγγαροπαρμένος!»

(Μετάφραση)

ΓΙΑΝΝΗΣ Α. ΚΑΜΑΡΙΝΑΚΗΣ

Κοιμάται τώρα: τὸ φεγγάρι ἀπὸ ψηλὰ τοῦ κάνει μάγια, θέλει νὰ τὸν πάρει Μ' ἀχτίδες μύριες μαγεμιμένες τὸν φιλά, χλωμὸ τὸν δείχνει σὰ μαργαριτάρι.

...Κι' ὄνειροπάρθηκε στὸν ὕπνο του ὁ μικρὸς, τώρα ἔχασε τὴν πρώτη τὴ χαρὰ του. Ὁλος ὁ κόσμος πᾶς τοῦ φαίνεται πικρὸς, μοιάζει σπουργίτι δίχως τὰ φτερά του.

ΤΕΤΟΙΟ ΘΑΝΑΙ

ΤΟ ΘΕΛΗΜΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ!

ΔΙΗΓΗΜΑ

—«Ἀκοῦς! Δύο καὶ δέκα ἢ λίτρα ἢ ντομάτα. Ἄλωνιάσης μῆνας! Ποῦ πᾶμε!»

Κι ἀναστενάζει ἡ γριούλα. Στὸ δρόμο ἀκούεται ἀπὸ μακρὰ ἢ φωνὴ τοῦ πλανόδιου μικροπυλητῆ. Φωνάζει. Φωνάζει δυνατὰ. Πρέπει ὅλη ἡ γειτονιά νὰ τὸν ἀκούσῃ:

—«Ντομάτα φρέσκα... φρέσκα ντομάτα... Δύο καὶ δέκα ἢ λίτρα!..»

Πέσει αὐτὸ τὸ μῆνα τὴν ἀγόραζε ἕξη δεκάρες. Τὸ θυμᾶται καλά. Δὲ γέρασε τόσο, γιὰ νὰ μὴν τὸ θυμᾶται.

Πόσο λαχταράει ἀπόψε λίγη ντομάτα! Ἀπόψε πού πεινάει. Εἶναι ὅλη μέρα θεονήσιακη. Αὔριο θὰ φάη. Τὴν ἔκραξαν νὰ δουλέψῃ στὸ σπῆτι τὸ πανύψηλο, πού στέκει μπρὸς στὸ δικό της περὶφρανὸ καὶ μεγαλόπρεπο. Θὰ δουλέψῃ καὶ θὰ φάη. Αὔριο... Ἄλλ' ἀπόψε; Ἀπόψε, πῶς θὰ τὰ καταφέρει; Στὸ σιγαριὰ τοῦ μικροῦ της τραπεζιοῦ εἶν' ἓνα ξεροκόμματό. Ἄν εἶχε λίγη ντομάτα! Τρεῖς δεκάρες, τίς ἔχει. Ἄν ἐπήγαινε ἐξῆντα τὴ λίτρα, θὰ μπορούσε ν' ἀγοράσῃ μισὴ λίτρα. Θᾶκεφταν στὸ ζύγι δυὸ ὡς τρεῖς ντομάτες. Θὰ μοῦσκεβε τὸ ψωμάκι της μέσα στὸ νερό, νὰ μαλακώσῃ, θᾶκοβε κομμάτια τῆ ντομάτα, θὰ τῆς ἔβαζε καὶ λίγο λαδάκι, αὐτὸ τὸ δάκρυ πού ἔχει ἀπομένει στὸ μπουκαλάκι—θᾶμνεσκε δίχως τὸ καντήλι μπρὸς στὸ κόνισμα τῆς Παναγιᾶς, μὰ θὰ τῆς τὸ συγχωροῦσε ἡ Μεγαλόχαρη: πεινάει τόσο! καὶ αὐτὴ τὸ ξέρει—καὶ θᾶτρωγε βασιλικά. Ἐνῶ τώρα! Οὔτε νὰ τὸ συλλογιστῇ. Δύο καὶ δέκα εἶναι αὐτὲς!..

Στὸ σπῆτι τὸ πανύψηλο, τὸ ἀντικρυνό, ἀνοίγει ἓνα παραθυρόφυλλο. Τὸ χέρι τῆς κοντεσίνας τὸ ἀνοιξε. Κρατᾶει ἓνα κλουβί. Τὸ βγάζει ἔξω. Γιὰ νὰ δροσιστῇ τὸ που-

λάκι. Κάνει τόση ζέστη μέσα στὸ σπῆτι! Ἡ γριούλα προσπαθεῖ νὰ ξεχωρίσῃ τὴ πούλι εἶναι μέσα στὸ κλουβί. Μὰ τὰ μάτια της εἶναι λιγίκι θαμνὰ. Δὲν καλοβλέπει. Καναρίνι θᾶναι. Τέτοια πουλιὰ ἔχουν τ' ἀρχοντόσπιτα.

Θυμᾶται, πῶς κάποτε εἶχε κι' αὐτὴ ἓνα κλουβί μ' ἓνα σπουργιτάκι μέσα. Τῆς τόχε φέρει τὸ πρῶτο της παιδί, τὸ ἀγοράκι της, πού τόχασε λεβέντη δεκαοχτῶ χρόνων. Ὁ ναί, δὲν ἔχει τώρα πιά ἀγόρι. Τόχασε σὲ τρεῖς μέρες μέσα. Δὲ θυμᾶται ποῖο χρόνο. Ἔχει περάσει ἀπὸ τότες τόσος καιρὸς! Καὶ μοιάζουν τόσο πολὺ ἓνα μὲ τᾶλλο τῆς ζωῆς της τὰ χρόνια! Στὴν ἀρχὴ εἶχε πονέσει σπαραχικά. Αἰστάνονταν ἓναν πόνο τόσο δυνατὸ, σὰ μιὰ σφιχτὴ τανάλια νὰ τῆς ἔσφιγγε τὰ σπλάχνα. Μποροῦσε νὰ μὴν πονέσῃ; Ἦτανε σούρουπο, ὅταν πέθανε. Κ' ἦτανε τέτοια ἡ συντριβὴ τῆς, πού τὸ σκοτάδι εἶχε πλακώσει καὶ δὲ συλλογιζόταν οὔτε πῶς ἔπρεπε ν' ἀνάψῃ μιὰ λάμπα. Δὲ συλλογίστηκε οὔτε πῶς ἔπρεπε νὰ τοῦ ἀνάψῃ ἓνα κερί. Οἱ γειτόνισες φρόντισαν γι' αὐτὰ. Ποτέ της δὲν τίς ξεχνάει αὐτὲς τίς στιγμές. Καὶ πῶς μπορεῖ νὰ τίς ξεχάσῃ; Μὰ τώρα δὲν πονεῖ πιά. Τόσος καιρὸς ἔχει περάσει! Τόσος καιρὸς! Ὅλα ἀχνίζουν στοῦ καιροῦ τὸ διάβα.

Ἡ φωνὴ τοῦ πλανόδιου μικροπυλητῆ ὅσο πᾶει καὶ ζυγώνει. Τὸν κραζοῦν ἀπὸ κάποιο σπῆτι, στὸ ἄλλο σοκάκι, τὸ διπλανό.

—«Ἐσύ, μὲ τὴ ντομάτα!..»

Ἐνα αὐτοκίνητο περνάει βιαστικὰ κίτου, μακρὰ, στὸ δρόμο τὸν ἀμαξιτό. Τὸ κλάξον δὲν τὴν ἀφήνει ν' ἀκούσῃ. Τὶ θόρυβο πού κάνει τὸ αὐτοκίνητο! Μὲ τὸ δι-

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Η ΣΧΟΛΗ ΧΙΛΛ ΚΑΤΑ ΤΟ 1835

Συμπληροῦνται ἑκατὸν ὄκτα χρόνια ἀπὸ τὴν ἡμέραν ποὺ συνέστη τὸ πρῶτον Σχολεῖον Ἐλλήνων εἰς τὰς Ἀθήνας. Τὸ φαινόμενον τῆς διατηρήσεως ἐνὸς σχολείου ἐπὶ ἓνα ὀλόκληρον αἰῶνα δὲν εἶναι σὺνηθες, καὶ ἀξίζει νὰ γίνῃ μνηστὴν τούτου, τοσοῦτον μᾶλλον, καθόσον κατὰ σύμπτωσιν ἐπάσχει μία θαυμασία περιγραφή τῆς πρώτης αὐτοῦ οργανώσεως. Κατὰ τὸ 1835 ἐπεσκέφθη τὴν Ἑλλάδα ὁ Ἀμερικανὸς Τζῶν Στιβενς (John Stevens), ὁ ὁποῖος ἔγραψε σπανιώτατον σύγγραμμα, περιέχον εἰς δύο τόμους τὰς ἐτυπώσεις του ἀπὸ τὸ ταξείδιον του (Incidents of Travel in Greece, Turkey, Russia and Poland. New York 1838.) Τὸ ἔργον τοῦτο ἐξεδόθη ἀνωτέρως, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐν Νέα Ὑόρκη διαμονήν μου, ὅπου εὔρον καὶ ἀντίτυπον τούτου, ἐπληροφόρηθην ἀπὸ τὸν Διευθυντὴν τῆς ἐκεῖ Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης, ὅτι συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου τούτου ἦτο ὁ γνωστὸς Ἀμερικανὸς συγγραφεὺς Τζῶν Στιβενς, ὁ ὁποῖος προηγουμένως εἶχεν ἐκδόσει ἄλλο ἔργον του, «Περιπέτεια ταξειδίου ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, Πετρολίαν Ἀραβίαν καὶ Ἱερὰν Ἰνδόν». Τὸ ἔργον τοῦ Ἀμερικανοῦ συγγραφέως χαρακτηρίζεται ἀμεροληπτικῶς καὶ παρατηρητικῶς.

Τὴν ἀνοίξιν τοῦ 1835, ὁ Στιβενς ἐφθάσεν εἰς τὰς Ἀθήνας μαζί με τὸν δόκτορα Willel, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀπὸ τοὺς Μισσιοναροὺς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι διηύθυναν εἰς τὴν Ἀμερικὴν τὴν ἀποστολὴν τῶν Ἀμερικανῶν Μισσιοναρίων εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐν γένει εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Ὁ συγγραφεὺς ἐκφράζει τὴν βαθεῖαν ἐνχαριστήσιν του, διότι Ἀμερικανοὶ ἀπέλαβον, ἀποδίδοντες ὀφειλὴν πρὸς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Σωκράτους, Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους, νὰ διδάξουν τοὺς νεαροὺς ἀπογόνους τούτων. Καὶ ἐξακολουθεῖ:

«Κατὰ τὸ 1830, ὁ αἰδεσιμώτατος Χιλλ, μαζί με τὸν Ροβέρτον καὶ τὰς οἰκογενείας των, ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν Νέαν Ὑόρκην ὡς πρόκτορες τῆς Ἐταιρείας τῶν Ἐπισκοπιανῶν Μισσιοναρίων, με τὸν σκοπὸν νὰ ιδρύσουν σχολὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Κατὰ πρῶτον ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν νῆσον Τήνον, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀντελήφθησαν ὅτι ἡ νῆσος αὕτη δὲν ἦτο τὸ κατάλληλον ἔδαφος διὰ τὴν ἐργασίαν των, ἠσχολήθησαν μετὰ τὴν ἐκμάθησιν τῆς γλώσσης καὶ τὴν μελέτην τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν ἠθῶν τῶν νεοελλήνων. Ἡ προσοχὴ των ἐστρέφετο εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ τὴν ἀνοίξιν τοῦ 1831 ἐπεσκέφθησαν τὴν πόλιν ταύτην. Ἀμέσως κατενόησαν ὅτι ἐκεῖ ἦτο τὸ κατάλληλον πρὸς ὁρᾶσιν μέρος, καὶ ἀμέσως ἠγόρασαν οἰκόπεδον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔμελλον ν' ἀνοικοδομήσουν μόνιμον οἰκοδόμημα κατάλληλον. Προσωρινῶς δὲ ἐνοικίασαν ἓνα σπίτι διὰ τὸ ἄμεσον ἀνοίγμα τοῦ σχολείου. Ἐπανήλθον εἰς Τήνον, διὰ νὰ παραλάβουν τὰς οἰκογενείας καὶ ἀποσκευὰς των, καὶ πάλιν ἐφθάσαν εἰς τὰς Ἀθήνας περὶ τὰ τέλη Ἰουνίου.

Ἄλογον τοῦ μεγάλου ἐνδιαφέροντος, τὸ ὁποῖον ἔλαβον διὰ τὸν ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως των ἀγῶνα, καὶ τῶν βοηθημάτων τὰ ὁποῖα τοὺς παρέσχον κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀνάγκης, οἱ Ἕλληνες ἦσαν λίαν εὐνοϊκῶς διατεθειμένοι πρὸς τοὺς συμπατριώτας μου. Καὶ ἡ διαγωγὴ ἄλλως τε τῶν Μισσιοναρίων ἦτο τόσο σφόδρον, ὥστε οὗτοι ἐγένοντο δεκτοὶ μετὰ τὸν μεγαλύτερον σεβασμὸν καὶ τὴν θερμότεραν ὑποδοχὴν ἀπὸ τὰς δημοσίας ἀρχὰς καὶ ὀλόκληρον τὸν πληθυσμὸν τῶν Ἀθηναίων. Αἱ ἀποσκευαὶ των, τὸ τυπογραφεῖον των καὶ ὄλα τ' ἄλλα πράγματα των ἐγένοντο δεκτὰ, χωρὶς νὰ πληρώσουν τελωνειακὸς δασμοὺς. Εἶναι δίκαιον νὰ εἴπωμεν ὁμῶς ὅτι, ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, οὗτοι ἐνήργησαν

κιο του. Γιατὶ νὰ μὴν κἀνῃ θύρσο; Ἐχει ὅλη τὴν περηφάνειαν τοῦ κατακτητῆ.

Κάτι τῆς θυμίζει τῆς γριούλας. Μιὰ βραδυὰ — πᾶνε χρόνια τώρα — ἓνα αὐτοκίνητο τῆς πῆρας τὴν κορούλα τῆς. Τὴν κάλεσαν νὰ τῆς κάμουν ἓνα γῦρο. Ἦτανε μιὰ ὁμορφὴ βραδυὰ. Ἦτανε μιὰ ὁμορφὴ κ' ἡ κορούλα τῆς. Τὰ μάτια τῆς εἶχανε τὸ χρῶμα τοῦ γκριζο-γαλάζιου σύμφου, ποὺ τώρα κεῖ ψηλὰ διὰ τὸ σκεπάση ἡ βραδυὰ καταχνιά. Τὰ μαλλιά τῆς πυκνὰ-πυκνὰ καὶ μαλακὰ σὰν τὸ μετάξι. Τὸ κορμάκι τῆς καλοφτιαγμένο καὶ σφιχτοδεμένο ὁ ὀλοστρόγγυλος κόρπος τῆς. Ὅλα τ' ἀγῶρια στὴ γειτονιά τῆς ῥίχνονταν. Ἦν σερενάδες τὸ κολοκαῖρι κάτου ἀπὸ τὰ παράθυρά τῆς! Σχεδὸν κάθε βράδυ. Ὁ πόθος ποὺ κάνει καρτέρι στὴ σάρκα. Τὴν πῆραν ναί, νὰ τῆς κάμουν ἓνα γῦρο. Πῶς τὴ θυμάται κ' αὐτὴ τὴ νυχτιά! Τὴν περίμενε νὰ γυρίσῃ καὶ τριγύριζε ἀπὸ παράθυρο σὲ παράθυρο ἀνήσυχη. Ἀυτὴ δὲν φαινόταν. Τὸ πρῶτ' συλλογίστηκε νὰ πᾶ νὰ δώσῃ λόγο στὴν Ἀστυνομία. Μὰ ντράπηκε. Πῶς θὰ παρουσιαζόταν στὸν Ἀστυνόμο; Τὶ θὰ τοῦλεγε; Δὲ θάξερε οὔτε νὰ τοῦ μιλήσῃ. Καὶ τὴν περίμενε ἀμίλητη, ὀλίγη τὴν ἄλλη μέρα καὶ τὴν ἄλλη καὶ πολλὰς ἄλλες. Τὶ θλιβερὸ ποὺ ἀπόμεινε τὸ σπῆτι δίχως τὸ γέλιο τῆς, δίχως τὸ τραγούδι τῆς! Μὰ ποῦ νὰ τῆς τὴν πῆραν; . . . Τὸ γιό τῆς τὸν ἔκλαιε, ὅταν τῆς τὸν πῆραν ἀπὸ τὸ σπῆτι τῆς γιὰ πάντα . . . ἐνῶ τὴν κόρη τῆς . . .

Πέρασε καιρὸς. Πολὺς καιρὸς. Μιὰ μέρα, κάποιος συμπεθερὸς τῆς τῆς εἶπε, πῶς τὴν εἶδε στὴν Ἀθήνα πλουσιοντυμένη, βουτηγμένη στὸ μετάξι καὶ στὸ χρυσάφι. Τότες ἔκαμε τὸ σταυρὸ τῆς καὶ εἶπε: «Δόξα σοι ὁ Θεός! Δὲ θὰ πεινάσῃ, δὲ θὰ γνωρίσῃ τὴ γῦμνια! . . .»

Κυττάζει τὰ ροζιασμένα τῆς τὰ χέρια, τὸ πριασμένα τῆς τὰ δάχτυλα, τὰ φουσκωμένα τῆς τὰ πόδια, γεμάτα κάλους, μετὰ τις πλατεῖες, χοντρές, γαλάζιες φλέβες, ποὺ κολυμπᾶνε μέσα στὶς φαρδιές, ξεμποχελιασμένες τῆς παντοῦφλες, τὴν κυρτὴ τῆς τὴ ράχη, τὸ σκελετωμένο τῆς κορμί, ὀλίγη χαλασμός ποὺ τὸν σώριασε στὸ πο-

λυβασανισμένο τῆς κουφάρι μισοῦ αἰῶνα ἀδιάκοπη, δυσανάλογα ἐξαντλητικὴ δουλειά, με μεροδοῦλι μόνον τοῦ φρωμιού, καὶ χαμογελαίει, γιατί φαντάζεται τὴν κόρη τῆς τοῦλάχιστο πριγκηπέσα. Δὲν ἔχει τὴ δύναμιν ν' ἀναναχτήσῃ, ποὺ δὲν τῆς ἔγραψε ποτέ, ποὺ ποτέ δὲν τὴ συλλογίστηκε, ἄς εἶν' εὐτυχισμένη ἐκεῖνη. Κι' οὔτε τῆς περνάει ἀπὸ τὸ νοῦ, πῶς μπορεῖ καὶ νὰ μὴν εἶναι. Πῶς μπορεῖ καὶ νὰ πέθανε. Ἐχουν περάσει τόσα χρόνια ἀπὸ τότες. Ἴσως νὰ βρισκεται καὶ σὲ κανένα νοσοκομεῖο. Ἴσως σὲ κάποιο ἄσυλο. Στὰ χρόνια μας, ἡ φιλανθρωπία δίνει καὶ παίρνει. Θᾶναι ἡλικιωμένη τώρα. Μὰ ὄχι. Ἡ κορούλα τῆς εἶναι πάντα νέα, εἶναι πάντα ὁμορφὴ, ἔτσι τὴ φαντάζεται. . . Καλὰ-καλὰ δὲν μπορεῖ νὰ θυμηθῇ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς. Κοῖμα νὰ μὴν μπορεῖ νὰ τὰ θυμηθῇ! Θᾶθελε. Ἦταν τόσο ὁμορφα! Οὔτε τοῦ πεθαμένου τῆς ἀγοριοῦ τὰ θυμάται. Τὶ μᾶς κάνουν αὐτὰ τὰ ἔργα τὰ χρόνια! Ἐκεῖνα φταῖνε. Ἀδυναταῖζον τὴ θύμηση. Ἐ, κάλλιο. Ἐτσι ὁ ἄνθρωπος πονεῖ λιγώτερο.

Ὁ πλανόδιος μικροπουλητῆς ἔχει ζυγώσει κάτου ἀπὸ τὸ παράθυρό τῆς. Φωνάζει. Φωνάζει δυνατὰ. Πρέπει ὅλη ἡ γειτονιά νὰ τὸν ἀκούσῃ.

Τὸν ρωτᾶει ἡ γριούλα:— «Δύο καὶ δέκα τὴ λίτρα εἶπες;»

— «Δὲν τ' ἀκουσες; Ἡ φωνή μου θὰ μποροῦσε νὰ ξυπνήσῃ πεθαμένο!»

— «Βαρυακούω. Πές μου, δὲν κάνει τίποτις λιγώτερο;»

Σηκώνει αὐτὸς μετὰ περιφρόνησιν τὶς πλάτες.

— «Λιγώτερο; Ὅχι, κυρά μου. Ἐχουμε καὶ τὴν Ἀστυνομία, ποὺ μᾶς βάνει διατίμηση. Ντομάτα φρέσκα! . . . φρέσκα ντομάτα. . . Δύο καὶ δέκα μόνον! Γιὰ κάθε τσέπη. . . Πάρτε φρέσκα ντομάτα γιὰ σαλάτα! . . .»

Ἡ γριούλα ἀναστενάζει βαθιά. Τίποτα δὲ μπορεῖ νὰ γίνῃ. Ἐτσι τὰ φέρνει ἡ τύχη. Γέτοιο θάνατο τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἐχει ἓνα ξεροκόμματο στὸ συρτάρι τῆς. Πάλε καλά. Ἄς εἶναι βλοημένο τ' ὄνομα τοῦ Παντοδύναμου!

ΕΙΡΗΝΗ Α. ΔΕΝΤΡΙΝΟΥ

μὲ τόσην διακριτικότητα, μεταξὺ ἐνὸς λαοῦ ἐθεροκρίτων καὶ φιλοπάτων, ὅστε, καίτοι ἐπροχώρησαν πολὺ εἰς τὸν προορισμὸν τῆς ἀποστολῆς τῶν, ἐν τούτοις κατέκτησαν τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν ἀγάπην τῶν καλύτερων καὶ μᾶλλον ἰσχυρότων κατοίκων τῆς Ἑλλάδος. Καὶ τόσον μεγάλη ἦτο ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ κ. Χίλλ διὰ τὴν ἀγάπην αὐτῆν, ὅστε, καίτοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦσαν μεγάλα αἱ πολιτικαὶ ταραχαὶ ἐκεῖ, καὶ φόβος ὑπῆρχε μίπως αἱ Ἀθῆναι γίνουσι ἐκ νέου θείατον βιαιότητος καὶ αἱματοκυλισματος, οὗτος μοι εἶπεν ὅτι δὲν ἐροβείτο διὰ τὸν ἑαυτὸν τὸν, ἀπολύτως βέβαιος ὦν ὅτι, καὶ ἂν ἐγένετο λαϊκὴ ἐξέγερσις, αὐτός, ἡ οἰκογενεὶά του καὶ ἡ ἰδιοκτησία τῶν Μισιοισαρίων θὰ ἦσαν σεβαστά.

» Κατὰ τὰ μέσα τοῦ θέρους τῆς ἀφίξεώς των, ἡ κυρία Χίλλ ἤνοιξε σχολεῖον κοραίων εἰς τὸ μαγαζί, ἢ κελλὰρι τῆς οἰκίας εἰς τὴν ὁποίαν κατώκουν. Τὴν πρώτην ἡμέραν εἶχον μόνον εἴκοσι μαθητριάς, καὶ ἐντὸς δύο μηνῶν 167. Ἀπὸ τὰς πρώτας 96 μόνον ἐξ ἠδύνατο γ' ἀναγινώσκουν, καὶ αὐταὶ δὲ ἀτελῶς, μόνον δὲ δέκα ἕως δώδεκα ἐγνώριζαν τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου.

» Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπισκέψεώς μας (1835), τὸ σχολεῖον εἶχε πεντακοσίας περίπου μαθητριάς, καὶ οὖν εἰσῆλθοντες εἰς τὸ μέγα δωμάτιον καὶ αἱ μαθήτριάς ὅλαι ἐσηκώθησαν διὰ νὰ μᾶς χαιρετήσουν ὡς Ἀμερικανούς, ἠοθάνθη μεγάλη λύπη διότι δὲν εἶχα λάβει μέρος εἰς τὴν ὁργάνωσιν καὶ σχεδὸν ἐξήλενα τὸν σύντροφόν μου, ὁ ὁποῖος ἦτο εἰς ἀπὸ τοὺς προστάτας καὶ ἰδρυτάς. Καίτοι ἐδίδασκε τὰς μαθητριάς νὰ ἐγγνωμοιοῦν ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι συνέδραμον τὴν σχολήν, ὁ κ. Χίλλ ἐν τούτοις προσεπάθει νὰ ριζώσῃ, μέσα εἰς τὸν νοῦν τῶν μαθητριάων τὸν σεβασμὸν πρὸς τὰς ἀρχάς τοῦ τόπου, πρᾶγμα ἐξαιρετικῶς σημαντικὸν εἰς τὴν ἀτακτοποίητον καὶ ταραχώδη αὐτὴν χώραν. Καὶ εἰς τὸν τοῖχον, ἀπέναντι ἀπὸ τὰ θρανία τῶν μαθητριάων ἦτο τυπωμένον μὲ μεγάλα ἑλληνικὰ γράμματα: «Τὸν Θεὸν φοβοῦ, τὸν Βασιλέα τίμα».

» Ἦτο λίαν σημαντικὸν διὰ τοὺς Μισιοισαρίους νὰ μὴ προσβάλλουν τὰς μεγάλας προλήψεις τῶν Ἑλλήνων, ἀποπειρώμενοι γ' ἀποσπάσουν τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὴν θρησκείαν

τῶν πατέρων των, μόνος δὲ προορισμὸς τοῦ σχολείου νὰ εἶναι ἡ διάδοσις τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως. Ἄλλ' ἀρχίζει τὸ πρῶτ' μὲ προσευχὴν, καὶ τελειώνει μὲ τὸ «Ἠάτερον Ἐμῶν» τὸ ὁποῖον ἀπαγγέλλουν ὅλοι οἱ μαθηταί. Τὴν δὲ Κυριακὴν, ἐκτὸς ἀπὸ τὰς προσευχάς, τὸ Πιστεύω, καὶ ἐρίστε τὰς Δέκα Ἐντολάς, ἀναγινώσκεται μεγαλοφώνως ἀπὸ ἑνα μαθητῆν τὸ Ἐθαγγέλιον. Καὶ τελειοῦν ἠμίλλοντες ἕνα ὕμνον Ἐθνομίκτην εἶναι ἀνοικτὸν εἰς τὸ κοινὸν καὶ συχράζουσι συγγενεῖς τῶν παιδιῶν καὶ ξένοι. Ὁ κ. Χίλλ λέγει ὅτι μερικοὶ πηγαίνουν «διὰ γ' ἀκούσουν τί λέγε αὐτοὶ οἱ πολυλογάδες» καὶ ἄλλοι «ἀπὸ ὑποψίαν ὅτι εἰσάγομεν καινὰ δαιμόνια».

» Τὸ σχολεῖον τῶν ἀρρένων διαιρεῖται εἰς τρία διαμερίσματα, τὸ κατώτερον τῶν ὁποίων, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἑλληνος διδασκάλου, μεταχειρίζεται τὴν Λαγκαστριανὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν μέθοδον. Ἦσαν ὅλων τῶν ἡλικιῶν, ἀπὸ τριῶν μέχρι ἑνδεκά ἐτῶν. Καί, ὅπως μοῦ εἶπεν ὁ κ. Χίλλ, τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν ἦσαν κουρελιασμένα, λερωμένα, ἀγριοποτάκαλα, τὰ ὁποῖα, προτοῦ ἀρχίσουν τὸ Α, Β, Γ, ἐπλύνοντο, ἐσκουπίζοντο, ἐθεραπεύοντο, ἐνεδύοντο, ἂν δὲ δὲν ἦσαν εἰς τὸ σχολεῖον, θὰ ἦσαν σήμερον μάγκες εἰς τοὺς δρόμους τῶν Ἀθηνῶν, ἢ κλέπται εἰς τὰ βουρά. Τώρα ἦσαν ἐν σῶμα ὠραίων παιδιῶν, τὰ ὁποῖα κατεῖχον, ὅπως μοῦ εἶπεν ὁ κ. Χίλλ, εἰς ἐξαιρετικὸν βαθμὸν ὄλην τὴν διαύγειαν τῆς φαντασίας, τὴν περιέργειαν καὶ τὸν ζῆλον πρὸς μάθησιν, πού διεκρίνε τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας, διατηρήσαντες ἐπὶ αἰῶνας θανατηφόρον δουλείαν τὴν ἀνάμνησιν τοῦ μεγαλείου τῶν προγόνων των, καὶ, ὅπερ εἶναι ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρον, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν φέρουν τὰ μεγάλα ὀνόματα τὰ ἴσασιν συνήδη εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν. Ἐσφιξα τὸ χέρι ἐνὸς μικροῦ Μιλτιάδου, ἄλλου Λεωνίδα, ἄλλου Ἀριστείδου κλπ., οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὴν μορφὴν καὶ τὴν ἐξυπνάδα, ἦσαν γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἀθανάτων ἀνδρῶν τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα φέρουν. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο ἕνα παιδί, τὸ ὁποῖον μὲ ἔκαμε νὰ ἐκπλαγῶ: ἦτο τὸ παιδί τῆς «Κόρης τῶν Ἀθηνῶν»! Δι' ἐμὲ ἡ Κόρη τῶν Ἀθηνῶν ἦτο ἕνα πλᾶσμα φανταστικόν, καί τι τὸ ἐξωτικόν, ἕνα δημιούργημα τοῦ νοῦ καὶ ὄχι μίαν ἐνοῶματος ὑπαρξίς, ὥστε

τὰ ἔχη... καὶ ἕνα παιδί. Καὶ ὁμοῦς εἶποι ἦτο. Ἡ Κόρη τῶν Ἀθηνῶν εἶχε συζευχθῆ. Ἀναμφιβόλως εἶχε δικαίωμα νὰ πάρῃ σύζυγον! Λέγεται ὅτι ὑπάρχει ποίησις καὶ εἰς τὸν ἔγγαμον βίον καί, ἀναμφιβόλως, εἶναι αὐτὴ πολὺ περιοσώτερον ἐνδιαφέρον πρόσωπον τῶρα, παρ' ὅ,τι θὰ ἦτο ὡς Κόρη τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὴν σημερινὴν ἡλικίαν τῆς τῶν 36 ἐτῶν. Ἄλλ' ἡ Κόρη τῶν Ἀθηνῶν συνεζύχθη ἕνα Σκωτσέζον! Ἡ Κόρη τῶν Ἀθηνῶν εἶναι τώρα κυρία Μπλάκ, ἀστρινόμου! Καὶ τὸ ὄνομα τοῦ παιδιοῦ τῆς εἶναι... Μπλάκ! Καὶ ἔχει καὶ ἄλλους μικροὺς Μπλάκ! Κάθε σχολίον περιτεύει. (Ὁ συγγραφεὺς παίξει μὲ τὴν λέξιν Μπλάκ, ἡ ὁποία ἀγγλιστὶ σημαίνει «μαῦρος».)

» Ἀλλὰ τὸ κυριώτερον καὶ μᾶλλον ἐνδιαφέρον μέρος τοῦ σχολείου τούτου τῶν Μισιοισαρίων, εἶναι τὸ τμήμα θηλέων ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς κυρίας Χίλλ, τὸ πρῶτον καί, ἐκτὸς τοῦ τῆς Σύρου, τὸ μόνον σχολεῖον θηλέων εἰς ὄλην τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρον ἐμὲ, λόγῳ τοῦ ὅτι ὀφείλει τὴν ὑπαρξίαν του εἰς τὴν δραστηρίαν καλωσύνην τῶν συμπατριωτῶν μου. Κατὰ τὸ πέρασ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἡ γυναικεία μόρφωσις ἦτο πρᾶγμα τελείως ἄγνωστον εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ αἱ γυναῖκες ὄλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων ἦσαν εἰς λίαν ἀξιοθρήνητον κατάστασιν ἀμαθείας.

» Ὅταν ἡ Ἑλλάς ἀπηλευθερώθη ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, εἰς Σύλλογος Κυριῶν τῆς μικρᾶς Ἀμερικανικῆς πόλεως Τροία (Τροϋ), γνωρίζουσάν τὴν ἐπιρροὴν τοῦ φύλου των εἰς μίαν πολιτισμένην κοινωνίαν, ἐσχημάτισε τὸ σχέδιον νὰ ἰδρύσῃ εἰς τὰς Ἀθήνας σχολεῖον ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν γυναικῶν. Καί, ταπεινὸν καὶ χωρὶς ἀπαιτήσεως κατ' ἀρχάς, ἔγινε πολὺ ἰσχυρότερον ὄργανον πολιτισμοῦ καὶ ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς βελτιώσεως ἐν Ἑλλάδι, παρὰ ὅλα ὅσα ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία ἔκαμε ποτὲ ὑπὲρ αὐτῆς.

» Τὰ κορίτσια εἶχον κατανεμηθῆ εἰς διαφόρους τάξεις, ἀναλόγως μὲ τὴν ἡλικίαν καὶ ἐκπαίδευσίν των. Εἶχον καθαρὰ πρόσωπα καὶ χέρια, πρᾶγμα σπάνιον εἰς τὰ ἑλληνόπουλα, καὶ ἦσαν καθαρὰ ἐνδεδυμένα: πολλὰ ἐξ αὐτῶν εἶχον φορέματα κατασκευασθέντα ἀπὸ κυρίας εἰς τὰ σπῆτια των (πιθανὸν ἀπὸ μερικᾶς δικᾶς μας ἑταιρείας ρα-

πικῆς). Μερικὰ ἀπὸ τὰ κορίτσια αὐτὰ εἶχον φθάσει εἰς μίαν τοιαύτην ἡλικίαν καὶ εἶχον τόσον ὠραῖα, μαῦρα, ὀλοστρόγγυλα μῖτια, ὅσοι νὰ κάμνουν ἕνα ἀνθρώπον τοῦ βορείου ὁργανισμοῦ νὰ αἰσθάνεται τὴν ἰσχυρὰν ἐπιρροὴν, τὴν ὁποίαν τὰ κορίτσια αὐτὰ θὰ ἐξασκήσουν εἰς τὴν ἀνατέλλουσαν τώρα εὐέξαπτον γενεάν τῶν Ἑλλήνων, καὶ νὰ ἐνλογῆ τὰ χέρια, τὰ ὁποῖα τὰ διηύθυναν εἰς τὸν καλὸν δρόμον.

» Ὁ κύριος καὶ ἡ κυρία Χίλλ μᾶς περιέφερον εἰς ὄλον τὸ σχολεῖον... Ἡ κυρία Χίλλ ἐκάλεσεν ἕνα κορίτσι καὶ μᾶς εἶπε τὴν ἱστορίαν του, γενικῶς μίαν μελαγχολικὴν ἱστορίαν, διότι εἶχε κατανήσει εἰς ἐσχάτην πενίαν λόγῳ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἦτο ἕνα ὄρφανό, τοῦ ὁποῖου οἱ γονεῖς εἶχον φονευθῆ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Καὶ ὠμίλησα μὲ μίαν μικρὰν Πηγελοπην, ἡ ὁποία, ἐν τούτοις, δὲν ἐφαίνεται ὅτι θὰ ἔπαιζε τὸν ρόλον τῆς πιστῆς συζύγου τοῦ Ὀδυσσεύς, ἐὰν ποτὲ ἠναγκάζετο νὰ ὑποστῆ τὴν χηρείαν ἐπὶ εἰκοσαετίαν.

» Προτοῦ ἀναχωρήσωμεν, ὄλον τὸ σχολεῖον ἐσηκώθη καὶ μᾶς ἀπεχαιρέτησε μὲ ἕνα ἑλληνικὸν ὕμνον. Ἐντὸς ὀλίγου τὰ κορίτσια αὐτὰ θὰ γίνουσι γυναῖκες καὶ θὰ ἐπανέλθουν εἰς τὰς οἰκογενεῖας των. Ἄλλαι θέλουν τὰς διαδεχθῆ, καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς. Καὶ κάθε ἔτος, ἑκατοντάδες ἀπὸ αὐτὰς θὰ διασπέρωνται εἰς τὰς πόλεις καὶ μεταξὺ τῶν μακρονῶν βουνῶν, διὰ νὰ ἐξασκήσουν ἐκεῖ ἐπὶ τῶν γονέων των, ἀδελφῶν των καὶ ἀγαπητῶν των, τὴν ἐπιρροὴν καὶ τὴν μόρφωσιν, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησαν εἰς τὸ σχολεῖον, μορφωμένοι εἰς ὅλας τὰς γυναικείας τέχνας τῆς πολιτισμένης κοινωνίας, ἀναστημένοι μὲ τὰς στερεὰς ἀρχὰς τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς θρησκείας... Εἶδα πολλὰς ἐργασίας Μισιοισαρίων εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἀλλὰ δὲν γνωρίζω ἴδρυμα, τὸ ὁποῖον νὰ ὑπόσχηται τόσον ἀσφαλῶς τὰ εὐτυχέστερα ἀποτελέσματα, ὅσον αὐτό. Ἄν αἱ γυναῖκες εἶναι μορφωμένοι, οἱ ἄνδρες δὲν δύναται νὰ μένουν ἀμαθεῖς. Ἄν αἱ γυναῖκες φωτισθοῦν εἰς τὴν θρησκείαν, οἱ ἄνδρες δὲν δύναται νὰ μένουν εἰς ἀμάθειαν θρησκευτικὴν.

» Ὁ πρόην ὑπουργὸς Ρίζος ἦτο πολὺ ἐνθουσιασμένος μὲ τὴν γυναικείαν αὐτὴν σχολήν. Καὶ ἀφοῦ τὴν περιεργάσθη, ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὸν Παρθενῶνα καὶ εἶπε μὲ συγκίνησιν εἰς τὴν κυρίαν Χίλλ:

— Κυρία, ἀνεγείρετε εἰς τὰς Ἀθήνας ἕνα μνημεῖον διαρκέστερον καὶ ἐδυνάστερον ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ἱερόν!

« Καὶ ὁ βασιλεὺς Ὄθων εἶπεν ἐνθουσιασθῆ μετὰ τὴν ἄξιαν τοῦ σχολείου τούτου, καὶ ἄλλορον πρὸ τῆς ἀφίξεώς μου, ἐπρότεινε εἰς τὸν κ. Χίλλ νὰ προσλάβῃ εἰς τὸ σχολεῖον του κορίτσια ἀπὸ διαφόρους ἐπαρχίας καὶ νὰ τὰ μορφώσῃ ὡς διδασκαλίσσας, μετὰ τὴν προϋπόθεσιν νὰ σταλοῦν πίσω εἰς τὰς ἐπαρχίας των, διὰ νὰ ὀργανώσῃ ἐκεῖ νέα σχολεῖα, πρὸς μεγάλην πρόσοδον τῆς γυναικείας ἐκπαιδεύσεως. Ὁ κ. Χίλλ ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν καὶ τὸ σχολεῖον του τότε ἀποτελεῖ τὸν πρῶτον εὐρέως συστήματος ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι. Σχετικῶς, μετὰ τινα καιρὸν ἀπὸ τὴν ἀναχώρησίν μου ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἔλαβα ἐπιστολὴν ἀπὸ τὸν κ. Χίλλ, εἰς τὴν ὁποίαν μοῦ γράφει :

« Τὸ σχολεῖον μας ἐμεγάλωσε πολὺ, ἀφ' οὗ σεις τὸ εἶδατε, καὶ νομίζω δι' ἐφθιάσαμεν εἰς τὸ κατακόρυφον τῶν σχεδίων μας. Δὲν νομίζομεν δυνατὸν νὰ ἐπεκταθῇ περισσότερο, χωρὶς μεγαλύτερα οικονομικὰ μέσα καὶ περισσότεραν προσωπικὴν ἀρωγὴν. Καὶ δὲν ἐπιθυμοῦμεν, οὔτε σκοπεύομεν, νὰ ζητήσωμεν οὔτε τὸ ἓν οὔτε τὸ ἄλλο. Ἔχομεν σχεδὸν 40 πρόσωπα διαμένοντα μαζὺ μας, ἐκ τῶν ὁποίων 35 εἶναι Ἕλληνες. Τὰ πλεῖστα εἶναι κορίτσια ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ Τουρκίαν, τὰ ὁποῖα εἰσιμάζονται διὰ νὰ γίνοντι διδασκάλισσαι εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας. Πλὴν τούτων, ἔχομεν ἄλλα 400 εἰς καθημερινὴν διδασκαλίαν ἐξωτερικὰ παιδιὰ. Μεταχειριζόμεθα διὰ ταῦτα δώδεκα διδασκάλους Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἔχουν διδαχθῆ ἀπὸ ἡμᾶς.

« Ἀπεκατεστήσαμεν τρία ἀπὸ τὰ καλύτερα κορίτσια μαθητρίας μας (τὰ ὁποῖα ἔζων μαζὶ μας, ὅτε μᾶς ἐπεσκέψθητε) λαμπρότητα. Τὸ ἕνα ὑπανδρεύθη μετ' ἓν πρόσωπον κατὰ πάντα ἀντάξιον αὐτοῦ, καὶ ἀμφότεροι, ἀνὴρ καὶ γυνή, ἔμειναν εἰς τὴν ὀψιθεσίαν μας. Ἄλλη διωρίσθη ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν εἰς τὸ σχολεῖον θηλέων τοῦ Πειραιῶς καὶ συντηρεῖ τὸν πατέρα της, τὴν μητέρα της καὶ πολυάριθμον οἰκογένειαν μετ' ἑαυτῶν της. Τρίτη μετέβη μετὰ τοὺς Μισσιοναροὺς μας εἰς τὴν Κρήτην, διὰ νὰ διευθύνῃ σχολεῖον θηλέων ἐκεῖ.

« Μετεφέρθημεν εἰς τὸ νέον οἶκον μας, (τοῦ ὁποίου τὰ θεμέλια εἶχον τεθῆ κατὰ τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἤμην εἰς τὰς Ἀθήνας) καίτοι δὲν εἶναι εὐρύχωρον, ἐν τούτοις θὰ μᾶς ἐχρηιάζετο νὰ εἶναι διπλασιῶς εὐρύχωρότερον. Προσπαθοῦμεν νὰ εὐρώμεν τὰ μέσα νὰ τὸ ἐπεκτείνωμεν σημαντικῶς, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ ἔχωμεν περισσότερα κορίτσια παραμένοντα μονίμως ὑπὸ τὴν σιγῆν μας, διότι τοῦτο εἶναι τὸ καταλληλότερον μέσον διὰ νὰ κάμωμεν ὅπως πρέπει τὴν ἐργασίαν μας. Διότι κάθε παιδί, τὸ ὁποῖον ἔρχεται καὶ κατοικεῖ μαζὺ μας, ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰ βλαβερὰ παραδείγματα, τὰ ὁποῖα βλέπει εἰς τὸ σπῆν του, καὶ δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἐπ' αὐτοῦ πλήρη ἐπίδρασιν. Ἡ λαίδη Βύρωνος μᾶς ἔστειλεν ἐσχάτως ἐκατὸν λίρας στερολίνας, διὰ νὰ ἐπεκτείνωμεν τὴν κατοικίαν μας πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπὸν, καὶ ἠρξίσασμεν τὴν ἀνοικοδόμησιν τριῶν προσθέτων θαλάμων μετὰ τὰ χρήματα αὐτά».

Ἡ ἀνωτέρω ἀφήγησις μᾶς παρέχει μίαν ὥραιαν εἰκόνα τῆς ἰδρύσεως τοῦ σχολείου τούτου, τὸ ὁποῖον τόσον μεγάλας ὑπηρεσίας πράγματι παρέσχεν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν καὶ ἐν γένει τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν διὰ τῆς διαπλάσεως ὅχι μόνον διδασκαλιστῶν, ἀλλὰ καὶ μητέρων μορφωμένων καὶ ἠθικῶν.

Φαίνεται δι' τὸ προῶτον πρόχειρον σχολεῖον Χίλλ, τὸ ἰδρυθέν προτοῦ κτισθῆ ἢ εἰδικῶς κατασκευασθεῖσα καὶ μέχρι σήμερον σωζομένη οἰκία, εὐρίσκετο εἰς τὴν Παλαιὰν Ἀγορὰν, διότι ὁ ἀμερικανὸς συγγραφεὺς, ἀφηγούμενος κατωτέρω τὴν ἐπίσκεψίν του εἰς τὰ διάφορα μνημεῖα τῶν Ἀθηναίων, γράφει :

« Ἡ οἰκία, τὴν ὁποίαν κατεῖχον οἱ Ἀμερικανοὶ Μισσιονάριοι διὰ σχολεῖον, εὐρίσκεται εἰς τὴν θέσιν τῆς Παλαιᾶς Ἀγορᾶς, ὅπου ὁ Ἀπόστολος Παῦλος συνεζήτη μετὰ τῶν Ἀθηναίων. Ὀλίγιστα στήλαι σὺνίστανται μέχρι σήμερον καὶ πλησίον εἰς αὐτὰς ὑπάρχει μία ἐπιγραφή ἀναγράφουσα τὴν τιμὴν τοῦ ἐλαίου. Τὸ σχολεῖον ἔχει κτισθῆ ἐν μέρει ἀπὸ τὰ ἔρμια τῆς Ἀγορᾶς, καὶ δι' ἡμᾶς ἦτο ἓν ἄλλαν ἐνδιαφέρον γεγονός, ὅτι εἰς Μισσιονάριος ἀπὸ τὸν προσφάτως ἀνακαλυφθέντα Νέον Κόσμον, ἐδίδασκον εἰς τοὺς νεοέλληνας τὴν αὐτὴν σωτήριον θρησκείαν, τὴν ὁποίαν πρὸ δέκα ὀκτῶ αἰώνων ὁ

των ὁ Ἅγιος Παῦλος εἰς τὸ ἴδιον μέρος ἐδίδαξεν εἰς τοὺς προγόνους των».

Σχετικῶς μετὰ τὴν ἐκτίμησιν τὴν ὁποίαν ἔχουσιν εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Χίλλ, ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἄγγλος πρέσβυς Ντόκινς, εἰς τὸν ὁποῖον οὗτος ἐξέφραξε τὴν

λύπην του, διότι ἡ Ἀμερικὴ δὲν ἀντιπροσωπεύει εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ κανένα διπλωμάτην, οὔτε καὶ ἀπὸ ἕνα πρόξενον, ἀπήντησε :

— Ἀλλὰ θέλετε καλύτερον ἀντιπρόσωπον ἀπὸ τὸν κ. Χίλλ; Αὐτὸς ἔχει μεγαλυτέραν ἐπιρροὴν ἀπὸ κάθε πρόξενον!

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΙΡΟΦΥΛΛΑΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ - ΖΩΓΡΑΦΟΙ

ΝΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΠΑΙΔΙ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ ΑΜΣΤΕΡΔΑΜ⁽¹⁾

«Γένοβα 25 Μαρτίου 1771. Ἐδῶ ἀκούσαμε ὅτι ὁ βασιλεὺς Μαρκόκος ἐδιώξε ἀπὸ ὄλο τὸ βασιλεῖο του τοὺς Ρωμαίους πραγματευτὰς καὶ ὅτι οἱ Ἑβραῖοι ἦσαν ἢ αἰτία ἢ ποῦ ἐτοῦτο ἐγίνε καὶ ἀπὸ τὴν Γένοβα ἦλθε αὐτὴ ἢ εἶδηση. Οἱ Γενοβέζοι εἶναι παλὰ ἐχθροὶ τῶν Ρωμαίων, ἐβοηθοῦσαν τὸν Τοῦρκο τὴ νύχτα νὰ πάρῃ τὴν Πόλη καὶ τὴν ἡμέρα ἐπροσποιόντων πῶς βοήθουνε τοὺς Ρωμαίους, αὐτοὶ ἐκούρσευαν ὅλα τὰ μέρη στὰ Δωδεκάνησα καὶ ἔκαμαν καὶ κατοικοῦσαν καὶ κατοικοῦνε ἀκόμη μακρὰ ἀπὸ τὴν θάλασσα κτλ.»

«22 Ἰουλίου 1771. Νὰ ἦτον τῶρα νὰ πληρωθοῦν οἱ χρηματὶ τοῦ Λέων Σοφοῦ ὅπου λέγει: Δύο ἀετοὶ θὰ φᾶνε τὸ φίδι, ὅπου εἶναι οἱ δύο μάρκες ἦτοι σημαῖες τῆς Ρουσίας τοῦ ἱμπεραδῶρου ὁ δικέφαλος ἀετός, ἡ μάρκα τοῦ Ρωμαίου, καὶ τὸ φίδι εἶναι ὁ Τοῦρκος ὅπου ἔχει κυκλωμένο ἓνα πεθαμένο σῶμα, ἦτοι τὸν βασιλέα τῶν Ρωμαίων, ὅπου λέγει, ὡς τὰ ἐξήγησαν, 320 χρόνια θὰ σταθῇ ὁ Τοῦρκος στὴν Πόλη καὶ τῶρα εἶναι ἀπὸ τὰ 1454 (sic) ὅπου τὴν πῆρε ἕως τῶρα 1771 εἶναι χρόνια 317. Ἐχει ὁ Θεὸς σὲ ἔτοστα τὰ τρία χρόνια βολετὸ (νὰ) τὸν ἐθάλλουν τὸν Τοῦρκο ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Εὐρώπην.

«Εἶδησες ὅπου ἔχομε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν λέγε ὅτι οἱ πασιδάδες τῆς Δαμασκῶ, Τριπόλεως καὶ Χαλεπίου ἐνώθησαν καὶ ἐπολέμησαν μὲ τὸν Ἀλή-μπέη, βασιλέα τῆς Αἰγύπτου, καὶ τοὺς ἐνίκησε ὁ Ἀλή-μπέης καὶ ἐπῆρε τὴν Δαμασκὸν καὶ ἐγίνε μέσα ρεμπελιὸν καὶ ἐσκοτώθηκαν καμπόσες χιλιάδες τοῦ κάκου καὶ φοβεῖται τὸ Χαλέπι νὰ μὴν πάθῃ τὸ ὅμοιο καὶ συλλογίζεται ὁ Τοῦρκος στὴν Πόλη ἀκούγοντας ἔτοστα καὶ φοβᾶται νὰ μὴν πᾶς κ' ἦλθε ὁ καιρὸς νὰ πληρωθοῦνε τῶν Σέχηδων οἱ χρηματὶ, ὅπου, ἀφοῦ τὰ ἀναγινώσκουν, τρέχουν τὰ δάκρυα ἀπὸ τὰ μάτια τους σὰν ποτάμι, ὅπου γράφουν ὅτι θὰ

πάη ἕως τὸ κόκκινο μῆλο ὁ Τοῦρκος, ἦτοι ἕως τὸν κουμπὲ καὶ τότε θανά ἡσυχάση» κτλ.

Ἐνδιαφέρουσες εἶναι ἐπίσης οἱ πληροφορίες ποὺ μᾶς δίνει γιὰ τὴν πανώλη ποὺ ἔπεσε στὴ Σμύρνη κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου, τὸ θέρος τοῦ 1771. Ἡ πανώλης, ὅπως εἶναι γνωστὸ καὶ ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ Ἀγγλοῦ περιηγητῆ Rich. Chandler, «Voyages dans l'Asie Mineure et en Grèce» (1764 - 1776), ἐκεῖνα τὰ χρόνια ἐπισκέπτονταν τὴ Σμύρνη σχεδὸν κάθε χρόνο, φαίνεται ὅμως ὅτι στὰ 1771 παρουσιάστηκε μὲ πολὺ σοβαρὴ μορφή.

«Σμύρνη 18 Ἰουνίου 1771. Ἡ πανούκλα θερίζει καὶ οὐλ' οἱ μεγάλοι ἦτον τραδηγμένοι στὴν ἐξοχή, ἕως νὰ ἀπεράση ἡ ὄργη. Ἐπαραμέρισαν ὅσοι ἔχουν τὸν τρόπον. Ὁ Καραοσμάν-ἄγλους, ὅπου ὀρίζει τὴν Σμύρνη, τῶρα εἶναι ἀποκάτω σὲ τέντες, καὶ στὸ μέρος τὸ τουρκικὸ καὶ ἑβραϊκὸ μαχαλὰ θερίζει, καὶ ὀλίγη ἐκεῖ ὅπου εἶναι ὁ μαχαλὰς τῶν Ρωμαίων. Καὶ ἐγίνε προσταγὴ κάθε ἓνας νὰ θάβῃ τοὺς ἐδικούς του, εἰδὲ ὁ γείτονας νὰ τὸ κάνει ἂν δὲν εἶναι ἐδικοί. Καὶ ὀλίγα ἐργαστήρια εἶναι ἀνοιχτά, τὰ πολλὰ σφαιλιστὰ καὶ οἱ ἀνθρώποι φευγάτοι. Καὶ δὲ φτάνει αὐτὴ ἡ ὄργη τοῦ θανατικοῦ, ἀλλὰ ἀκόμη λένε ὅτι θανά ἔλθη ἢ ρουσσικὴ φλόγα ἐδῶ νὰ χαιρετήσῃ τὴ Σμύρνη. Ἐποῖ τρομάρας εἶναι οἱ τόποι οἱ καλύτεροι: ἀπὸ τοῦρκους, ἀπὸ θανατικὸ, ἀπὸ πείνα, ἀπὸ πόλεμο φόβος, οἱ ἀνθρώποι ζοῦνε μὲ τρομάρα καὶ ἀπὸ φωτιά. Κοιμῶνται ἐνδύμενοι, διὰ νὰ εἶναι ἔτοιμοι, ἂν γίνῃ γιανκίνη, νὰ φεύγουν. Ὅ, τι πράγμα ἔχουν ὅπου νὰ ἐξίζη ἄσπρα, τὸ ἔχουν εἰς τὰ χάνια, φοβοῦμενοι τὴ φωτιά. Ἴδετε πόσω λογίων φόβοι ἔχουν οἱ ἀνθρώποι».

«Βαρσοβία 30 Ὀκτωβρίου 1771. Ἡ ρουσσικὴ φλόγα ἀπὸ τὴν Ἑγύπτου ἐγύρισε στὴν Πάρο⁽¹⁾. Ἐπῆγαν ἐκεῖ καὶ τοὺς ἐφόδισαν

καὶ ἦμψαν εἰς τὸ κάστρο καὶ τότε ἦδραν οἱ Ρουῖσοι στὴ στεριά ἀπὸ βορινὸ μέρος καὶ ἐπῆραν σιτάρι καὶ ἄλλους ζαῖρέδες ὅσους ἦδραν, τουρκικὰ μαγαζιά γεμάτα καὶ ἀφοῦ ἔκαμαν προβιζιόνε ἐφυγαν. — Ἐσσερα φραν-τσέζικα μὲ ρίζι ἐπήγαιναν διὰ τὴν Πόλη, τὰ ἀπάντησαν οἱ Ρουῖσοι καὶ τὰ ἐστενοχώρησαν νὰ πᾶνε εἰς τὴν Κρήτη νὰ πωλήσουν τὸ πράγμα τους καὶ ὄχι στὴν Πόλη, νὰ μὴν πηγαίνουν ζαῖρὲ στὴν Πόλη».

«Λιθόρνο 8 Μαΐου 1772. Ἐπροχτὲς ἐώρτασαν τὴ γέννα τῆς βασιλίστας τὰ ρουσσικὰ κερὰθια ὅπου εἶναι ἐδῶ, μὲ τὰ φλάμπουρα καὶ παντιέρες ἦτον τὰ κερὰθια τους καὶ ἐπῆγαν ὄλοι εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν τῶν Ρωμαίων, ἐδῶ ὅπου τὴν ἔκαμαν τῶρα, μὲ τὸ νὰ τοὺς πῆρε ὁ Πάπας μὲ τὴς πονηρίες του τὴν παλιά τους ἐκκλησίαν. Πιχρόμοιος κλέφτης εἶναι ὁ Πάπας ἔτσι ἔκαμε καὶ εἰς τὸν Ἀγκόνα καὶ εἰς τὴν Βενετία καὶ ὅπου ἄλλοῦ ἦμπόρεσε νὰ μολύνει τὴν ὀρθόδοξια, τὴν ἐμόλυνε ὁ ἐχθρὸς τῶν ὀρθοδόξων. Καὶ ἐψκλαν ἐκεῖ δόξολογία οἱ Ρουῖσοι καὶ οἱ Ρωμαῖοι, διὰ ὑγεία καὶ σωτηρία τῆς βασιλίστας, δυναμῶντάς τὴν ὁ Μεγαλοδόναμος μὲ νίκες καὶ εὐλογίαν εἰς τὰ ἄρματα τῆς, καὶ τὰ κερὰθια ἐρρίξαν κανονίε εἰς δόξαν Θεοῦ, ὅπου ἐτάραξαν τὸν ἐδῶ τόπο τοῦ Λιθόρνου. Καὶ ἦτον ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους μας οἱ εὐγενεῖς τῶν Λατίνων καὶ ὁ Χρᾶφ Ὀρλώφ, ὁ στολάρχης τῆς Βασιλίστας, ἔκαμε πολλὴ ἐλεημοσύνη εἰς τοὺς πτωχοὺς. — Ἡ μεγάλη ἐλεημοσύνη ὅπου ἦθελε κάμει ἢ Ρουσία, ἦτον νὰ ἐλευθερώσει τοὺς ὀρθοδόξους χριστιανοὺς ἀπὸ τὸν Τοῦρκο, ὅπου ἂν γίνε ἀγάπη καὶ μείνουν εἰς τὴν τυραννία του, θὰ τοὺς ἀφανίσει ὁ τύραννος μὲ τὸ νὰ ἀγαποῦνε τὴν εὐτυχία τῆς Ρουσίας, ἐλπίζοντας μετὰ Θεὸν ὅτι αὐτὴ θὰ τοὺς ἐλευθερώσει ὅποτα κι' ἂν εἶναι, δυναμῶντάς τὴν ὁ Μεγαλοδόναμος. Ἐδῶ λένε νὰ ἦλθε φευγάτος καὶ ἀγνώριστος ὁ Πατριάρχης τῶν ὀρθοδόξων ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν⁽¹⁾ καὶ οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ Ρουῖσοι τοῦ

προσφέρουν τιμὲς καὶ εὐλάβεια. Ἴδετε ἕως ποῦ ἐκατάντησε ἢ ὀρθόδοξος πίστη, νὰ φεύγουν οἱ ποιμένες τῶν ἐκκλησιῶν ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ θεοῦ τῆς Ἀποκαλύψεως».

«Ἀπὸ τὸ Σέξιλ 7 Μαρτίου 1773. Λένε νὰ ἦδρε ὁ νῦν βασιλεὺς Τουρκῶν στὸ θησαυρὸ τοῦ ἀποθαιμένου 60 μιλλιούνια γρόσια, τὰ ὅποια δὲν εἶναι πολλὰ διὰ ἓνα βασίλειο παρόμοιο ὡς εἶναι τοῦ Τοῦρκου, ἔμως τὰ τῶνε οἱ φραγάδες. Ὅτι ἀπὸ ἀδικίεσ πολλὰ σοδιάζονται στὸ χασνέ, εἰδὲ τὰ εἰσοδήματά του δὲν εἶναι τόσο πολλὰ, βγάζοντας τῆς Σμύρνης τὸ φράγκικο κομέρκι. Ἐχει κατιτὶ καὶ τὰ δροσίματα καὶ τὰ χαράτζια, ὅπου νὰ ἔχει τὸ ἀνάθεμα ὅπου τὰ ἐπρωτόφερνε ὅτι εἶναι ἓνα διαβολεμένο δόσιμο μὲ ὄλον ὅπου εἶναι μικρὸ, 6 γρόσια τὸ χρόνο τὸν καθένα, ἔκαμε μὲ ὄλο τοῦτο πολλὴ φθορά, ὅτι πολλοὶ πτωχοὶ μὴ ἔχοντας τὸ χαράτζι καὶ διὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ αὐτὸ, τουρκεύουν ὅπου πολλοὶ ἐτουρκεψαν ἀπὸ αὐτὴ τὴν αἰτία μὴ ἔχοντας τὸ χαράτζι, τὰ ὅποια τέλος πάντων ἔπρεπε ἢ κάθε χώρα νὰ τὰ ἀγοράζει, νὰ τὰ μεράζει αὐτὴ, ἦγουν τὸ γένος τῶν Ρωμαίων εἰς τοὺς Ρωμαίους. Ἐότε ἦτον καλύτερα. Δὲν εὗρισκε ἀφορμὴ νὰ πιάνει ὁ χαράτζης τὰ παιδιὰ καὶ τοὺς πτωχοὺς νὰ τοὺς φυλακῶνε καὶ νὰ στενοχωροῦνται νὰ τουρκεύουν. Καὶ ἂν οἱ χώρες ἐξημιώνοντο καὶ τίποτε ὀπομονή, δόσιμο εἶναι, ἄς κάναν καὶ αὐτοὶ ἓνα μικρὸ δόσιμο νὰ εὐγαλῆνε, ἀλλὰ ποῦ παρόμοιος κατάστασες, ὅπου ἂν τὸ φτάσει καὶ τινὸς ἀδελφοῦ ὁ νοῦς του νὰ τοὺς τ' ἀναφέρει τὸ ἀποθάνουν μὲ τὸ νὰ μὴν τὸ ἐστοχάζτηκε καὶ αὐτὸς καὶ ὁ ἄλλος. Ὅπου ἔπρεπε νὰ βλέπουν τὰ λεγόμενα καὶ νὰ μὴν βλέπουν τὸν λέγοντα. Ὁ Θεὸς νὰ ἐνδώσει εἰς τὴν καρδίαν τους νὰ δμοιοιάζουν οἱ προεστοὶ διὰ τὸ καλὸ τοῦ Γένους τους. Νὰ εἶναι οἱ ἄλλοι οἰκονόμοι, νὰ φροντίζουν ὡς πατέρες τῆς πατρίδος στοὺς ἐντοπίους καὶ ξένους, διὰ νὰ μὴν τουρκεύουν οἱ Χριστιανοὶ καὶ εἶναι κρῖμα καὶ θὰ δώσουν λόγον».

«Πίζα 17 Φεβρουαρίου 1774. Ἡ βασιλίσσα καὶ αὐτοκρατορίσσα Ρουσίας ἔκαμε ἐδῶ

καὶ ὅσα γράφει ὁ Π. Κομπογιάννης «Οἱ Ἑλληνες κατὰ τὸν πρῶτον ἐπὶ Αἰκατερίνης Β'. ρωσοτουρκικὸν πόλεμον» σ. 197—287.

(1) Πρόκειται ἐδῶ γιὰ τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Μελέτιο Β'. ποῦ, ὅπως εἶναι γνωστὸ, εἶχε τραγικὴς περιπέτειες μόνον ἀνέβηκε στὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ἐπειδὴ κατηγορήθηκε ὅτι ἐκρυψε στὰ Πατριαρχεῖα φραγάδα τὸν Στέφανο Πάικολο, ποῦ εἶχε ἐξεγείρει σὲ ἱπανδάταση τὸ Μαυροβούνιο, καὶ ὅτι ἐνόουσε τοὺς

Ρώσους. Ἐφυλακίστηκε καὶ κατόπιν ἐξωρίστηκε στὴ Μυτιλήνη. Πβ. Π. Κομπογιάννη «Οἱ Ἑλληνες κατὰ τὸν πρῶτον ἐπὶ Αἰκατερίνης Β'. ρωσοτουρκικὸν πόλεμον» σ. 327 κέξ. Ἡ μετάβαση τοῦ ἐξόριστου Πατριάρχου στὸ Λιθόρνο, ὅπου μπόρεσε νὰ ἐξακριβώσῃ, δὲν εἶναι ἀπ' ἄλλοῦ γνωστὴ.

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τέλος.

(1) Γιὰ τὴν ἐπίθεση τοῦ ρωσσικοῦ στόλου κατὰ τῆς Ἑθβολῆς καὶ τὴν ἐπιστροφή τους στὴν Πάρο πβ.

ἐνα σχολεῖο διὰ 120 ἀγόρια ρωμιόπουλα καὶ 60 κορίτσια ἀπὸ αὐτὸ γένος, νὰ μαθαίνουν γράμματα καὶ ἐπιστήμης, καὶ ἔχει καὶ ἐπιστάτη σὲ αὐτὸ (τὸ) ἔργο, καὶ τὰ ἡφ'εραν, ἀφοῦ ἔγινε στὸ Μοριά τὴν σὺνφορὰ. Τὸ κάμωμα εἶναι καλὸ, μόνον πῶς εἶναι μέσα στὶς ἀγκάλες τοῦ Πάπα δὲν εἶναι καλὸ ἔτι οἱ δασκάλοι θὰ πασχίζουσιν περισσότερο τὸ νὰ τοὺς μάθουν τὰ δόγματα ἢ τὲς δεισιδαιμονίες τῶν Λατίνων, παρὰ γράμματα καὶ ἐπιστήμης, καθὼς εἶναι γνωστοὶ περὶ τούτου, σὲ ἕσα παιδιὰ ἔστειλαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα στὴν Ἰταλία, στὴν Πάδοβα καὶ Πολώνια καὶ μάλιστα στὴν Ρώμη διὰ νὰ μάθουν, τοὺς ἐβόλωσαν μὲ τὰ φρονήματα τοῦ Λατινοφρονεῖν καὶ τοὺς νοθεύουν, ὅπου πολλὰ πασχίζουσιν περὶ τούτου. Διὰ τοῦτο ἡ αὐτοκρατορία ἦταν καλὸ νὰ τὸ κάμη ἐτοῦτο εἰς τὴν Ρουσία κοντὰ στὴν Βλαχία, στὴν νέα Σέρβια ὅπου ἔχει ἢ σὲ ἄλλο μέρος τῆς βασιλείας τῆς, τότε ἡμεστον βέβαιον ἔτι ἐκεῖνοι ὅπου σπουδάζουσιν ἐμέναν ὀρθόδοξοι, εἰδὲ τώρα δὲν εἴμεστε βέβαιοι ὅτι μείνουν στὴν Πίζα ὀρθόδοξοι ἔτι οἱ Λατῖνοι πασχίζουσιν μὲ κάθ' ἕνα τρόπο νὰ λατινίσουν τοὺς ὀρθόδοξους χριστιανούς καὶ μάλιστα τὰ παιδιὰ, ὅπου δὲν εἰξεύρουν τὰ δικὰ τους, ἦτοι τὸ τι φρονεῖ ἢ ἐκκλησία τους, ἔτι ἡ ἀνατολικὴ καὶ ὀρθόδοξος, εὐκολὰ τοὺς φραγκεύουν καὶ αὐτὸ ἀμποτεῖ νὰ τὸ φρονίσει ἢ ἀυγούστα νὰ ἔχει ἔννοια, νὰ μὴν χύση τὸ θολερὸ του φρόνημα εἰς τοὺς μαθητάς, ὅπου εἶναι μεγάλη δυσκολία τὸ νὰ γλυτώσουν ἀνενοήθην, ἢ νὰ γένουν ἀδιάφοροι νὰ λένε καλὸ καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο, καὶ δὲν εἶναι βολετὸ δύο ἐναντία νὰ εἶναι καὶ τὰ δύο καλὰ κτλ. κτλ.»

Ἐπειδὴ πρόκειται ἐδῶ γιὰ τὴν καθολικὴν προπαγάνδα καὶ τὸν προσηλυτισμὸ τῶν ὀρθόδοξων νέων, οἱ ὅποιοι ἐσπούδαζαν στὶς καθολικὲς χώρες, καὶ γιὰ τὴν προσπάθειαν τοῦ Πάπα νὰ διαλύσῃ τὴν ὀρθόδοξον κοινότητα στὴν Δ. Εὐρώπῃ, θὰ παραθέσω καὶ μιὰ ἀκόμη μικρὴ περικοπή, σχετικὴ μὲ τὰ παραπάνω. Ὁ συγγραφέας τοῦ χρονικοῦ, μιλώντας γιὰ τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν τῆς Βενετίας, θαυμάζει τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἑλληνικῆς παροικίας καὶ ἐκφράζει τὴν λύπην του γιὰ τὸν δὲν ὑπάρχουν καὶ στὸ Ἀμιστερδαμ τόσο πολλοὶ Ἕλληνες, νὰ ὀργανωθοῦν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο, καὶ προσθέτει: «Ἐχομε (δηλ. ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν) καὶ εἰς τὴν Ἀγκὼνα, ὅμως ὁ Κεφαλλονίτης παπᾶ Νικόλαος, ὁ

ἀφορισμένος, λέγει τὸ «πιστεύω» ὅτις του γιὰ νὰ τὸ πῆ μὲ τὴν προσθήκην⁽¹⁾ καὶ εἶναι ἀπογραμμένος στὸ Βάαλ εἶδωλο τῆς Βαβυλωνίας, τοῦ κυριτζιγένῃ (;) Ἐχομε καὶ στὸ Λιθόρνο ἐκκλησία καὶ ἐκεῖ τὴν ἐνόθευσαν καὶ τὴν ἀφῆσαν οἱ Ρωμαῖοι καὶ κάμιν ἄλλη. Ἐχομεν καὶ στὴ Βιέννα, αὐτὴ εἶναι ὀρθόδοξοτατὴ, χωρὶς κογιοναρίες παπολατρικῆς. Ἐχομεν καὶ στὸ Τριέστι καὶ αὐτοῦ καθαρὰ εἶναι χωρὶς μολυσμοὶ τοῦ Πάπα, ὅπου γυρεύει νὰ τὸν μνημονεύωμεν καὶ ἔταν ἀκοῦμε τὸ ὄνομα του ἢ ὄψη μας περικοκκινίζει ἀπὸ τὸν θυμὸν, ὅπου στὴν Ἰταλία δὲν μᾶς ἀφίνει ἡσυχούς καὶ εἰρηνεμένους ὁ τύραννος».

«Λιθόρνο 17 Μαρτίου 1774. Ἀπὸ τὴν Πάρο ἀκοῦμε ὅτι ἡ ρουσσικὴ φλότα πάει κ' ἔρχεται ἀπὸ τὴν Θάσο εἰς τὴν Πάτμο φυλάγοντας τὸ πέραμα καὶ ὅτι ἀναμένουν τὴν ρουσσικὴν φλότα ὅπου ἀμύσειε ἀπὸ τὸ Λιθόρνο νὰ κάμουν ἐνέργειες καὶ ὅτι ἡ Ρωμαιο-ρουσσικὴ φλότα ἐξεχειμῶνισσε στὴν Ἀφρική καὶ ἔχουν βοήθεια ἀπὸ τὸν πρῶτον τοῦ Ἀκρι (;) καὶ πᾶνε καὶ ἔλθονται καὶ αὐτὰ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον στὴν Κύπρον νὰ φυλάγουν τὸ πέραμα τοῦ Μισιρίου».

«Ἀπὸ τὸν Δούναβιν ποταμὸν 24 Μαρτίου (1774). Ἐπειδὴ δὲν εἰξεύρομε τὴ γνώμην τοῦ νέου Βασιλέως Τουρκῶν, ἀρματώνει ὁ ἱμπερατορὸς τὰ σύνορα τῆς Τουρκίας μὲ στρατεύματα, ὅτι ὁ Τούρκος εἶναι ἀκατάστατος, διὰ νὰ εἶναι ἐτοιμασμένος σὲ κάθ' ἐναντίον συμβεβηκό. Ὅτι ἀφοῦ ἤθελε νὰ πάρῃ ὁ Τούρκος τὸ Μορέα, ἔλεγε πῶς θὰ πάει ἄλλοῦ καὶ ἔξαρνα ἐπῆγε ἐκεῖ. Ἐτῆς ἡμπορεῖ νὰ τὸ κάμη καὶ τώρα, ὅτι δὲν ἔχει ἐμπιστοσύνη, ὅτι δὲν λέγει ἀλήθειαν, παρὰ γυρίζει σὰ σφενδόνα, ὅπως τοῦ δίδει χέρι, καὶ ἄλλον θὰ χτυπήσῃ καὶ ἄλλον χτυπᾶ, χωρὶς καμμίαν δικαιοσύνη, ἔτι εἶναι βάρβαρος».

«Ἀγκὼνα 7 Ἀπριλίου (1774). Οἱ γραφεῖς τῆς Πόλης λένε ὅτι ὁ νῦν βασιλεὺς Τουρκῶν ἐσφάλησε τὸν υἱὸν τοῦ ἀποθανόντος στὴν ἴδια κατοικία, ὅπου ἦτον αὐτὸς σφαλιστὸς 44 χρόνοι. Σὰ φυλακὴν εἶναι. Ἴδε ἡ βαρβαρότητα τί κάνει! Ἄντις τὰ βασιλόπουλα νὰ ταξιδεύουν νὰ πᾶν νὰ βλέπουν ἄλλα βασιλεία, τὴν λογιῆς κυβερνοῦνται, νὰ μαθαίνει, ἂν γίνε ὑστερα βασιλιάς, νὰ εἰξεύρει τί κάνει, ἀντίς αὐτό, τὸν σφαλοῦνε μέσα σὰν κατάδικον

(1) Ἐννοεῖ τὸ σίησιον.

στὴν φυλακὴν ὡς ἀδυστυχέστατον, καὶ τί κάνει ἐκεῖ μέσα; Τί μαθαίνει; Γίνεται μέγας καὶ ἴσως νὰ βλέπει ὑστερα τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς φοβᾶται ὅτι τοῦ λείπει τοῦ ταλαιπώρου ἢ συναναστροφῆ. Ὅμως μὲ ἕνα αὐτὰ βλέπομε καὶ ἡ ἀσυστασία τους τοὺς γίνεται οὐσασα. Νὰ ὅπου εἶναι καὶ βασιλεύουν μὲ ἕλην τὴν βαρβαρότητά τους, καὶ οἱ Ρωμαῖοι μὲ ἕλην τὴν σοφίαν τους, μὲ ἕλους τοὺς σοφοὺς προγόνους τους, δεσγανι (;) καὶ ἄλλους, ἔχασαν τὸ βασίλειον, καὶ ἐκεῖνοι ὅπου ὀνομάζονται ἀπὸ αὐτοὺς βάρβαροι, ἔχουν τὰ βασίλεια, καὶ αὐτοὶ ὑποκείμενοι στὸν Τούρκον νὰ βασανίζωνται ἀπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ ὅπου εἶναι Πανάσιμος ἐχθρὸς τους καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ. Τοὺς ἤθελα νὰ καταγίνονται λιγότερο στὰ σοφίσματα καὶ περισσότερο στὰ ἄρματα. Ἐπεὶ ἤθελε εἶναι νοικοκυροὶ τοῦ ἑαυτοῦ τους, νὰ διαφεντεύωνται εἶναι συγχωρεμένο, ὅμως αὐτὰ ἦτον χρεῖα νὰ τὰ στοχάζεται τινὰς πρὶν τὴν σὺνφορὰ, εἰδὲ τώρα ἔτι ἔγινε ἔγινε. Νὰ ὅπου ὁ Θεὸς δὲν θέλει ἀκέρμη νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὸν τύραννον, νὰ σηκωθῇ τινὰς ἀπὸ τὸ ἕνος, νὰ τὸν ἀκολουθήσουν οἱ ὁμογενεῖς, νὰ κάμουν τὸ βολετὸ τους νὰ ἐλευθερωθοῦνε ἀπὸ τοὺς, μὲ βοήθειαν πρῶτα τοῦ Θεοῦ καὶ ὑστερα τινὸς βασιλέως ὁμοπίστου, ὡς εἶναι ἡ Ρουσία, ὅτι οἱ ἄλλες βασιλείες βλέπομε μὲ ἕλον ὅπου εἶναι χριστιανοί, βλέπει ὁ κάθ' ἕνας τὴν ἐδικὴν του ἔννοια καὶ δὲν τοὺς νοιάζει μήτε διὰ τὴν χριστιανοσύνην μήτε διὰ τοὺς χριστιανούς ὅπου εἶναι ἀποκάτω στὴν τυραννίαν τοῦ Τούρκου».

«Λόντρα 6 Ἀπριλίου [1774] Λένε ὅτι τὰ προσφέματα ὅπου ἀνάφεραν τὸ νὰ γίνε ἀγάπη τοῦ Τούρκου μὲ Ρουσία (... .) ὅθεν θὰ ἀκολουθήσουν τὸν πόλεμον καὶ θέλει φανῇ πλὴν ὅποιος νικήσει, νὰ προσπέσει ὁ ἄλλος καὶ νὰ δώσῃ καὶ τότε γίνεται ἡ ἀγάπη. Ὅπου καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη κάμουν μεγάλες ἐτοιμασίες. Βολετὸ θέλει ὁ Θεὸς νὰ ἐξολοθρεύῃ τὸν Τούρκον ἀπὸ τὴν Εὐρώπην καὶ τοῦ σκληραίνει τὴν καρδίαν ὡς τοῦ ποτὲ Φαραοῦ τοῦ προγόνου του, τὸ νὰ δεχθῇ τὰ ζητήματα τῆς Ρουσίας. Ὁ Θεὸς νὰ λυπηθῇ τὸ γένος τῶν Ρωμαίων, νὰ κάμει ἕλεος νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ. Ἀδρέθησαν μερικοὶ ἄξιοι καὶ δουλεύουν στὴν ρουσσικὴν ἀρμάδα ὅπου εἶναι στὸ Ἄρτζιπέλαγο ἦτοι στὰ Δωδεκάνησα. Μακάρι νὰ ἀκρατοῦσαν οἱ Ρουῖσοι ἕνα νησί ἢ

τὴν Πάρον ἢ ἄλλο, νὰ τὸ ἔχουν οἱ Ρωμαῖοι καταφυγὴ στὸ μετέπειτα. Ἄς γίνῃ νὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶναι δυνατὸς νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ Ἀγαργνοῦ τοὺς ταλαιπώρους».

«Λιθόρνο 20 Ἀπριλίου [1774]. Ἐμάθαμε ὅτι στὴν Πάρον ἐτοιμάζουν οἱ Ρουῖσοι δύο στόλους μικροὺς ἕλους μὲ Ρωμαίους καὶ ὁ Φαρὸς εἶναι στὸ ἕνα καράβι, 50 κανόνια μὲ 300 ἀνθρώποι ὀνόματι Ἑλλάδα, καὶ στὸ ἄλλο ὁ Ρίξος σικοράβι (;) 24 κανόνια μὲ 450 ἀνθρώποι ὀνόματι Θεμιστοκλῆς, καὶ ἄλλο μὲ Ἀλμπανέζους θὰ τὸ ἀρματώσουν, Σκλαβόνους καὶ ἄλλους νησιῶτες, ἕλοι ἕνας κ' ἕνας, τῆς μάννας γιοῦ. Καὶ φαίνεται ὅτι κάπου θὰ σταλλοῦνε νὰ πετακτοῦνε ἔξω. Οἱ Ἀλμπανέζοι ἦτοι οἱ Ἀρβανῖται μὲ τὸ σπαθὶ κάμουν δουλείαν. Εἶναι ἄτακτοι καθὼς οἱ Τούρκοι, ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὸ κλαδί καὶ ἀστῆθι μὲ ἀστῆθι μὲ τοὺς Τούρκους, εἰδὲ σὲ τακτικὸν στρατεῦμα δὲν ἡμποροῦνε νὰ ἀντισταθοῦνε, μὴ ἡξεύροντας τὴν πολεμικὴν τάξιν. Ἄς εἶναι δὲ ὅπου εὐρέθησαν καὶ Ρωμαῖοι στὴν δουλειᾷ τῆς Ρουσίας, διὰ νὰ λάβουν ὑπόληψιν ἀπὸ τὴν Ρουσία, ὅπου διὰ αὐτοῦν ἢ Ρουσία κάμνει τὸν πόλεμον, διὰ νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν τυραννίαν καὶ ζυγὸν τοῦ Ἀγαργνοῦ».

«Τουρὶν τοῦ Πιεμόντ 14 Ἀπριλίου [1774]. Τὰ καράβια ὅπου ἡ Βενετία ἐτοιμάζει διὰ νὰ συνοδεύουν τὰ καράβια τῆς στὸ Λεβάντε εἶναι 7 πολεμικὰ τῆς λίνιας 2 φεργάδες καὶ 5 σαμπέκια, διὰ νὰ κάμουν νὰ τιμοῦν τὴν μπαντιέρα τους ἦτοι νὰ μὴν τὴν πειράζουσιν, καθὼς ἔγινε, ὅπου ὁ Φαρὸς τοὺς ἐπῆρε τρία καὶ ἐπῆραν τὸ πρᾶγμα τῶν Ρωμαίων καὶ τώρα δὲν φορτώνουν σὲ Βενετικὸν καὶ μπατάλεψιν, ἦτοι ἔμεινε ἀνεργὴ ἢ ναβιγκατιζόντες τους ἦτοι τὸ ταξίδεμα τους, καὶ ἦτον καλὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ εἶχαν ἔτσι»

«Ἀλκαζάρ 14 Ἀπριλίου [1774]. Ἐχτὲς ἦλθε ἕνα ἀφεντικὸν (Ἑγγλέζικον) καὶ δύο φεργάδες Ἀρμιράλης ὁ Ντενίς, καὶ εἶχε τὸν κύριον Φρανσέρ Κόνσολο Ἑγγλέζο διὰ ἐδῶ καὶ ἔρριξε 21 κανόνια καὶ πάλε μὲ εἰκοσι μίαν τοῦ ἀποκρίθησαν ἀπὸ τὸ Κάστρο. Καὶ ἦλθε στὴν στεριά ἕνας ὀφφικιάλος μὲ γραφὴ ἀπὸ τὸν βασιλέα Ἑγγλιτέρας πρὸς τὸν μπέην μας, μὲ ἔτοστα τὰ τρία ζητήματα.

1) Τὸ νὰ μὴ ἔχει χρεὸς μήτε ὁ Κόνσολος ὁ Ἑγγλέζος [δυσανόγνωστον] Ἑγγλέζος τὸ νὰ φιλεῖ τὸ χέρι τοῦ μπέην.

2) "Οτι καὶ ὁ Κόνσολος καὶ ὁ καντζιλλιέ-
ρης του νὰ ἤμπορεῖ νὰ φορεῖ τὸ σπαθί του.

3) "Οτι ἔποιος σκλάβος φύγει καὶ πᾶει σὲ
Ἑγγλέζικο καράβι, χριστιανός, νὰ μὴ ἤμπο-
ροῦν νὰ τὸν γυρεῦσουν οἱ Μπαρμπάρεσοι ὀ-
πίσω.

4) Ὁ ἀνωθεν Κόνσολος ἔπου ἦλθε νὰ
ἤμπορεῖ νὰ καθίση ἐδῶ.

Ὁ μπέης δὲν ἐδέχθη κανένα ἀπὸ αὐτὰ
τὰ ἀρθρα ἢ τὰ ζητήματα καὶ ὅτι ὁ ἀρμιρά-
λης ἂν ὀρίζει νὰ ἔβγει νὰ σεργιανίσει, καλὰ
ἂς ἔβγει, εἰδὲ ὁ Κόνσολος νὰ μὴ ἔβγει καὶ
δὲν τὸν θέλουν, καὶ ὅτι καλύτερα νὰ μὴ εἴ-
ναι Ἑγγλέζος Κόνσολος, παρὰ νὰ δεχθῆ τὰ
ἀνωθεν ζητήματα καὶ ὅτι ἂν δὲν τοῦ ἀρέσει
τοῦ ἀρμιράλ τοῦ Ἑγγλέζου αὐτὴ ἢ ἀπόκρι-
σις, νὰ μισέφει καὶ ὀγλήγορα. Ἀκούοντες
αὐτὰ ὁ ἀρμιράλης ἐμίσειε τὴν δευτέρη ἡ-
μέρα.

Καλὰ νὰ σὰς κάνουν, χριστιανοὶ βασιλεῖς
καὶ δυνατοὶ τῆς θαλάσσης, ὁ Ἑγγλέζος (1),
ὅτι δὲν μονοιάζετε νὰ ξεκομπίσετε ἀπὸ τὴν
Ἀφρικὴ τοὺς Μπαρμπάρεσους καὶ τὸν Τούρ-
κο ἀπὸ τὴν Εὐρώπη, παρόμοιες ἀποκρίσεις
ἀπὸ κλέφτες νὰ ὑποφέρνετε».

«Βιέννα 7 Μαΐου. Μὲ ὄλες τὲς ἐτοιμασίες
ὅπου γίνονται καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη Τούρ-
κου καὶ Ρουσίας, λένε ὅτι πολλοὶ δουλεύουν
διὰ τὴν ἀγάπην καὶ ἐλπίζουν νὰ γίνῃ ἡ αὐτὴ
ἄξια στοχασμοῦ ὑπόθεσις. Αἱ βασιλεῖς τῆς
Εὐρώπης, ἀντὶς νὰ θελήσετε καλύτερα τὴν
ἀγάπην καὶ νὰ μείνῃ ὁ Τούρκος καθὼς ἦ-
τον. . . Ἐλεος εἰ κύριε, νὰ μὴ θέλουν νὰ
τὸν ἐβγάλουν ἀπὸ τὴν Εὐρώπη, νὰ μὴν ὀ-
μονοιάζουν μόνον νὰ τὸ εὐχαριστοῦνται νὰ
εἶναι ὁ Τούρκος στὴν μέσην τους καὶ νὰ τοῦ
δίδουν ὄλοι, δοσίματα ἔπου τὰ ὀνομάζουν
χαρίσματα, καὶ νὰ μὴν τοὺς μέλλῃ διὰ τοὺς
Χριστιανοὺς ἔπου πάσχουν ἀπὸ κάτω στὴν
τυραννίαν τοῦ Τούρκου!»

Ἐπίστ 16 Μαΐου. Ἀπὸ τὴν Ἀλεξάν-
δρεια ἦλθε ἐδῶ ἓνα βενέτικο καὶ εἶχε λέγει
πρεῖς Τούρκους τουνεζίνους, καὶ τοὺς ἐπῆ-
γαν οἱ Ρούσοι ἀφροῦ του τοὺς πῆραν, στὴν
Πάρο καὶ τοὺς ἔκαμν σκλάβους καὶ δου-
λεύουν ἐκεῖ, διὰ νὰ ἴδουνε ἂν τοὺς ἄρσει ἢ
σκλαβιά ὅπου καὶ αὐτοὶ ἔχουν τόσοι Χρι-
στιανοὶ σκλάβοι στὴν Μπαρπαρία καὶ τοὺς
τυρανοῦνε.»

«Λιβόρνο πρώτην Ἰουνίου (1774). Γραφὲς
ἦλθαν ἀπὸ τὴν Πάρο τὴ νησί, εἶναι στὰ Δω-
δεκάνησα γραμμένες 8 Μαΐου, καὶ λένε ὅτι
ἐπῆρε ἓνα ρουσσικὸ πολεμικὸ καράβι ὀμπρὸς
στὴ Μονοβασία 5 καράβια μικρὰ φορτωμένα
μὲ χρειαζόμενα τοῦ πολέμου καὶ βολετὸ νὰ
εἶναι τὰ τουνεζίνικα, ὅπου ἐμίσειαν ἀπὸ τὸ
Τούνεζι καὶ πᾶνε στὰ Καστέλλια, ὅπου οἱ
Εὐρωπαῖοι Ἀκρὸανέλλες τὰ λέγουν καὶ φαί-
νεται ὅτι δὲν ἐγλύτωσαν ἀπὸ τὰ χέρια τῶν
Ρουσσῶν νὰ ἀπεράσουν, καὶ ἔτσι ἔπρεπε νὰ
κάμουν οἱ Ρούσοι, ἀλλέως ἤθελε τῶν εἶναι
ἐντροπή νὰ ἔχουν στὸ Ἀρτζιπέλαγο τόσα
καράβια καὶ νὰ τοὺς φύγει αὐτὸ τὸ κυνήγι,
ἤθελε εἶναι παράξενον νὰ ἐγλύτωναν ὅτι ἐκη-
ρύχτηκε καὶ ἀκούστηκαν παντοῦ πῶς ἐμίσει-
ψν ἀπὸ Τούνεζι καὶ καθὼς τὸ ἤκουσαν ὀ-
λοι θέλει τὸ ἤκουσαν καὶ οἱ Ρούσοι ὀμοίως.

Ἐπίστ 8 Ἰουνίου (1774). Διὰ τὴ ρουσσικὴ
φλόττα λένε νὰ εἶναι μία στὸν Ἑλλησπόντη (1)
νὰ φυλάγει, καὶ ἄλλην στὰ πλερὰ τοῦ Μο-
ρέως. Αὐτοὶ 14 Ἀπριλίου ἐπῆραν τρία ἄλ-
ξερνικα καράβια καὶ δύο σαμπέκια τουνεζί-
νικα στὸ μέρος τοῦ Νέγροποτ καὶ δύο δου-
λιζινώτικα (;) καράβια ἐπῆραν οἱ Ρούσοι
στὸ λιμῶνα τῆς Πατράσου. Αὐτὰ τὰ ἔστελ-
ναν ὀλα ἀπὸ τὸ Τούνεζι νὰ πᾶ νὰ δυναμώ-
σουν τὴν φλόττα τοῦ Τούρκου στὰ Καστέλλια,
ὅμως δὲ γλύτωσαν ἀπὸ τοὺς Ρούσσους, ὅπου
ἂν γλύτωναν ἤθελε εἶναι παράξενον, ὅτι δια-
τούτο εἶναι στὰ ἐκεῖθεν ἡ ρουσσικὴ φλόττα ἦ-
ται στόλος».

Ἐπίστ 24 Ἰουνίου (1774). . . Εἶναι ὀλα
καλὰ, μόνον ἓναν ἀχαμνὸ, ὅπου βοηθεῖ τὸν
Τούρκο ὁ Φράντζας καλύτερα παρὰ τὸν Χρι-
στιανὸ, ὅπου δὲν ἔπρεπε νὰ κἀνῃ ἔτσι μὲ τὸ
νὰ εἶναι χριστιανός. Ἐν ἦτον Τούρκος καὶ
τὸ ἔκανε, δὲν εἶχε κατὰκρῖσιν, ἀλλὰ τώρα
ἔχει, ὅτι σὰν εἶναι φίλος τοῦ ἐχθροῦ τῆς χρι-
στιανοσύνης, εἶναι λογαῖται ὁ Φράντζας ὀμοίως
ἐχθρὸς ὡς τὸν Τούρκο. Ὁ Θεὸς νὰ τὸν φω-
τίση νὰ μὴν εἶναι ἔτσι, ἀλλὰ νὰ πασχίζη τὴν
ἐλευθερίαν τῆς χριστιανοσύνης καὶ τῶν χρι-
στιανῶν ὅπου εἶναι ἀποκάτω στὸν Τούρκο
καὶ νὰ ἀφίση τῶν ἀνθρώπων τὲς ἀντιπάθειες
καὶ νὰ κἀνῃ ὡτὰν χριστιανός, νὰ λυπᾶται
τοὺς χριστιανοὺς ὅπου εἶναι στὴν τυραννίαν
τοῦ τούρκου καὶ νὰ συνεργήση καὶ αὐτὸς διὰ

(1) Ἐννοεῖ τὸ στόλο πὸ παραμῶνε στὸν κόλπο
τοῦ Μούδρου.

τὴν ἐλευθερίαν τους, καὶ ὀχι νὰ ἐναντιῆται εἰς
τούτο ὡς ἔκαμε ἔως τώρα ὀπού, νὰ μὴ μὴν
ἦτον ὁ Ἑγγλέζος νὰ ἀμποδίζη, ἤθελε νὰ βγά-
λῃ πολεμικὰ καράβια ἐνάντια στὰ ρούσσικα.
"Οτι χριστιανοσύνη εἶναι αὐτὴ ὀπού ἔχει ὁ
βασιλέας Φράντζας, ὀπού λογαῖζει ὅτι, σὰ γί-
νῃ ἡ Τουρκία χριστιανοσύνη, θὰ χάσῃ τὰ συν-
φέρη του, ὀθεν φαίνεται καὶ δὲν ἔχει τὴν ἐλ-
πίδα του εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ στὴν στόχασίν
του. Καὶ πὸ τὸ ἤξεύρει πῶς θανάτι διὰ λό-
γου του χειρότερα σὰ γίνῃ χριστιανοσύνη,
ὀπού ἤμπορεῖ νὰ εἶναι καὶ καλύτερα; Πῶς ἡ
Τούρκος εἶναι ἀγράμματοι καὶ ἄπραγοι καὶ
πῶλε τὲς τῆσες του ἀκριβώτερα καὶ ἀγο-
ράζει σιτᾶρι καὶ λάδι φθηνότερα, ἀλλὰ ὁ
θεὸς σφαλλεῖ μιὰ πόρτα, ἀνοίγει ἄλλην. Καὶ
πῶς δὲν εἶναι καλύτερα νὰ εἶναι χριστιανο-
σύνη, ὀπού νὰ βασιλεύῃ ἡ δικαιοσύνη, καὶ ὀχι
ἡ ἀδικία, ὡς εἶναι τώρα, ὀθεν διὰ μικρὰ συν-
φέρη νὰ μὴν τὸν μέλλῃ διὰ τοὺς χριστιανοὺς
ὀπού τυρανοῦνται. Τὸ κρίνει αὐτὸ νὰ εἶναι
χριστιανός βασιλέας, καὶ νὰ μὴν ὑπερμαχεῖ
διὰ τὴν χριστιανοσύνη; Καὶ ἐκεῖνοι πὸ δὲν
ἔχουν νόμο νὰ κάνουν τὰ τοῦ νόμου οἱ Τούρ-
κοι, ὀπού τί κοραχάνια (;) εἶναι στὸ ἀλκο-
ρᾶνι ὀπού τὸ διαφεντεύουν καὶ τὰ ἄγια λόγια
θεῖα ὀπού εἶναι εἰς τὸ ἄγιον καὶ ἱερὸν εὐαγ-
γέλιον, ὀντως σωτηρία, καὶ νὰ μὴν τὸ δια-
φεντεύουν οἱ χριστιανοὶ βασιλεῖς, ὡς κἀνῃ ὁ
Φράντζας, καὶ δὲν παίρνει παράδειγμα κἀνε
ἀπὸ τοὺς ἀπίστους, ὁ πιστὸς χριστιανός ἀπὸ
τοὺς Τούρκους!»

Ἐπίστ 19 Ἰουνίου (1774).
Ἡ ρουσσικὴ φλόττα, μεγάλα καὶ μικρὰ, ἐπῆ-
γαν ὀμπρὸς στὴ Χίο καὶ ἐσταθῆκαν ἐκεῖ ἔως
8 μέρες. Καὶ οἱ Τούρκοι ἐπῆραν τοὺς γέρον-
τες Ρωμαίους τῆς χώρας καὶ ἀπὸ δύο γέρον-
τες ἀπὸ κἀθα χωρὶ καὶ τὸν ἐπίσκοπο μέσα
στὸ Κάστρο, λέγοντας, ἂν κάμουν οἱ Ρούσοι
τίποτα, πηγαίνει τὸ κεφάλι σας. Γνώση τούρ-
κικῆ! Καὶ τί μποροῦσαν νὰ κάμουν οἱ Ρω-
μαῖοι, ἂν εἶχαν οἱ Ρούσοι ὀρδινία νὰ μπο-
παρδάρουν καὶ νὰ πάρουν τὴ Χίο; Ἡ ἤθελε
νὰ τὴν ἀφίσουν διὰ 10 ἢ διὰ 100 Ρωμαῖοι; . .
Ἐμίσειαν ἔμως μετὰ 8 ἡμέρες καὶ ἐπῆγαν
πρὸς τὴν Ἐνεδο καὶ Ἀἴμνο νὰ φυλάγουν νὰ
μὴν πηγαίνουν σιτᾶρια στὴν Πόλη, καὶ ἀνά-
σαναν οἱ Χιώται ἀπὸ τὴν τρομάρα».

Ἐπίστ 19 Ἰουλίου (1774). Ἡ αὐ-
τοκρατορία θὰ μισέψῃ ἀπὸ ἐδῶ διὰ τὴν
ἐξοχὴ Ζάγκο-ζέλο, νὰ ἀπεράσει τὴν ξεφάν-

τωσιν τοῦ καλοκαιριοῦ, ἀπὸ κάτω στὰ δάση,
εἰς τὸν ἦσκιον τῶν δένδρων καὶ εἰς τὸ κε-
λάδισμα τῶν πουλιῶν. "Οτι λίγο εἶναι τὸ
καλοκαίρι σὲ ἐτούτα τὰ μέρη. Τοὺς καλύτε-
ρους τόπους τῶν Ρωμαίων τοὺς ἔχει ὁ Τούρ-
κος καὶ τὸν ἀφίνουν καὶ τοὺς ἔχει. μὲ τὸ νὰ
ἔχουν οἱ βασιλεῖς τοὺς τόπους τῶν δὲν τοὺς
μέλλῃ διὰ τοὺς χριστιανοὺς ὀπού εἶναι ἀπὸ
κάτω στὴν τυραννίαν τοῦ Τούρκου».

Ἐπίστ 3 Ὀκτωβρίου 1774. Ἐδῶ ἐκά-
μαμε ἐπεκκλησίας εὐχαριστία στὸν Παντο-
δύναμο, ὀπού σήμερα εἶναι 200. χρόνοι,
ὀπού ἐλευθερωθήκαμε στὰ 1574 ἀπὸ τὴν
τυραννίαν τοῦ Σπᾶνια, καὶ ἐγινήκαμε αὐτο-
κέφαλοι στὴν Ὀλλάνδα ὀπού πρωτύτερα
ἡμεστον στὸν ζυγὸν τοῦ βασιλέως Σπᾶνιας.
"Ας ἔχει δόξα ὁ Μεγαλοδύναμος, ὀπού μᾶς
εἶχε περικυκλωμένους 4 μῆνες καὶ ἡ ἔξ ὀ-
ψους βοήθεια ἐβοήθησε, ὅτι πολλὴ πείνα ἐ-
δοκίμασαν τότε καὶ στενοχωρία. Καὶ ἀπὸ
τότε ἔγινε τὸ φημισμένον σχολεῖον ἐδῶ, τό-
σον διὰ τὴν ἱατρικὴν ὡσὼν καὶ διὰ κἀθε
ἄλλην ἐπιστήμην, ὀπού ἔβγαλε σὲ αὐτονοῦς
τοὺς χρόνους ἄξια ὀποκείμενα, ὀπού ἔλθοντας
καὶ σπουδάζουν καὶ ἀπὸ ἄλλα μέρη καὶ
ἄλλες ἐπιστήμες. Ἄμποτες καὶ οἱ Ρωμαῖοι,
οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ νὰ καταξιωθοῦνε τὴν
ἐλευθερίαν τους ἀπὸ τὸν Τούρκο, διὰ νὰ
κἀνουν καὶ αὐτοὶ παρόμοια ἐνθύμισιν σὲ
κἀθα ἓκατὸ χρόνοι μία φορὰ εὐχαριστία εἰς
τὸν Παντοκράτορα».

Βρισκόμαστε τώρα πᾶ στὸ Σεπτέμβριο τοῦ
1774. Ἡ συνηθῆκη τοῦ Κιουτζοῦν-Καῖναρτζῆ
εἶχε ὀπογραφῆ στὶς 10/21 Ἰουλίου, ἐπομένως
οἱ ἐχθροπραξίες εἶχαν τελειώσει πᾶ καὶ ἡ
νικημένη Τουρκία εἶχε ἀρχίσει νὰ βολεύε-
ται. Ὁ συγγραφέας τοῦ χρονικοῦ πληροφο-
ρεῖται ὅτι περιμένουν στὴν Κωνσταντινού-
πολη τὴν ἐπαναφορὰ τῆς ἱερῆς σημαίας τοῦ
Μωάμεθ, πὸ εἶχαν στείλει στὸ μέτωπο στὶς
ἀρχές τοῦ πολέμου. Ἡ σημαία αὐτὴ εἶχε
προξενῆσει τότε δεινὰ στὸν ἐλληνικὸ πλη-
θυσμὸ τῆς Πόλης. "Οταν ξεκίνησε ἡ στρα-
τιωτικὴ πομπὴ πὸ τὴν ὀδηγοῦσε στὰ ρω-
σοτουρκικὰ σύνορα, περνώντας, ἀπ' τοὺς κεν-
τρικοὺς δρόμους τῆς Πόλης, πολλοὶ Ἑλλη-
νες ἀπὸ περιέργεια βγήκαν ἀπὸ τὰ σπίτια τους
γιὰ νὰ δοῦν τὸ ἱερὸ αὐτὸ μουσουλμανικὸ
λάβαρα, πὸ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὸ κοιτάξῃ
τὸ βέβηλο μάτι ἀπίστου. Οἱ Τούρκοι, πὸ
ἔπνεαν μένεα ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, γιατί

(1) Ἐντὶ : Μπαρμπάρεσος, βέδκια.

τοὺς θεωροῦσαν συναίτιους τοῦ πολέμου, ἐξαγριώθηκαν, ἔταν τοὺς εἶδαν νὰ παρακαλοῦν τὴν παρέλαση στοὺς δρόμους, καὶ ἔφτασε μιὰ φωνὴ «θάνατος στοὺς ἀκίαιτους», ποὺ ἀκούστηκε ἀπὸ τὰ τουρκικὰ πλήθη, γιὰ νὰ ἐρμήσουν οἱ Τούρκοι καὶ νὰ πετσοκόβουν ὅποιον χριστιανὸ εἴρισκαν μπροστά τους. (1) Ὁ συγγραφέας τοῦ χρονικοῦ, ποὺ θυμοῦνταν ἴσως τὰ γεγονότα ἐκεῖνα, σημειώνει τώρα μὲ χαιρεκακία τὰ ἐξῆς:

«Ἀπὸ τὸ Μπουκ-Ντερέ τῆς Κωνσταντινόπολης 3 Σεπτεμβρίου (1774). Τώρα ἀναμένουν ἐδῶ τὸ βρακί τοῦ Μιωάμεθ, ἐποὺ τὸ ἔκαμαν φλάμπουρο καὶ τὸ εἶχαν στὸν πόλεμο στελεμένο καὶ ἔθεραπαύτηκαν. Τοὺς βοήθησε τὸ ἀνάπαλε. Ἰδέτε ἢ ἀμάθεια σὲ τί δεισιδαιμονίες καταναίει τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν δὲν ἀναγινώσκουν βιβλία νὰ καταλάβουν τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὰ ψέμματα! Ἰδέτε σὲ τί πλάνη εὐρίσκονται οἱ Τούρκοι! Ἄμποτες νὰ μὴν ἦτον οἱ χριστιανοὶ νὰ πάσχουν ἀπὸ αὐτὸ τὸ κακὸ τῆς ἀμάθειας, ἀπὸ ἀφροντισία τῶν ἀρχόντων τῆς κάθε πολιτείας καὶ χώρας καὶ ἀπὸ ἀμεριμνία (sic) τῶν ἀρχιερέων τῶν ἐπαρχιῶν. . . Ἐκαμε ὁ βασιλέας Τουρκῶν δραγομένο του τὸν κύρ Ἀλέξη Ὑψηλάντη. Πρῶτον αὐτὸ τὸ ἀξίωμα ἔχουν οἱ Ρωμαῖοι, ἀπὸ ἀφεντάδες δούλοι, καὶ οἱ δούλοι οἱ βάρβαροι ἀφεντάδες. Αὐτὰ κάνει ἢ ἀστοχασία καὶ ἀπροσοχή (sic), ἔτι ἂν εἶχαν ἔννοια νὰ φυλάγουν τὸ βασιλείο τους, δὲν τὸ ἐπάθαιναν αὐτὸ τὸ κακὸ ἐποὺ ἔπαθον καὶ εἶναι τώρα στὴν τυραννία τοῦ Τούρκου. Ἐθαροῦσαν τώρα μὲ τῆς Ρουσίας τὴν ἀμάχη νὰ ἐλευθερωθοῦνε καὶ ἔκαμαν τὸ βολετό τους, βοηθώντας τὴν Ρουσία σὲ ἔτι ἡμποροῦσαν, ἔμως δὲν ἔγινε μῆτε τώρα ἢ ἐλευθερία τους. Ἰσως μὲ τὸ νὰ ἐλπίζουν ἀπὸ τὴν Ρουσία καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν Θεὸν τὴν ἐλευθερίαν τους, δὲν τὴν λαβαίνουν. Ἡ Ρουσία τὸ συμφέρον τῆς βλέπει. Ἐκαμε καὶ ἔλαβε τὸ ἐλεύθερο ταξίδεμα, διὰ νὰ κουβαλήσει τοὺς Ρωμαίους

στοὺς τόπους τῆς, νὰ κατοικήσει ἀνθρώπους τὲς ἐρημιές τῆς. Αὐτὴ τὴν ἐλευθερία τῆς σὺνφέρει νὰ τοὺς κάμει, ἔτι τώρα θέλουν νὰ ἀφίσουν τὸ ἔτοιμο ἀμπέλι τους, χωράφι τους, σπίτι τους, νὰ πᾶ νὰ φτειάσει ἄλλα, νὰ ἀφίσει τὸ καλὸ τὸ κλίμα τοῦ τόπου ὅπου κατοικεῖ, νὰ πᾶ νὰ καθήσει στὴν κρύο τόπο. Ἡ Ρουσία ἔπρεπε νὰ κρατήσει κομμάτι τόπο ἐλεύθερο στὰ Δωδεκάνησα διὰ καταφύγι τῶν Ρωμαίων. Ὅμως ὀλίγο ἐφρόντισε δι' αὐτοὺς, μόνον διὰ λόγου τῆς ἐμερίμνησε. . .»

Αὐτὰ σημειώνει μὲ πικρία ὁ Ἰωάννης Πρίγκος σὰν ἐπίλογο τῶν σημειωμάτων του γιὰ τὸ ρωσοτουρκικὸ πόλεμο.

* *

Ὅπως ἴδᾳ ἔγινε ἀντιληπτὸ, ἢ σημασία τοῦ χρονικοῦ τοῦ Ἀμστερδαμ, γιὰ τὴ γνῶση τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων τῆς ἐποχῆς του, δὲν εἶναι μικρὴ. Ἀπὸ τίς λίγες περικοπές, ποὺ παρέθεσα γιὰ δεῖγμα τοῦ περιεχομένου του καὶ ποὺ ποσοτικὰ εἶναι σταγόνα στὸν ὠκεανὸ ὡς πρὸς τὴν ἔκταση καὶ τὸν ὄγκο του, φαίνεται καθαρὰ τί εἶδους πληροφορίες περιέχει. Δὲν ἔχει βέβαια τὸν χαρακτήρα καὶ τὴν ἀξία ἐπισήμων διπλωματικῶν ἐγγράφων. Ἐχει ὅμως ἕνα ἄλλον χαρακτήρα ποὺ δὲ βρίσκεται ποτέ στὰ ἐγγράφα αὐτά: Ἐκεῖνος ποὺ τὸ διαβάζει, μεταφέρεται σιγὰ-σιγὰ στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ἐποχῆς ποὺ γράφτηκε. βλέπει ἀπὸ κοντὰ πῶς ἐσχέπονταν οἱ ἄπλοὶ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ πῶς ἀντιμετώπιζαν τὰ ἔθνικὰ τους ζητήματα, μ' ἄλλα λόγια μπαίνει στὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς τους. Καὶ γνωρίζουμε ἔτσι πόσο εἶναι τοῦτο σημαντικὸ γιὰ τὸν ἐρευνητὴ μιᾶς ἱστορικῆς περιόδου, καὶ πόσο χρήσιμο γιὰ τὴν ὀρθὴ στάθμιση καὶ κρίση προσώπων καὶ πραγμάτων. Ἡ ἔκδοση τοῦ χρονικοῦ, ἐπειδὴ, ὅπως ἀνάφερα, ἀποτελεῖται τοῦτο ἀπὸ 6 ὀγκῶδεις τόμους ποὺ περιέχουν συνολικὰ πολλὰς χιλιάδες σελίδων, οὔτε δυνατὴ εἶναι οὔτε σκόπιμη. Μιὰ προσεχτικὴ ὅμως ἀπάνθιση τοῦ ὀγκοῦ ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει περισσότερο, καὶ ἢ δημοσίευσή του, θὰ ἦταν γιὰ τοὺς μελλοντικούς ἐρευνητὲς τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας ἕνα βοήθημα πολὺ χρήσιμο.

Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

Ὁ γέρο-Χατζῆ Λούκας καὶ ὁ Μελέτης στὸ περιβόλι.

Ο ΦΕΥΓΙΟΣ

ΚΥΠΡΙΩΤΙΚΟ ΔΙΗΓΗΜΑ (*)

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟ ΑΠΟ ΤΟΝ κ. Σ. ΦΡΑΓΚΟΥΛΙΑΝΗ

Ἀλήθεια, ὁ γέρος ὁ Χατζῆ Λούκας, τὸ καλοκαίρι, ἀπ' τὸν καιρὸ ποὺ ἀρχίζαν νὰ μισοψήνονται τὰ κεράσια, ἴσαμε τὸ φθινόπωρο, ἔμενε μέρα νύχτα στὸ ἀγαπημένο του περιβόλι καὶ κανεὶς δὲν κοτοῦσε νὰ κλέψη οὔτ' ἕνα κεράσι, οὔτ' ἕνα μῆλο. Στὶς πανδαισίες ποὺ γινόντουσαν πρὸς τιμὴ τοῦ Μιχάλη, βέβαια ὁ γέρος ὁ Χατζῆς δὲν ἔπερνε μέρος. Ἐδῶ ὅμως τὸ ζήτημα ἦταν διαφορετικὸ. Δὲν ἦταν μονάχα ἡ Χαροκλοῦ ἀνηψιά του, ἦταν καὶ ὁ Κλεάθης ἀδερφός τῆς ἀναθροφτῆς του τῆς Μαρίας. Κι' ὁ γέρος ὁ Χατζῆς ξεκίνησε πρωτὶ πρωτὶ ἀπὸ κεὶ πέρα καὶ ἦρθε μ' ἕνα καλαθάκι γεμᾶτο κεράσια στὸ χέρι.

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο

Τὸ γλέντι ἀναψε σιγὰ σιγὰ, γουρουνόπουλο, κρέατα, τὸ ἕνα τᾶλλο ἐξαφανίστηκαν, καὶ τὸ κρασί ἔτρεξε ἀφθονο. Ἡ εὐθυμία ἔφτασε στὸ κατακόρυφο καὶ τὰ τραγούδια ἔδιναν καὶ ἔπαιρναν. Τραγούδησε ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Μιχάλης γιὰ πρώτη φορά. Ὡς καὶ ἡ κοκώνα - Ἐλένη εὐθύμησε κάπως, ἴσως ἕνεκα τῆς συντροφιάς τοῦ γέρου τοῦ Χατζῆ ποὺ τὸν ἐχτιμοῦσε κάπως, μόνον αὐτὸν μέσα σὲ ὄλους, συνεπαρμένη φαίνεται ἀπ' τὴ γενικὴ ἐχτίμηση ποὺ εἶχαν ὄλοι τους στὸ γέρο, καὶ πρῶτα πρῶτα ὁ Μιχάλης. Χωρὶς ἀμφιβολία τὸ τραπέζι αὐτὸ ἦταν πολὺ καλύτερο ἀπ' τῶν ἄλλων συγγενῶν καὶ ὁ Μιχάλης τὸ μολόγησε παρηγορητικὰ. Ἡ Χαροκλοῦ καὶ ὁ Κλεάθης, καμάρωναν.

(1) 116. Π. Κωντογιάννη. «Οἱ ἑλληνες κατὰ τὸν πρῶτον ἐπὶ Αἰκατερίνης Β' ρωσοτουρκικὸν πόλεμον» σ. 315 κέξ.

Σὲ κάποια στιγμή, ὁ γέρος ὁ Χατζῆ-Λούκας πού κουβέντιαζε ἰδιαιτέρως μὲ τὴν κοκώνα-Ἐλένη, τῆς ἔκανε λόγο γιὰ τὸ Λεφτερό τῆς Χαρικλοῦς, γιὰ νὰ τῷ περῶν μαζί τους νὰ τὸ ἀναθρέψαν. Ἔτσι δὲν εἶχανε στὸ νοῦ τους νὰ πάρουν κανένα συγγενοπαῖδι τους νὰ τ' ἀναθρέψουν; Γιατί νὰ μὴν προτιμοῦσαν κανένα παιδί τῆς Χαρικλοῦς ποῦταν καὶ φτωχιά, κ' εἶχε καὶ τόσα παιδιά;

Ἡ κοκώνα-Ἐλένη ἀπαντοῦσε μὲ ὑπεκφυγές, κείνο, τοῦτο, τόνα, τᾶλλο, δὲν τ' ἀποφάσιζαν ἀκόμα, θὰ σκεφτοῦνε, νὰ δοῦν τί θὰ πῆ ὁ Μιχάλης, σὰν θὰ ἐρχόταν ὁ καιρὸς πού θ' ἀφρευγαν, ἔβλεπαν, καὶ τὰ παρόμοια.

Ὁ γέρος παραξενεύτηκε λίγο, γιατί τῷχε σίγουρο πὼς ἡ πρόταση αὐτὴ θὰ γινόταν δεχτὴ ἀνεπιφύλαχτα. Μὰ σκέφτηκε σωστά πὼς ὁ Μιχάλης ἦταν ὅ,τι νᾶταν σ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεση. Καὶ φανερά, μπροστὰ σὲ ὄλους τοῦκανε λόγο γιὰ τὸ ζήτημα. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ μὴν τῷλεγε φανερά, γιατί, ἴσαμε τώρα τοῦλάχιστον, κανένας ἄλλος δὲν πρόβαλε τὴν παραμικρὴ ἀπαίτηση γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα, παραδεχόμενοι ὅλοι σιωπηλά, πὼς βέβαια ἀπ' τὰ παιδιά τῆς Χαρικλοῦς ἔπρεπε νὰ πάρῃ ὁ Μιχάλης, ποῦταν φτωχιά κ' εἶχε καὶ πολλά.

Ὁ Μιχάλης, ἀνόρεχτα, ὑποσχέθηκε πὼς θ' ἄπερνε ἀπ' τὰ παιδιά τῆς Χαρικλοῦς, μὰ «ἂν» τ' ἀπεφάσιζε ὀριστικὰ νὰ πάρῃ κανένα παιδί μὲ τὸν νὰ τ' ἀναθρέψῃ. «Ἄν!» Τὶ θὰ πῆ «ἂν!».

— Νὰ βρῆ ἀδερφέ, νὰ γυρίσουμε πρῶτα στὴν Αἴγυπτο, νὰ δοῦμε πὼς νὰ τὰ βολέψουμε, σκεφτόμαστε μάλιστα νὰ ἐγκατασταθοῦμε στὴν Ἀλεξάνδρεια, καὶ βλέπουμε... Τὶ διάολο! Τὰ χρόνια μᾶς πῆραν (κι ἐδῶ πῆρε ὕψος ἐπίσημο καὶ προσποιητὰ εὐθυμο) καὶ βιαζόμαστε ἔτσι; Τοῦ χρόνου βλέπουμε! Σκέφτομαι μάλιστα νὰ χτίσω κι ἓνα σπίτι δῶ πέρα καὶ κάθε καλοκαίρι θὰ σὰς κατεβαίνουμε.

Ἡ τελευταία αὐτὴ διαβεβαίωση μετρίασε κάπως τὴν δυσάρεστη ἐντύπωση πού προξένησε σὲ ὄλους στὴν ἀρχή, μὰ ἡ ἀπογοήτευση δὲν μπόρεσε ν' ἀφίση ὁλότελα τὴν καρδιά ὁλονῶνε, πρὸ πάντων ὅμως τοῦ Κλεάθη καὶ τῆς Χαρικλοῦς. Γι' αὐτὸ κάπως ψυχρὰ

τελείωσε τὸ γλέντι αὐτό, πού εἶχε ἀρχίσει μὲ τόση εὐθυμία. Καὶ τὸ χειρότερο, εἶχαν διαψευθεῖ ὁλότελα κι' ὅλες οἱ ἄλλες ἐλπίδες.

Ἐφαγαν, ἤπιαν, καὶ δεκάρα δὲν εἶπαν νὰ τοὺς ἀφίσουν. Μὲ λαχτάρια στὴν καρδιά ἡ Χαρικλοῦ περιμένε ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή νὰ τὴν πάρῃ ὁ ἀδερφός της κατὰ μέρος καὶ κάτι νὰ τῆς ἀφίση μυστηριώδικα στὴ χούφτα, κ' ἴσαμε τὴν ὥρα πού δρασκελίσαν τὸ κατῶφλι τῆς ἐξώπορτας ἡ ἐλπίδα αὐτὴ δὲν τὴν ἄφινε, μ' ὅλα τὰ «καληνύχτα» καὶ τοὺς ἀποχαιρετισμούς.

Κι ὅταν ἡ ἐξώπορτα ἔκλεισε ἀπὸ πίσω τους, ἔπεσε σὲ μιὰ καρέκλα ἄτονα, κατακουρασμένη, ξεθεωμένη, πτώμα στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα. Κι ὅταν σὲ λίγο γύρισε ὁ Κλεάθης, πού τοὺς συνόδεψε ἴσαμε ἔξω, τὴν βρῆκε νὰ κλαίῃ. Ὡς καὶ τὰ παιδιά ἀκόμη εἶχαν τὰ μάτια βουρκομένα καὶ δὲν ἔλεγαν τίποτε. Ἀναστέναξε κ' αὐτὸς βαθεῖα, δὲν ἔβγαλε μιὰ, πῆρε τὸ σκουφοῦ του καὶ βγῆκε μὲ φούρια νὰ πάῃ στὸν κενεὸ νὰ ξεσκιάσῃ, νὰ πῆ κάπου τὸ παράπονό του, νὰ δῆ ἂν εἶναι κανεὶς αὔριο γιὰ τὴν Πάφο νὰ φύγῃ μαζί του, νὰ μὴ βλέπῃ, νὰ μὴ ἀκούῃ.

* *

Δεκαπέντε τόσες μέρες, ὁ Μιχάλης δὲν ἔκανε τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ γλεντοκοπήῃ ἀπὸ τὸ πρῶτ' ἴσαμε τὸ βράδυ, εἴτε διασκεδάζοντας εἰλικρινῶς, εἴτε κἀνοντίας πὼς διασκεδάζει, γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς συγγενεῖς του. Ὡστόσο ἡ γυναίκα του εἶχε γίνῃ ἀνοικονόμητη. Τὶς τελευταίες μέρες, δὲν ἐννοοῦσε νὰ τὸ κουνήσῃ ἀπὸ τὸ σπῆλι, κἀνοντίας πὼς ἦταν ἀδιάθετη. Ἰσα-ἴσα κείνες τὶς μέρες, φτάσανε κάτι Λευκωσιᾶτες — μιὰ πρώτης τάξεως οἰκογένεια κατὰ πού φαινόταν — στὸ διπλανὸ σπίτι τοῦ Παπᾶ-Χαράλαμπου, κ' ἡ κοκώνα Ἐλένη δὲν ἄργησε νὰ πιάσῃ γνωριμία. «Ἄ! ὅλα κι ὅλα, μὰ πῶς δὲν τὴν ξεολλούσανε ἀπ' τὴν καινούρια της παρέα!

Εἶχε βαρεθῆ κ' ὁ Μιχάλης. Ὅποσοδήποτε εἶχε πῶς εὐχαριστήσῃ ὄλους τοὺς συγγενεῖς του. Κανένας δὲν ἔμεινε παραπονεμένος ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ ζήτημα. Εἶχε δέ, ὅπως τῷπε καὶ πολλὰς φορὰς, μεγάλη ἐπιθυμία νὰ κἀνῃ μιὰ βόλτα στὰ περβόλια, ποῦτανε χαρὰ Θεοῦ κείνες τὶς ἡμέρες μὲ

τὶς κερσιές κατακόκκινες ἀπ' τὸν ὄριμασμένο καρπὸ.

Ἦθελε νὰ ἐπισκεφθῆ ἓνα ἓνα τὰ παλιὰ περβόλια τοῦ πατέρα του, πού παίζανε τὸ μεγαλύτερο ρόλο στὶς παιδικές του ἀναμνήσεις, καὶ πρὸ πάντων τὸν Κομποτή. Γιατί ὁ Μιχάλης, κ' ὅταν ἀκόμα δὲν ἦταν «φευγιός», τᾶρξε νὰ περῶν τὸν περισσότερο καιρὸ τοῦ στὰ περβόλια. Καὶ μ' ὄλο πού ἦταν τρομερὰ τεμπέλης, μ' ὄλο πού ἦταν ἀδύνατο νὰ τοῦ πῆς μιὰ δουλειὰ καὶ νὰ τὴν κἀνῃ, ὡστόσο σὲ μιὰ καὶ μόνῃ δουλειᾷ βοηθοῦσε τὴν μητέρα του μ' εὐχαρίστηση: στὸ πότισμα.

Καὶ τί βοηθός! πολὺτιμος! Μέρα, νύχτα, μεσάνυχτα, αὐγὴ, ὅ,τι ὥρα καὶ νὰ ἦταν, ἐνῶ ἡ μητέρα του ἐπότιζε, αὐτὸς τριγυροῦσε τ' αὐλάκι ἴσαμε τὸν ποταμὸ, κ' ἀλλοίμονο ἂν τολμοῦσε κανεὶς νὰ κόψῃ τὸ νερό! Πόσα κεφάλια δὲν εἶχε σπῖσει μὲ τὶς πετριές, καὶ πόσες μέσες δὲν εἶχε κόψει μὲ τὸ χοντροξύλο τοῦ τσαπιοῦ του! Φόβος καὶ τρόμος!

Ἀρχισε βέβαια ἀπὸ τὸν Κομποτή. Πῆρε πρῶτ' ἄπ' τὸ Μελέτη καὶ ξεκινήσανε. Περνώντας ἀπὸ τῆς Χαρικλοῦς, πῆρε κ' αὐτὴ τὸ τσαπὶ στὸν ὄμο, πῆρε καὶ τὰ μικρότερα παιδιά — τὰ μεγάλα πῆγαν σχολεῖο — καὶ τοὺς ἀκολούθησε. Οἱ φασουλῆς καὶ τ' ἄλλα λαχανικά ἤθελαν πότισμα.

Μεσοκαλόκαιρο κ' ὁ ἥλιος ἦταν πῶς ἀρεκτὰ ψηλά, μὰ ἡ δροσιὰ ἦταν εὐχάριστη. Τὸ ἀπέραντο δάσος τῶν δέντρων λικνιζόταν ἀκαλὰ ἀπὸ κάποια αἰτία ἀόρατη, κ' ἀπ' τὸ λίκνισμα αὐτὸ ξεχυνόταν ἓνα δροσερώτατο ἀεράκι καὶ μιὰ ἡδονικώτατη μοσχοβολιά. Ὁ Μιχάλης ἀνάπνεε ἀχόρταγα, μυριζότανε ἀχόρταγα, ἔβλεπε, ἄκουε ἀχόρταγα. Σκιροῦσε ἀπὸ χαρὰ, ἀπὸ ἡδονή, ἀπὸ ἐνθουσιασμό, ἀπὸ ἀγαλλίαση, ἀπὸ λαχτάρια, ἀπὸ χίλια δυὸ γλυκὰ συναισθήματα, ἀνίκανος νὰ τὰ συλλάβῃ σὰν ἦταν μικρὸς κ' ἀδύνατο νὰ τοῦ τὰ γεννήσῃ ἡ ξερὴ γῆ τῆς Αἰγύπτου.

Φτάσανε στοῦ γέρου τοῦ Χατζῆ-Λούκα τὸ περβόλι. Τοὺς κάλεσε μέσα, ἐνῶ ἡ Χαρικλοῦ μὲ τὰ παιδιά πέρασε ἀπ' ἀντίκρου στὸ περβολοῦδι τῆς. Ἦταν ἀληθινὰ τὸ καλύτερο περβόλι τοῦ χωριοῦ αὐτό. Ἀριστερὰ ἓνας ἀπότομος γκρεμὸς ἔφτανε ἴσαμε τὸν ποταμὸ, δεξιὰ ἓνα ξεραύλακο βαθὺ καὶ γε-

μάτο βάτους καὶ καλαμῖδια τὸ χῶριζε ἀπ' τὰ περβόλια τοῦ ἀδερφοῦ του τοῦ Λεφτερό, πού τώρα τὰ μοιραστήκανε τὰ παιδιά του. Ἀπ' τὸ αὐλάκι κ' ἀπάνω, ἦταν ἄλλη τόση ἔχταση φυτεμένη ἀμπέλι, πού σκαρφάλωνε ψηλὰ στὸ βουνό.

Ὁ Μιχάλης οἶχτηκε ἄγρια στὶς κερσιές «τὶς γαλλικὲς» τοῦ θειοῦ του, λὲς κ' ἤθελε νὰ ἐκδικηθῆ γιὰ τὰ ὅσα τράβηξε γιὰ δαῦτες μιὰ φορὰ κ' ἓναν καιρὸ ἀπ' τὸ γέρο τὸ Χατζῆ-Λούκα. Ἀλήθεια, ἦταν ἡ πρώτη φορὰ πού πατοῦσε φανερὰ κ' ὄχι κλέφτικα σ' αὐτὸ τὸ περβόλι. Κ' ἤθελε νὰ βγάλῃ τὸ ἄχτι του.

Ἐπειτα, πέρασαν μαζί μὲ τὸ Μελέτη ἀντίκρου κ' ἐπισκεφτήκανε τὰ μερίδια ὄλων τῶν ἀδερφῶν, πού τᾶχανε χωρισμένα μὲ φράχτες. Λαχταροῦσε ἡ καρδιά του ἀπὸ γλυκὲς ἀναμνήσεις, μὰ κείν' οἱ φράχτες τὸν πειράζανε ἀνεξήγητα, χωρὶς ὡστόσο νὰ τὸ φανερώνῃ.

Φτάσανε καὶ στὸ μερίδιο τὸ δικό του.

— Τῆς Ἀντίτσας εἶν' αὐτό;

Ὁ Μελέτης ἔγινε κατακόκκινος. Μὲ τὰ γλεντοκοπήματα καὶ μὲ τὶς χαρὲς, εἶχε ξεχάσει ὁλότελα πὼς τὰ μερίδια τοῦ Μιχάλη ἔμειναν φυλαγμένα. Σὰν ἀστραπὴ τοῦ πέρασε ἀπὸ τὸ μυαλὸ κάποια δυσάρεστη σκέψη: «Ἐχει γοῦστο νὰ τὰ ζητήσῃ!» Κ' ἡ σκέψη αὐτὴ τὸν κατατρόμαξε καὶ τὸν κατσούφιασε.

— Ναι!.. Ὁχι!.. ἀποκρίθηκε σαστισμένος. Αὐτὸ τὸ κομμάτι τὸ κράτησε ἡ γριά.

Κ' ἦταν ἀληθινὰ «κομμάτι», γιατί ἦταν πολὺ πολὺ μικρότερο ἀπὸ τᾶλλα μερίδια.

— Τὸ κράτησε ἡ γριά; Καὶ τί νὰ τὸ κἀνῃ! Ἀνάγκη ἔχει ἀπὸ περβόλια;

— Ἔρω κ' ἐγώ; Ἰδιοτροπὲς! Τὰ κορίτσια τὸ τσαπίζουν, τὰ κορίτσια τὸ ποτίζουν, τὸ τρυγοῦν... νά!.. Σάμπως ἀνακατεύεται αὐτὴ;

Ἀρχισὲ νὰ μπαίνη ἡ καρδιά του στὴ θέση τῆς.

Συνέχεια τοῦ κομματιοῦ αὐτοῦ, πάνω ἀπ' τ' αὐλάκι, ἦταν τὸ «περβολοῦδι» τῆς Χαρικλοῦς. Ἀνέβηκαν. Ἡ Χαρικλοῦ πότιζε τὰ λαχανικά της, ἐνῶ τὰ παιδιά σκαλίζανε αὐλακάκια καὶ ποτίζαν τὰ δεντροκῖα τους.

Ἦταν μιὰ χαρὰ νὰ τὰ βλέπῃ κανεὶς μὲ

κόση φροντίδα κτύπαζαν να τὰ περιποιηθούνη, μεγαλώνοντας τὴς λεκιάνες τῶν, μαζεύοντας γύρω-γύρω πέτρες καὶ λάσπη, γὰρ νὰ χορδέσουν πὺς πολὺ νερό.

— Βρὲ σεις, τί κάνετε αὐτοῦ ; . .

— Ποτίζομε, ἀπάντησε δειλὰ ἡ Ἀννίτσα καὶ σηκώθηκε ὄρθια μὲ τὰ χέρια λασπωμένα.

— Ποτίζετε ; Καὶ θὰ τὰ ποτίσετε ὅλα αὐτὰ τὰ δέντριά ; (Κι' ἔδειξε ὅλη τὴ διπλῆ σειρὰ τῶν μικρῶν δέντρων, ποὺ ὑψωνόντουσαν σὲ κανονικὰ διαστήματα σ' ὅλο τὸ μᾶκρος καὶ τῆς ἀπάνω καὶ τῆς κάτω δόμης). Μπράβο ! . .

— Ποτίζομε τὰ δέντριά μας, ξαναεἶπε πάλι ἡ Ἀννίτσα.

— Ἔχουν ὁ καθένας κι' ἀπὸ ἓνα, ἐπεξήγησε ὁ Μελέτης γελώντας.

— Ἄ ! ἔκανε κι' ὁ Μιχάλης σκασιμένος στὰ γέλια καὶ χάρειψε τὴν Ἀννίτσα, ποὺ ἔσκυψε τὸ κεφάλι κοκκινίζοντας.

Προχώρησαν.

— Ὁραῖο τὸ περβολάκι σου, Χαρικλοῦ. Μπράβο ! . .

Ἡ Χαρικλοῦ ἀνασηκώθηκε κοκκινίζοντας. Βρέθηκε στὴν ἴδια ἀμηχανία ποὺ βρέθηκε κι' ὁ Μελέτης πρωτύτερα.

— Ἦταν, ξέρεις, χέρο, ἐπεξήγησε ὁ Μελέτης, κ' ἡ Χαρικλοῦ τὸ ξεχέρωσε.

— Μπράβο, μπράβο, μπράβο ! ἔκανε ὁ Μιχάλης προστατευτικά καὶ μὲ στόμφο.

Ρώτηξε διάφορα ἄλλα πράγματα, ἀπὸ ποῦ ἐρχόταν τὸ νερό, τί εἶχε φυτεμένα, ἂν εἶχε κανένα «διάφορο» ποὺ ν' ἀξίζει τὸν κόπο, καὶ ξεκίνησαν νὰ φύγουν, ἀφήνοντας τὴν Χαρικλοῦ στὸ κότσιμά της.

Γυρίζοντας στὸ χωριό, ὁ Μιχάλης διέκοψε τὴς βαθειὲς σκέψεις, στὴς ὁποῖες φαινόταν βυθισμένος, καὶ εἶπε :

— Μικρὸ ὅμως κομματάκι τῆς δώσατε τῆς καημένης τῆς Χαρικλοῦς !

— Νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀλήθεια, αὐτὸ τῆς τὸ δώσαμε ἔτσι παραπανιστά, ἀπ' τὸ μερίδιο ποὺ κράτησε ἡ μάνα μας, γιατί εἶναι φτωχιά. Τὸ εἶδες καὶ μόνος σου. Ὁ Κλεάθης, ξέρεις, δὲν πρόκοψε καὶ τόσο. Ἦταν ἓνα ξεροτόπι, βουνό, ὅλο πέτρες καὶ ξυσταριές. Εἶδες τί ὄμορφο ποὺ τόκανε ! Ἐμεῖς τὸ εἶχαμε γὰρ πεταμένο.

Ὁ Μιχάλης ξαναβυθίστηκε στὴς σκέψεις του.

Τὴς ἀκόλουθες μέρες, ἐπισκέφτηκε διαδοχικὰ ὅλα τὰ περβολία καὶ τ' ἀμπέλια ποὺ ἀνήκανε ἄλλοτε στὸν πατέρα του. Κι' ὀλοένα ρωτοῦσε τὸ Μελέτη. Ποιανοῦ εἶν' αὐτὰ, καὶ γιατί ἔτσι, καὶ γιατί ἄλλοιῶς, κι' ἓνα σωρὸ ἐρωτήσεις. Ἀπὸ πράγματα ὥστόσο τοῦ κᾶναν ἔξαιρετικὴ ἐντύπωση, γὰρ τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν ἔκανε καμιά κουβέντα : πρῶτα πρῶτα, ποὺ τὸ μερίδιό του τὸ κράτησε ἡ μητέρα του καὶ δὲν τὸ μοίρασε κι' αὐτὸ στ' ἄλλα τῆς παιδιᾶ καὶ δεύτερο ποὺ τὸ μερίδιο αὐτὸ ἦτανε, πιντοῦ καὶ πάντα, πολὺ πὺς μικρὸ ἀπ' τ' ἄλλα.

Ε'.

— Αὔριο θὰ κατέβω στὴ Λευκωσία, εἶπε ἓνα πρωῖ στὸ Μελέτη, ἀφοῦ πᾶ εἶχανε ἐπισκεφθῆ ὅλα τὰ περβολία καὶ τ' ἀμπέλια τῆς οἰκογενείας.

— Τί νὰ κάνης στὴ Λευκωσία ;
Μιὰ καὶ ἦρθε στὴν Κύπρο, ἕστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια, ἤθελε νὰ δῆ καὶ λιγάκι κόσμο. Θὰ ἔκανε ἓνα γύρο : Πεδουλά — Λευκωσία — Λάρνακα — Λεμεσό — Πεδουλά. Θάλειπε καμιά βδομάδα. Ἄ ! βέβαια ! ἦτανε πρῶτης τάξεως ἰδέα. Ὁ Μελέτης συμφώνησε. Ξεσκάζει κανεὶς καὶ λιγάκι. Ὅλο τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια ! . .

— Θὰ δῆ κ' ἡ κοκίνα-Ἐλένη κι' ἄλλα μέρη τῆς Κύπρου.

— Μπᾶ ! αὐτὴ δὲν ἔρχεται. Δὲν ξεκολλάει ἀπ' τὴν παρὰ της !

Ἐφυγε λοιπὸν ὁ Μιχάλης γὰρ τὴ Λευκωσία καὶ σὲ καμιά δεκαριά ἡμέρες ξαναγύρισε ἀπὸ τὴ Λεμεσό.

Χαρήκανε πολὺ οἱ συγγενεῖς ποὺ τὸν ξαναεἶδαν, λὲς καὶ τὸν εἶχανε πάλι χαμένο γὰρ χρόνια. Καί, πρῶτα παράξενο : ξεχάσανε κάθε παράπονο ποὺ εἶχαν ἑναντίου του, μὰ πρῶτα πὺς παράξενο ἀκόμα, ὁ Μιχάλης γύρισε ἀπ' τὸ ταξεῖδι του φορτωμένος γλυκὰ κι' ἄλλα μικροπραματάκια γὰρ τὰ παιδιά.

Ὁ ἐνθουσιασμός ἦταν ἀκράτητος καὶ γενικός. Σὰν κακὴ βασκανία διαλύθηκε κάθε κακὴ ἰδέα ποὺ σχηματίσανε πρὶν γι' αὐτόν.

(Ἀκολουθεῖ) ΑΝΤΙΟΧΟΣ ΚΥΠΡΟΛΕΩΝ

GÉRARD DE NERVAL

ΟΙ ΑΓΑΠΗΜΕΝΕΣ

Ποῦ νᾶναι οἱ ἀγαπημένες ;
Στὸν τάφο, ἀπὸ καιρό !
Ἐκεῖ εἶν' εὐτυχισμένες
σὲ σκέπος πὺς φαιδρό.

Εἶναι μὲ τοὺς ἀγγέλους
στοὺς κόλπους τ' οὐρανοῦ
καὶ ψαλμωδοῦν τοὺς αἶνους
τῆς Μητρὸς τοῦ Θεοῦ.

Χλωμὴ ἀρραβωνιασμένη,
κοράσι βλο δροσιά,
ἐγκαταλελειμμένη
ποὺ ἔλυωσε ἡ ἀπελπισιά . . .

γελοῦσε ἡ αἰωνιότης
στὰ μάτια σας, βαθειά :
σβησμένα ἐγκόσμια φῶτα,
ἀνίψτε, στὰ ψηλά !

GRÉGOIRE LE ROY

ΟΙ ΓΡΙΟΥΛΕΣ, ΓΥΡΩ

Γριούλες, ὦ σκέψεις μου, χιονίζει ἀγάλη.
Πέφτει καὶ πέφτει ἀπὸ μακρινὰ
μὰ στάλα θάνατος, μὰ στάλα ἀπίστη
ἀπάνω σ' ὅλα τ' ἄλλοτινά.

Μέσα μου τόση ψύχρα γιατί ;
κ' ἡ σιγὴ κ' ἡ ἀσώστη ἡ ὄρα χειμῶνος
κ' ὁ βορριάς ὁ ἀπαιτος : καιρὸς καὶ χρόνος -
κ' οἱ οὐρανοὶ οἱ πένθιμοι καὶ σφαλιστοί ;

Γριούλες ἀνώφελες, καμωμένες
ἀπὸ τὴν ἴδια σας τὴ φωτιά,
κ' ἀπὸ τὴς καλαμιές τὴς συντριμμένες,
τ' ἀκαρπια ὄνειρα τὰ περιττά,

λογῆς τὴς θύμησες, ἓνα σωρὸ,
ἀνίψτε, φρύγανα στοίβα στὴ μέση :
γὰρ πολὺ διάστημα, θὰ κἀνη ζέστη
ἀπ' τὴ φωτίτσα τῶν νεκρῶν κλαριῶν.

Πῆτε, κ' ἂς θλίβεστε, λόγια γλυκὰ
γὰρ τὰ ποὺ πέρασαν καλοκαίρια,
καὶ ξετυλίξετε μέσα στὰ χέρια
γαλάζιο ἀδράχι θυμηακά !

Κι' ὅταν ἡ νύχτα, - νύχτα ποὺ κλαίει, -
θὲ νὰ συνάξεται κάτω ἀπ' τὴ στέγη,
τότε, μὰ ἀπ' ὄλες σας ἢ ἀνίψη πάλι,
παρόμοια λάμπα ποὺ βγαίνει ἀθάλη.

— Ἄχ, γιατί μοῦ ἔμελλε νὰ μὴ μ' εὐφραίνει
ποὺ δὲ λησμόνησα τὰ παλιά ; —
μιανῆς ποὺ ξέρετε καλά, καλά,
τὴ μνήμη, ἀπ' ὄλες πὺς δοξασμένη !

Μεταφρ. ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΤΡΕΛΛΟΣ ΣΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

ΛΑΪΚΟ ΔΙΗΓΗΜΑ

— Τι 'τανε νά τὸ δῶ κι' ὁ ἴδιος μὲ τὰ ἴδια μου τὰ μάτια ;

Θάλασσα λεβεντοπνίχτρα, φόνισσα καὶ κικροκυματοῦσα.

'Οχιὰ δὶγλωσση, φαριμακίστρα, φλόγα καὶ θεομηνία.

Θάμα κι' ἀερικό.

"Ἐτσι, σωστά.

Δρολιάπι καὶ σαλαμάντρα, βλογιά καὶ πόλεμος, ἦταν — γιὰ δαῦτον — ἡ ἀγάπη του.

Μαγκούφα τύχη !

Τὶς ἄλλες, τὸ μεσονύχτι, πέθανε ἡ μάννα του — τὸ μεσονύχτι, πού τ' ἀστέρια τρεμολάμπανε στὰ οὐράνια, καὶ τὸ φεγγάρι γέλιε πού τ' ὄρνιθι τὸ διαλαλοῦσε.

Μηδὰ εἶχε κι' ἄλλοις στὸν κόσμῳ ;

Πόθανε καὶ πῆρε τὰ βουνά, γώζοντας καὶ θρηνώντας, σὰ θεριὸ πού τὸ πλήγωσαν μὲ φαρμακερὴ σαγίττα. Οὐδὲ στὸ ξόδι δὲ βρέθηκε τῆς μάννας του.

Πῆρε δρόμο· χῶρες καὶ πολιτεῖες, βουνὰ καὶ κάμπους, στεργιές καὶ θάλασσες ἐδιάβη· κ' εἶτονε τὸ ριζικό του νὰ βρεθῆ στὸ Μεσολόγγι.

Στὸ Μεσολόγγι.

Σὲ δαῦτο τὸ πενεμένο καὶ τ' ἀνιστόρητο, μὲ τὰ περίσσια του τὰ μάγια. Πού πᾶνε νιοί, πού πᾶνε νιές· κ' ἀπ' τὶς μακροσμένες χῶρες κινᾶνε λαμπρόστολοι κι' ἀρχοντεμένοι, γιὰ νὰ τὸ δοῦν κι' ἀπόκοντα, καὶ νὰν τοῦ χαιρετήσουνε τὶς χάρες, νὰν τοῦ καλοτυχήσουνε τὴ δόξα. Στῆς λιμνοθάλασσας τὰ ξωτικά τὰ μάγια καὶ τὰ πλεούμενα, πού πᾶνε κ' ἔρχονται, σὰ νύφες πρωτινές κι' ἀνέγγιχτες, πάνου στὰ προᾶ καὶ τὰ βαθυγάλαζα νερά της.

Αὐτό τανε τὸ ριζικό του.

Δῶθε τραβᾶς τὸ δρόμο ; Κεῖθε σὲ βγάξει δαῦτος.

'Ο δυνατὸς τρώει τὸν ἀδύνατο : πάντα τὸ ἴδιο· ὁ ἴδιος χαβᾶς.

Μηδὰ τῷθελε κι' ἀτός του ;

Τὸ μελλούμενο τ' ἀτίμο τὸν ὀδήγαε.

"Ὁθ' ἤθελε, ὅθε τοῦ γούσταρε, τὸν πάγαινε. Κι' ὄλο κεῖ, ὄλο στὴν ταβέρνα τοῦ Ρέλια παραδέσνε. Σὰν τὸ ψάρι παραδέσνε, ὄντας τὸ βγάινουν ἀπ' τὸ γιαλὸ στὸ περιγιαλί.

Αὐτός, τὸ θεριὸ — τὸ σωστὸ θεριὸ — πού νὰ σὲ θώραε μόνο, σ' ἔπιανε θέρμη, ἀμ' τί θάρρεψες ; Κοῦκλες παίζουμε, γιὰ «Κορῶνα-Γράμματα» τ' ἀψήλου ;

'Ἀπ' τὰ Γκαγκαρέϊνα κράταε ἡ σκούφια του. Βέρος, νταμάρι, γέννημα καὶ θρέμα, ρίζα. Γκάγκαρης.

Μύριζε Ἀθήνα πατόκορφα.

Τὰ στήθεια του τὰ τρανταζε στὸ τραγοῦδι, — στὸ παιδιάρικο τραγοῦδι — στὸ ποπνεμένο : Τῶλεε μὲ πόνο, μὲ μεράκι — κρούοντας τὴ φουσαρμόνικα τὴν ἄτιμη· μὲ τὸ γαρύφαλο τὸ κατακόκκινο στ' αὐτὴ — σὰ φωτιά κόκκινο — καὶ μὲ τὴν ἀφέλεια ὡς τὸ κλειστόφρυδο κατεβασμένη.

Κατὰ πῶς γούσταρε ἀτός του, τῶλεε τὸ τραγοῦδι. Πάθος, φωτιά, σεβντᾶς τρικούβερος καὶ πονεμένος ἔβγαινε ἀπ' τὰ στήθεια του. Δὲν πέρναε βραδυὰ πού νὰ μὴ φυτευότανε — σὰν κυπαρίσι φυτευότανε — στὴν ταβέρνα.

Σὰν κυπαρίσι ἴσιο, ντρίτο, ἀψηλό.

Κι' ὄλο κεῖ . . .

"Ὅλο σὲ δαῦτονε τὸ ντερεπέρη, τὸ Ρέλια. Τὸ μουστακαλῆ καὶ τὸ λεβεντάνθρωπο, ποῦχε τὸ διαλεχτὸ κρασί καὶ τὶς κοπέλες.

Μισὴ ντουζίνα κορίτσια.

'Ἀμὰν κι' ἄς φρέξη !

"Ἐξη.

Τὰ μισὰ παιδιὰ τοῦ Ἰακῶβ νὰ ποῦμε.

Σερνικά κεῖνα. Θηλυκοὶ διαβόλοι τοῦτα.

Ρενιώ, Τασώ, Μελιώ, Βγέννα, Εὐτύχω, Κατινιώ.

Μὰ πλειότερο ἀπ' ὄλες, ἡ μεσανή. Αὐτὴ ἡ ἀφιλότιμη τονὲ ζούρανε. Αὐτὴ.

"Ἡ Μελιώ . . . Μέλι καὶ ροδόσταμο, σιρόπι καὶ τρανταφυλλόγλυκο ἔβγαινε ἀπ' τὸ στοματάκι της τὸ ζαχαρένιο. Λουκοῦμι συριανό, μπακλαβᾶς, μουαλεμπὶ πολίτικο, χαλβᾶς ἀπ' τὰ Φέρσαλα.

Πορπάταε καμαρωτά, λεβέντικα πορπάταε. Κι' ἀψηλόκορμη ὡς εἶτονε, σεφερτόσανε νᾶβγαινες στὸ κλαρὶ Λήσταρχος. Τζατζᾶς νὰ ποῦμε, Γιαγκούλας καὶ Φορφόλιας νὰ γινόσανε.

Χαιδευτικά σὲ θώραε

Γλυκὰ σοῦ χαμογέλαε.

'Ἀπὸ συντέρι 'ταν τὰ δόντια της, μυγδαλωτὰ τὰ μάτια της.

Σὰ φίδι βεργολύγαε.

Τὸ χρῶμα τοῦ ροδάκινου τὰ μάγουλά της εἶχανε καὶ μαλακὰ σὰ βενετσιάνικοι κατφῆδες εἶτονε.

Σὲ περνούριζαν ὡς τὴν καρδιά οἱ ματιές της· καὶ τὰ γραμμένα της τὰ φρούδια — μὲ τὸ κοντύλι λῆς — δίκωπα σπαθιά, τὸ κορμὶ σοῦ σκίζανε.

Θεῖα εἶχεν ἡ νιὰ τὰ μάτια· καὶ ροδαλό 'τανε τὸ δέσμα τοῦ κορμοῦ της, καὶ στρόγγυλες οἱ κνήμες της, χάρμα τῶν ματιῶν.

Χρυσά χε τὰ μαλλιά, κι' ὡς εἶτονε στὶς πλάτες της χυμένα, φρίνα μετάξια πὰ τὰ θάρρεψες. Τῆς Καλαμάτας τὰ κρουστὰ μετάξια, πού κοπελιές — μὲ τ' ἀπραγο καὶ τ' ἀπονήρευτο στὰ στήθεια — μὲ τὶς σαγίτες — τὶς χρυσοπλουμισμένες τὶς σαγίτες — τὰ φροντίσανε. Κ' οἱ γιοί, τὰ παληκάρια τ' ἀψηλόκορμα τὰ τραγοῦδήσανε, καὶ τραγοῦδᾶν ἀκόμα.

Μηδὰ οἱ ἄλλες ;

Μῆλα κόκκινα — σὰν παπαροῦνες κόκκινα — σὰν αἶμα κοπελιάς παρθενικὸ πού σκάει στὰ χεῖλια· ἔτσι κόκκινα — κ' ἀπ' τὴν ἴδια μάννα καὶ μηλιά βαλμένα, μὲ φροντίδα κι' ἐπιμέλεια πάνου στὴ φρουτιέρα — πού σὲ λίγωναν.

'Αχτιδολουσμένες κι' ἀνέγγιχτες.

Στητὰ 'ταν τὰ κορμιά τους, στρόγγυλα καὶ λευκοκρινένια. Φέγγος ἀνιστόρητο εἶχανε τὰ ματάκια τους καὶ σὲ μεθήσι σ' ἔφερναν οἱ ἀργυρόηχες φωνοῦλες τους.

Μὲ σμάλτο τὰ φροντίσαν τὰ δοντιάκια τους, καὶ κάτασπρα ὡς εἶτονε, στὸ σκότος μέσα ἂν τὰ θώραε, μαργαριτάρια θάρρεψες πὼς μπρός σου εἶχες.

Ρενιώ . . . Τασώ . . . Μελιώ . . .

"Ἡ μεσανή.

"Ὅλο κεῖ μερδευότανε ἡ γλώσσα του καὶ τὸ λαρύγγι του τ' ὄνομα γλυκόσερνε.

Κ' ἡ Μελιώ ;

"Ἀχ, ἡ Μελιώ ποῦν' ἀνιστόρητη στὴν ὄμορφαδα καὶ στὴ χάρη !

Κ' ἡ Βγέννα :

Εὐγενικὰ ταν' ἡ ψυχούλα της· καὶ μιὰ κρινένια ὄμορφα τὴν ἐπαράστεκε. Παράβγαινε μὲ τὶς γαλιάντρες στὸ τραγοῦδιμα, κ' εἶτονε γλυκεῖα καὶ ταπεινὴ, καὶ μ' ἔν'

ἀστέρι φωτεινὸ τὴν ἔφερνες, καὶ ξωτικό, νεράϊδα τῆνε θάρρεψες, ὅταν, μὲς τ' ἀπομόναχα τὰ βράδια, κάτου στὴν ἀμμουδιά, μὲ τὰ χαλίκια ἔπαιζε, χτυπώντας τὴν μ' αὐτὰ τὴ θάλασσα τὴν ξεπλανεύτρα.

"Ἐτσι κοντὰ κ' ἡ Εὐτύχω, διπλάριχη ὡς εἶταν μὲ τὴ Βγέννα, — σὲ μιὰ κοιλιά ἡ καλότυχη ἡ μαννούλα τους τὶς χώρεσε. — Τὶς ἴδιες χάρες, καὶ τὴν ξωτικὴ τὴν ὄμορφαδα εἶχε. Ἀχώριστες κι' ἀγαπημένες γκαρδικὰ οἱ δυὸ τους εἶτονε· καὶ μερδευόσανε : «Ποιὰ εἶναι ἡ μιὰ, καὶ ποιὰ 'να ἡ ἄλλη», σὰν τοῦ κορμοῦ σουσοῦμα δὲν ἐγνώριζες.

'Ἐλίτσα μαύρη στρόγγυλη, κατ' ἀπ' τ' αὐτὰκι τὸ ξεβδὸ γιὰ γνώρισμά της εἶχε ἡ Εὐτύχω. Κ' ἡ Βγέννα πὺ πλούσιο εἶχε τὸ βελούδινο τὸ χροῦδι.

'Ὡς κ' ἡ Κατινιώ, μὲ τὶς κοντὲς καλτσιτσες καὶ τὴν ποδίτσα ὡς τ' ἀγόνατο, μὲ τὶς μπουνλιτσες καὶ τ' αὐτάκια τὰ μικρούτσικα, ὡς κ' αὐτό. Δὲ θᾶναι δωδεκάχρονο ἀκόμα, — νά, τόσο δα εἶναι το, — ἄμα σηκώσης τὸ χέρι σου ἴσαμε τὴ μέση σου, καὶ τὸ στρίψης ἔτσι τριγωνικά, καὶ ντώσης ἀπλωτὰ στὸ κενὸ τὴν ἀπαλάμη σου, νὰ μὴν εἶσαι νὰ ποῦμε σὺ μηδὲ κυπαρίσι, μηδὲ κέδρο, νᾶσαι . . . νά, μιὰ τρανταφυλλούλα, ἕνα τέτοιο, ἔ, αὐτό ναι τ' ἀνάστημά του — ὡς κ' αὐτὸ σ' ἔκανε, φροδές-φροδές, νὰ ξεπάζεσαι καὶ νὰ σοβαρεύεσαι, ρίχνοντάς της ματιές . . .

"Ἄει στὸ καλὸ . . .

Μὴ χειρότερα, Θέ μου !

Κάλλιο νὰ γύριζε στὴν Ἀθήνα.

Μὰ ποῦ . . .

Ζουρλάθηκε, κι' ὄλο κεῖ βολόδερνε, κι' ὄλο στὴν ταβέρνα τοῦ Ρέλια φυτευότανε.

Σὰν κυπαρίσι φυτευότανε.

Σὰν κυπαρίσι ἴσιο, ντρίτο ἀψηλό.

«Ἀχ ! μὰ πῶς,

ἄχ ! μὰ πῶς νὰ τὸ πῶ, πῶς γιὰ σένα εἶναι λίγο νὰ πῶ πῶς σ' ἀγαπῶ ; . . .»

Τῶλεε τὸ καλιὸ ἀθηναϊκὸ τραγοῦδι. Τῶλεε καντάδα, κρούοντας τὰ ποτήρια, πότε μὲ περῶνι, πότε μὲ μαχαῖρι, καὶ πότε τῶνα στ' ἄλλο, κόνοντας ἔτσι — ὡς θάρρεψε — τὶς φωνές τοῦ «σεκόντου» καὶ τοῦ «μπάσου», γιὰ νάχη τὴν ἁρμονία, καὶ νὰ γουστάρη στὴ Μελιώ, πού χασιμογέλαε ἡ ἀφιλότιμη σὰν τὸν θώραε, καὶ τοῦτος πίστεψε

πώς τὸν ἀγάπησε κι' ἔβλεπε... κι' ἡ καρδιά του χτύπησε δυνατά.

Τὰ βράδια, σηκωτό τονε βγαίνανε ἀπ' τὴν ταβέρνα καὶ τὸν ἀπιδάωναν στὸ δρόμο σύξυλο.

Τὸ πρωῖ, σὰν τὸν περνούνε τὸ τσουχτερό τὸ κρύο, ἀνατριχίαζε τὸ κορμί τὸ δόλιο, καὶ τινάζοτανε ὀλόρθος· τότες τοῦ βάραιε στὸ μυαλό νὰ πάρη δρόμο γιὰ τὴν Ἀθήνα.

Ἀναθυμιάτανε τὰ παιδικιὰ χρόνια του, καὶ δάκρυα ποτάμι τ' ἀυλάκωναν τὰ μιάγουλα· Κανακεμένος καὶ λαχτήρα τῶν γονιῶ του εἶτονε. «Μὴ σιάνη καὶ τὸν βρέξη» οἱ δόλιοι ποὺ τὸν γέννησαν τὸν εἶχανε, καὶ στ' ὄνομά του ὄρκο πιάνανε.

Μανιαχογιὸς κι' ἀκριβοπαίδι ὡς εἶτονε, τὸ φῶς κι' ἡ λάμψη τῶν ματιῶν τῆς μάννας, καὶ τοῦ πατέρα ζωὴ γιὰ τὴ ζωὴ του ὑπῆρχε. Μὲ γέλια καὶ γλυκὰ τραγουδιὰ τὸν μεγάλωσαν, καὶ μὲ φροντίδα ἀξιοπρόσεχτη τονε θωρούσανε.

Μέσα σὲ δεῖλι Ἀπριλιοῦ, μ' ἐλπιδοφόρο ἕνα χαμόγελο στὰ χεῖλια, ὁ γέρος ἐξεψύχησε, μὲ τὸ στερεὸ γλυκόνειρο γιὰ τὸ μελλούμενο τοῦ χαϊδεμένου καὶ τοῦ κανακίρη του.

Τίς ἄλλες, τὸ μεσονύχτι, πόθιανε κι' ἡ μάννα του.

Τὸ μεσονύχτι, ποὺ τ' ἀστέρια λάμπανε στὰ οὐράνια, καὶ τὸ φεγγάρι γέλαε.

Μηδὰ εἶχε κι' ἄλλοτε στὸν κόσμο; Οὔτε στὸ ξόδι δὲ βρέθηκε τῆς μάννας του: Πῆρε δρόμο· κι' εἶτονε τὸ ριζικό του νὰ βρεθῆ στὸ Μεσολόγγι.

Καὶ τώρα; ..

Κάλλιο νὰ γύριζε στὴν Ἀθήνα. Μὰ ποῦ...

Οὔτε τὰ ναῦλα εἶχε τα' οὔτε κι' ἡ καρδιά ἡ ἀτιμη τὸν ἄφηνε νὰ κίνη πάσο.

Καὶ πάλι κεῖ, πάλι στὴ Μελιῶ τὴ βεργολύγεση, μὲ τὰ μαλλιά σὰν τὰ κρουσὰ τῆς Καλαμιάτας τὰ μετάξια· πάλι στὸ διαλεχτὸ κρασί ποὺ τὸν ἀφιόνισε, καὶ στὴν ταβέρνα πάλι· ὡς ποὺ δὲν τοῦμεινε λεφτὸ στὴν τσέπη, καὶ δρόμι στὸ κεφάλι του μυαλό.

... Ἀχ!... φόνισσα—ποὺ σὲ κράζουνε—ἀγάπη πῶς κατανταίνεις τὸν ἄνθρωπο!

Στραϊδιὰ καὶ πεταλίδες, μύδια κι' ἄρμου ρῆθρες βούταε κι' ἐπιανε, στὸ γιαλό... Ἀυτός. Τὸ θεριό, ποὺ νὰ σὲ κύτταε μόνο, στὰ περασμένα, σ' ἐπιανε ντελίριο, θέρμη,

τεταρταῖος πυρετός σ' ἐπιανε, κι' ἐπερνε δρόμο κρουρά κι' ἀντίκρουρα—σὰ λάφι, στὰ καντουνοσόκακα.

Τὸ βρακί του τρούπησε· κι' οἱ βρακοζῶνες του κρεμόντουσαν· ἀξυπόλητος πορπάταε, καὶ στίς κοφτερὲς τίς πέτρες, καὶ σπῆ σουβλερὰ τ' ἀγκάθια τὰ πόδια μάτωνε.

Ὄρες-ῶρες, τὰ μάτια δάκρυα τὰ πλημμύριζαν κι' ἐπαρεμίλει.

Μαγνοῦρα τύχη!

Γιὰ γούστο χαχάνιζαν γύρωθι του τ' ἀλάνια, καὶ τῆς γειτονιάς οἱ τσατσοῦλες γιὰ μπαμπούλα στὰ μικρὰ παιδάκια τονε δείχνανε.

Βιδάνια στὴν ταβέρνα τὸν ποτίζανε, καὶ τ' ἀπορρίμματα μὲ τ' ἀποφάγια γιὰ θροφή τοῦ δίνανε.

Ἐνα-δυὸ ποτήρια, κι' εἶτονε νέτος.

Τότες τονε βαίνανε στὸ μεράκι, δείχοντάς του τὴ Μελιῶ, — καὶ ποῖος δὲν τῶξερε τὸ μυστικὸ καὶ τὸ γιαγκίνι του; — ποὺ χαχίνιζε πάντα.

Κι' αὐτός... αὐτός τῶλεε: Τῶλεε παιδιάρικα, μὲ σεβντά, μὲ θρηῖνο:

«Ἀχ! μὰ πῶς...»

«Ἀχ! μὰ πῶς νὰ τὸ πῶ, πῶς γιὰ σένα...»

Καὶ σὰ θάκλεινε ἡ ταβέρνα, σηκωτό τονε βγαίνανε, καὶ τὸν ἀπιδάωναν στὸ δρόμο σύξυλο. Κι' αὐτός... αὐτός ὁ δόλιος τραλίζε, τραντάζε τῶρα βραχνά, μὲ κλάμα, παραπονιάρικα, μὲ θρηῖνο, — σὰν τῆς τραγῶνας τὸν ἀνείπωτο τὸ θρηῖνο, τὸ ταῖρι τῆς σὰ χάνη, — μὲ καημὸ καὶ σεκλέει, στὸ τραγούδι τὰ στήθια, στὸ πονεμένο καὶ παιδιάρικο τραγούδι:

«... Εἶναι λίγο νὰ πῶ πῶς σ' ἀγαπῶ;

ἄχ! καὶ βόγγαι, καὶ σπαρτάραι, σὰν τὸ ψάρι, ὄντας τὸ βγαίνουνε ἀπ' τὸ γιαλό στὸ περιγιαλί· ὄντας τ' ἀπιθώνουνε στὴν ἄμμο.

Ἐκλαίει κι' ἐπαρεμίλει.

Γιὰ τὴν ἀγάπη ἐκλαίει.

Γιὰ τὴ Μελιῶ τὸν ἐπαρεμίλει:

Γιὰ τὴ Μελιῶ τὴν ξεπλανεύτρα, ποὺ θεῖα καὶ μεγαλόπρεπα εἶχε τὰ μάτια, ποὺ ροδαλότανε τὸ δέριμα τῆς, καὶ στρόγγυλες οἱ κνήμες τῆς, καὶ χάσμα τῶν ματιῶν τὸ βεργολύγερο κορμί τῆς.

Γιὰ τὴ Μελιῶ ποὺ γέλαε, καὶ χαχάνιζε στὸ σπαργαμὸ του.

ΤΑΚΗΣ ΜΑΥΡΟΚΕΦΑΛΟΣ

PESO ORO

ΤΗΣ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ

Εἶχε τρεῖς μέρες ποὺ περπατοῦσε ὁ Γκούτζιας, τρεῖς μέρες ἀπὸ ἡλιοῦ σὲ δύση. Τὴ νύχτα χωνόταν σὲ κανένα καλύδι, σὲ κανένα χάνι, κάπου χωνόταν.

Εἶταν ἕνας χωριάτης αὐτός, μέτριος καὶ κλοδεμένος κι' εἶχε τὰ μάτια ἡμερα κι' ἀπονήρευτα.

Καθὼς κατηφόριζε ἀπ' τὴν Ὀρχανα, μιὰ βουνοκορφὴ ξερὴ κι' ἀνυδρὴ, στὸ δεξιὸ τοῦ Κίσααδου ὅπως βλέπουμε τὸν κάμπο, κοντοστάθηκε στὸ Καραμπίκι κι' ἡ καρδιά του ἐγειρε βαρειά. Προσκόλιαξε μὲ μάτι βαρύθυμο τὰ χαλικιάκια τῶν ὀργωμένων χωραφίων ποὺ ἀνοίγονταν δυὸ σειρὲς ἀπ' τὴν Μπάσκα ὡς τὰ Τσαῖρια, ἀπέκασε τίς γράνες στὸ μικρὸ τους βάλος, ἔρριξε τρυφερὴ τὴ ματιὰ στὰ καματερά ποὺ μέναν ἀπραγα στὴν πρωϊνὴ πάχνη.

Τὸ χιόνι πιά ἔξεκοθε φαφατιασμένο καὶ θαντελλωτὸ στὰ σύρραχα. Καὶ μὲς στὴν ὄγρη ἐρημιά, συλλογίστηκε ὁ Γκούτζιας. Δεκαεφτά στρέμματα ἕνα χωράφι, ἔξη γίδες, τρεῖς γελάδες, νά. Τὸ κανάκι κι' οἱ σπορές... Καὶ τὸ κακό, ποὺ ἀξαινε χρόνον τὸ χρόνο, τότε ξελάκωσε τέλος.

Ἐνα σωρὸ διαλογισμοὶ τότε παιδεύαν κι' ἡ ὄρα περνοῦσε. Κάποιο πουλί ἀνασηκώθηκε πηδηχτὸ πλάγι του.

— Ἐρμη γῆ! ἔκαμε καὶ κίνησε τὸ χέρι.

Τώρα περπατᾶει λεύτερα. Ἡ μέρα ἔχει ξαναοίξει, κι' ὅπως μεγαλώνει, ὁ Φλεβάρης εἶναι πράος. Χαζεύει πέρα δῶθε.

Τὸ Γεντίκαπου δείχνει κάτι λαιμούς, κάτω ἀπ' τὸν Ἰσκιο τοῦ Κίσααδου, σὰν τὸ τσάκισμα κλέφτικου τραγουδιοῦ, ἐδῶ βαθιούς, ἄλλοσ περήφανους. Ἐχ! κι' αὐτὰ τὰ σκομπούγερα τῶν βουνῶνε κεῖ κάτω, ποὺ χάνονται σὰ συλλογὴ στὴ βαθύτατη μοναξιά τους! Ὅσο λυγίζει ἡ δημοσιά, τὰ χαμόδατα σώνονται καὶ γέβασαι τι πρίνα, τι χαλέπια, τι σκίνα!

Κι' ὁ νοῦς τοῦ Γκούτζια παιδεύεται: Πέντε χρόνια πάω μέσα στὴ χώρα κι' οὐτ' ἕνα πουκάμισο, ἀκοῦς; οὐτ' ἕνα πουκάμισο! Μέρα-βράδυ, δουλειὰ κι' ἴσα νὰ τρώς. Σήμερα τὸ σαμάρι τοῦ Βελύρα, αὔριο ἢ λαιμαριά τ' ἀλλουνοῦ, κι' ὄλοι τους μὲ τὸ παράπονο: μᾶς ἔφαε ὁ κάμπος. Τοῦτα τὰ χέρια τρύπισαν ἀπ' τὴ βελόνα. Οὐχ! κι' ἐκεῖος μὲ τίς μηχανές στὴν πόλη! ἄλλος ἀφέντης τοῦ λόγου του, ὅπως κάθεται σὰν ὑπουργός! στὸ μαγαζὶ μέσα, μηχανές, λέει—καὶ κούνησε τὸ κεφάλι.—Στὸ Καραμπίκι δὲ βλόγαε μήτε ρόδα. Στὸ Καραμπίκι... Αὐτὸ τὸ ἐρμαδιακὸ χωράφι κεῖ πέρα πάει κατ' ἀνέμου. Τυχερὸ! Τὶ νὰ κάμουν δεκαεφτά στρέμματα, τόσος τόπος; Ἐδῶ λιχνίστηκαν ἀφεντιές! Βλέπεις ἀχνάρι ἀπ' τὰ τοιφλίκια κι' ἀπ' τὸν τρανόνε Ἰωάννη Στεφάνοβικ; Τὸ Κράγνι, ὁ Λόγγος τ' Ἀχμέταγα, οἱ Στεφανουσαῖοι, τὸ Τσαμάσι κι' ἡ Βόργιανη ἢ ἄραχλη, σκόρπισαν! — Κ' ἡ συλλογὴ του γυροβόλιαζε σὲ λειβάδια, σὲ δάσα, σὲ μύλους, κι' ἔφερνε τὸν κάμπο καὶ τὰ ρουμάνια σύμμικτα μ' ἀνθρώπους καὶ ζᾶ, τὸν καιρὸ ποὺ τὰ ξεμάτωνε ὁ ζυγὸς τοῦ τεσσαροῦφ καὶ τοῦ ρεκαμπέ. — Ἐλυωσε ὁ Μαῖκόν κι' ὁ Νουρῆς. Τυχερὰ! τυχερὰ! Τώρα σοῦ χρωστᾶνε τοῦ λόγου σου τίς μηχανές οἱ χωριάτες. Ἐ! κι' ἀν τοὺς πάρης τὸ χωράφι; Καλά, καλὸ νὰ μὸχεις, λέω. Ἐδῶ ἔλυωσε κοτζᾶμ ἀφεντιὰ, ὁ Ἰωάννης Στεφάνοβικ! Τυχερὸ, πές!

— Πῶς ἀλλάζει ὁ κόσμος, ἔκαμε σὲ λίγο. Στὰ μαγαζιά μέσα, τὰ ντουβάρια, ζωγραφιές καὶ θάματα ἄλλοτες. Ὁ Τσιτσεφρίδος κι' ἡ Γενοδέφα, κατὰ ποὺ γράφουν. Τώρα γεωργικὲς μηχανές κάθε λογῆς, πλάκα οἱ τοῖχοι. Κι' ὁ ἀφέντης αὐτός μὲ τίς μηχανές ἔχει νὰ κἀνη μὲ τὸν κάμπο μέσα. Ὁ μάστοράς μου ὁ Τάσος ἀνασηκώνεται μὲ τὴ λαιμαριά, ἀγκαλιὰ καὶ τότε σφάζει ἢ μέση, γιὰ νὰ χαιρετήση αὐτόνε τὸν ἀφέντη, τὰ ἴδια καὶ γῶ

κι' ἔ παραγίβει, πού φτένεψαν τὰ χέρια του νὰ κερώνη τὸ σπάγγο ἄλλη μέρα. Κύρ 'Τασέ, ἔ! μήτ' ἕνα πουκάμισο, ἀκοῦς;

Κι' ὁ Γκούτζιας ἀναθε.

— Ξεγελιέται ὁ κοσμάκης, χωριάτες μᾶς λένε, τί φελάνε οἱ μηχανές; τόσα χωράφια τὰ βολεύουμε καὶ περσεύουμε. Ἐδῶ βρωμιέει ὁ τόπος ἀπ' τὰ ζαγγίλια, κ' οἱ Πέρμες ἄλλη ὀχιά! Κι' ἂν ρέψει ὁ λίθας; . . . Ὄχι! ὄχι! Ἡ μηχανή θέλει τύχη! Δὲν εἶναι νὰ πῆς τὸργωμα μοναχό του. Σὲ φυλάει τὸ χιόνι, σὲ φυλάει ἡ κάψα. . . Κι' ὡς τόσο, πάλε στὸν κάμπο σέρνομαι, σκέφτηκα, γιὰ ψωμί. Τὰ καζάντια τὰ χαίρεται ὁ Στεργιανός ὁ ἀδερφός σου, Γκούτζια, στὴ Χιλὴ τῆς Ἀμερικῆς. Τί τόπος κι' αὐτὸς πάλε. . .

Κι' ἀνανοήθηκε τὸ χρυσὸ τὸ πέζο πού τοῦστειλε ἀπ' τὸ Σαντιάγο, ὁ ἀδερφός του ὁ Στεργιανός.

Δεκάξη χρόνια κι' αὐτὸς μετανάστης, ξεκόνεψε στὴ Χιλὴ. Μαύρισε στὰ φουρνέλα μὲ τρία πέζο τῆς μέρας. Ἀνθρακωρύχος στὸ Ἄβτι καὶ τὸ Λέρμπ, στὴν καρδιά τῆς βόρειας Χιλῆς, ἕνας χωριάτης Ἐδῶ σηκωνόταν, ἐκεῖ ἀπιθωνόταν, σὰν τὸ κουφαλόξυλο πού τὸ γλύφει ὁ ποταμός καὶ τὸ ξερνάει ἀπ' τὴ μιάν ὀχιά στὴν ἄλλη. «Πρὶν πάω στὰ χυτήρια τοῦ Κοκίμπο, πού βρῆκα δουλειά, σοῦ στέλνω ἕνα χρυσὸ πέζο». Ἐγραφε κι' ἄλλα. Ποῦ ὁ Γκούτζιας! Ἄλλο ἀπ' τὸ χρυσάφι δὲ βλέπει. Καὶ τώρα πού τὸ ἀναζήτησε ὁ ἑαυτός του στὴν ὄγρη ἐρημιὰ τοῦ δρόμου πού τραβάει κατὰ τὸν Κλινοβό, ψαχούλεψε ἀνήσυχτα στὸ σουρτούκο του καὶ τὸ βγαλε στὸ φῶς.

Πάει ἕνας χρόνος πού παράλαβε αὐτὸ τὸ πέζο κι' ἀφαιρέθηκε ὁ Γκούτζιας. Στὸ σαρμάδικο τοῦ Τασσὺ τοῦ Λάζαρου, πού δούλευε ἔλον αὐτὸ τὸν καιρὸ πρόσεχτικά, ἔραβε τώρα τὰ κόλια ἀνάποδα, ἔχοντας τὸ νοῦ του στὸ πέζο.

— Τὸ νοῦ σου, Γκούτζια!

— Ἐ καλά, ἔκανε αὐτὸς καὶ πάλε στὸ πέζο.

Κεῖνος ὁ πάμπλουτος ἀφέντης μὲ τίς μηχανές θέλει κάθε στιγμή ντεμενάδες, σάμπως κ' οἱ ἀνθρώποι γεννήθηκαν νὰ τὴνε χαίρεται. Ὁ Τασός ὁ Λάζαρος, τίς προάλλες, κόντεψε νὰ πέση κάτου μὲ τὴ λαιμαριά. Πίσω τὰ ἴδια τώρα! Ἄν εἶταν τρόπος, θὰ σηκωνόταν ἀπ' τὴν κάσα νὰ πῆ «χαίρετε»

μ' ἕνα γέλιο στὸ στόμα, εἶχε δὲν εἶχε ὀρεξη. Ὁ Γκούτζιας δὲν ἰδρώνει ἀπὸ τέτοια. Ἐδῶ σφίγγει τὴ συλλογὴ του τὸ πέζο! Ἐδῶ μιλάει κι' ἀστράθει τὸ πέζο, ἡ Χιλὴ! Τί τόπος κι' αὐτὸς πάλε.

Οἱ μέρες χάνονται ἡ μιὰ στὴν ἄλλη.

Τὰ βραδάκια στὸ χαμηλὸ φῶς ἐνοῦ κρασοπωλείου, χαμένου μέσα στὰ σκοτάδια τοῦ Σάολο, ἐνοῦ μαχαλᾶ στὴ Λάρισσα, ὁ Γκούτζιας πάει καὶ κάθεται συλλογισμένος. Μήτε χολογιέται κἀνε τὰ βερσεδέδια πού εἶναι περασμένα μὲ τὸ τεμπεσύρι στὸ μαυροπίνακα Γκούτζ. φῶνια 3,10—16,70 μετρ. 10.

— Κρίνε, Γκούτζια, λένε οἱ ἄλλοι.

— Δὲν εἶμαι γιὼ γιὰ κβέντες καὶ γιὰ μαρφλόμπες!

— Μωρέ. . .

Ἄλλαξε ὁ Γκούτζιας. Ὅταν πρωτῆρε στὴν πολιτεία, εἶταν ἕνα χαμένο πρᾶμα. Ἐκοβε βόλτες στοὺς ἀνοιχτοὺς δρόμους τῆς πόλης, κοίταζε μέσα τὰ μαγαζιά, σταμάταε ὅπου-ὅπου καὶ χτένιζε τὰ σγουρά του τὰ μαλλιά, ἴσαζε τὸν κούκο καὶ χαίροταν νὰ προσβάνει τὰ σκάγια μέσα στὶς τρύπες τοῦ στραγγυλοῦ καθρέφτη.

Τώρα κουνάει τὸ κεφάλι δέκα φορές τῆς μέρας καὶ συλλογιέται, σὰν τοὺς νευροπαθεῖς θαμώνες πού ἡ νύχτα τοὺς ἔχει ξεμακρύνει στὰ καφενεῖα. . .

Ὁ Γκούτζιας τὸν ἔβλεπε, κάθε μέρα, τὸν ἀφέντη μὲ τίς μηχανές, μέτ' ἀπ' τὸ σαρμάδικο τοῦ Λάζαρου, μὲ καινούργια ρούχα πού δὲν εἶχαν ἕνα ἄχ, μὲ τὰ παπούτσια πού δὲν εἶχαν ἕνα σεκλέτι, κ' ἔσκυβε ξανά στὸ μουστά.

— Οὐτ' ἕνα πουκάμισο, συλλογιζόταν μιὰ.

Καὶ τυραννιόταν πού ξελαγάριζε τὸν ἑαυτό του στὸ νέο, πού ἀπάνταινε στὸ δρόμο, μὲ τὰ λερά ρούχα, τὰ τρύπια ποδήματα, κι ἄλλαζε μιὰ ματιά.

— Δὲ μ' ἀκοῦς, Τασέ; φώναζε μέσα του.

Κι' ὁ Τασός ὁ Λάζαρος, κεῖ πού δούλευε, μίλαε ἀδιάφορα:

— Αὐτὸς ὁ ἀφέντης ἔκανε οἰκονομίες καὶ μεγάλωσε κι' ἀφέντεψε.

Ὁ Γκούτζιας σήκωσε τὸ κεφάλι.

— Τυχερὸς λές;

— Οἰκονομίες λέω κ' ἡ τύχη σὲ βρῖσκει σήμερα, αὔριο θὰ σὲ βρῖ.

Κι' ὁ Γκούτζιας ἄλλαξε ἀπὸ μέρα σὲ μέρα. Σήμερα δὲν κούνησε τὸ κεφάλι καὶ τὰ

βράδρια, μέσα στὸν καπνὸ τοῦ κρασοπωλείου πού κλώθει στὸ ταβάνι καὶ σβαρνιέται σὰν πνιχτὴ ἀνάσα καὶ σὰν πλοκαμὸς συλλογῆς τῶν κουρασμένων πού ἀκουμπᾶνε στὰ τραπέζια, ξελαγαρίζε στὸ νοῦ του ἡ πλανερὴ ἐλπίδα. Τὸ χρυσὸ τὸ πέζο τότε πλάνευε, τὸν ἔπαιρνε ἀπ' τὰ βάσανα λίγο-λίγο, ἀπ' τοὺς σφάχτες ἐτούτους πού τὰ λέμε ζωὴ, μαύρη ζωὴ τοῦ Γκούτζια πού τὴν ξεγελάνε καὶ τῆς λένε νὰ μὴ χαίρεται, παρ' ὅταν ἐλπίζει ἡ πεθαίνει. . . Κι' ὁ οὐρανὸς ἔτσι γίνεται γαλανὸς καὶ διάφανος, οἱ μέρες χαρὰ Θεοῦ, Κυριακές.

Ξεσυλλογισμένος ὁ Γκούτζιας ἄρχισε νὰ λιμπίζεται στρατες καὶ λεφτά. Τὸ πέζο τὸν τραβάει κεῖ πού χάσκει ἀνοιχτὸς ὁ ὄριζοντας, ἔω πίσω πού γελάει ἡ τύχη καὶ σὲ κράζει. . . Στὴν πόλη μέσα, δὲν τότε κρατάει ἡ γῆ τὸ Γκούτζια. Οἱ δρόμοι, οἱ πόρτες τῶν μαγαζιῶν τότε ξέρουν καὶ θλίβονται.

Ἐννοίωσε, κάμποσες μέρες, μιὰ νὰ λυγᾶ καὶ μιὰ νὰ σηκώνεται ἡ καρδιά του, καὶ μὲ τὸ ἔμπα τοῦ Φλεθάρη ἔφυγε.

Καὶ τώρα στὴν ὄγρη ἐρημιὰ τοῦ δρόμου πού πάει κατὰ τὸν Κλινοβό, κάτω ἀπ' τὸ ζυγὸ τῶν ἀναμνησέων του, ὁ Γκούτζιας ρώτησε, ξαναρώτησε τὸ πέζο, τὸ ξανακοίταξε καὶ περπατοῦσε ἡσυχά.

Ἡ μέρα βασιλεύει μαλακά. Ἴποτε πουλιὰ πετᾶνε ἐδῶ-ἐκεῖ καὶ φυσάει ἀλαφρὸς ὁ ἀέρας.

Ὁ Γκούτζιας ματσουλάει λίγο ψωμί, χουχουλίζει τὰ χέρια πού μαργώνουν ἢ μισοστέκεται προσώρας σὲ κάτι ὀργώματα. Μήτε σὲ πέντε μέρες δὲ φτάνεις στὸν Κλινοβό, τοῦ εἶπε ὁ βαλμάς, πάνω στὶς βοσκὲς τῆς Ὀρμανας.

— Θὰ φτάσω, μουρμούριζε καὶ ζωήρευε τὸ βῆμα.

* *

Ὁ Κλινοβός εἶναι ἕνα μεγάλο ἀγρόκτημα στὴν ἐπαρχία Ἀλμυροῦ, πού, τὸν καιρὸ τοῦ σουλτανάτ, εἶταν ἕνα ἔρμο χτήμα. Κάτι ἀραιὰ καλύβια ὑπῆρχαν ἐκεῖ, τῶν κολλήγων πού χρόνον τὸ χρόνο καλλιεργοῦσαν κι' ἀπὸ μιὰ ντάμκα, τίποτ' ἄλλο.

Τώρα ὁ νέος τσιφλικᾶς, ἕνας ψαρρῆς, μεσόκοπος κύριος, ἔκαμε κεῖ τὸ δίπατο κονάκι, στέρωσε τὰ καλύβια, σήκωσε σταύλους κ' ἕνα σωρὸ ἄλλες ἐγκαταστάσεις.

Ὅποιος βλέπει κεῖ κάτω στὸ ὑπόστεγο κάμποσες λάντζες, νοιώθει πῶς ἐδῶ δὲν ἀναπεύεται ἡ γῆς ἔλον τὸ χρόνο, ἡ ντάμκα

πιὰ βσιλέψε κ' ἡ δουλειὰ εἶναι δυνατὴ καὶ μεγάλη.

Χρειαζόνται χέρια στὸν Κλινοβό, λοιπόν, γιὰ τ' ἀνοιγμα τοῦ Φλεθάρη. τίς ὀψιμὲς καὶ τὰ ξελακώματα.

Εἶναι τώρα δὲ κλειστὲς εἴκοσι μιὰ μέρες πού ὁ Χαδούλης, ὁ σέμπρος κ' ἐπιστάτης τοῦ Κλινοβοῦ, ἔκαμε λόγο στὸ Γκούτζια καὶ τὰ συμφώνησαν νάρθη στὸ τσιφλίκι γιὰ δουλειά.

— Τελείωσε, ἔρχομαι ἔκαμε ὁ Γκούτζιας, καὶ τὴν ὥρα τούτη βρῖσκεται στὸ δρόμο.

Βραδυάζοντας, ἔνταϊσε κάτι κάρρα πού πήγαιναν στὸ Δομοκὸ κι' ἀνέβηκε σ' ἕνα.

— Ἀπὸ δῶ εἶσαι; ρώτησ' ἕνας.

— Ἄ μπᾶ, ξένος.

Τὰ ζῶα προχωροῦνε ἀργά. Ὁ ἄλλος ἔστριψε ἕνα τσιγάρο, ἔφτυσε ἀνοιχτὰ κι' ἄρχισε νὰ φουμάρη.

Ὁ Γκούτζιας περιεργαζόταν τίς λαιμαριὲς τῶν ἀλόγων.

— Οὐτ' ἕνα πουκάμισο! συλλογισηκε μιὰ.

— Φέτο θάχουμε σοδεῖά, ἔκαμ' ἕνας.

— Μπορεῖ, εἶπε ὁ ἄλλος.

Ὁ κάμπος ὀλοῦθε σὰ νὰ κραινῆ κι' ὁ καιρὸς τόντις εἶχε στρώσει.

— Χορτάρι φορτώσατε; ἔκαμε ὁ Γκούτζιας, γιὰ νὰ πῆ κάτι.

— Χορτάρι. Ἐσὺ ποῦ πᾶς;

— Ἐδῶθε, στὸν Κλινοβό.

Τοὺς ἐξήγησε μετὰ, πῶς ἔπιασε δουλειὰ στὸ τσιφλίκι, πῶς ἡ πόλη μέσα δὲν ἔχει ξεδούλια. . .

— Κι' ὁ κάμπος τὰ ἴδια! Ἄσε νάρθη τὸ ἀλώνισμα, κάμανε οἱ ἄλλοι.

— Τί μαζώνεται τότες ὁ ντουιᾶς αὐτὸς στὴν πόλη; ρώτησε κάποιος.

— Ποῦ νὰ πᾶν; ἔκαμ' ἕνας καὶ στάθηκε.

— Ποῦ νὰ πᾶν; ἀναρωτήθηκε ὁ ἴδιος ὁ Γκούτζιας, καὶ σὰ νὰ λύθηκαν τὰ γόνατά του. Κι' ἀπὸ μέσα του: Ἡ τύχη σὲ βρῖσκει παντοῦ, οἰκονομίες, λέει ὁ Τασός ὁ Λάζαρος, —κι' ἀναστηλώθηκε πάλε.

Γύρω, εἶναι βρεμένος ὁ τόπος κι' ἔλοι αὐτοὶ οἱ λάκκοι, οἱ ροδιές πάνω στὴ λάσπη κι' ἕνας ἀσκημος κατήφορος κεῖ δᾶ, σφίγγει σὰ θηλειὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ λές γι' αὐτὸ ἴσως σεκλετίζονται. Παρακεῖ ἔμωσ ὁ τόπος καθάρὸς κι' ὁ οὐρανὸς λάμπει. Τὰ ἴδια τοῦτοι! Μᾶς τρῶνε μέσα μας οἱ ροδιές κ' ἡ λάσπη κ' οἱ λάκκοι καὶ δὲν ἀφήνουνε νὰ γελάση μιὰ τὸ πικρὸ χεῖλι. . .

— Δὲ θὰ δοῦμε Θεοῦ πρόσωπο! ἔκαμ' ἕνας. Θὰν τὰ παράταγα ἔλα στὴ λάκκα καὶ διάολος νὰν τὰ πάρη, νὰ μαζευτῶ σὲ μιὰ γωνιά νὰ γλυτώσω. Ἐδῶ ριζώσαμε σὰν τὴν καλαμιὰ στὸν κάμπο, τὸν ἔρμο κι' αὐτόνε! Σκάβεις, σκάβεις κι' ὁ ἔδρωτας ροή! Κανένας δὲ βοηθάει...

— Θὰ δώσουν σπόρο, λέει, ἔκαμ' ἕνας.

— Τὸ καλὸ εἶναι προσώρας, εἶπε ὁ ἄλλος. Μὰς καταπίνει ἡ γῆς στὰ ζῶντα. Σάματις νάχουμε πιάσει ἀμάχη μὲ τὸ Θεό! Ἦν βάνουνε μὲ τὸ Θεό τοῦτοι οἱ παιδεμένοι ἀνθρώποι ἢ μὲ κανέναν ποὺ τοὺς στριμώνει, ὅπως ἡ γάτα, ὅπως τὸ σκυλί. Νά, πολλήωρα λέγανε γιὰ τὸ παιδί τῆς Ἀδάμεινας ποὺ πέθανε, γιὰτὶ ὁ γιατρὸς ζήτηε τὰ λεφτὰ στὸ χέρι γιὰ νὰ κοιτάξῃ τὸν ἄρρωστο. Ὁλοῦθενε βρῖσκει κανεὶς τέτοιους γικτροὺς καὶ μιὰν Ἀδάμεινα χαροκαμένη! Ἦν φταῖνε ὅμως οἱ γιατροὶ κι' ὁ Θεός;

Σηκώθηκε τώρα ὁ καροτσέρης, τράβηξε τὰ γκέμια καὶ χούγιαξε, μ' ἕνα ὄχ τ' ἄλογα π' ἄρχισαν τ' ἄβουλα νὰ τρέχουν...

Ἦν ὥρα περνοῦσε μέσα στὸ βουητὸ τῶν κάρρων. Κάτω ἀπ' τὸ Ἰστιάλι, ἕνα λοφοβοῦνι, χάλεψε ὁ Γκούτζιας λίγο ψωμί καὶ χαιρέτησε. Καλὸ βράδυ, εἶπαν οἱ ἄλλοι...

Ὁ Γκούτζιας χώνεται τίς νύχτες σὲ κανά ἔρμο καλύβι, κάπου ντάνει νὰ χωθῇ. Ἀνάθει λίγη φωτιά, νὰ κόψῃ ὁ πάγος, κ' ἡ νύχτα περάει σ' ἕνα λαγοκοίμισμα ποὺ τὸ ναυουρίζει τὸ ὄνειρο τοῦ πέζο...

Τὸ πρωτὶ, οἱ βουνοπλαγιὲς ἐδῶ εἶναι μουντὲς καὶ κεῖ κάτω ὁ Παγασητικὸς δὲν ξέρει κανεὶς τί κῶμα ἔχει.

Ἦν μέρα πάει ἀνοίγοντας. Κάτι κάριες δρασκελᾶνε τὴ γῆ, πετώντας χαμηλά, καὶ κρώζουν οἱ ἔρμες.

Κατὰ τὸ γιόμα ὁ Γκούτζιας μιλάει μὲ κάτι χωριάτισσες ποὺ στέκουν μπροστὰ σ' ἕνα καλύβι. Εἶτανε τυχερὸ νὰ σὰς δῶ, σκέφτηκε.

Ἦν μιὰ ἔχει κάτι γοφοὺς στρογγυλοὺς, σὰν τοὺς γύρους τῆς λαυμαργιάς, κι' ὁ Γκούτζιας ἀφήνει τὸ βλέμμα ἀπάνω στὴ μαλακωσιά τους. Κοιτάζονται.

— Ἀργῶ; ρώτησε.

— Ναι-ναι, τρεῖς ὥρες.

Καὶ κινάει πάλι μὲ ἐλπίδα ζωντανῆ μέσα του.

— Τρεῖς ὥρες, λέει αὐτὴ ἡ καλόβολη.

Περπατώντας, κοιτάει τὸ γράμμα τοῦ Στεργιανοῦ, «ἔχει πολὺν κόπο καὶ ἔδρωμα αὐτὸ τὸ πέζο».

Τόσα χρόνια, δὲν ἔστειλε σὲ κείνη τὴ μάνα τίποτα, σκέφτεται. Δὲ φτάνει ἡ φτώχεια, παρὰ κουφάλιασαν καὶ τὰ ὄντια τῆς πίσω καὶ σκούζει. Καλὰ πάλε ποὺ σὲ συμμαζέψε ἡ ἀδερφή στὸ σπῆτι τῆς κι' ἔχεις δύναμη νὰ κοιτᾶς τὴν ἡμέρα. — Οὐχ, ἔκαμε κουνώντας τὸ χέρι, σὰ νὰ τότε μπόδιζε τίποτε.

Ἦν ἀμάξι ἐρχότανε πίσω, σφαῖρα ὁ Γκούτζιας τράβηξε παρᾶμερα στὴν ἀκρὴ μᾶς βαθειὰς γράνας κι' ἀπλωσε τὸ χέρι, σὰν ἄλλοτες ποὺ πλησίαζε τὸ τραῖνο μ' ἄλλους μαζὶ χωριάτες καὶ χερονομοῦσαν στοὺς ξένοιαστους ἐπιδάτες, νὰ πετάξουν ἀπ' τὸ βραχόνι ἕνα τσιγάρο, κάτι... Φαίνεται ὁ Γκούτζιας νὰ εἶταν ἀτζαμῆς, δὲν ξάμωσε καλὰ καὶ τὸ καμτσίκι, ἀστράφτοντας στὰ ἡμέρα μάτια του, τὸν ἀναποδογύρισε μέσα στὴ μουσκεμένη γράνα.

Βλαστήμησε μιὰ, χτυπώντας τὸ πόδι αὐτὸ κῶμα, καὶ προχώρησε.

Ἦν ἀμάξι μπῆκε στὸν Κλινοβὸ κι' ἀκούγονταν τὰ ζαγαρόσκυλα ποὺ ἀλυχτούσαν.

Ὁ σέμπρος ὁ Χαδοῦλης πῆρε τὰ γκέμια κι' ἄρχισε νὰ ξεζεύῃ.

Σουρούπωνε. Οἱ ἐργάτες τοῦ τσιφλικιοῦ φινόνταν νὰ γυρίζουν ἀπὸ μκκρυά, στὰ καλύβια.

— Σὰ γλήγορα σχόλασαν, εἶπε ὁ τσιφλικάς, πηδῶντας ἀπ' τὴ σκάλα τ' ἀμαξιοῦ, κι' ἀνέβηκε στὸ κονάκι.

Κάτι ἔκαμε νὰ πῆ ὁ σέμπρος καὶ σύγκαιρα τ' ἄλογο χλιμιντρέει καὶ στυλώνει τὸ μάτι του ἐρωτικῶς στὸ κισίκι ὁποῦ βοσκοῦσαν δυο-τρεις φοράδες. Τοῦδωσε μιὰ στὰ καπούλια καὶ τ' ἀφήσε λεύτερο.

Ὁ τσιφλικὰς στεκότανε πίσω ἀπ' τὸ παράθυρο καὶ θαρροῦσε πὼς εἶχε ἀφαιρηθεῖ μ' αὐτὴ τὴ γαλήνη τοῦ κάμπου.

Οἱ ἐργάτες ἀφήνουν τίς τσάπες πλάι στὰ καλύβια καὶ ξαποσταίνουν, τεντώνοντας τὰ χέρια.

— Γρήγορα τὸ πήρατε! εἶπε ὁ Χαδοῦλης.

— Ἐ! ἔκαμε ἕνας τους, κι' αὔριο ἀκόμα.

Τὸ βοτάνισμα ἔπρεπε νάναυ τελεμένο τώρα καὶ δυὸ μέρες, κι' ὁ σέμπρος κάτι θὰ πῆ. Σήκωσε τὰ μάτια στὸ κονάκι κ' εἶπε σύγκαιρα:

— Ἀργεῖτε, ἀργεῖτε. Τόσες μέρες τώρα, μ'

ἕνα ξελάκωμα. Νὰ τελέψῃ κάλλιο αὔριο. Μὰς πῆρε βόλτα ὁ καιρὸς!

Κάμποσοι ἀναστενάζουν καὶ κίνησαν ὄλοι γιὰ τὰ καλύβια.

Ἦν ἐρημιὰ, αὐτὸς ἐδῶ ὁ καταποτήρας ποὺ τὰ καταπίνει ὄλα, ἔχει μιὰ νέκρα, — τρόμος! Σὰ νὰ μὴ γίνεται τίποτα! Οἱ λάντζες ἀσάλευτες, τὰ καλύβια ποὺ ἔχουν πνιγῆ στὴ σιωπῆ, τὸ κονάκι τ' ὀλόρθο, ὄλα ἀναλέητα κι' ἀσήμαντα.

Μόνο κεῖ, ποῦναι ἡ γῆς ὀργωμένη, κάτι γίνεται. Λές:

— Ἐδῶ εἶτανε χτές ἀνθρώποι. Καὶ δὲν ἔχεις ἰδέα τοῦ ἰδρώτα ποὺ χύθηκε.

Ἦν βασιλικιὰ ὡστόσο πορφύρα ποὺ τυφλώνει, ἔγινε ἕνα κι' ἕνα μὲ τὸν καθάριον ἰδρώτα τῶν ἀνθρώπων ποὺ χτές ὀργωναν τὴν καφερῆ γῆ...

Ἐτοῦτος ὁ κάμπος ἀχολογάει ἀπ' τὴν ταραχὴ τῆς μηχανῆς καὶ τοῦ τσαπιοῦ. Ἦν ἡλὰ τὰ πουλιὰ ἔχουν ἕνα παραμιλητὸ καὶ κάτω τὸ κῶμα σκούζει ἀπ' τὸ ἀστραφτερὸ γυνί,

(Τὸ τέλος στὸ ἐρχόμενο)

ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΑΛΑΤΖΗΣ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΟ ΦΑΝΤΑΣΜΑ

— ΜΙΑ ΠΑΛΙΑ ΖΑΚΥΘΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ — (*)

Ἦν Ἐλενα σήκωσε τὸ κεφάλι τῆς καὶ κοίταξε μιὰ στιγμὴ τὸ σιδρ-Μπέμπο στὰ μάτια. Ἐλεγε πὼς ἤθελε κάτι νὰ τοῦ πῆ, κάτι νὰ τοῦ φτύσῃ ἔτσι κατάμουτρα. Ἀλλά, σὰ νὰ δαίλιασε ἀξάφνα, κατέβασε πάλι τὸ κεφάλι τῆς. Καὶ χωρὶς θυμὸ, χωρὶς ὀρμή, μὲ ἡσυχὴ φωνή, εἶπε:

— Ὅχι, ἐκλαμπρότατε... Ἦν νὰ τὴν κάμω τὴ ζωὴ, χωρὶς τὴν τιμὴ μου;... Ἦν ξέρετε κι' ἀπὸ ἄλλες φορές, εἶμαι τίμια γυναίκα ἐγώ. Ἦν μικρὸ πράμμα, ποὺ μοῦ γύρεψες τότες, ἔ, δὲν μποροῦσα νὰ τὸ ἀρνηθῶ σ' ἕναν ἄνθρωπο σὰν τοῦ λόγου σου, καὶ ποὺ ἔλεγε μάλιστα καὶ πὼς μάγαπάει... Μὰ ἐτοῦτο ποὺ μοῦ γυρεύεις σήμερα, δὲ θὰ τὸ κανα οὔτε τοῦ Ντόγη, οὔτε τοῦ Ρήγα. Ὅχι, ἀφέντη μου, μὲ τὴ θέλησή μου, ποτέ. Εἶναι ἀδύνατο. Καλύτερα νὰ πεθάνω. Γιατ' ὅ-

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

χυνόμενο ἄλλοῦ σφηνωτό, ἄλλοῦ σδόλος. Αὐτὰ τὰ χοντροχώραφα θέλουν πολὺ δούλεμα καὶ γερὰ κότσα. Κ' οἱ ἐργάτες ἀνασαινοῦν βαρειά.

— Μὰς πῆρε ὁ καιρὸς, μὰς πῆρε ὁ καιρὸς! φωνάζει ἀπ' ὦρα σ' ὦρα ὁ σέμπρος.

Ὁ Γκούτζιας, ὀρθὸς πάνω σὲ μιὰ σιδερόσθαρνα, σβαρνίζει ἀμίλητος.

— Ἀκόμα; κάνει ὁ Χαδοῦλης ὁ σέμπρος σὲ κάποιον.

— Δὸ μου τὰ χέρια σου καὶ τὸ διβολίζω οὔδὲ τώρα, εἶπε κι' αὐτός.

Ὁ Χαδοῦλης ἀφήνει τὸν ἕνα καὶ πιάνει τὸν ἄλλον. Φέρνει βόλτα τοὺς ἐργάτες ποὺ μάχονται μὲ τὴν τραχειὰ γῆ καὶ δὲν τοὺς ἀφήνει οὔδὲ στιγμὴ ν' ἀνασάνουν.

— Τὸ πλάκωμα εἶν' ἀλαφρό! λέει στὸ Γκούτζια.

— Καλὰ-καλὰ, ἔκαμε καὶ τοῦτος. Βάνω μιὰ πέτρα καὶ βαραίνει ἡ σθάρνα.

Πρωτὶ ὀργωμα, ἀπόγεμα σθάρνα, μὲ τέτοια τάξη πάει ἡ δουλειὰ.

στερ' ἀπ' αὐτό, πὼς νὰ ζήσω; Μὲ τί μουτρα θὰ πάω νὰ εἴρω τὸν ἄντρα μου, ποὺ θὰ μὲ περιμένῃ, ὅπως μοῦ εἶπε, μὲ τὸ καῖκι, γιὰ νὰ φύγουμε μακριὰ;... Κι' ἐγὼ γιὰ τοῦτον τὸν ἄντρα ποὺ ἀκοῦς, ἔκαμα ὅ,τι ἔκαμα κι' εἶμαι τώρα στὰ σίδερα. Ὅχι... καλύτερα θάνατος!

— Καλὰ ἀποκρίθηκε ὁ Πρεβεδοῦρος, ὅπως ἀγαπᾶς.

Καὶ σηκώθηκε.

— Ἐγώ, ἐξακολούθησε, δὲ θὰ σοῦ πῶ τίποτ' ἄλλο. Σκέψου καλύτερα κι' ἀποφάσισε, Σοῦ δίνω καιρὸ τρεῖς ἡμέρες. Μεθαῦριο πάλι θὰ ξανάρθω. Καὶ μοῦ λές,

— Δὲ θὰ πῶ ἄλλο ἀπ' ὅ,τι εἶπα τώρα!... φώναξε ἡ Ἐλενα, ὀρθὴ τώρα κι' αὐτὴ, μὰ πάντα μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο.

— Δὲν τὸ πιστεύω. Ἀμα σκεφτῆς καλύτερα, θὰ ἰδῆς πὼς ἡ ζωὴ ἀξίζει κάθε θυσία. Καὶ ἄμα σκεφτῆς καλύτερα, θὰ ἰδῆς πὼς ἡ

Θυσία πού σοῦ γυρεύω, δὲν εἶναι τίποτα μπροστά στή ζωὴ. Καί γιὰ νὰ ζήσης, παιδί μου, στὸ ξαναλέω, δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος, παρὰ νὰ δεχτῆς τὴ συμφωνία πού σοῦ ἐπρότεινα. Ἀλλοιῶτα, δὲ θὰ δώσω λεπτὸ τσικισμένο γιὰ σένα καὶ θὰ φήσω τὴ δουλειά σου νὰ πάρη ὅ,τι δρόμο θέλει. Ἄς φτάση μακάρι κι' ὡς τὸ μπόγια! Δὲ θὰ κουνήσω οὔτε τὸ δαχτυλάκι μου... Ἄκουσες;

Ὁ Πρεβεδοῦρος περίμενε ἀπάντησι, ἀλλὰ ἡ Ἑλενα σιωποῦσε μ' ἐπιμονή.

— Ἄκουσες; τὴ ρώτησε πάλι.

— Ἄκουσα... ἀποκρίθηκε ἡ Ἑλενα.

— Λοιπὸν φεύγω.

— Προσκυνῶ, Ἐτσελλέντσα...

Κι' ὁ Πρεβεδοῦρος ἔφυγε, χωρὶς νὰ πῆ ἄλλη λέξη. Μιὰ ματιὰ μόνο προσπάθησε νὰ τῆς ρίξει, πού ἡ Ἑλενα, μὲ τὸ κατεβασμένο κεφάλι, τὴν ἀπόφυγε.

Σὲ λίγο, μπῆκε ἓνας δεσμοφύλακας καὶ πήρε τὴν κόκκινη πολυθρόνα. Ἡ «ἐξέταση» εἶχε τελειώσει.

* *

Τὶς τρεῖς ἀκόλουθες ἡμέρες, δὲν ἄλλαξε καθόλου ἡ ζωὴ τῆς Ἑλενας στὴ φυλακὴ. Τὴν περιποιόνταν σὰν πρῶτα καὶ καλύτερα. Τῆς ἔφερναν φαί ἀπὸ τὸ ἰδιαίτερο τοῦ ἀρχιδεσμοφύλακα — πού κατοικοῦσε κι' αὐτὸς μὲ τὴν οἰκογένειά του στὴ φυλακὴ, σ' ἓνα σπιτάκι κολλητὸ στὸ περιτελισμα, ἀλλ' ἀπὸ τὸ ἔξω μέρος — καὶ τὴν ἀφήναν, δυὸ φορές τὴν ἡμέρα, νὰ παίρνη τὸν ἀέρα τῆς στήν αὐλῆ ἢ στὴν ταράτσα, ὅπου ἤθελε. Τότε μάλιστα τὴν ἀκολουθοῦσε κι' ἓνας δεσμοφύλακας, γιὰ νὰ μὴν ἀφήνη κανένα φυλακισμένο νὰ τὴν πλησιάσῃ, νὰ τῆς μιλήσῃ, νὰ τὴν ἐνοχλήσῃ.

Ἀλλὰ δὲν τῆς μιλοῦσε οὔτε ὁ δεσμοφύλακας. Κανένας δὲν τῆς μιλοῦσε μέσα στὴ φυλακὴ. Μιὰ ἐβδομάδα σχεδόν, πού ἦταν κλεισμένη, δὲν εἶχε ἀλλάξει παρὰ λίγα λόγια μὲ τὸν ἀρχιδεσμοφύλακα. Δυὸ βίτζιτες τῆς εἶχε κάμει ὁ ἀβοκᾶτος ὁ Πελεκάσης, ἀπὸ μισὴ ὥρα τὴν κάθισα — κι' ἄλλη μιὰ, ὅπως εἶδαμε, ὁ σιὸρ Μπέμπος. Περνοῦσε τίς ὥρες τῆς σιωπηλῆ, βυθισμένη σὲ σκέψεις. Κι' ὅλοι τὴν ἐκοίταζαν ἀπὸ μακριά, ὅταν ἦταν ἔξω ἀπὸ τὸ κελλί, μὲ θυμιασμὸ γιὰ τὴν ξανθὴ ὀμορφιά τῆς καὶ μὲ ἀντιπάθεια γιὰ τὴν ἱεροσυλία πού εἶχε κάμει.

Ἡ Ἑλενα ὁμοῦς ἀδιαφοροῦσε τέλεια γιὰ

τὰ αἰσθήματα τῶν φυλακισμένων καὶ τῶν δεσμοφυλάκων. Ὅσοι εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ βγαίνουν στὴν αὐλῆ, ἦταν τιμωρημένοι ἐλαφρὰ γιὰ κλεψιές, ἀπόπειρες καὶ τέτοια. Οἱ βαρύτεροι, οἱ καταδικασμένοι σὲ θάνατο ἢ ἐπὶ ζωῆς, ἔμεναν κλεισμένοι πάντα στὰ μπουδρούμια τους καὶ δεμένοι μάλιστα μὲ ἀλυσσίδες. Τότε ἀκόμα οἱ φυλακὲς ἦταν βασανιστήρια ἀληθινά. Γιὰ τὴν Ἑλενα ὁμοῦς, κάθε φυλακισμένος ἦταν κακοῦργος. Καὶ τοὺς ἀψηφοῦσε ὅλους. Ἄν δὲν φοβόνταν μὴν ἀπαντήσῃ τὸν ἀρχιδεσμοφύλακα, τὸ διευθυντὴ νὰ ποῦμε τῶν φυλακῶν τοῦ Κάστρου, πού ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς μικροὺς ἀρχοντες τοῦ τόπου, θὰ ἦταν ἱκανὴ νὰ βγαίη ἔξω καὶ μισόγυμνη.

Ἀπὸ τὴν ἀψηλὴ ταράτσα φαινόταν ὅλη ἡ χώρα. Μιὰ μέρα, μέσα στὴ θάλασσα ἐκεῖνη τῶν στεγῶν, ἡ Ἑλενα κατόρθωσε νὰ ἀνακαλύψῃ τὸν ἀναμινάλε τοῦ Λουγαρέϊκου... Ἐκεῖ πάνω εἶχε κάμει τὴν τρέλλα νὰ φανερώσῃ τὸ μυστικὸ τῆς στή Ζαφειρούλα, καὶ ὁ ἀναμινάλες αὐτὸς ἦταν μιὰ ἀνάμνηση κακῆ. Κι' ὁμοῦς, ὅσες φορές ἀνέβαινε στὴν ταράτσα, σ' ἐκεῖνο τὸ σημεῖο προσήλωνε τὰ βλέμματά τῆς...

Ἐνόμιζε πῶς βλέπει τὸ σπίτι τῆς, τὴν κάμαρά τῆς, τὸν ἀντρα τῆς... Ὅχι τὴν ἀξίωσε ὁ Θεὸς νὰ ξαναγυρίσῃ ποτέ σ' ἐκεῖνο τὸ σπίτι; Δὲν εἶχε πιά καμμιά ἐλπίδα. Κι' ὁ Πρεβεδοῦρος νὰ μαλάκωνε καὶ νὰ τὴν ἐγλύτωνε χωρὶς ὄρο, κι' οἱ δικαστὰδες νὰ τὴν λυπόταν καὶ νὰ τὴν ἀθῶωναν, ὅπως τὴν ἔκανε νὰ ἐλπίζῃ ὁ Πελεκάσης, τὸ σπίτι τῆς δὲν θὰ τὸ ξανάδλεπε ποτέ. Ἀδύνατο πιά νὰ ζήσῃ στὸν τόπο... Βγαίνοντας ἀπὸ τὴν φυλακὴ, ἔπρεπε νὰ φύγῃ ἀμέσως, νὰ ξενιτευτῆ...

Ὡ, ἂν δὲν ἦταν ἡ ἀγάπη τοῦ Τζώρτζη, ἂν δὲν ἐπρόκειτο νὰ τὴ συντροφίῃ ὁ ἀντρας τῆς, ἀπ' αὐτὴν τὴν ἐξορία θὰ προτιμοῦσε τὸ θάνατο...

Τὸ θάνατο!

Μὲ πόση φρίκη συλλογιζόταν τώρα, πῶς ὅλες οἱ ὑποσχέσεις πού τῆς ἔδιναν, μποροῦσε νὰ θάβαιναν ψεύτικες καὶ νὰ τελείωνε στὰ χέρια τοῦ μπόγια! Δὲν τῆς εἶχαν πει τὴ λεπτομέρεια, πῶς ἔπρεπε νὰ πεθάνῃ ἀπάνω στὸ βεθηλωμένο τάφο, καὶ φανταζόταν πῶς θὰ τὴν ἐφοῦρχιζαν ἐκεῖ στὸ Κάστρο. Θὰ τῆς ἔβαζαν τὴ θηλειὰ στὸ λαϊμὸ καὶ θὰ τὴν κρεμοῦσαν ἀπὸ τὰ μουράγια... Ἡ φρίκη πού

τῆς ἔκανε αὐτὴ ἡ σκέψη, μαρτυροῦσε πόσο ἤθελε ἀκόμα τὴ ζωὴ.

Ἡ συμφωνία ὁμοῦς τοῦ Πρεβεδοῦρου δὲν ἦν τὴ δεχόταν ποτέ. Οὔτε στιγμὴ τῆς πέρασε ἡ ἰδέα ν' ἀγοράσῃ τὴ ζωὴ τῆς μὲ τὴν τιμὴ τῆς.

«Καλύτερα νὰ πεθάνω...», ἔλεγε καὶ ξανάλεγε.

Μιὰ μέρα μόνο, κι' ἀκριβῶς τὴν τρίτη, πού ἦν ξαναπήγαγε ὁ Πρεβεδοῦρος, γιὰ νὰ πάρῃ τὴν ἀπαντήσῃ τῆς, παρ' ὀλίγο νὰ κλονισθῆ.

Τὸ πρῶτ', καθῶς περνοῦσε ἓνα διάδρομο τῆς αὐλῆς, γιὰ νὰ γυρίσῃ στὸ κελλί τῆς, διασταυρώθηκε μ' ἓναν ἀπαίσιο ἄνθρωπο, πού τὴν εἶχαν στὴ μέση καὶ κουβέντιαζαν μαζὶ μὲ φιλικὰ δυὸ-τρεῖς Μαρκουῖνοι.

Κατάδικος δὲν ἦταν βέβαια. Τὶ ἦταν λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος μὲ τὸ φοβερὸ μούτρο, μὲ τὰ κόκκινα μάτια, μὲ τὰ δόλωμαυρα μαλλιά καὶ γένεια;

Πάγωσε τὸ αἷμα τῆς μόλις τὸν ἀντίκρουσε, ὅπως τῆς κόττας ὅταν περνᾷ ἀπὸ πάνω γερᾷ. Κι' ἀφοῦ κοντοστάθηκε μιὰ στιγμὴ, σὰ νάχε μαρμαρώσει, ἔτρεξε ἀλαλιασμένη νὰ χωθῆ στὸ κελλί τῆς.

Δὲν τὴν ἐγέλασε τὸ ἐνστικτὸ τῆς. Ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, τῆς εἶπαν, ἦταν ὁ μπόγιας. Καὶ πήγαγε στὴ φυλακὴ μὲ τοὺς Μαρκουῖνους, γιὰ νὰ παραλάβῃ ἓναν κακομοῖρη, καταδικασμένο σὲ τινάγματα μὲ τὸ σχοινὶ (σχάνσι ντὶ κόρντα).

Ἦταν ἓνα πολὺ σκληρὸ βασανιστήριον, πού κροξενόσθε πολλές φορές καὶ τὸ θάνατο ἀπὸ συγκοπὴ ἢ μετατόπιση τῆς καρδιάς. Ἐδεναν τὸν κατάδικον ἀπὸ τίς μασκάλες καὶ τὸν ἀφιναν νὰ πέσῃ ξαφνικὰ στὸ κενό, πάνω ἀπὸ τὰ τελεχὰ τοῦ Κάστρου. Τὸ σχοινὶ ἦταν ἔσο ἔπρεπε κοντό, ὥστε νὰ μὴ φθάσῃ ὁ ἄνθρωπος ὡς τὴν κλαγιά τοῦ λόφου καὶ συντριφτῆ. Ἐνα κρέμασμα κι' ἓνα τινάγμα ἦταν ἡ τιμωρία του. Καὶ τοῦ τὸ ἔκαναν μιὰ, δυὸ, τρεῖς φορές, ὅσες ἔλεγε ὁ νόμος γιὰ κάθε πταίσμα. Ἀλλὰ κάποτε, καθῶς εἶπαμε, τὴν τραβοῦσαν ἀπὸ κει πτώμα.

Ἡ Ἑλενα κλείστηκε στὸ κελλί τῆς κατατραμαγμένη. Τὸ ἀπαίσιο ἐκεῖνο μούτρο τῆς ἔκαμε τέτοια ἐντύπωση καὶ, γιὰ πρώτη φορὰ, φοβήθηκε τόσο πολὺ τὸ θάνατο πού τὴν περίμενε ἀπὸ τὰ χέρια του, ὥστε ἀρχισε νὰ συλλογιέται μήπως δὲν θάκανε ἀσχημά νὰ δεχτῆ τὸν ὄρο τοῦ Πρεβεδοῦρου.

Ἐπειτα ὁμοῦς, ἄμα συλλογιόστηκε καλύτερα, ἀπὸ τοὺς δυὸ αὐτοὺς μπόγιαδες πού τὴν ἐφοβέριζαν, δὲν ἤξερε κ' ἡ ἴδια ποιὸν νὰ προτιμήσῃ... Καὶ στὸ τέλος, ὁ σιὸρ Μπέμπος, πού μ' ἔβλεπε τὴ γλύκα καὶ τὴν κλωσύνῃ, τῆς ζήτησε τὴν τιμὴ τῆς, τῆς ἐφάνηκε ὁ χειρότερος.

«— Ὅχι, εἶπε, ποτέ!.. ὡς μὲ φουρκίσῃ τοῦτος πού εἶδα...»

Τ' ἀπόγεμα, τὴν ἴδια ὥρα, ὁ ἀρχιδεσμοφύλακας ἔμπασε στὸ κελλί τῆς τὴν κόκκινη πολυθρόνα. Καὶ σὲ λίγο, νὰ σου κι' ὁ ἐκλαμπρότατος σιὸρ Μπέμπος, μὲ τὴν ἀσπρη τοῦ κολλαρίνα, τὰ γυαλιστερά του ματάκια καὶ τὸ αἰώνιό του χαμόγελο.

Ἐπροχώρησε ὡς τὴν πολυθρόνα κι' ἀκούμπησε τὸ χέρι του στὴ ράχη τῆς.

— Δὲ θὰ κάτσω, εἶπε ὁ σιὸρ Μπέμπος, νὰ σε ρωτήσω μοναχὰ γιὰ κείνο πού ξέρεις καὶ θὰ φύγω, γιατί ἔχω τώρα δουλειά. Ἦρθα, γιατί σήμερα εἶναι ἡ τρίτη ἡμέρα. Λοιπὸν, θέλεις νὰ ξανάρθῃ;

— Ὅχι!.. ἀποκρίθηκε ἡ Ἑλενα.

— Δὲ θὰ μοῦ κάμῃς τὴ χάρη πού εἶπαμε;

— Ὅχι...

— Δὲ δέχεσαι, δηλαδή, τὴ συμφωνία μου;

— Ὅχι.

— Μὰ τὸ ἐσυλλογιόστηκες καλά;

— Ναι.

— Καὶ εἶσαι ἀποφασισμένη;

— Ναι.

— Προτιμᾷς νὰ σφάξῃς στὸ μπόγια;

— Ναι, ναι!

— Καλά, παιδί μου... Ὅπως ἀγαπᾷς. Φεύγω, γιατί δὲ μπορῶ τώρα νὰ σοῦ πῶ περισσότερα. Ἐλπίζω ὁμοῦς πῶς θὰ τὸ μετανοιώσῃς.

— Ποτέ. Θέλω νὰ πεθάνω.

— Ἐ, γιὰ νὰ ἰδοῦμε...

Κι' ὁ Πρεβεδοῦρος πιασπλάτησε κι' ἔφυγε ἡσυχώτατα.

Κάτι ἄλλο σχέδιο θὰ εἶχε στὸ νοῦ του.

Γι' αὐτὸ δὲν ἔμεινε πολὺ στὸ κελλί τῆς Ἑλενας. Καὶ γι' αὐτὸ ἔφυγε μὲ τόση ἡσυχία.

Κ'.

Ὁχλαγωγία

Πέρασαν καμμιά δεκαριὰ ἡμέρες. Ἡ Ἑλενα στὴ φυλακὴ, ὁ πατέρας τῆς κι' ἡ μάνα τῆς στὴ χώρα, τὸ Ματαραγκέϊκο στὸ Γαί-

τάνη ἐρημο, ἢ σαράγια τοῦ Ἰζώρτζη κλειστή. Καί ἡ «δουλειά» τραβοῦσε τὸ δρόμο της...

Φαίνεται ὅμως, πὼς μερικοὶ ἄρχισαν νὰ βρίσκουν πὼς δὲν ἔτρεχε καὶ τόσο πολὺ. Κι' ἐπειδὴ δὲν ἔβλεπαν τὴν Ἑλενα στὴν κρεμάλα, ἄρχισαν νὰ ὑποπτεύονται πὼς «κάτι λάκκον ἔχει ἢ φάβα».

Ἡ ἀλήθεια εἶναι, πὼς ὁ λόγος πρωτοβγήκε στὸ Γαϊτάνι. Καὶ τὸν ἔβγαλαν οἱ συγγενεῖς τοῦ Κωσταντῆ. Εἰπώθηκε, δηλαδή, πὼς ὁ Ἰζώρτζης ὁ Λούγαρης ἔβαλε δυνατὰ μέσα γιὰ νὰ λευθερώσῃ τὴ γυναῖκα του, πὼς ἔστειλε τὸν κόντε Κανίση στὸν Πρεβεδοῦρο, πὼς ἔτοξε ἀκόμα καὶ τὸ μισό του βιδὸς στοὺς δικαστάδες. Καὶ γι' αὐτὸ ἡ δουλειὰ εἶχε σταματήσει. Εὐκαιρία γυρεύανε νὰ βγάλουν τὴν Ἑλενα καὶ νὰ καταδικάσουν μοναχὰ τὴ φτώχια μάισσα Μαρία, τὴν ἀπροστάτευτη.

Ἀπὸ τὸ χωριὸ ὁ λόγος μπῆκε στὴ χώρα.

Καὶ τὸν ἄρπαξαν ἄνθρωποι ποὺ εἶχαν κάποιο συμφέρο, κάποια δυσἀρέσκεια μὲ τὴ Ρεζιντέντσα, γιὰ νὰ ὠφεληθοῦν.

— Ἰὰ μάθατε; ἔλεγαν ὅπου στέκονταν. Τὸ Γαϊτάνι εἶναι ἄνω-κάτω. Καὶ μὲ τὸ δίκιο του. Αὐτοὶ οἱ κακόμοιροι οἱ συγγενεῖς τοῦ καρφωμένου, ἔπρεπε νὰ ἱκανοποιηθοῦν λιγάκι πὸ γρήγορα. Μὰ οἱ δικαστάδες μας δὲν τῶχουε σκοπό. Καὶ θὰ γίνουε μεγάλα πράγματα... Ἄσε νὰ ἰδῆτε...

Ὁ λαός, οἱ θρησκόληπτοι, οἱ φανατικοὶ, ἀγαναχτοῦσαν. Ἄρχισαν νὰ σχηματίζονται ὄμιλοι στοὺς δρόμους καὶ στὶς πλατεῖες, καὶ νὰ συζητοῦν δυνατὰ. Δὲν ἔλειπαν καὶ οἱ αὐτοσχέδιοι ρήτορες, αὐθόρμητοι ἢ βαλμένοι, ποὺ ἀνέβαιναν σ' ἕνα σκαμνὶ καὶ μιλοῦσαν γιὰ τὴν «κάουζα». Τὸ μοτίβο τους ἦταν πάντα ἡ Ὑρησκεία. Ἡ Ρεζιντέντσα δὲν σεβόταν τὴ Ὑρησκεία τοῦ λαοῦ, γιὰ νὰ μὴν κἀνῃ τὸ γληγοριώτερο ἐκεῖνο ποὺ ἔπρεπε. Καὶ ὁ λαός τὸ ἐπίστευε κι' ἐξαγριωνόταν.

— Ἰί; ἔλεγαν οἱ ἀπλοὶ ἄνθρωποι ὅποιος ἔχει ρεάλια, μπορεῖ ἐδῶ-μέσα νὰ καρφώνῃ καὶ πεθαμένους; Δὲν ἔχουμε Γκουβέρνο; δὲν ἔχουμε νόμους; Πρέπει νὰ σηκωθοῦμε καὶ νὰ γυρέψουμε τὴν τιμωρία τῆς κακούργας! Δὲν μπορεῖ νὰποκοιμηθῆ ἔτσι αὐτὴ ἡ δουλειά!...

Ἐνα δημοκόπο ἀπ' αὐτοὺς ποὺ δημηγοροῦσαν κατὰ τῆς Ρεζιντέντσας, οἱ Μαρκουῖνοι τὸν ἔπιασαν μιὰ μέρα καὶ τὸν ἐκλει-

σαν στὴν Καζάρμα, στὴν κατόγια τῆς Πολιτοῦας, ἐκεῖ στὴν πλατεῖα τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ἀντίκρυ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά.

Ἄμα μαθεύτηκε αὐτό, ὁ λαός περικύκλωσε τὴ φυλακὴ καὶ ζητοῦσε μὲ μεγάλες φωνὲς νὰφῆσουν τὸν ἄνθρωπο. Ἀντὶ νὰφῆσουν ὅμως ἐκείνον ποὺ εἶχαν πιάσει, οἱ Μαρκουῖνοι, ἔβαλαν μέσα καὶ τρεῖς ἄλλους. Αὐτὸ ἐκορύφωσε τὴν ἀγανάχτηση. Οἱ ὄμιλοι ἦταν τώρα τόσο συχνοὶ καὶ τόσο πυκνοί, ὥστε ἡ ἀστυνομία δὲν ἐτολμοῦσε νὰ ἐπέμβῃ. Ὁ ἴδιος ὁ Πρεβεδοῦρος φοβήθηκε κι' ἐπρόσταξε τοὺς Μαρκουῖνους νὰ εἶναι μαλακοὶ ἢ νὰ κάνουν τὸν κουφό.

Ὅσο ἡ χώρα εἶχε γίνεῖ πραγματικῶς ἄνω-κάτω. Ἐμοιαζε σὰν ἐπαναστατημένη... Μεγάλος ἀναθρασμός σ' ὅλες τὶς γειτονιές. Κι' οἱ Γαϊτανιώτες ποὺ ἔμπαιναν στὴ χώρα καὶ τᾶβλεπαν αὐτά, ἐγύριζαν στὸ χωριὸ κ' ἐφοῦσκωναν τοὺς Ξηδάχτυλους.

— Ἡ Ἑλενα θὰ γλυτώσῃ!... τοὺς ἔλεγαν· στὴ χώρα τὸ ξέρουν καλά καὶ οἱ ἄνθρωποι δὲ μποροῦν νὰ ἡσυχάσουν.

— Κ' ἐμεῖς λοιπὸν τί καθόμαστε; εἶπε μιὰ μέρα ὁ Ἀναστάσης ὁ Ξηδάχτυλος. Ἐμπρός!...

Οἱ χωρικοὶ τὸν ἀκολουθήσαν πρόθυμοι. Καὶ τὸ πρῶτο ποὺ ἔκαμαν, ἦταν νὰ βάλουν φωτιά στὸ Ματαραγκέικο. Τὸ κλειστὸ σπίτι, ὁ μύλος καὶ τᾶλλα σπιτόπουλα ποὺ εἶχε γύρω, ἔγιναν στάχτη. Κἀνῃ καὶ ἡ κληματαριά τοῦ ἐφτάκοιλου, ἡ περιφημῆ, ποὺ ἐσκίαζε τὴν εἴσοδο τοῦ σπιτιοῦ, κἀνῃ καὶ ὅλα τὰ πράγματα ποὺ εἶχαν ἀφήσει μέσα οἱ γέροι. Κανεὶς δὲν ἐπῆρε οὔτε μιὰ βελόνα. Γιὰ ἐκδίκηση τᾶφῃσαν ὅλα νὰ φαγωθοῦν ἀπὸ τὴ φωτιά. σὰν πράγματα ἀνθρώπων καταραμένων...

Ἐνα μόνον στενοχωροῦσε τοὺς ἐξαγριωμένους χωριάτες, πὼς δὲν ἦταν μέσα στὸ σπίτι οἱ καταραμένοι, νὰ καοῦν κι' αὐτοὶ μὲ τὰ πράγματά τους.

— Πρόφτασαν, βλέπεις, κι' ἐξασφαλίστηκαν στὴ χώρα... εἶπε κάποιος.

— Μπᾶ!... καὶ δὲν πᾶμε στὴ χώρα νὰ τοὺς κάψουμε; ἐπρότεινε ὁ Ἀναστάσης.

— Μὰ θὰ βροῦμε τὸ μπελά μας...

— Ἰί λέτ' ἐκεῖ!... δὲν ἀκοῦτε ποὺ ἡ χώρα εἶναι ἄνω-κάτω; Ἄμα μποῦμε ἀρματωμένοι, ὅλος ὁ λαός θὰ μᾶς ἀκολουθήσῃ.

— Ἐμπρός, παιδιὰ!... ἄς δώσουμε τὸ παράδειγμα.

Σὰ νὰ τοὺς ἐμέθησε ἡ πρώτη καταστροφὴ μὲ τὴν ἀγρία ἡδονὴ τῆς, οἱ χωριάτες ἔτρεξαν στὰ σπίτια τους κι' ἀρματώθηκαν βιαστικῶς. Τοῦ κᾶκου προσπάθησαν οἱ φρονιμώτερες γυναῖκες νὰ τοὺς κρατήσουν. Δὲν ἀκούγαν κανένα. Κι' οἱ γέροι ἀκόμα, κι' οἱ καπλάδες ἀκόμα, ἐφώναζαν ἐκδίκηση. Ἐταίμαζεύτηκαν στὴν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ καμμιὰ ἐξηγταριά ἄντρες ὀπλισμένοι καὶ ἀποφασισμένοι. Κι' ἐξεκίνησαν ἀμέσως γιὰ τὴν χώρα.

Ὅταν ἔφτασαν, δὲν ἦταν ἀκόμα μεσημέρι. Μπήκαν στὴν πλατεῖα τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ἀκολουθούμενοι ἀπὸ ὄσους εἶχαν ἀπαντήσει στὸ δρόμο. Κι' ὁ λαός ἔτρεξε ἀπ' ὅλες τὶς μεριές νὰ ἰδῆ τί συμβαίνει.

Ἐνας Γαϊτανιώτης, ὁ πιότολμηρός, ἐδηγγόρησε.

— Χωραῖτες, εἶπε, ζητοῦμε τὴ βοήθεια σας, γιὰ νὰ ἐκδικήσουμε τὸ μεγάλο, τὸ φριχτὸ ἐκεῖνο κακὸ ποὺ ἐγίνε στὸ χωριὸ μας. Ὁ γέρο Ματαράγκας μὲ τὴ γυναῖκα του εἶναι στοῦ γαμπροῦ τους τοῦ Λούγαρη. Θὰ πᾶμε νὰ τοὺς βάλουμε φωτιά, καὶ ὅποιος εἶναι παλληκάρι, καὶ φοβάται τὸ Θεό, καὶ σέβεται τὴ Ὑρησκεία, ἄς ἐρθῇ μαζί μας!

Ἡ ἀστυνομία τοῦ κᾶκου ἀγωνίστηκε νὰ διαλύσῃ τὸ πλῆθος. Ὅλοένα ἔτρεχαν ἀπὸ παντοῦ καὶ περικύκλωναν τοὺς ἀρματωμένους χωριάτες. Στὴν πλατεῖα χαλοῦσε ὁ κόσμος. Οἱ «ἀφεντάδες» ποὺ ἦταν μαζεμένοι ἐκείνη τὴν ὥρα στὴν περιφημῆ Μποτέγα, ἐδέλιασαν, τὰ ἔχασαν. Αὐτὸ-τρεῖς μόνον ἔλαβαν τὸ θάρρος νὰ διασχίσουν τοὺς ἐξαγριωμένους ποπολάρους καὶ νὰ πλησιάσουν τοὺς Γαϊτανιώτες.

— Ἰί θέλετε νὰ κάμετε, μωρὲς παιδιὰ; τοὺς ρώτησε ἕνας.

— Νὰ κάψουμε τὸ σπίτι τοῦ Λούγαρη μὲ τοὺς Ματαραγκαίους!... ἀποκρίθηκε θαρρετὰ ὁ Ἀναστάσης ὁ Ξηδάχτυλος.

— Μὰ γιὰ σταθῆτε γιατί;

Ἄρχισαν νὰ φωνάζουν ὅλοι μαζί γιὰ τὴν Ἑλενα, γιὰ τὸ κακούργημά της καὶ γιὰ τὶς

φῆμες ποὺ κυκλοφοροῦσαν, πὼς θὰ ἔμενε ἀτιμώρητη.

— Μὰ καλά, εἶπε ὁ ἀριστοκράτης· καὶ γι' αὐτὸ θὰ κάψετε τὴ χώρα; Ἰί σὰς φταίμε μεῖς;

— Ὅχι τὴ χώρα, ἀποκρίθηκε ὁ Ἀναστάσης· τὸ σπίτι τοῦ Λούγαρη μοναχὰ.

— Μπᾶ; καὶ πὼς θὰ τὸ χωρίσετε ἀπὸ τᾶλλα ποὺ εἶναι κολλημένο; Ἐταί βάνουε φωτιά σ' ἕνα σπίτι, γιὰ νὰ καῖ καὶ τὸ χλωρὸ κοντὰ στὸ ξερὸ;

Ἡ παρατήρηση αὐτὴ ἔκανε τοὺς χωριάτες νὰ τὸ συλλογιστοῦν. Ὅχι, δὲ μποροῦσαν νὰ βάλουν φωτιά σ' ἕνα σπίτι «κολλημένο μὲ τᾶλλα». Καὶ θάταν ἀδικο, ἐξαιτίας τῶν Ματαραγκαίων, νὰ καῖ ὀλόκληρη γειτονιά.

Ἀλλὰ δὲν μποροῦσαν πάλι καὶ νὰ γυρίσουν ἔτσι, χωρὶς νὰ κάμουν τίποτα. Αὐτὸ δὲν τῶθελε οὔτε ὁ λαός, ποὺ ἦταν πρόθυμος νὰ τοὺς βοηθήσῃ καὶ... νὰ διασκεδάσῃ.

— Νὰ πατήσουμε τὸ σπίτι καὶ νὰ μὴν ἀφήσουμε μέσα τίποτα!... ἐπρότεινε κάποιος.

— Ναι, ναι!... νὰ τὸ πατήσουμε!... ἀποκρίθηκαν ἀμέσως εἴκασι φωνές.

— Ἐμπρός, παιδιὰ!...

— Ἐμπρός, νὰ μὴ μείνῃ πέτρα σὲ πέτρα!...

Κ' ἐξεκίνησαν μὲ ἀγριοὺς ἀλαλαγμούς, μπροστὰ οἱ ἀρματωμένοι χωριάτες καὶ πίσω ἀμέτρητος λαός.

Κι' ὅσο πῆγαιναν, τόσο ἀγρίευαν.

— Θάνατος στὴν κακούργα!... φώναζαν θάνατος στοὺς Ματαραγκαίους!...

Οἱ δυσἀρεστημένοι, οἱ δημαγωγοὶ καὶ οἱ φανατικοὶ ἐπηδοῦσαν ἀπὸ τὴν χαρὰ τους. Ἐπιτέλους κάτι θὰ γινόταν, γιὰ νὰ βάλῃ γνώση ὁ Πρεβεδοῦρος...

Ὅμως ἀπὸ τὴν πλατεῖα τοῦ Ἁγίου Μάρκου, πρὶν ξεκινήσουν οἱ χωριάτες κι' ὅσο διαρκοῦσαν ἀκόμα τὰ διαδούλιά τους, ἔφυγαν δυὸ ἀγγελιαφόροι βιαστικοί. Ὁ ἕνας ἦταν ἄνθρωπος τοῦ ἀβοκάτου σιδὸρ Πελεκάση. Ὁ ἄλλος ἦταν ἕνας καποράλος τῆς ἀστυνομίας. Ὁ πρῶτος τράβηξε κατὰ τὸ σπίτι τοῦ Λούγαρη· ὁ ἄλλος ἀνέβηκε στὸ Κάστρο.

(Ἀκολουθεῖ)

Τὸ Δεκαπενθήμερον

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Μόνον αὐτό!

Ἡ κυρία Μαρία Ἀργυροπούλου, με γράμμα της πού δημοσιεύθηκε στὸ «Ἐλεύθερο Βῆμα», ἀπαιτᾷ στὸν καθηγητὴ κ. Λορεντζάτο πού ἀνασκεύασε μ' ἓνα μεγάλο ἄρθρο τὴν πολυθρόνη Γραμματικὴ τῶν «Ἀθηναίων». Κι' ἀνάμεσα στ' ἄλλα τριαχαριτωμένα, γράφει καὶ τὸ ἀμίμητο τοῦτο: «Ἄς διαβάσουν τὸ βιβλίο μας ὅσοι ἐνδιαφέρονται κτλ. καὶ ὡς ἀποφανθῶν ἂν ἡ γλῶσσα πού προτείνουμε εἰς τὸ Ἔθνος...»

Ὁ *supersancta simplicitas*! Ἄλλὰ τί, ἀλλὰ ποιοὶ εἰστε σεῖς, πού τολμάτε νὰ προτείνετε στὸ Ἔθνος γλῶσσα; Συγγραφεῖς μήπως, λογοτέχνες, γλωσσολόγοι, πού ἀγωνιστήκατε νὰ μορφώσετε μιὰ γλῶσσα καὶ τὴ δείχνετε τώρα μ' ἓνα ρηξικέλευθο λογοτεχνικὸ βιβλίο; Ἡ Ἀκαδημία, πού θάκρινε δικαιοδικαίως τέτοιες ἐργασίες, στὸ σύνολο ἢ στὰ μέρη τους, γιὰ νὰ πορρίψη ἢ νὰ ἐπικυρώσῃ; Τίποτα! Δὲν εἰστε, παρὰ τοῦ γλυκοῦ νεροῦ ἐρασιτέχνες γλωσσολόγοι, ὅπως εἶναι σήμερον οἱ περισσότεροὶ Ῥωμοὶ, καὶ μιλάτε χωρὶς νὰ ξέρετε καθόλου τὸ ζήτημα καὶ χωρὶς νάχετε διαβάσει καὶ καταλάβει τὸ παραμικρὸ ἀπ' ὅσα γράφησαν γι' αὐτὸ σ' ἓναν ὀλάκερο αἰῶνα. Ἀρχίζετε ἀπ' τὴν ἀρχή, μόνοι σας, μετὰ τὴς τιποτένιες σας γνώσεις καὶ τὴν ἀνεργάτιστη λογικὴ σας, ἐνῶ τὸ ζήτημα βρισκεται στὸ τέλος του, δηλαδὴ θεωρητικὰ ἔχει λυθῆναι πρὸ πολλοῦ. Κι' ἀπόδειξη ὅτι, ἐνῶ ὅλος ὁ καιρὸς εἶναι πῶς νάχουμε μιὰ γλῶσσα μετὰ μιὰ γραμματικὴ, σεῖς προτείνετε ἀκόμα στὸ Ἔθνος τὴ γλῶσσα σας πού ἔχει δυὸ γραμματικὰς· κι' ὅτι συγχύζετε ἀκόμα τὸ τόσο πιά ξεκαθαρισμένον ζήτημα Λεξικοῦ καὶ Γραμματικῆς σὲ τόσο βαθμῶ, ὥστε νὰ νομίζετε — καὶ νὰ προτείνετε στὸ Ἔθνος — ὅτι οἱ λέξεις πού διατηρήθηκαν ἀπ' τὴν ἀρχαία, πρέπει νὰ διατηρήσουν στή νέα γλῶσσα καὶ τὸν τύπο τους!

Μοιάζετε μ' ἄνθρωπο — ἂν ὑποθέσουμε πῶς θὰ μπορούσε νὰ βρεθῆ τέτοιος στὴν Ἀστρονομία, ὅπως βρισκονται, δυστυχῶς, τόσοι στὴ Γλωσσολογία, — πού δὲν θάξερε παρὰ ὅσα ἔγραψαν ὁ Μέτωνας κι' ὁ Ἀρατος, καὶ πού θὰ προσπαθοῦσε ὑπερὰ μόνος του, μ' αὐτὰς τὴς γνώσεις καὶ μετὰ τὴ λογικὴ του, νὰ θεμελιώσῃ μιὰ κοσμοθεωρία. Καθόλου ἀπίθανο, ὁ σημερινὸς

αὐτὸς ἄνθρωπος, ἂν ἦταν κάπως δυνατὸ μυαλὸ — ὅπως ὁ Πασκάλ, πού βρῆκε τὴ Γεωμετρίαν πρὶν τὴ διδασχὴ, — γάρτανε κι' ὡς τὸ σύστημα τοῦ Πτολεμαίου. Τὶ σπουδαία ἀνακάλυψη θὰ τοῦ φαινόταν! Φαντασθῆτε ὅμως τὰ γέλια πού θάκαναν οἱ Ἀστρονόμοι, ἂν διάβαζαν σὲ μιὰ καινούργια Ἀστρονομία ἐνὸς ἢ μερικῶν «Ἀθηναίων», ὅτι τὸ κέντρο τοῦ πλανητικοῦ συστήματος εἶναι ἡ Ἦ κι' ὅτι γύρω σ' αὐτὴν, «κύδρος διάκυρος», γυρίζει ὁ Ἥλιος!

Κυρία Ἀργυροπούλου, πιστέψατέ μας, τέτοια γέλια κάνουμε τώρα καὶ μετὰ μετὰ τὴ γλῶσσα σας καὶ τὴ γραμματικὴ σας. Καὶ τέτοια γέλια κάνουν ὅλοι ὅσοι ξέρουν τὸ ζήτημα. Ἐκείνοι πού συζητοῦν μαζί σας σοβαρὰ — γιὰ τέτοια πράγματα μόνο, ἐννοοῦμε — δὲν τὸ ξέρουν, ὅπως δὲν τὸ ξέρετε καὶ σεῖς. Κι' ἂν μαλλώνετε καὶ κάποτε, γιὰ καμμιά τάχα λεπτομέρεια, τὸ κάνετε, μετὰ μεγάλη ἀβρότητα ὁμολογουμένως, σὲ ξένο... οἰκόπεδο. Τὸ κακὸ εἶναι πού μερικὸ πού ξέρουν — ὅπως ὁ κ. Λορεντζάτος — ἀντὶ νὰ γελοῦν σὰν καὶ μᾶς, ἀνασκευάζουν τὴ Γραμματικὴν σας μετὰ χίλιες σοβαρότητες. Ἔτσι σὰς δίνουν κουράγιο νὰ πιστεύετε ἀκόμα, καὶ νὰ τὸ λέτε μετὰ τόση ἀφέλεια, ὅτι προσφέρετε γλῶσσα στὸ Ἔθνος. Σὰ νάταν ἡ γλῶσσα δωρεὰ «πλουσίου καὶ φιλομουσίου ὁμογενοῦς». Ἐνῶ, ἂν σὰς ἀπάντοῦσαν ὅλοι αὐτοὶ μετὰ τὰ γέλια μας, βεβαιότατα θὰ γυρίζατε γρήγορα στὴς ἐργασίας σας καὶ θὰ παύατε νὰ σχολήσθε «ἐρασιτεχνικῶς» μετὰ πράγματα πού οὔτε τὰ ξέρετε, οὔτε εἰστε καινωμένη γιὰ νὰ τὰ νιώθετε, οὔτε κατάβαθα σὰς ἐνδιαφέρουν.

Μὴν ἀπορήτε γι' αὐτὴ τὴν ἀσυνείθιστη, γιὰ μᾶς, γλῶσσα πρὸς μιὰ σεβαστὴν κατὰ τὰλλα κυρία. Συλλογισθῆτε μόνο ὅτι εἴμαστε συγγραφεῖς (ὄχι «συγγραφαῖοι», αὐτὰ δὲν τὰ λέμε μεῖς!) ὅτι σαράντα τώρα χρόνια ἐργαζόμεστε λογοτεχνικὰ καὶ γλωσσολογικὰ· ὅτι δάσαμε ὡς τώρα στὴν Ἑλλάδα σαράντα βιβλία, πού μερικὰ ἀπ' αὐτὰ εἶχαν τὴ μεγαλύτερη διάδοσιν καὶ τὴ μεγαλύτερη ἀπίχνησιν ἀπ' ὅλα ἐδῶ τὰ λογοτεχνικὰ· ὅτι πολλοὶ ἀπ' αὐτοῦς πού ξέρουν — ὄχι σὰν τοὺς «Ἀθηναίους» σας, ἀλλὰ σὰν τὸ μεγάλο Θεοτόκη π. χ. — εἶπαν πῶς λύσαμε μετὰ τὴν πρακτικὴν μας τὸ γλωσσικὸ ζήτημα, ὅσον ἀφορᾷ τὸ διήγημα, τὸ μυθιστόρημα, τὸ δράμα· κι' ὅμως — κι' ὅμως, κυρία Ἀργυροπούλου — ποτὲ δὲν τολμήσαμε νὰ ποῦμε μετὰ: «αὐτὴ τὴ γλῶσσα προτείνουμε στὸ Ἔθνος». Μόνον αὐτό, κυρία Ἀργυροπούλου, μόνον αὐτό!

Γρ. Ξ.

Ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου

Ὅταν μιὰ ἀγρία ἐπιδρομὴ, πού ὅμοια της δὲν ξανάγινε ποτέ, αἰματοκύλησε τὴ σκηνὴν τοῦ ἱστορικοῦ πιά θεάτρου «Περοκέ», οἱ ἐνδιαφερόμενοι συζητοῦσαν ἀκόμα πῶς θὰ μπορούσε νὰ συμβιβασθῆ κάποια λογοκρισία μετὰ τὴν «ἐλευθερία τοῦ λόγου», πῶς μερικὰ περιοριστικὰ μέτρα, κρινόμενα ἀπαραίτητα κατὰ τοῦ ἐκτραχλισμοῦ τοῦ ἀθηναϊκοῦ ἐπιθεωρησιακοῦ θεάτρου, δὲν θάθιγαν τὴν πολυθρόνην αὐτὴ ἐλευθερία. Ἀλλὰ τὸ περίεργον εἶναι ὅτι οἱ συζητήσεις ἐξακολούθησαν καὶ μετὰ τὰ αἰματηρὰ γεγονότα τῆς 22 Αὐγούστου.

Μᾶς φαίνεται ὅτι τὴ στιγμὴν πού ἄλλοι ἐνδιαφερόμενοι ἔκριναν προτιμώτερον νὰ λύσουν τὸ ζήτημα μετὰ τὸ πιστόλι, κάθισαν συζήτησιν περιττοῦ. Στὸ τελευταίον τοὺς ἐπιχείρημα — ἢ ἐγγεῖρημα — ἔπεισε οἱ ἄλλοι θάπρωτα ἢ νάπαντήσουμε μετὰ τὸν ἴδιον τρόπο ἢ νὰ σωπάσουμε. Καὶ σωπαίνουμε, ἀκριβῶς γιὰ τὴν «ἐλευθερίαν λόγου» ἀπὸ προχθὲς δὲν ὑπάρχει.

Γρ. Ξ.

Καθηγητὴς κριτικὸς

Μιὰ κριτικὴ γιὰ τὸ «Χαῖρε, Νύμφη» — ἂς τὴν κοῦμε κριτικὴ — πού δημοσιεύθηκε στὸ τελευταίον τεῦχος τῶν «Μουσικῶν Χρονικῶν», θὰ μπορούσε ἴσως νὰ πασχαλιῆσῃ καὶ τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον. Γιατὶ ἔχει φαρδύ-πλατεῖαν τὴν ὑπογραφήν ἐνὸς νέου, πού ὑπηρετεῖ ὡς καθηγητὴς σὲ κάποιο Γυμνάσιον τοῦ Πειραιῶς. Δὲν πρόκειται τώρα γιὰ γνώμην καὶ γιὰ κρίσιν. Ὅχι μόνον καθηγητὴς Γυμνασίου, ἀλλὰ καὶ Πανεπιστημίου, καὶ Πρύτανης, κι' Ἀκαδημαϊκός, μπορεῖ ἐξαιρετὰ νὰ ντικρούξῃ μιὰ τραγωδίαν σὰν τῆς Ρόζας Στράγγα, νὰ βλέπῃ στὸ θεάτρο μιὰ πράξιν σὰν τὴν τελευταίαν τοῦ «Χαῖρε, Νύμφη», καὶ νὰ γυρῆ ἀκόμα λίγη (1) σκέψιν, λίγη ποίησιν, λίγη ὁμορφίαν! Ἡ καλαισθησία, ἡ εὐαισθησία κι' ἡ πνευματικὴ ὀξύδερκεια εἶναι φυσικὰ δῶρα, πού ὅταν τὰχῃ κανένας, μπορεῖ καὶ νὰ... πληρώνεται, μὰ ὅταν δὲν τὰχῃ, δὲν χροστᾷ γι' αὐτὸ πρόστιμον ἢ φόρον. — Πρόκειται γιὰ τὸ ἦθος, γιὰ τὸν τόνο, γιὰ τὸν τρόπο. Ὅστε γι' αὐτὰ δὲν θὰ μᾶς ἐνοιαζέ: δὲν εἶναι δὲ ἡ πρώτη φορὰ καὶ... συνηθισμένα τὰ βουνὰ ἀπὸ χιόνια. Ἐπιτρέπεται ὅμως σὲ καθηγητὴν Γυμνασίου νὰ μιλά ἔτσι γιὰ λογοτέχνην πού, τὸ κάτω-κάτω, τὸ ἔργο του διδάσκειται καὶ στὸ Γυμνάσιον; Ἐπιτρέπεται σὲ καθηγητὴν νὰ βρίζῃ μετὰ τέτοιες λέξεις, μετὰ τέτοιες φράσεις — «νὰ τὴ βράσω τὴν τέχνην σου», «ἀρλοῦμπες» «ταλέντο-πενταρολογία» — καὶ νὰ περιλαμβάνῃ ἀκόμα στὸ ἐξιλλοῦν τοῦ βρισίδι, ὅτι ἀξιοσέβαστον ἔχουμε σ' αὐτὸ τὸν τόπον, ἀρχινώντας ἀπὸ τὸν Παλαμᾶ; Ἐπιτρέπεται, τέλος, σὲ καθηγητὴν νὰ γράφῃ, μετὰ τὴν ὑπογραφήν του, ὅπως δὲν γράφουν οὔτε ἀνισόροπα παιδαρέλια τοῦ κατώτερου τύπου, ὅταν ἢ ἐφημερίδα τοὺς τοὺς «ἀναθέτη», ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀστυνομικὸν δελτίον, καὶ τὴν θεατρικὴν κριτικὴν; Πραγματικῶς, ὁ κ. καθηγητὴς πού διάβασε, ὡς φαίνεται, ὅλες τὴς κριτικὰς γιὰ τὸ «Χαῖρε, Νύμφη», θὰ εἶδε βέβαια πῶς δὲν

εἶχαν τὴν ἀσέβεια τῆς δικῆς του, οὔτε ἡ κριτικὴ τοῦ Πολίτη, οὔτε τοῦ Παράσχου, οὔτε τοῦ Κουκούλα, οὔτε τοῦ Χάρη, οὔτε τοῦ Δούξα, τοῦ Ροδᾶ, τοῦ Οἰκονομίδου ἢ τοῦ Μπαστιά, παρὰ δυὸ ἢ τριῶν ἄλλων πού τοὺς ξέροισιν. Μ' αὐτοὺς δὲν εἶναι καθηγηταὶ σὲ κανένα Γυμνάσιον, οὔτε μπορούσε ποτὲ νὰ εἶναι!..

Μᾶς ἦλθε, ὅταν διαβάσαμε τὸ ἐξαλλο βρισίδι τοῦ κ. καθηγητῆ, νὰ κόψουμε τὸ ἄρθρον του, γὰ κοκκινίσουμε μερικὰς φράσεις — δηλαδὴ τὴς περισσότερας — καὶ νὰ τὸ στείλουμε στὸ Ὑπουργεῖον, γιὰ τὸ Συμβούλιον τῆς Μέσης, μετὰ τὸ εὐλυβικὸν αὐτὸ ἐρώτημα: «Ἐπιτρέπεται νὰ γράφῃ σ' αὐτὴ τὴ γλῶσσῃ ἓνας καθηγητὴς; Κι' ὅταν τὴ δημοτικὴν, πού τὴ θέλουμε τώρα καὶ στὰ σχολεῖα, τὴ γράφουν τέτοιοι ἄνθρωποι, δὲν εἶναι πραγματικῶς ἢ πῶς χυδαία γλῶσσα τοῦ κόσμου;» Σκεφθήκαμε ἀκόμα νὰ γράψουμε καὶ στὴ διεύθυνσιν τῶν «Μ. Χρονικῶν», ρωτώντας μετὰ τὴν ἴδιαν εὐλάβειαν, πῶς εἶναι σοβαρὸν περιοδικὸν φιλοξενεῖ τέτοια πράγματα. Ἀλλὰ προτιμήσαμε ἀπ' ὅλα νὰ γράψουμε αὐτὸ τὸ ἄρθρον. Ὅτι τὸ διορθῶν ἀσφαλῶς κι' ὁ κ. καθηγητὴς καὶ — ποιὸς ξέρει — μπορεῖ νὰ ρθῆ σὲ συναίσθησιν. Τὶ διάβολο! ὅταν ἔχῃ κανεὶς τὴν τιμὴν νὰ νειβαῖν σ' ἔδρα καὶ νὰ διδάσκῃ νεολαία, δὲν μπορεῖ νὰ μὴ θυμᾶται καὶ μερικὰ ἄλλα στοιχειώδη του καθήκοντα, ἐκτὸς ἀπ' ἐκεῖνο πού νομίζει πῶς ἔχει πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, δηλαδὴ νὰ ξεθυμαίνῃ γιὰ τὴς λογοτεχνικὰς καὶ θεατρικὰς του ἀποτυχίας, μετὰ βρισιὰς. Ὑπάρχει καὶ πῶς εὐσχημὸς τρόπος, γιὰ νὰ λένε κ' οἱ καθηγηταὶ τὴ γνώμην τους γιὰ θεάτρον καὶ λογοτεχνία. Μόνον γιὰ νάχουν μερικὰ καὶ σωστὴ γνώμην, τρόπος δὲν ὑπάρχει. Ἀλλὰ εἴπαμε: αὐτὸ εἶναι τὸ λιγώτερον καὶ τὸ τελευταίον.

Γρ. Ξ.

Ἡ ἀπάτη

Ἄν καὶ μετὰ μεγάλην δυσφορίαν, θεωροῦμε ἀναγκαῖον νὰ γράψουμε κάτι καὶ γιὰ τὸν κ. Φώτο Γιουφύλλη. Ὁ διευθυντὴς τῆς «Πρωτοπορίας», ὑβριστὴς τῶν πάντων καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Σταθάτειου, σχολιάζοντας τὸ μπάτισον πού ἔφαγε ἀπὸ τὸν κ. Σημηριώτη, — χειροδικία πού δὲν τὴν ἐπιδοκιμάζουμε καθόλου, — ἐπιμένει καὶ καλὰ πῶς εἴμαστε ἔνοχοι ἀπάτης! Πῶς προκηρύξαμε δηλαδὴ ἓνα Διαγωνισμὸν γιὰ νὰ βραβεύσουμε τὰ καλύτερα τάχα θεατρικὰ ἔργα, πῶς ἐκάναμε τοὺς νέους — προστατευμένους ὅλους τοῦ κ. Γιουφύλλη — νὰ μᾶς στείλουν ἔργα, καὶ πῶς οὔτε τὰ διαβάσαμε καν, γιὰτ' εἴμαστε ἀπορασισμένοι ἐκ τῶν προτέρων νὰ βραβεύσουμε τὸν κ. Σημηριώτη, τὸν κ. Συναδινὸν καὶ τὸν κ. Ἰωαννόπουλον (ἴσως καὶ νὰ μνημοστοῦμε μαζί τους τὴς χιλιάδες τῶν βραβείων).

Λοιπόν, ὁ μόνος ἔνοχος ἀπάτης, σ' αὐτὴ τὴν περίστασιν, εἶναι ὁ κ. Γιουφύλλης. Παρουσιάσεται τώρα ὡς ἐνδιαφερόμενος τάχα γιὰ τοὺς νέους προστατευμένους του, πού τὰχ' ἀπατήθηκαν, ἐνῶ δὲν ἐνδιαφέρεται παρὰ γιὰ τὸν «ἀκατηθέντα» ἑαυτὸν του. Γιατὶ, χωρὶς νὰ εἶναι πιά νέος, ἔστειλε κι' αὐτὸς στὸ Σταθάτειον

ένα δράμα του, πού οὔτε κ'ὦν ἐπαινέθηκε... Μᾶς τὸ εἶπε τελευταία ὁ ἴδιος, μᾶς φανέρωσε μάλιστα καὶ τὸν τίτλο τοῦ ἔργου, παραπονούμνος πὼς δὲν τὸ κρησέξαμε. Ἡ ἀποτυχία αὐτῆ τὸν ἔκαμε νὰ ἐπινοήσῃ τὴν ἀπάτη πού μᾶς ἐπιρροῖται μὲ τόση ἐπιμονή. Φυσικώτατο. Ἄν εἴμαστε εὐκρινεῖς καὶ ἀμερόληπτοι, θὰ βραβεύαμε τὸ δράμα τοῦ κ. Γιοφύλλη, τὸ καλύτερο βέβαια ἀπ' ὅλα. Βραβεύσαμε ἄλλα καὶ τὸ δικό του τὸ πετάξαμε; Εἴμαστε «ἀπατεῶνες»!

Αὐτὴ εἶναι ἡ λογικὴ τῶν ἀβραβευτῶν καὶ τῶν ἀποτυχημένων, διὰ τὴν ἔγωγάθειαν τοῦ κ. Γιοφύλλη. Καὶ τὸ λέμε αὐτό, γιατί ὅλο του τὸ μαχητικὸ μένος — ἡ «Πρωτοπορία» εἶναι τὸ «μαχητικώτερο» περιοδικό, κηρύττει ὁ ἴδιος — ὀφείλεται στὶς ἀπογοητεύσεις του καὶ μόνες. Ἀποτυχαίνει αὐτὸς καὶ τοῦ φταίει ὅλος ὁ κόσμος. Ὅπως συμβαίνει πάντα, τὸ χαλασμένο κρασί ἐγινε δοσιμότητα ξύδι. Ὁ κ. Γιοφύλλης ἔγραψε ποιήματα, ἀλλὰ δὲν τὸν ἀνακηρύξαμε ποτὲ μεγάλο ποιητὴ ἔγραψε διηγήματα, ἀλλὰ δὲν τὸν ἀνακηρύξαμε μεγάλο διηγηματογράφου ἔγραψε θεατρικὰ ἔργα, ἀλλὰ δὲν τὸν ἀνακηρύξαμε μεγάλο δραματικὸ συγγραφέα. Αὐτὸ εἶναι τὸ λάθος μας, τὸ ἐγκλημά μας, ἡ ἀπάτη μας. Κι' ἡ δική μας ἀπάτη, κι' ὅλων τῶν ἄλλων, πού δὲν παύει νὰ βρίζῃ στὴ μαχητικὴ «Πρωτοπορία» κι' ὅπου σταθῇ.

Εἶναι λοιπὸν μοιραῖο: δὲν θὰ βροῦμε ποτὲ χάρι μικροστὰ σ' αὐτὸν τὸ μαχητὴ, κι' ἡσυχία, παρὰ μόνο ὅταν θὰ παρουσιάσῃ ἓνα τόσο καλὸ ἔργο, πού θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ ἐπαινέσουμε ἀνεπιφύλακτα, κι' ἐμεῖς κι' οἱ ἄλλοι πού λογαριάζει. Δύσκολο λιγάκι γιὰ τὴν ἡλικία του ἄλλ' ἄς ἐλπίσουμε πὼς κι' αὐτὸ μιά μέρα θὰ γίνῃ. Τὸ κάτω-κάτω δὲν εἶναι ὀλωσδιόλου χωρὶς ἀξία κι' αὐτὰ πού ἔγραψε ὡς τώρα. Μπορεῖ! Ἔτσι κι' ἡ «Πρωτοπορία» θὰ χάσῃ ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ «μαχητικὸ» τῆς χαραχτήρα, καὶ θάναυ ἐντύχημα, γιατί δὲν τιμᾷ καθόλου τὸν τόπο μας νὰ βγαλῇ ἓνα φύλλο — καὶ νὰ ὑποστηρίξεται μάλιστα — πού βρίζει διαρκῶς ὅ,τι ἀξίζει κι' ὅ,τι στέκεται ψηλά. Ἀρχιγόντας πάλι ἀπὸ τὸν Παλαμᾶ, περνώντας ἀπ' τὸν Παπαντωνίου, καὶ τελειώνοντας σ' ἓναν «κάποιον» Στρατῆ Μυριβήλη...

Γρ. Ξ.

Ρέννα Ροζάν

Καθὼς ἐγράψαμε στὸ προηγούμενο, ἡ νέα αὐτὴ ἡθοποιὸς ἔκαμε τὴν πρώτη τῆς ἐμφάνισή στὸ «Κεντρικὸ» μὲ τὴ «Σονάτα τοῦ Κρόυτσερ» τοῦ Γολστόϊ. Τὴν εἶδαμε κείνη τὴ βραδιά καὶ φύγαμε ἀπ' τὸ κατάνεστο θέατρο μὲ τὶς καλύτερες γι' αὐτὴν ἐλπιδες.

Ἡ Ρέννα Ροζάν ἔχει τρία μεγάλα προσόντα: Κόρη ἡθοποιῶν, κι' ἀπὸ τοῦ; καλύτερους πού ἔχουμε, εἶναι γεννημένη ἡθοποιός. Εἶναι μιά ὀμορφώτατη κοπέλλα, καὶ χορμὶ καὶ πρόσωπο. Καὶ φαίνεται ἐξυπνὴ, διανοητικὴ, ὥστε νὰ ξέρῃ τί κάνει καὶ νὰ καταλαβαίνει τί λέει — πού εἶναι σπάνιο!

Ἡ φωνὴ τῆς εἶναι κάπως ἀπλαστικὴ ἀκόμα.

ΡΕΝΝΑ ΡΟΖΑΝ

(Μιά φωτογραφία πού τὴν... ἀδίκει)

Ἀλλὰ μεγαλώνοντας — ἡ Ρέννα εἶναι τόσο νέα! — μπορεῖ νὰ πλαστῇ. Κι' ἂν ὄχι ἡ ἄρθρωσή της, πού εἶναι ἀρκατὰ καλὴ καὶ μὲ τὴ γύμναση θὰ καλύτερόνη, ἡ προφορά τῆς τοῦλάχιστο ἔχει κάποιον ἐλάττωμα: σπάνια βρίσκει τὸν τόνο. Ἀλλ' ἂν μέσα στὰ τόσα προτερήματα τῆς καλῆς ἡθοποιοῦ ὑπάρχῃ καὶ μιά μεγάλη θέληση, κι' αὐτὸ τὸ ἐλάττωμα, ὅπως τάλλα, μποροῦν νὰ διορθωθοῦν. Καὶ τότε θάχουμε στὸ Ἑλληνικὸ Θέατρο ἀκόμα μιά δυνατὴ πρωταγωνίστρια.

Ὅπως δὴ ποτε, τὸν βαρὺ καὶ δύσκολο ρόλο τῆς στὴ «Σονάτα τοῦ Κρόυτσερ» τὸν κράτησε θαυμάσια. Δὲν μᾶς ἐκούρασε πουθενά. Καὶ μο-

λονότι τῆς ἔκαμαν ἓνα ἄδικο — τῆς ἔδωσαν γιὰ ἔραστή τῆς τὸν ἴδιο τῆς πατέρα, ψυχρὸ πρᾶγμα, πού δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ τὴ δυσκόλευε — ἔπαιξε καὶ τὶς ἐρωτικὲς σκηνὲς τῆς ὠραία. Προπάντων ἦταν ὠραία ἡ ἴδια. Καὶ βέβαια εἶναι κάτι τὶ νάποτελῇ «χάρμα ὀφθαλμῶν» ἡ πρωταγωνίστρια, καὶ μάλιστα σ' ἓνα μεγάλο ρόλο, ὄχι καὶ τόσο συμπαθητικὸ, σὰν τῆς Δώρας στὴ «Σονάτα τοῦ Κρόυτσερ».

Γρ. Ξ.

Τὸ δημοτικιστικὸ καὶ ὀρθογραφικὸ μας πρόβλημα.

Ἀγαπητὴ «Νέα Ἑστία»,

Στὴν ἀνακοίνωσιν πού ἔβγαλε ἡ «Ἐπιτροπὴ γιὰ τὸν ἐνταφιασμὸ τοῦ Ψυχάρη» στὴ Χίω, ἀναφέρει ἀνάμεσα σ' ἄλλα ὅτι ἀποφάσισεν τὴν ἔκδοσιν ἑνὸς λευκώματος μὲ ἄρθρα τῶν λογίων καὶ τῶν ξένων ἐλληνοστῶν γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Ψυχάρη, καὶ τονίζει τὴ γνώμη τῆς πὼς θὰ ἔπρεπε νὰ δημιουργηθῇ μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ μιά ἰδιαιτέρη πνευματικὴ κίνηση στὸν καθήμερον καὶ περιοδικὸ τύπο ὥστε καὶ ὁ δημοτικισμὸς ν' ἀποκομίσῃ κάποιον θετικὸ κέρδος. Οἱ σκέψεις καὶ ἀποφάσεις αὐτῆς τῆς Ἐπιτροπῆς μὲν θύμισαν μιά σοφὴ καὶ φωτεινὴ πρότασιν, πού εἶχε διατυπώσῃ στὸ τεῦχος τῆς 1 Ἰουλίου τῆς «Ν. Ἑστίας» ὁ καθηγητὴς κ. Θ. Α. Βλιζιώτης (μὲ τὸ ἄρθρον του «Ζωντανὴ γλῶσσα καὶ φωνητικὴ γραφὴ») γιὰ τὴν ἴδρυσιν «ἐπιστημονικοῦ συλλόγου γιὰ τὴ δημοτικὴ γλῶσσα καὶ τὴ φωνητικὴ γραφὴ». Ἡ πρότασιν τοῦ κ. Βλιζιώτη, καθὼς μάλιστα τὴ διατυπώνει μὲ τόση ἀπλότητα, διαύγεια, σαφήνεια καὶ ἀναλυτικότητα, εἶναι ἀπὸ τὶς πιὸ θετικές, τὶς πιὸ πρακτικές, τὶς πιὸ σκόπιμες ἀπὸ ἐκπαιδευτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀποψη, καὶ μοῦ φαίνεται πὼς θὰ ἦταν κρῖμα νὰ περᾶσιν ἀπαρατήρητη.

Ἰσα-ἴσα νομίζω — καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀπηχῶ τὴ γνώμη καὶ ἄλλων πολλῶν φίλων μου, ἀναγνωστῶν τῆς «Ν. Ἑστίας», ἐνδιαφερομένων γιὰ τὸ δημοτικιστικὸ καὶ ὀρθογραφικὸ μας πρόβλημα — πὼς ἡ πρότασιν αὐτὴ θὰ ἔπρεπε καὶ νὰ συζητηθῇ στὰ σοβαρὰ καὶ νὰ συσχετισθῇ στενὰ μὲ τὴν ὅλη γλωσσολογικὴ κίνησιν πού θὰ γεννήσῃ ἔπειτα ἀπὸ λίγας ἐβδομάδες ἡ ἀνακηρυχθῆ τῶν λειψάνων καὶ ὁ ἐνταφιασμὸς τοῦ Ψυχάρη. Ἄν θέλωμε, πραγματικά, ἡ κίνησιν αὐτὴ νὰ πάρῃ κάποιον περισσότερο πλάτος καὶ νὰ γεννήσῃ ἐνδιαφέρο βαθυτέρο, εἶναι ἀπαράλητο νὰ μὴν περιοριστοῦμε ἀποκλειστικὰ στὸ ζήτημα τοῦ δημοτικισμοῦ, μὰ νὰ συνδυάσωμε μάλιστ' αὐτὸ καὶ τὸ ἄλλο, ἀκόμη πιὸ ζωτικὸ πρόβλημα, τῆς φωνητικῆς γραφῆς. Μονάχα ἔτσι «ὀλοκληρώνομε τὸ γλωσσικὸ ζήτημα», καθὼς γράφει ὁ κ. Βλιζιώτης. Ἀλλ' ὡς φρονῶ πὼς ἡ κίνησιν πού θὰ γεννηθῇ, δὲ θάναυ ἄλλο, παρὰ μονόπλευρον ἀναπόσπαστον γνωστῶν καὶ τετριμμένων. Κ' ἔπειτα, ὡς μὴν ξεχνῶμε πὼς, ἂν τὸ ζήτημα τεθῇ καὶ συζητηθῇ, ὅπως προτείνω ἐγὼ, θὰ κινήσῃ βαθύ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν προσοχὴν ὄχι μονάχα τῶν λογίων, διανοουμένων

καὶ λογοτεχνῶν, ἀλλὰ καὶ χιλιάδων ὀλοκληρῶν ἐκπαιδευτικῶν, πού παρακολουθοῦν καὶ μελετοῦν συστηματικὰ τὸ δημοτικιστικὸ καὶ ὀρθογραφικὸ μας πρόβλημα.

(Πειραιᾶς)

ΚΩΝ. Θ. ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

Ἡ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΓΑΛΛΙΑ

Pierre Benoit : *Le Déjeuner de Sousceyrac.*

Θὰ γνωρίζετε ἤδη ἀπ' τὶς ἐφημερίδες τὴ λαμπρὴ ἀναγνώρισιν τοῦ γοητευτικοῦ του ταλέντου, πού ἀπέτελεσε γιὰ τὸν Pierre Benoit ἡ εἴσοδος του στὴ Γαλλικὴ Ἀκαδημία. Σὲ μιά ἡλικία πού ἄλλοι ἔχουν φθάσει, ὁ συγγραφέας τῆς Ἀτλαντίδος γύρευε ἀκόμα τὸ δρόμον του, ἀλλ' ὅταν τὸν βρῆκε, ἡ ἐξέλιξιν ὑπῆρξε ραγδαία καὶ καταπληκτικὴ. Γιατὶ ὁ Pierre Benoit δὲν εἶν' ἓνας ἀπλὸς συγγραφέας «περιπετειῶδων μυθιστορημάτων», ὅπως ἡ ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία τῆς Ἀτλαντίδος ἔκανε νὰ πιστευθῇ, ὄχι μόνον στὰ ἐξωτερικά, ὅπου ἡ δράσιν του εἶναι φυσικὰ νὰ μὴν εἶναι τόσο γνωστὴ, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ στὴν ἴδια του πατρίδα. Λιγότερο γνωστὰ ἀλλὰ περισσότερο σημαντικὰ, τὰ μεταγενέστερα μυθιστορήματα του, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξαιρετικὴ θέσιν ἔχει ἡ *Mlle de la Verté*, ἡ *Axelle* καὶ τὸ *Etromango*, φανερόνουν ἓνα πνεῦμα εὐρύ, ἀγρυπνο, ἐξαιρετικῆς μορφώσεως, πού κατέχει ἐπιπλέον τὸ μεγάλο προσόν ὄχι μόνον ν' ἀνανεῶναι τὰ παλιὰ θέματα, ἀλλὰ καὶ ν' ἀνανεῶνεται κι' αὐτὸ σὲ κάθε νέα ἐκδήλωσίν του. Βέβαια ὁ P. Benoit, πού μὲ τὴν ἐκλογὴν του γίνεται ὁ νεώτερος ἀκαδημαϊκός, θὰ μπορούσῃ νὰ περιμένῃ νὰ προηγηθῇ ἓνας Barbusse, ἓνας Dorgelès, ἓνας Jaloux, πού καὶ ἔργον σημαντικὸ καὶ σταδιοδρομικὰ μικρότερον ἔχον νὰ ἐπιδείξουν· ἀλλ' ὅπως δὴ ποτε ἡ εἴσοδος του ὀφελος μᾶλλον, παρὰ βλάβη θὰ εἶναι γιὰ τὸ ἐνδοξο σῶμα.

Τὸ *Déjeuner de Sousceyrac*, πού μεταφράζεται τώρα ἀπὸ τὴν ἡμερήσια συνώνυμὴ τῆς «Νέας Ἑστίας», κυκλοφόρησε σχεδὸν τὴν ἴδιαν ἐποχὴν μὲ τὴν ἐκλογὴν του. Πρόκειται περὶ δύο νέων, πού ἐργάζονται μαζί στὸ ἴδιον ὑπουργεῖο καὶ πού περνᾶνε τὶς παύσεις τους διατρέχοντας τὴν ἐπαρχία μὲ αὐτοκίνητο. Ἡ τύχη τὰ φέρνει νὰ βρεθοῦν κοντὰ στὸ *Sousceyrac*, πού εἶναι ἡ γενέθλια πόλις τοῦ Φίλιππου, κι' ἐπειδὴ εἶναι ὄρα γιὰ φαί, ἀποφασίζουσιν νὰ προγευματίσουν ἐκεῖ. Δὲν εἶναι ὅμως μόνον ἡ καθαρὰ φυσιολογικὴ ἀπαιτήσιν πού ἐλκεῖ, τοῦλάχιστον τὸ Φίλιππο, στὸν τόπον τῆς γέννησός του. Ζῆ ἀκόμα ἐκεῖ μιά γριά θεία του, μὲ τὴν ὁποία εἶχε μιλώσει, πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια, ἡ οἰκογένειά του γιὰ παρουσιαστικὰς διαφορὰς. Ὁ Φίλιππος, ὅταν τὴν εἶχε δῆ γιὰ τελευταία φορὰ, ἦταν πολὺ μικρός, ἀλλὰ τοῦ γεννιέται τώρα ἡ δυνατὴ περιέργεια νὰ τὴν ξαναἰδῇ. Στὸ ἐστιατόριον, ὅπου καθῆσαν νὰ φάνε, μαθαίνει ὄχι μόνον πὼς ἡ θεία πέθανε, ἀλλὰ καὶ πὼς ἄφησε σὲ κάποιον ἔμπορον ξύλων τῆς μικρῆς ἐπαρχιακῆς πό-

λης μερικά εκατομμύρια ὡς κληρονομία. Μεγάλη ἐκπληξη τοῦ Φίλιππου, ποῦ γνώριζε πὸς ἡ βουλιμία τῶν γονέων του τῆς εἶχε ἀφήσει μόνις ἀρκετὰ χρήματα, γὰρ νὰ μὴν κενθάνη τῆς πείνας. Μερικὲς ἄλλες λεπτομέρειες στερεώνουν τὴν ἀπόφασή του νὰ διευκρινίσῃ τὸ μυστήριον αὐτό, παρ' ὅλες τὶς διαμαρτυρίες τοῦ Γιάννη, ποῦ φοβᾶται νὰ τὴν ἀφήσῃ στὸ χωριό. Φέρνει ἀπ' τὸ Παρίσι καλὲς τρεῖς, χρώματα, ἕνα ἐκκεντρικὸ κοστούμι καὶ ἀγαθὴν τιμὴν στὸ Sousceyrac μὲ τὸ ψευδώνυμον Oswald Régis, ὡς ζωγράφος ποῦ ἦρθε νὰ κάρῃ μερικά τοπία.

Περὶ τὸ νὰ λεχθῆ, πὸς ἀφιερώνει τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἡμέρας του σὲ περιπλοκὰς καὶ διπλωματικὰς ἀναγκασίαις, ποῦ φέρνουν εἰς φῶς μερικά περὶ ἔργα πρᾶγματα. Ἡ θεία του εἶχε πραγματικὰ περάσει ἀπὸ πολὺ δύσκολα στιγμῆς. Τὸ ἕνα πῖσω ἀπ' τ' ἄλλο, ὅλα τὰ φτωχικὰ χημιτάκια τῆς εἶχαν πουληθῆ στὸν ἔμπορον τῶν ξύλων, τὸν Καζάρκ, ὅταν ἄξαφνα, ἐνῶ διαπραγματευόταν τὸ τελευταῖον, ἔλαβε μιὰ ἐκκληζικὴ πρόταση: Μιὰ ἠλεκτρικὴ εἰσαγὰ τῆς προσέφερε κάμποσα εκατομμύρια, γὰρ νὰ τῆς τὸ πουλήσῃ, λόγῳ τοῦ καταρράχου ποῦ περνοῦσε ἀπὸ μέσα καὶ ποῦ, ἐκμεταλλευόμενος, μπορούσε ν' ἀποφέρῃ μεγάλα κέρδη. Ἡ κατάσταση τῆς γεροντοκόρης μεταβάλλεται ἄρδην. Πλουσία τώρα, ἐκπαιζέ ἕνα ῥόλο δεσποτικὸ μεταξὺ τῶν διαφόρων γνωστώων τῆς, ποῦ ἐλπίζανε νὰ κληρονομήσουν κατὰ ἀπ' αὐτὴν τὸ θάνατό τῆς. Μιὰ ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίας τῆς ἦταν ἡ ἐγώση τοῦ γιοῦ τοῦ Καζάρκ Λεόνος μὲ τὴν κόρη τοῦ συμβολαιογράφου τοῦ Sousceyrac, τὴν Ἀρμάνδη, καὶ παρ' ὅλες τὶς ἀντιρρήσεις τῆς νέας, ὁ γάμος αὐτὸς ἐγίνε, καὶ ἔπειτα μάλιστα ἀπὸ λίγο γεννήθηκε ἕν' ἀγοράκι. Οἱ δύο παιποῦδες, ὁ συμβολαιογράφος καὶ ὁ ἔμπορος, εἶχαν τὴν πεποίθησιν πὸς ὅλη ἡ μεγάλη περιουσία τῆς γεροντοκόρης θὰ πηγαινε στὸ μικρὸ, καὶ ἡ διαθήκη τῆς, ἀν δὲ διέμενε — φαινομενικὰ τουλάχιστον — εἰς ἐλπίδες τῶν δύο γέρον, ἀπογοήτευσε φοβερὰ τὸν ἐφημέριον τοῦ χωριοῦ, ποῦ λογάριάζε νὰ εἰσπράξῃ ἀπ' τὴν ἐνοριτισιά του ἕνα γενναῖον κληροδοτήμα γὰρ τὴν ἐπιδιόρθωσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς.

Οἱ ἀναγκασίαις εἶχαν φθάσει σ' αὐτὸ τὸ σημεῖον, ἐνῶ μεγάλωνε στὴν καρδίαν τοῦ Φίλιππου ἕνας σφοδρὸς ἔρωτας γὰρ τὴν Ἀρμάνδη — μιὰ ὡραιότατη καὶ μελαγχολικὴ γυναῖκα ποῦ δὲν ἀπέκρουε καθόλου τὶς «ἀβάντες» του. Καὶ ἀκείνη εἶχε ἀκούσει τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνεψιοῦ τῆς πλούσιας γριᾶς, καὶ ἡ παρουσία τοῦ Oswald Régis ἄρχισε νὰ τῆς δίνῃ κάποιες ὑπόνοιες. Ἐνα βράδυ, ἐπωφελούμενη τῆς ἀπουσίας τοῦ Λεόνος, παίρνει τὸν πατέρα τῆς ἰδιαιτέρως καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐξιχνιάσῃ τὸ μυστήριον, ποῦ αἰσθάνεται καὶ αὐτὴ νὰ πλανιέται γύρω ἀπ' τὴν κληρονομίαν. Ἐκεῖνος εἶναι τώρα γέρον, ἀσθενικὸς, καὶ τὰ αἰσθήματα τῆς Ἀρμάνδης τῆς δίνουν μιὰ δύναμιν καὶ μιὰ θέλησιν ἐξαιρετικὴν. Ὅστος ὁ ἀγὼνας δὲν εἶν' εὐκόλος. Ὁ συμβολαιογράφος δειλιάζει, φοβᾶται, παθαίνεται, καὶ ἡ κόρη του πρέπει νὰ καταβάλλῃ μιὰ ὑπεράνθρωπὴν προσπάθειαν γὰρ νὰ

τοῦ ἀποσπάσῃ λέξιν πρὸς λέξιν τὸ μυστικὸν του. Πραγματικὰ, ἡ διαθήκη δὲν εἶναι ἐν τάξει. Ὁ συμβολαιογράφος μαζί μὲ τὸν Καζάρκ τὴν εἶχαν πλαστογραφηθεῖ. Καὶ τώρα, ποῦ ὁ ἀνεψιὸς τῆς γεροντοκόρης θὰ μάθῃ τὸ μυστικόν, ποῦ θὰ εἶναι ἡ τύχη ὁλωνῶν τους; Δήμευσιν τῆς περιουσίας, καταναγκαστικὰ ἔργα, διασφερῆς τῆς ὑπόληψης τους, ὅλα πρᾶγματα ποῦ παίρνουν κολοσσιαία σημασίαν στὴν ἐπαρχίαν.

Ἡ Ἀρμάνδη ἀφήνει τὸν πατέρα τῆς στὴν ταρᾶχῃ του καὶ γυρίζει πρὸς τῆς. Ὅχι, ἡ ὑπόθεσιν δὲν εἶναι τόσο ἀπελπιστικὴ, ὅσα φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως. Ὁ Φίλιππος δὲν ὀρκίζεται παρὰ στ' ὄνομά τῆς. Γὰρ νὰ σώσῃ τοὺς δικούς τῆς, θὰ κάνη μιὰ μεγάλη θυσίαν. Θὰ φύγῃ μαζί του. Ὁ Φίλιππος εἶναι πούλας ἀνεξάρτητος. Ἐνας ἔμπορος πινάκων, ποῦ εἶχε ἰδίᾳ τοὺς μουντζουρωμένους μουσαμάδες του, εἶχε μείνει ἐκθαμβὸς. Ἦταν ἀριστουργηματικὲς ὑπερμοντέρνες εἰκόνες καὶ ἡ πώλησίν τους τοῦ εἶχε ἀποφέρει σὲ λίγο καιρὸν μεγάλα πρᾶγματα. Δὲν εἶχε πιά ἀνάγκη νὰ διεκδικήσῃ καμμιὰ κληρονομίαν. Γυρίζει στὸ Παρίσι ὁ πρὸς εὐτυχισμένος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου καὶ ἐτοιμάζεται βιαστικὰ γὰρ νὰ δεχθῆ τὴν Ἀρμάνδη, ποῦ θάρσῃ τὴν ἄλλη μέραν. Πραγματικὰ ἡ κ. Καζάρκ φτάνει ἄλλὰ εἰκοσιτέσσαρες ὄρες ἄργότερα, ὁ φίλος του ὁ Γιάννης τὸν βρῖσκει νὰ κλαίῃ σὰν παιδί. Ἔστειλε ἐκεῖνος ὁ ἴδιος πῖσω τὴν Ἀρμάνδη, γὰρ δὲ θέλησε νὰ δεχθῆ τὴν θυσιάν τῆς ποῦ θὰ τὴν ἀποστεροῦσε ἀπ' τὸ παιδί τῆς, καὶ ἀνάλαβε μάλιστα τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴν ξαναγυρίσῃ ποτὲ στὸ Sousceyrac. Μόνον μιὰ φορὰ τὸ χρόνον, ὅταν ἀνοίγῃ τὸ Σαλὸν τῶν ζωγράφων, ἡ κ. Καζάρκ κάνη ἕνα σύντομον ταξιδίον στὸ Παρίσι.

Ὁ δυστυχεύτατος ῥόλος τῆς ἡρωίδας, ποῦ μόνις στὴν τελευταία γραμμὴ ἀποκαλύπτεται, ἀλλὰ καὶ ὅλη ἡ σοφὰ ζυγισμένη πλοκή ποῦ ἀφήνει τὸν ἀναγνώστην στὴν ἀμφιβολίαν καὶ κεντρίζει τὸ ἐνδιαφέρον του ἀδιάκοπα, εἶναι τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν τῆς τεχνουργίας τοῦ Benoit. Ἔρει νὰ τέρψῃ καὶ νὰ γοητεύσῃ, καὶ τὰ σπινθηροβόλα μέσα, ποῦ χρησιμοποιοῖ, τοῦ ἐξασφαλίζουν πάντα τὴν προτίμησιν.

A. S. B.

Μερικοὶ ποιητῆς: Franc-Nohain (*Le Kiosque à musique*). — Pierre Camo (*Cadences*). — Pierre Frondaie.

Ἐνας ὑπομονητικὸς γάλλος συνάδελφος εἶχε τὴν ἰδέαν νὰ καταρτίσῃ κατάλογον τῶν καλύτερων γάλλων ποιητῶν τῆς ἐποχῆς μας, ποῦ ἀποδεικνύει, ἀν ὄχι τίποτ' ἄλλο, πὸς ἡ ἀνθρωπότητα δὲν κινδυνεύει νὰ στερηθῆ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ δώρου. Κάθε ἄλλο.

Ἀντιγράφω μερικά ὀνόματα γὰρ ὅσους, θὰ ἦταν περίεργοι νὰ γνωρίσουν ποιοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ διαδέχθηκαν στὸ ποιητικὸν στεφάνωμα ἕναν Hugo, ἕνα Lamartine, ἕνα Baudelaire:

Abel Bonnard, Lya Berger, Jane Catulle-Mendès, Philippe Chabaneix, Tristan De-

rombe, Auguste Dorchain, André Dumas, André Fontaines, Raymond Genty, Léo Laguerre, Charles Lecointe, Hélie Picard...

Θὰ ἦταν εὐκόλο νὰ γερῖσῃ κανεὶς μιὰ στήλιν μὲ τὰ ὀνόματα τῆς ἀπρόκρημας αὐτῆς τῆς σύγχρονης γαλλικῆς ποίησης. Γνωρίζετε πολλοὺς ἀπ' αὐτούς; Ἀμφιβάλλω. Ἄλλωστε εἶναι κοινὸ μυστικὸν πὸς ὅσο ὑπερβολικὰ διαβάξονται τώρα ἔξω ἀπ' τὰ σύνορα τῆς πατρίδος των τὰ γαλλικὰ μυθιστορήματα, τόσο, ἀντιθέτως, λίγη ἔχουν πέρασῃ τὰ ποιήματα.

Εἶναι κοινοτοπία νὰ ξαναπῆ κανεὶς ἐκεῖνον ποῦ τονίσανε τόσοι — καὶ ἡ «*Νέα Ἔστια*» διάθεσε γὰρ αὐτὸ ὄχι λίγες στήλες — πὸς ἡ ποίησιν δηλαδὴ διατρέχει μαρμαρῶ. Ἐκεῖνο, ὡστόσο, ποῦ εἶναι ἀναμφισβήτητον εἶναι πὸς τὸ τάλαντον, δὲ λείπει. Ἄλλ' οἱ ποιητῆς τῆς ἐποχῆς μας, ἀνεμάρτισται ἠθικὰ, παρασύρονται ἀπὸ ρεύματα καὶ τάσεις, ποῦ δίνουν κάποτε καρποὺς διασκεδαστικούς.

Pourtant de vaches qui regardèrent
Passer de chemins de fer,
Il convient aussi qu'on le sache,
Il y a des locomotives qui regardait les vaches

Et c'est avec des yeux d'envie,
Leurs gros yeux rouges,
Qu'elles contempnent les prairies,
Où, paresseuses, l'on se couche,
Et l'on flâne en se divertissant au vol des mouches...

Οἱ στίχοι αὗτοι ὀφείλονται στὸν πολὺ Frank-Nohain, ποῦ ὅταν ἀφήνῃ τὴν εὐστροφὴν πένναν τοῦ χρονογράφου, γράφει μύθους à la La Fontaine χαριτωμένους. Ὡς ἐλαφρυντικὸν του θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ προβάλῃ τὴν εὐχαρίστησιν ποῦ βρῖσκει νὰ κοροϊδεύῃ τὸν ἀναγνώστην του.

* * *

Θὰ ἦταν ἄλλωστε πλάνη νὰ νομισθῆ πὸς πραγματικὴν ποίησιν δὲν ὑπάρχει τώρα στὴ Γαλλίαν. Ναι μὲν ἡ μεγαλόστομη καὶ ἐμφορική κοντέσσα Νοάιγ ἄφησε τὸν Πήγασον γὰρ ν' ἀσχοληθῆ μὲ πεζὺς ἀκριβολογίαις (1) καὶ ὁ Paul Valéry ῥίχνει φιλοσοφικὰ καὶ ἠθικοπλαστικὰ βλέμματα στὴ σημερινὴν κατάστασιν (ὅρα καὶ τὸ ἔργο ποῦ ἔβγαλε ἐσχάτως: *Regards sur le Monde Actuel*), ἀλλ' ὑπάρχουν ἀκόμα ἄρκετοὶ ἄνθρωποι ποῦ ἀναζητοῦν τὸ ὄρατον καὶ ἀναπολοῦν νοσταλγικὰ τὰ περασμένα.

Ἐτέτοις ὁ Pierre Camo, ποῦ δίνει στὴν τελευταία του συλλογὴν, τὶς *Cadences*, ὅλο τὸ μέτρο τοῦ εὐγενικοῦ του ταλέντου, ἀπ' τὴ μεσημβρινὴν Γαλλίαν, χρόνια στὴ Μαδαγασκάρην, ἀποῦ κυριεύθηκε ἀπ' τὴ γοητεία τῶν τροπικῶν, ξαναγυρίζει στὴν κλασσικὴν λατινικὴν παράδοσιν γὰρ ν' ἀναπολήσῃ τὶς ἡμέρας καὶ ἀπλὲς εὐμορφίας τῆς πατρίδος του. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μείνῃ κανεὶς ἀσυγκίνητος ἀπ' τὸ ποιητικὸν του

(1) Τὸ τελευταῖον τῆς ἔργου, σὲ πρόζαν, *Exactitudes*, περιέχει τὶς ἀναμνήσεις τῆς πολυκόσμης ζωῆς τῆς.

ποῦ τιτλοφορεῖται *Ὁ ἀποχαιρετισμὸς τοῦ Καρραβίου*. Θὰ ἤθελα νὰ τὸ παραθέσω ὀλόκληρον, ἀλλ' ἡ ἔλλειψη χώρου μὲ κάνη ν' ὀρκεσθῶ στὸ πρῶτον τετράστιχον, ποῦ ἐκδηλώνει τόσο ζωνερά τὴ νοσταλγίαν τῆς πατρίδος:

Vaisseau qui vas revoir le rivage de France,
Et la blanche Provence, et le ciel boréal,
Que les vents te soient doux, qu'un flot
[toujours égal,
O vaisseau de mon cœur, t'emporte et te
[balnice!

Ἐνας ἄλλος ποιητῆς εὐγενικὸς ἐπίσης καὶ εὐσυνείδητος εἶναι — ποῖος θὰ τὸ πιστεύει! — ὁ Pierre Frondaie. Οἱ στίχοι του εἶναι λίγοι καὶ δὲν ξέρω ἂν τόμος ποιητικὸς δικός του εἶδε ἀκόμα τὸ φῶς. Ὅστος, τὰ ποιήματά του ποῦ τὰ περισσότερα σχεδόν, ἀπὸ τὴν ποιητικὴν ἴσως ἐκείνην κοκκιεταρία, ποῦ συνίσταται νὰ ὑπερνωκὰ κανεὶς ἱκανοποιητικὰ τὶς τεχνικὰς δυσκολίας, εἶναι τὰ σοννέτα, διακρίνονται γὰρ τὴν λεπτὴν καὶ βαθειὰ ἐμπνευσίαν τους. Δὲ μπορῶ γ' ἀντισταθῶ στὸν πειρασμὸν ν' ἀντιγράψω ἔδῳ τὸ ἀριστουργηματικόν, ποῦ εἶναι: *Ὁ ἀεροπόρος ποῦ ἔπεσε στοὺς ἀγρούς:*

Il montait vers le ciel, comme une âme en prière
Et, sachant que la terre allait descendre
[encore,
Courbe, il croyait déjà la découvrir entière
Entre la Croix du Sud et l'Étoile du Nord.

Il gît parmi la sauge et parmi la bruyère
Où le troupeau le prend pour un pâtre qui dort
Et, broyé, l'appareil à l'air d'une volière
Dont les débris éparés recouvrent l'oiseau [mort.

Indifférent au sol qu'un sang si noble arrose,
Le soir méchant s'anime et se métamorphose,
Tout, fumée ou parfum, se libère du sol,

Un combat d'aigles noirs fait au fond du ciel rose,
Un nuage au couchant s'étire, se repose,
Le Silence atterrit et la Nuit prend son vol.

A. S. B.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Ρίλκε.

Ἐκυκλοφόρησε τελευταία καὶ ὁ δεύτερος τόμος τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Ράινερ Μαρία Ρίλκε. Ὁ τόμος αὐτὸς περιλαμβάνει ἐπιστολὰς ποῦ ἔγραψε ὁ γερμανὸς ποιητῆς ἀπὸ τὸν Μάιον τοῦ 1906 ὡς τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1907, στὴν γυναῖκα του τὸ περισσότερον, καὶ ποῦ μᾶς φανερόνουν τὴν ἴδιαν λεπτὴν μέχρι νοσηρότητος εὐαισθησίαν ποῦ βλέπουμε καὶ στὸ ἔργο του. «Εἶναι λίγες μέρες τώρα ποῦ ἐγκατέλειψεν τὸν Ροντέν», διαβάξομε στὸ πρῶτον γραμμὴν τοῦ τόμου

αὐτοῦ, καὶ στὸ τελευταίον ἀπὸ τὰ γράμματα πρὸς τὴν γυναῖκα του, τὴν Κλάρα Ρίλκε, τὰ καθημερινὰ κατὰ τὴν περίοδον αὐτῆς, χαρίζει γιὰ στερνὴ φροντὴ τὸ ὄνομα τοῦ ζωγράφου, γιὰ τὸν ὁποῖον μιλοῦσε ἀδιάκοπα ἐπὶ ἐβδομάδες καὶ ἐβδομάδες: τὸ ὄνομα τοῦ Σεζάν. Ὁ δρόμος πρὸς ὁδήγησε τὸν Ρίλκε ἀπὸ τὸν Ροντέν στὴν Σεζάν: νά, πῶς θὰ μπορούσε νὰ χαρακτηρίσῃ κανεὶς τὸν δεύτερον αὐτὸ τόμο τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ γερμανοῦ ποιητῆ. Δρόμος στρωμένος μὲ πολὺτητα καὶ σπάνια λουλούδια, λουλούδια πνευματικὰ μᾶς ἔκτακτα εὐαίσθητης καλλιτεχνικῆς αἰσθητικότητος.

Στὰ γράμματα αὐτὰ, ἐλάχιστος λόγος γίνεται γιὰ τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἔγραψε τὴν ἴδια ἐκείνη ἐποχὴ ὁ Ρίλκε: τὰ περίφημα «Τετράδια τοῦ Μάλε Λώριες Μπρόιτς». Ἐλάχιστα ἐπίσης μιλεῖ καὶ γιὰ ὅ,τι ὀνομάζομε συνήθως «περιπέτειες», ὅπως καὶ γιὰ τὰ γεγονότα καὶ ξεπερνούν τὰ κλαίδια καὶ τὴ ρουτίνα τῆς καθημερινῆς ζωῆς.

Καὶ ὅμως τὰ γράμματά του δὲν εἶναι, παρὰ μὴ σιερά περιστάσεων, μὴ ἀλυσίδα περιστατικών, ἀδιάκοπη, καὶ πρὸς εἶναι ἀδύνατον νὰ τὴν διακόψῃ κανεὶς. . . Ἐἶναι τὰ περιστατικὰ τοῦ Ρίλκε. Ἄν ξυπνοῦν πόσο βαθειὰ ἀπήχηση μέσα μας, τοῦτο δὲν προέρχεται ἀπ' τὴν τελειότητα τοῦ ἔργου τῶν ἐπιστολῶν, τῶν γραμμένων σὺν ἔργου τέχνης, ἀπ' τὴν μοναδικὴ μουσικὴ των, μὰ πολὺ περισσότερο ἀπ' τὴν εὐγενική καὶ ὑπερήφανη φύση καὶ νοιώθουμε κάτω ἀπὸ τὰ λόγια. Καὶ ἀπ' τὸ αἶσθημα τῆς ἀνάγκης, τῆς ὑποταγῆς στὸ μοιραῖο. Τὸ αἶσθημα αὐτὸ, κυρίαρχον στὸ ἔργο τοῦ Ρίλκε, τὸ βρισκόμεν καὶ στὰ γράμματά του, καὶ καὶ μόνον θὰ ἐφθάνει νὰ μᾶς φανερώσουν ἓνα Ρίλκε τέτοιον πρὸς τὸν γνωρίσαμε στὰ ποιήματά του καὶ σ' ὅλη τὴν ἄλλη πνευματικὴ του δημιουργία. Καὶ μόνον αὐτὸ φανερώνει ἄρκετὰ πόσο σημαντικὴ εἶναι ἡ ἔκδοσις τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ τόσο πρόωρα πεθαμένου γερμανοῦ ποιητῆ καὶ πρὸς δὲν μᾶς εἶχε ἀκόμα πῆ ὅλα τὰ μυστικά του.

Π.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ

ΓΑΛΛΙΑ

«Décalage», τοῦ Denys Amiel

Οἱ τραγωδίαι εἶναι ἀρκετὰ σπάνιες στὴ σημερινὴ παραγωγὴ τῶν γάλλων δραματικῶν συγγραφέων. Ἡ πλειονότητα, ἂν ὄχι ὅλοι, ἐπιμένουν νὰ κατευθύνουν τὴν προσπάθειά τους πρὸς τὴ φαιδρότητα καὶ τὴν αἰσθηματολογία καὶ ἀρχίσει ἄλλωστε νὰ κουράζῃ τὸ κοινόν. Ἐνας γνωστός χρονολόγος προχθὲς πῆρε τὸ φαινόμενον τοῦ ἀθλητικοῦ πυρετοῦ, πρὸς ἔχει κυριεύσει ὅλη τὴν πολιτισμένη ἀνθρωπότητα, γιὰ νὰ δείξῃ πῶς τὸ θέαμα ἐξακολουθεῖ νὰ τραβᾷ τὸ κοινόν, ἀλλ' ἄλλαξε δριστηκῶς ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον κρέπει νὰ σερβίρῃται. Ἡ ζωὴ τοῦ θεάτρον δὲν εἶναι χαμένη ὑπόθεσις. Ἐἶναι ζήτημα προσαρμογῆς στὴ νοστροπία τῆς παρουσίας στιγμῆς. Ὁ κόσμος, περισσότερο ἀπὸ ποτέ, θέλει συγκίνηση. Τὸ θέατρο, στὴν ἀρχὴ δευτέρου, ἔπειτα ὅμως

μ' ἓνα θύροσ πρὸς γενικοποίησιν τὴν ἐπικράτησίν του, γίνηκε θέατρο τοῦ βουλεβάρτου, ἂν ὄχι, πρὸς ὄρισμένους περιπτώσεις, καὶ ἐπιθεωρησιακό. Ἐπιστροφή, λοιπόν, πρὸς δρᾶμα, ἀλλὰ σ' ἓνα δρᾶμα συγχρονισμένο, ὅπου ὁ ἐκνευρισμένος, ὁ τσακισμένος ἀπ' τὴν βιοποριστικὴν πάλη καὶ ἀπ' τὸν ἀχαλίνωτον ἴλιγγον τοῦ πολιτισμοῦ θεατῆς θὰ βρῆσιν τὴν δικαίωσιν καὶ τὴν ἀπολύτρωσίν του.

Δὲν ξέρω κατὰ πόσον ἡ ἀποψη αὐτῆ θὰ ὑποστηριχθῆ. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι πρὸς τὸ ἔργο τοῦ Denys Amiel, πρὸς φέρει τὸ δυσκολοπόδοτον ἑλληνικόν τίτλον τοῦ *Décalage*, γίνηκε δεκτὸν ἀπ' τὴν σκηνὴν τοῦ θεάτρον Saint-Georges μὲ τὴν μεγαλύτερη συμπάθειαν. Ἀποσπᾷ μερικὰς γραμμὰς ἀπ' τὴν κριτικὴν τοῦ γνωστοῦ μας Maurice Rostand, πρὸς δίνουν μὴ ζωηρὴν ἰδέαν τοῦ θαυμασμοῦ του:

«Ἐἶναι τώρα δύο χρόνια, πρὸς ὁ Denys Amiel δὲν εἶχε δώσει τίποτε πρὸς θαυμαστὰς καὶ τοῦ φίλους του. Ἀκούοντας ἓνα δικόν του, εἶναι εὐκολόν ν' ἀντιληφθῆ κανεὶς αὐτῆ τὴν ἐπιφύλαξιν στὴν παραγωγὴ καὶ τὴν ἀνικανότητά του νὰ δώσει πρὸς ὄρισμένους προθεσμίας, ὅπως τόσους συγγραφεῖς, αὐτὲς τὶς βιαστικὰς κωμωδίαις πρὸς συχνὰ παρασύρονται στὸ πρῶτον ἀεράκι. Κάθε ἔργον του ἀποδείχνει κᾶτι, δηλοῖ κᾶτι. Κάθε ἔργον του δὲν εἶναι καρπὸς μόνον τοῦ μεγάλου ταλέντου του, ἀλλὰ καὶ καρπὸς μᾶς βαθειᾶς σκέψεως καὶ μᾶς εὐφορίας συγκέντρωσης. Νά, ἔργον πρὸς δὲν ἔχομε τὴν εὐκαιρίαν νὰ συναντοῦμε συχνὰ στὴν ἀσταθῆ παραγωγὴν τοῦ καιροῦ μας καὶ πρὸς κάμνει ὅμοια τιμὴν στὸ συγγραφέα καὶ στὸν καιρὸν του. Νά, εἶναι ἓνα θαυμάσιον ἔργον τὸ *Décalage* καὶ πρὸς δὲν τελειώνει γιὰ μᾶς ὅταν πέφτῃ ἡ αὐλαία. Αἰσθανόμεσθε τὴν μεγάλη δύναμιν μᾶς ἰδέας πρὸς προεκτείνεται μέσα μας, καὶ πρὸς ὅσων πρὸς ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦνε.»

Ἐἶναι μὴ τραγωδία, σὲ καθαρὰ σύγχρονον μορφήν, λιτὴν στὸ ἔπακρον, χωρὶς θρηγῶνας καὶ ὄδυρους ἢ φόνους καὶ αὐτοκτονίας. Ἡ ἔμφρασις, ὁ φόβος καὶ ὁ σπαργιδὸς λείπουν. Τὰ πρόσωπα μιλοῦν ἡρεμῶς, συγκρατημένα, μὲ τὴν ἀποφασιστικὴν ἰσχύαν πρὸς ἔχουνε οἱ θετικοὶ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς μας.

Ὁ Σίγκλερ εἶναι ἓνας τραπεζίτης, πρὸς ἔπαψε νὰ εἶναι νέος. Ἀλογάριαστα πλούσιος, διατηρεῖ μὴ καρδιά πρὸς ἀκόμα δὲ γέρας καὶ εἶναι γεμάτη αἰσθημα γιὰ τὴν κόρη ἐνδὸς γείτονά του — ἀριστοκράτην κατστράμμενον — καὶ ὀφθαλμῶν του. Ἄλλ' ὅλα του τὰ χρήματα δὲ φθάνουν νὰ τὴν κατακτήσουν. Δὲν εἶναι τυχαῖος ἄνθρωπος καὶ ἡ πνευματικὴ του ἀνωτερότητα ἔχει ἐξασφαλισμένο τὸ θαυμασμὸν τῆς Λυσιέν. Ἐἶναι ὅστος νῆα, ὑγιεινὴ, μὲ ἀντιλήψεις συγχρονισμένες, χωρὶς νὰ εἶναι ἐπιπόλαιες, καὶ ξερὴ πρὸς ὁ γάμος τῆς μὲ τὸν Σίγκλερ θὰ εἶναι μὴ ἀποτυχία, ἀφοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ τῆς ἰκανοποιήσῃ τις ἀπαιτήσεις τῆς σαρκός.

Ὁ Σίγκλερ τὸ καταλαβαίνει, ἀλλὰ, γιὰ νὰ διατηρήσῃ ἔστω καὶ μὴν ἀμυδρὴν μελλοντικὴν ἐλπίδα, τὴν παντρεύει μὲ τὸν γραμματέα του. Τότε ἀρχίζει γιὰ τὴν Λυσιέν μὴ δισυπόστατη ζωὴ. Τὸ σῶμα τῆς ἀνήκει στὸν Ζάκ, ἐνῶ τὸ

πνεῦμα τῆς τὸ ἔχει ὁ Σίγκλερ. Περνάει καιρὸς εἶναι Ἄλλ' ἡ παράδοξις αὐτῆς κατάστασις δὲν μπορεῖ νὰ διαρκέσῃ ἐπ' ἀπειρον. Ἡ Λυσιέν δὲν μπορεῖ ν' ἀνεχθῆ αὐτὸ τὸ διχασμὸν. Θέλει ν' ἀνήκῃ σ' ἓνα ἀντὶ σωματικὰ καὶ πνευματικὰ. Ἡ διαγωγὴ τοῦ Ζάκ, πρὸς τῆς φαίνεται πρὸς ἀνέχεται ἀπὸ χαμηλοῦς χρηματικῶν λόγων τὸν Σίγκλερ, τὴν κάνει νὰ ἐπαναστατήσῃ. Ἐἶναι βέβαιον πρὸς ὁ γάμος τῆς κατὰ βιάσιν ἦταν μὴ ἀποκατὴ ἐμπορικὴ πράξις.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Ζάκ δὲν εἶναι λιγώτερον κουρασμένος ἀπ' τὴν κατάστασιν αὐτῆ. Ἐχει τὴν πεποίθησιν πρὸς ὁ Σίγκλερ, πρὸς κάποιον κάποιον βρῆσκει πρόφρασιν νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ, τὸν κοροϊδεύει. Καὶ ἡ παρεξήγησις μεγαλώνει στὴν ποσὴν. Κάτω ἀπ' τὴν ἴδιαν σιέγην κατάντησε νὰ ζοῦνε τρεῖς ἔχθροί. Ἡ θύελλα ξεσπάει ἓνα βράδι, ὅταν ἡ Λυσιέν γυρίζει ἀπ' τὸ θέατρο μὲ τὸν τραπεζίτη. Ἡ νεαρὰ γυναῖκα θέλει νὰ φύγῃ. Καὶ ὁ Ζάκ θὰ φύγῃ. Ὁ Σίγκλερ εἶναι ἀτελειωμένος. Βλέπει πρὸς ἐκεῖνος εἶναι ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ. Ἄλλὰ δὲ θυμώνει, δὲν ἐκτρέπεται, δὲν ἐκπαισίσταται. Μὲ μὴ γαλήνη πρὸς σπάνια διαταράσσεται, ἀνοίγει στὴ Λυσιέν τὴν καρδιά του. Οἱ παρεξήγησεις ξεκαθαριστήκανε. Κανένας ὑποπτος ὑπολογισμὸς, οὔτε ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Ζάκ, οὔτε ἀπ' τὸ δικόν του. Καὶ δὲ μὲνει παρὰ ν' ἀπομακρυνθῆ, γιὰ νὰ βρῆ τ' ἀντρόγυνον τὴν εὐτυχία του.

Ἡρεμῶς, ἀπλά, ὅπως ἄρχισε, τελειώνει. Μὴ σιερά παρατηρήσεων, μικροπεισοδίων, ηυαισθησ ἀκόμα, γεμίζουν τὶς τρεῖς πράξεις. «Ἡ ζωὴ δὲν ἀναβρῦζει ἀπὸ βλαστὰς περιστάσεις, εἶπε ὁ Denys Amiel, ἀλλ' ἀπὸ τὸ μηχανισμὸν τοῦ καθημερινοῦ βίου». Οἱ λεπτομέρειαι αὐτῆς εἶναι πρὸς εὐγλωττες, πρὸς σημαντικῆς ἀπὸ τὸ σκοτεινότερον δρᾶμα. Ἀρκεῖ νὰ μὴ προσέξῃ κανεὶς νὰ τοῦς δώσει τὴν ἀξίαν τους. Καὶ ὁ Denys Amiel δὲν τὶς ζημίωσε.

Α. Σ. Β.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Μ. Βάλσα: «Διγενής, παραβολὴ μονόπρακτῆ καὶ φάρσα σοβαρῆ»

Ὁ κ. Βάλσα δὲν εἶχε ποτὲ τὴν ἰκανοποίησιν ν' ἀποκτήσῃ ἓνα θεατρικὸν ἔργον τὴν ἀληθινὴν του ζωὴν, ν' ἀναπτυχθῆ ἐπάνω στὴ σκηνή. Ὅλα τὰ θεατρικὰ του ἔργα ζοῦν μὴ νόθα ζωὴ, φυλακισμένα μέσα στὸ βιβλίον. Ἐντούτοις ἐξακολουθεῖ μὲ μὴ ἐπιμονήν, πρὸς προκαλεῖ ἀναγκαστικὰ τὸ θαυμασμὸν, νὰ γράφῃ γιὰ τὸ θέατρο, μονόπρακτα καὶ πολὺπρακτα, καὶ νὰ ἐκδίδῃ ἓνα σχεδὸν κάθε χρόνον. Ἡ ἐπιμονὴ αὐτῆ θὰ εἶτιν ἀξία νὰ συνοδεύεται ἀπὸ μὴ καλλιτεχνικώτερον πρῶν.

Ὁ κ. Βάλσα θὰ πιστεύῃ βέβαιον ὅτι ἀδικεῖται, καὶ θὰ θεωρῆ μὴ ἀκόμη ἀπόδειξις τῆς ἀναιμίας, τοῦ μαρasmus καὶ τοῦ ξεπεσμοῦ τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρον τὸ ὅτι κανεὶς δὲν διέκρινε πρὸς αὐτὸς προσκομίζει τὴν ἀναξιοπονητικὴν πρῶν. Καὶ πραγματικῶς, τὰ ἔργα του δὲν στεροῦνται ἀπὸ κάποιον οἰσιστικὸν περιεχόμενον· τὸ περιεχόμενον ὅμως αὐτὸ δὲν ἀποκρυσταλλοῦται σὲ μορφὰς πρὸς ἡ τὸ μετέφεραν ἀπὸ τὸ ἐπίπεδον τῆς προθέσεως στὸ ἐπίπεδον τῆς Τέχνης. Ὁ κ. Βάλσα παρασέρνεται ἀπὸ τὴν ὀρμὴν του καὶ τὸν ἐσωτερικὸν τὸν ἀναβρασμὸν καὶ λησμονεῖ ὅτι δὲν δημιουργεῖ κανεὶς Τέχνην ὅταν ἀπλάς διατυπώνει νοήματα, ἀλλὰ μόνον ὅταν δίνει στὰ νοήματα αὐτὰ μὴ ἔκφρασιν αἰσθητικὴν. Νομίζω μάλιστα πρὸς ἔχει τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ αἰσθητικὴ ἔκφρασις εἶναι μὴ περιττὴ πολυτέλεια καὶ μὴ ἐπιφανειακὴ κατώτερης ποιότητος διακόσμησις.

Ἐἶπα συχνὰ ὅτι δὲν πιστεύω νὰ ὑπάρχουν στὴν Ἑλλάδα, ὅπου οἱ ἀξιόλογοι θεατρικοὶ συγγραφεῖς εἶναι σπάνιοι καὶ ἀναζητοῦνται, ἀξίες παραγνωρισμένες καὶ ἔργα ἰκανὰ νὰ σταθῶν στὴ σκηνὴν ἐγκαταλειμένα στὰ συρτάρια ἢ στὰ βιβλία. Τὰ ἔργα τοῦ κ. Βάλσα ὄχι μόνον δὲν κλονίζουσι τὴν πεποίθησίν μου αὐτῆ, ἀλλὰ μὴ τὴν ἐνισχύουν. Ἐντούτοις, ἂν καὶ φυσικὰ δὲ θὰ ἀναλαμβάνω νὰ συστήσω τὸ τέλος αὐτὸ, ἴσως εἶναι κρίμα πρὸς κανένα θεατρο δὲν ἀποφράσῃς πρὸς ἀνίμωσιν στὰ τόσα ἄλλα καταδικασμένα ἔργα πρὸς ἀναγκαστικὰ παρουσιάζει, νὰ παίξῃ καὶ ἓνα ἔργον τοῦ κ. Βάλσα. Ὁ κ. Βάλσα εἶναι ἔξυπνος ἄνθρωπος καὶ εἶναι πιθανόν κατὰ νὰ διδασκόταν ἀπὸ τὴν παράστασιν. Ἐὰν ἔβλεπε ἓνα ἔργον του, στὸ ὅποιο δόθησαν ὅλες οἱ δυνατότητες νὰ ζήσῃ, ν' ἀγωνιᾷ ἐπάνω στὴ σκηνή, παρ' ὅλες τὶς προσπάθειαι τῶν ἡθοποιῶν γιὰ νὰ τὸ συγκρατήσουν· ἂν παρακολουθοῦσε τὴν ἀσφαλῆ παραγωγήν καὶ ἀγανάκτησιν τοῦ κοινοῦ, ἴσως ν' ἀποφράσῃ ν' ἀναθεωρήσῃ τὴν τεχνικὴν του καὶ νὰ μεταμορφώσῃ τὸ ἀποκρυσταλλικὸν σήμα πρὸς τῶν συλλήψεων του. Ἄλλωστε, ἂν τίποτε δὲν τὸν ἐπαναφέρει βίβλια ἀπὸ τὸ παραστράτημά του, καὶ ἀφήνεται τούναντιον, ὅπως φαίνεται, νὰ ἔχῃ τὴν τάσιν νὰ τὸν ὀδηγῆ αὐτὸν σ' ἓνα ἔδαφος ὅλοσιν πρὸς ὀλισθηρὸν, ὑπάρχει μὴ μὴ ἔσως, σὲ λίγο, τὰ ἔργα του νὰ μὴν εἶναι πρὸς δυνατό οὔτε νὰ διαβάζονται.

Ὁ κ. Βάλσα εἶναι ἓνας πικραμένος, ἓνας ἐξοργισμένος, πρὸς ζητεῖ ν' ἀναμορφώσῃ καντηριάζοντας καὶ σατυρίζοντας. Τὰ περισσότερὰ του ἔργα εἶναι σάτυρες. Τὸ τελευταῖον του μονόπρακτον, τοῦ ὁποῖου ὁ τίτλος *Διγενής* εἶναι τόσο ἐξεζητημένος, ὅστε παραμένει σχεδὸν ἀκατανόητος, ζητεῖ νὰ σατυρήσῃ τὴν χυδαία φάρσα, τὸ ταπεινὸν αὐτὸ εἶδος πρὸς ἐκπορνεύει τὸ θέατρο, καὶ ἐπίσης καὶ τὴν ἐξασθένησιν τῆς κοινωνίας, ἡ ὅποια ἀπὸ κόρυσις καὶ ἀνανδρῶν παραδίδει συχνὰ τὴν ἐξουσίαν σὲ τρελλοῦς, καὶ ἐπιτρέπει σ' αὐτοῦς νὰ τὴν κατεψύχουν. Οἱ δύο ὄψεις αὐτῆς, ὅς τις ποῦμε κεντρικῆς ἰδέας, διακρίνονται μόνον πολὺ ἀμυδρὰ, παραγκωνισμένες καθὼς εἶναι ἐντελῶς στὸ περιθώριον ἡ πρῶτη ἀναφέρεται στὸν πρόλογον πρὸς συνοδεύει τὴν ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου, καὶ εἶναι πιθανόν, ἂν δὲ μᾶς ἐπέβαλλε μὲ αὐτὸν τὸν πρόλογον ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς νὰ τὴν προσέξωμε, οὔτε θὰ τὴν ὑποπτευόμεσθε, παρακολουθώντας τὸ μονόπρακτον ἢ δευτέρην ἀναπνεῦσιν ἀπότομιν καὶ ἀπροετοίμαστα στὴν τελευταία σκηνή, ὅπου ὁ συγγρα-

φρέως, σ' ένα είδος διδακτικού επιλόγου, διατυπώνει τὴ σκέψη του.

Τὸ ὑπόλοιπο κῆριό ἔργου δὲν δίνει παρὰ μιὰ ἐντύπωση ἀνυπόφορης κομψότητας καὶ ἀσχήμιας.

Ὁ κ. Βάλσας, θέλοντας νὰ σατυρήσῃ τὴ φάρσα, θέλοντας νὰ δείξῃ πόσο υποβιβάζει τὴ διανοητικότητα καὶ τὴν ψυχικότητα τοῦ κωινοῦ, ἔγραψε, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, τὴν κωὶ ἀμή, τὴν κωὶ χυδαία, τὴν κωὶ μονοκόμματη, τὴν κωὶ στερημένη ἀπὸ κάθε πνεῦμα καὶ ἀνόητη φάρσα ποὺ εἶναι δυνατό νὰ διανοηθῇ κανεὶς.

Ἐνας τραυματίας τοῦ πολέμου στὸ κεφάλι ὑποφέρει ἀπὸ παράδοξες ἐγκεφαλικὲς διαλείψεις. Πιστεύει κάθε τόσο ὅτι εἶναι γυναίκα καὶ σ' αὐτὲς τὶς στιγμὲς τῆς τρέλλας του γίνεται ἐξαιρετικὰ ἐρωτόληπτος καὶ ἐπιτίθεται σὲ ὅλους τοὺς ἄνδρες ποὺ τυχαίνει νὰ τὸν πλησιάσουν. Οὔτε εἶναι δυνατό νὰ τοῦ ἀνισταθῇ κανεὶς, γιατί τότε ἐξοργίζεται, ἐρεθίζεται καὶ παρεκτρέπεται ἀκόμα περισσότερο. Ὅλα λοιπὸν τὰ πρόσωπα τοῦ Διγενῆ, στὰ ὁποῖα ὁ συγγραφεὺς δὲν κατόρθωσε νὰ ἐμφανίσῃ οὔτε ἔχνος πνοῆς ζωῆς καὶ τὰ ὁποῖα περιφέρονται σὰν ξυλένια ἀνδράκελα, δὲν κάνουν σχεδὸν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ γδύνωνται καὶ νὰ ντύνωνται ἐπάνω στὴ σκηνή. Μόλις καταληφθῇ ὁ τραυματίας ἀπὸ τὴ μανία του, σπεύδουν ὅλοι οἱ ἄνδρες νὰ ντυθοῦν γυναίκα, γιὰ νὰ τὸν ἀποφύγουν, καὶ ἡ γυναίκα του ντύνεται ἀντρίκι γιὰ νὰ τὸν ἱκανοποιήσῃ αὐτὴ. Τὰ μασκαρέματα αὐτὰ συνοδεύονται ἀπὸ διάφορα ἐπεισόδια δῆθεν κωιμικὰ καὶ τόσο βάνουσα ἀκαλαισθητα, ὥστε εἶμαι βέβαιη ὅτι θ' ἀηδίαζαν ἀκόμα καὶ τὸ κοινὸ τὸ κωὶ διαταθειμένο νὰ παρακολουθήσῃ σκανδαλιστικὲς σκηνές.

Ὁ κ. Βάλσας δὲν ἐπιμελεῖται οὔτε κῆν τὴ γλώσσα του. Πιστεύει ἀκόμα, ὅπως οἱ πρῶτοι δημοτικιστὰι, ὅτι ἡ δημοτικὴ ἐπαρκεῖ στὸν ἑαυτὸ της, ὅτι δὲν ὑπάρχει κανένας λόγος νὰ καλλιεργηθῇ καὶ νὰ ἐξελιχθῇ σὲ λογοτεχνικὴ γλώσσα, καὶ ὅτι φθάνει ὁ συγγραφεὺς ν' ἀντιγράψῃ πιστὰ τὶς κωὶ καθημερινὲς ἢ τὶς κωὶ ἰδιωματικὲς ἐκφράσεις, γιὰ νὰ δημιουργήσῃ ἀμέσως προσωπικὸ ὄψος.

Ἴδου μερικὰ δείγματα τῶν λέξεων καὶ τῶν φράσεων ποὺ σχηματίζουν τοὺς διαλόγους του: «Ἄμὲ μάτια μου, ἢ φαιτούρα, τελέμας, βρέ χριστιανέ, κάτω βρέ τὰ ξερά σου— ἔλα, ἔλα καὶ σὺ γαρουφαλιά μου, περδικούλα μου, νὰ σὲ χαρῶ, μὴν κλαῖς, σκούπισε τὰ ματάκια σου, τζι-τζι μου' ἔννοια σου, μπαρμπούνα μου, καὶ ὁ ἀντρούλης σου θὰ σὲ γλυκάνῃ... φίλησέ τον κολιητὰ, ρουφηχτὰ, γλυκειά μου γυναικίτσα, ὦχ!»

Νομίζω πὺς εἶναι καιρὸς νὰ καταλάβῃ ὁ κ. Βάλσας ὅτι ἡ ἄρνηση τῆς μορφῆς καὶ ἡ περιφρόνηση τῆς καλλιτεχνικῆς ἐκφράσεως εἶναι ἄρνηση τῆς ἴδιας τῆς Τέχνης. Ἡ τεχνικὴ του δὲν τὸν ἀδικεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν προδίδει. Ὁ συγγραφεὺς, ὁ ὁποῖος δὲν θέλει νὰ ἐπιβάλλῃ καμμιὰ πειθαρχία στὴ φωνή του καὶ τὴν ἀφήνει τούναντι νὰ ξεχύνεται ἐλεύθερη καὶ ἀνυπότακτη σὰν ἀναρρηθρὴ κραυγὴ, μορεῖ νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι δὲν θὰ βρῇ ποτὲ καμμιὰ ἀπήχηση, ὅτι θὰ βαῖ ἀδιάκοπα «ἐν τῇ ἐρήμῳ».

Α. Θ.

Δ. Καλλιμάχου. «Θέλησις καὶ Ἐνθουσιασμός». Ἐκδοτικὸς οἶκος «Ἐρευνα» Ἀγγ. Κασσιγόνη. Ἀλεξάνδρεια, 1931.

Ὁ Ἀβνίν, νομίζω, ἔλεγε ὅτι ἡ δύναμη τοῦ μικροῦ βιβλιαρίου, τῆς brochure, εἶναι ἀπίστευτη. Ἡ «Ἐρευνα» τοῦ κ. Κασσιγόνη, γνωστότατη ἐδῶ καὶ τέσσαρα χρόνια, εἶναι μιὰ σειρά brochure ἐμπνευσμένες καὶ καλογραμμένες σχεδὸν ὅλες, καθὼς καὶ αὐτὴ ἡ τελευταία τοῦ κ. Δ. Καλλιμάχου, μετὰ τὸν τίτλο «Θέλησις καὶ Ἐνθουσιασμός».

Ὁ φίλος κ. Κασσιγόνης συχνὰ μοῦ ἐπρότεινε νὰ γράψω καὶ ἐγὼ στὴ σειρά μερικὸς στοχασμοὺς ἀπὸ τὴν ἀποκτημένη ὡς τὰ σήμερα φυσικὴ καὶ ψυχικὴ μου πείρα. Μὰ πόσο δύσκολο τὸ βλέπω τὸ πρῶγμα, ἂν πρόκηται νὰ γίνει σωστό, ἂν θέλῃ κανεὶς ὅλα νὰ τὰ μετρήσῃ καὶ νὰ τὰ προβλέψῃ καὶ νὰ τὰ προλάβῃ, καὶ τὴ ρητορεία νὰ κρατήσῃ σύμμετρη καὶ τὴν ἀλήθειαν πρὸ πάντων νὰ πῆ μετὰ κάθε τρόπο!

Δὲ θέλω νὰ πῶ πὺς τὸ βιβλίον τοῦ κ. Καλλιμάχου δὲν εἶναι καλὰ κωιμένο. Ὁ συγγραφεὺς ἔγραψε τρία ὥρατια, πολὺ ὥρατια ἄρθρα, μετὰ τὸ εὐδαιμονιστικὸ πνεῦμα ποὺ ἔφεραν στὴν ἑλληνικὴ γλώσσα τὰ βιβλία τοῦ Λούμπου, τοῦ Σράϊλ, καὶ τοῦ Φινὸ, καὶ μετὰ ὅλα τὰ λοιπὰ προσόντα μετὰ ὅποια γράφονται σήμερα τὰ καλύτερα ἄρθρα τοῦ εἶδους, ἀπὸ ἄγγλους πρὸ πάντων καὶ ἀμερικανοὺς διανοημένους καὶ συγγραφῆς, ποὺ ἀπρετείνονται πρὸς τὴν νεότητα τὴν κάπως ὑψηλότερα καὶ πνευματικώτερα πρακτικὴ. Ὁ ἐνθουσιασμός, ἡ νοητὴ λογικὴ τους γραμμὴ, τὸ ὥραιο γράψιμο, μᾶς κάνει νὰ ἐπιστρέψωμε ἀπὸ παρόμοια ἄρθρα σὰν ἀπὸ ἕνα λουτρὸ ἀναπαυτικὸ καὶ τονωτικὸ, μέσα σὲ πηγὲς ἀπλοῦ καὶ φυσικοῦ νεροῦ, γειάτου διαύγεια καὶ πρωτόγονη ὠφελιμότητα.

Νομίζω ὅμως ὅτι τὸ καλὸ καὶ ἀρκετὰ χρήσιμο αὐτὸ βιβλίον στερεῖται κάποιαν καθολικότητα. Παιδαγωγικὰ αἰσιόδοξο, γραμμένο μ' ἕναν ὁρισμένο σκοπὸ, οὔτε ὅλη τὴν ἀλήθειαν λέγει, ἀλλ' ἀντίθετα: προεκτείνεται καὶ σὲ μερικὰ πράγματα ποὺ δὲν εἶναι ἀληθινὰ... Θέλει νὰ ἐμψυχώσῃ, μόνον νὰ ἐμψυχώσῃ! Παρόμοια, γράφει ὁ Κάντ, ὅσοι φιλόσοφοι ὑποστηρίζουν πὺς ὁ κόσμος ὁλοένα κηγαίνει πρὸς τὸ καλύτερο, τὸ λέγουν πρὸ πάντων μετὰ τὸ σκοπὸ νὰ ἐμπνεύσουν στὶς σύγχρονες τῶν ἠθικῆς δυνάμεις ἀντοχή καὶ αἰσιοδοξία, τὶς ὁποῖες οἱ σκεπτικιστὰι φωνεῦν καὶ διασκορπίζουν.

Ὁ συγγραφεὺς πιστεύει πρῶτα-πρῶτα πὺς εἶναι δύσκολο ν' ἀναπτύξῃ κανεὶς θέληση. Δὲν εἶμαστε ἐντελῶς σύμφωνοι: τὸ πρῶγμα εἶναι, θαρρῶ, φυσικὸ. Τὸ δύσκολο, καὶ ἐκεῖνο ποὺ χρειάζεται διδάγμα καὶ συμβουλή, εἶναι ὁ τρόπος ποὺ θὰ τὴ χρησιμοποιήσῃ. Ὅσοι πάσχουν ἀπὸ ἀβουλία, εἶναι, τὸ συνηθέστερο, ἀπογοητευμένοι ἢ φυσιολογικὰ ἀπαυδημένοι ἀπὸ τὴν ἄστοχη χρῆση τῆς θέλησῆς των.

Κάτι ποὺ φέρνει τὴν ἀκατάσχετη καὶ μάταια αὐτὴ σπατάλη, εἶναι ἀκριβῶς ἡ πεκοίθησις πρὸς τὸ πρῶτ' ἀπ' ὅλα «τίποτε δὲν εἶναι ἀδύνατο στὸν κόσμῳ», καθὼς εἶπαν καὶ ξαναεἶπαν πολλοί.

Ἀλλὰ τὸ πραγματικὸ εἶναι πὺς ὑπάρχουν πολλὰ ἀδύνατα, — τὰ περισσότερα σχετικὰ, τὰ λιγότερα ἀπόλυτα, — καὶ τὸ χρήσιμο εἶναι νὰ τὰ μάθῃ κανεὶς ἀπὸ πρὶν καὶ νὰ τ' ἀποφύγῃ ἐγκαίρως. Στὸ σημεῖο αὐτὸ, τὸ βιβλίον τοῦ κ. Καλλιμάχου δὲν λέγει τὴν ἀλήθειαν... Ὅταν ἡ ἐπιτυχία ἐνὸς νέου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀποδοχή καὶ τὴ σύσταση ἐνὸς διεφθαρμένου πολιτευομένου εἴτε ἐνὸς σκληροῦ βιομηχάνου, εἴ τὸν ὠφελεῖ καὶ ἡ θέληση καὶ ὁ ἐνθουσιασμός καὶ ἡ ἀγνή του ἀκόμα καὶ εὐκολόπιστη κρίση; Γιὰ ν' ἀκούῃ τὸ ψῆδος καὶ τὴν ὑποκρισία, ἢ τὴν κατὰ δόσεις καὶ κατὰ συμπερασμὸν ἄρνηση, ὥσπου νὰ χάσῃ καιρὸ καὶ δύναμη καὶ αὐτοπεποίθησι;

Δεύτερο κριτήριον ἐπιδιώξωμε, μετὰ τὴ δυνατότητα, πρέπει νὰ εἶναι ἡ καθαυτὸ ἀξία. Ἀπαρτήρη εἶναι μιὰ ἀξιολογικὴ τάξη πραγμάτων. Ποῖο εἶναι, τί ἀξίζει τὸ ἀγαθὸ ποὺ κάθε φορὰ ἐπιθυμοῦμε νὰ κατακτήσωμε; Μετάνοιωσα συχνὰ γιὰ τὴν ἀκαμπτὴ θέλησή μου, καὶ γιὰ τὸν ἐνθουσιασμό μου, καὶ γιὰ τὴ λογισμένη μου ἀκόμα κρίση. Τὰ νεανικά μου χρόνια εἶναι γεμάτα ἀπὸ ἐπιτυχίες ἐντελῶς ἀνώφελες, καὶ ἀπὸ ἀγαστους καρπούς.

Τρίτο κριτήριον ἐπιδιώξωμε πρέπει νὰ εἶναι ἡ κοινωνικὴ ἠθικὴ. Αὐτὸ ἔχει πρὸ πάντων σημασία γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀρχίζουν νὰ πετυχαίνουν. Ἐδῶ πιά, ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου πρέπει νὰ φροντίσῃ νὰ κατευθύνῃ τὴ θέληση. Ἡ ζωὴ δὲν εἶναι μόνον ἐπιτυχία: εἶναι ἰδίως τελειοποίησι, τελειοποίησι ἐσωτερικὴ. Ὑπάρχουν ἀπέχοντα στάδια γιὰ σπουδὴ καὶ μελέτες, γιὰ ὥρατες πράξεις καὶ γιὰ θυσίες, γιὰ σκέψεις καὶ γι' ἀπολαύσεις μᾶς; ρυθμισμένης καὶ εὐγενικῆς ζωῆς. — Γιὰτὶ κάτω ἀπὸ τὶς ὥρατες πράξεις, κρύβεται πολλὴ λάσπη, μὰ καὶ ἀγριότης. Δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦν ὅσοι ἡμποροῦν σήμερα νὰ πετυχαίνουν στὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς — «the struggle for life!» — πὺς, αὐτὴ τὴ στιγμή, ὁ κόσμος δὲν ἔχει θέση γιὰ ὅλους. Ἡ ὑπεροχὴ εἶναι ἐκταπισμός, καὶ ἡ ἐπιτυχία δὲν εἶναι, κατὰ βάθος, παρὰ ἡ ἀπώθησις ἄλλου ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς νίκης καὶ — γιὰ τὸν καιρὸ μας — καὶ τῆς ζωῆς ἀκόμη! Τὸ πρῶγμα εἶναι συχνὰ φανερότατο: σ' ἕναν διαγωνισμό π.χ., ὅπου οἱ θέσεις εἶναι περιορισμένες. Ἡ ἐπιτυχία τότε προξενεῖ κακὸ — ὄχι στὸ ἄτομο: ἀλλὰ σ' ἕν' ἄλλο... — Οἱ δραστήριοι καὶ οἱ ἱκανοὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦν ὅτι ἡ θέληση εἶναι κυρίως δύναμη φυσικὴ. Ἀλλ' εἶναι κοινωνικὸ, νὰ παλεύουν ἑαυτοὶ μᾶς σήμερα φυσικὲς δυνάμεις; Ὅχι, ἢ θέληση ἢ ἀνεπτυγμένη μετὰ τὸ μέτρα καὶ τὴ δύναμη καλαίστερον καιρῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους μᾶς χωρίζει ἀπέχοντο βάθος, ἀπαγορεύεται πρὸς τὸ παρόν. Εἶναι τοῦλάχιστον ντροπὴ, γιὰ ἕνα νέο, νὰ κἀμῃ τὴ θέλησὴ του σκόρ, μεθυσμένος ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία. Πέραν ἀπὸ τὴ βιωτικὴ ἀσφάλεια, οἱ λοιπὲς κατακτήσεις εἶναι ἀνικονομικὲς, ἀπολίτιστες, βάρβαρες. Χρωστούμε, θαρρῶ, νὰ προβλέψωμε καὶ αὐτὴ τὴν πλευρὰ τοῦ ζητήματος, γιατί στὴ ζωὴ μου δὲν εἶδα ὡς τὰ σήμερα ὀλίγους ἀνθρώπους καὶ νὰ ἐνθουσιάζωνται καὶ νὰ πετυχαίνουν. Ἴσως μάλιστα νὰ εἶναι πολλοί, πολλοί...

Νομίζω πὺς οἱ νέοι πρέπει σήμερα νὰ φιλοσοφῆσουν. Καὶ ὁ κ. Καλλιμάχος ἴσως λάβῃ ἀφορμὴ ἀπὸ τέτοιες ἐντελῶς ἀγνές καὶ ἀπρόσωπες ἀντιρρήσεις, νὰ γράψῃ μετὰ τὸ συναρμολογημένο, καθαρὸ καὶ ἐντονο ὄψος του, ἕνα δεύτερο βιβλίον — π.χ. «Τὰ ὄρια τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς θελήσεως» — ποὺ νὰ σταθῇ μιὰ γόνιμη παραγορὰ γιὰ τοὺς δυστυχῆς ἀδυνάτους καὶ ἕνας μειλίχιος, ἱερὸς πρεπὸς φρονηματισμός γιὰ τοὺς ἐνθουσιμένους δυνατοὺς. Καὶ τότε, ἰδιαίτερα στοὺς νέους ποὺ σπουδάζουν σήμερα τὶς φυσικὲς ἐπιστήμες, ἄς τονίσω καὶ τοῦτο μετὰ φορτικότητος: νὰ μὴ θελήσουν καὶ νὰ μὴ ἐπιτύχουν π.χ. μιὰ νέα ἐφεύρεσις ποὺ θ' ἀχρηστένε χιλιάδες ἐργατικά χέρια, γιὰ νὰ πάρουν εἴτε τὰ πρωτεῖα, εἴτε ἕνα προνόμιον εὐρεσιτεχνίας, εἴτε μιὰ δόξα, — σαγόνια στὸν ἀκεανὸ τῆς Ἐπιστήμης: — αὐτὸ δὲν εἶναι πιά ἀπλῶς μάταιο καὶ ἐφήμερο πρῶγμα, παρὰ ἀληθινὸ ἐγκλημα.

Τ. Α.

Μιχ. Ροδᾶ: «Θεατρικὰ Χρονικά», τόμος Α'.

Ἐνα πληροφορικὸ ἀρχεῖο, ὅπως χαρακτηρίζεται καὶ ὁ κ. Ροδᾶς τὴν ἐργασία του. Ἀπὸ τὶς 164 μεγάλες σελίδες του περνάει ὅλη ἡ θεατρικὴ κίνησις τοῦ 1930, ποὺ ἂν δὲν ἦταν πλοῦσια σὲ νέα ἑλληνικὰ ἔργα καὶ σ' εὐπρόσωπο ἀνέβασμα παλαιῶν ἢ ξένων, προετοίμασε ὡστόσο ἕνα σπουδαιότατο γεγονός γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρου: τὴ λειτουργία τοῦ Ἐθνικοῦ. Ὅλη ἡ φοβερὴ διαμάχη γύρω ἀπὸ τὴν ἰδέαν τῆς ἰδρύσεως θεάτρου Ἐφαρμογῆς, μετὰ τὶς συνεντεύξεις, τὰ ἄρθρα καὶ τὶς ἐπιστολὰς ποὺ δημοσιεύθηκαν στὶς ἐφημερίδες ὅλες οἱ συζητήσεις ποὺ ἔγιναν πρὶν ἀπὸ τὴν ψήφισις τοῦ νόμου περὶ «Ἐθνικοῦ Θεάτρου» ἢ σχετικὴ ἐκθεσις τῆς Κοινοβουλευτικῆς Ἐπιτροπῆς, ἢ εἰσηγητικὴ ἐκθεσις τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Παπανδρέου. Ὁλόκληρος ὁ ὀργανισμὸς τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου ὅ,τι τέλος πάντων ἔχει σχέση μετὰ τὴν ἰδρύσιν καὶ τὴ λειτουργία τῆς ἐθνικῆς μας σκηνῆς: λίγα λόγια γιὰ τὸ Λαϊκὸ Θέατρο, κρίσεις γιὰ τὸ ἔργο τοῦ κ. Β. Ρῶτα «Ὁ σύζυγος τρελλαινεται», καὶ γιὰ τὰ μονόπρακτα τοῦ κ. Ἀγγ. Σημηριώτη «Οἱ γάμοι τοῦ Ρωμανοῦ» καὶ «Ὁ πρόλογος στὴν Ἀστραία» μερικὲς πληροφορίες γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Πάνου Ἀραβαντινοῦ, γιὰ τὸν ἔορτασμο τῆς πεντηκονταετηρίδος τῆς ἑδαγγελίας Παρασκευοπούλου καὶ τὴν περιοδία τῆς κ. Μαρίας Κοποπούλη στὴν Ἀμερικὴ. Ὅλα αὐτὰ συγκεντρώθηκαν τακτοποιημένα στὰ «Θεατρικὰ Χρονικά».

Λεῖπον, βέβαια, ἀπὸ τὸ θεατρικὸν αὐτὸ ὑπολογισμὸ μερικὰ πράγματα. Γίνεται, λ.χ. ἀπλὴ μόνον μνεία γιὰ τὴν «Πόρτα καὶ τὸ παράθυρο» τοῦ κ. Δ. Ἰωαννοπούλου, δηλαδὴ γιὰ τὸ πολὺ πρῶτο ἑλληνικὸ ἔργο ποὺ κρίθηκε εὐμενέστερα ἀπὸ τὰ μονόπρακτα ἐκεῖνα, στὰ ὁποῖα ἐπιμένει περισσότερο ὁ κ. Ρ. καὶ δὲν ἀναφέρεται ἡ διδασκαλία τῶν μονοπρακτῶν «Ἡ κυρία κάνει σπόρ» τοῦ κ. Κ. Κροντηρᾶ καὶ «Οἱ ἀρραβῶνες τῆς Νάσης», ποὺ βραβεύθηκαν στὸ Σαββίδειο διαγωνισμὸ τοῦ 1930. Ἐπίσης, ὑπάρχει

μιὰ άνωμαλία, που δέν μπορεί νά περάση άπα-
ρατήρητη σ' ένα «αλιγοφοριακό» έργο: όλη ή
ζίνηση γύρω από την Έλευθέρα Σκηνή, που
άρχισε τό Μάστιο του 1929 και ούσιαστικά τε-
λείωσε μέσα στον ίδιο χρόνο, τοποθετείται στό
1930.

Όπόσο τά «Θεατρικά Χρονικά» είναι μιὰ
χρήσιμη έργασία. Καί θά γίνη ακόμα χρησιμώ-
τερη, όταν περιλάβη, όπως ήπόσχηται ό κ. Ρ.
στό σύντομο πρόλογό του, «λεπτομερέστερα
κάθε τι που ενδιαφέρει τους συγγραφείς και
τους ήθοποιούς, με ειζόνες των σπουδαιότερων
καλλιτεχνικών γεγονότων, με στατιστικές των
έργων και των θεάτρων».

Π. Χ.

Κ. Ν. Κωνσταντινίδη: «Μπροστά στην ά-
γάπη».

Ένα σύντομο θεατρικό κομμάτι, που μ' όλες
τις άτέλειές του, κάτι λέει και κάτι ύποβαλλει.
Ό κ. Κ. Ν. Κωνσταντινίδης παρουσιάζει στό
θεατή του δύο έντελώς διαφορετικούς ανθρώ-
πους: ένα γιατρό που, μολονότι δοκίμασε πολ-
λές πίκρες στη ζωή του, έξακολουθεί νά έχη τά
ιδανικά του και νά πιστεύη σ' ένα καλύτερο
αύριο, που έχει τάξει δηλαδή έναν ώρατο σκοπό
στη ζωή του και τό φίλο του που «παραδέχεται
στά κύματα των «τέρψεων της στιγμής», που
γρήγορα βιασύνεται τά πάντα και δέν έχει τή δύ-
ναμη νά ζήση και νά δημιουργήση στον κύκλο
της δράσεώς του. Τούς βάζει πλάι-πλάι και
καλεί τό θεατή νά κρίνη. Καί γιά νά τον βοη-
θήση, αφήνει νά μιπή από την όρση του έρ-
γαστηρίου του γιατρού ή ζωή με όλη την ποι-
κιλία και την κριστικότητα της.

Είναι ή όρα που δέχεται ή γιατρός. Κι' άρ-
χίζει ή παρέλαση των άσθενών, που δέν προ-
φταίνει όμως νά προχωρήση πολύ. Στο δεύτερο
έπισκέπτη ή γιατρός έχει κερδίσει τό ζήτημα.
Ό δεύτερος αιδός επισκέπτης είναι μιὰ ώραία
κοπέλλα που έρχεται νά τον παρακαλέση για
τόν άρρωστο άρραβωνιαστικό της. Ζητάει τις
πληροφορίες που δυσκολεύονται νά δώσουν οι
γιατροί σέ όσους έχουν στενό σύνδεσμο με τον
άρρωστο, μαθαίνει την αλήθεια, αλλά δέν δει-
λιάζει. Άπεναντίας, βρίσκει την εύκαιρία νά
δειξη ότι είναι έτοιμη νά θυσιάσχη για τον άν-
θρωπο που αγαπά. Ό άνθρωπος, που δέν είχε
δοθή ως τή στιγμή εκείνη σ' ένα μεγάλο σκοπό,
ξαφνιάζεται από τό κουράγιο της κοπέλλας
που ξέρει ν' άποσιώνεται, βλέπει τώρα καθα-
ρώτερα, και στό τέλος βρίσκει ότι ή ζωή αξίζει
περισσότερο άπ' ό,τι νόμιζε.

Όλ' αυτά έχουν, βέβαια, ένα διδακτικό τόνο.
Και δυστυχώς ή τόνος αυτός δέν ύπάρχει μόνο
στην πρόθεση του συγγραφέως, αλλά και στην
όλη ανάπτυξη του θέματος του, προπάντων
στον τρόπο με τον όποιο ρουβεντιάζουν οι άν-
θρωποι του, που είναι άδέξιοι και συχνά άντι-
θεατρικός. Όπωςδήποτε, τό δραματικό του
κ. Κ. έπήγασε από μιὰ καλή διάθεση. Κι' αυτό
φύινεται καθαρότατα σέ όλο τό έργο.

Π. Χ.

Άντώνη Γιαλούρη: «Έρημίτες».

Μιὰ κοινή, κοινότατη ιστορία, που όχι μόνο
δέν προσφέρει τίποτα στον ψυχικό μας κόσμο
αλλά δέν προκαλεί καν τό έξωτερικό και άντι-
λογοτεχνικό εκείνο ένδιαφέρον, με τό όποιο
κατορθώνουν τ' άπλά άφηγήματα νά συγκρο-
τούν τον άναγνώστη, —τόν άναγνώστη, έννοεί-
ται, με τις έντελώς στοιχειώδεις αξιώσεις. Έ-
νας νέος Κωνσταντινουπόλιτης, ή Στέφανος,
Δημάδης, μ' ένα συστατικό γραμμα του Μεγά-
λου Λογοθέτη των Πατριαρχείων, καταφέρνει
νά γίνη δεκτός στό άτελιό του περιήρημο φα-
ναριώτη άγιογράφου Κυπριανού, νά μηδητέμη
έκει πολλά χρόνια και νά γίνη έξαιρέτος τε-
χνίτης. Η γνωριμία του με τον Κυπριανό ει-
ναι άρχή ενός λαμπρού σταδίου, αλλά και άφε-
τηρία μιας ζωής που στόθηκε ένα φοβερό μαρ-
τύριο. Είχε, βέβαια, ή Δημάδης τις χαρές και
τις ίκανοποιήσεις του. Όταν γνωρίστηκε μά-
λιστα με τή Λευκή, την ώραία κόρη ενός Έλ-
ληνα συμβούλου στην Ύψηλή Πύλη, —γνωριμία
που την όφειλε έμμέσως στό δάσκαλό του, —κι'
άργότερα την παντρεύτηκε, νόμιζε πως δέν
είχε πιά νά ζητήση τίποτ' άλλο από τή ζωή.
Κι' αλήθεια, ως τή στιγμή εκείνη ήταν ένας
εύτυχισμένος άνθρωπος. Είχε πραγματοποιήσει
τά δύο μεγαλύτερα όνειρά του, είχε γίνει ένας
καλός ζωγράφος κι' είχε κάνει γυναίκα του τό
πλάσμα που δέν τολμούσε άλλοτε νά τό κοιτά-
ξη καν. Δέν άργησαν όμως νά έλθουν κι' οι
κακές ήμέρες της ζωής του. Κ' ή δυστυχία του
φάνηκε τότε φοβερότερη, καταθλιπτικώτερη.
Μιὰ ήμέρα φάνηκε ή καταραμένος τρίτος. Ήταν
ή γυιός ενός πικλιού φίλου του συμβούλου της
Ύψηλης Πύλης, ένας νέος είκοσιέξη-είκοσιεπτά
χρονών, που πήγε από τό Παρίσι στην Πόλη
για νά διευθύνη τις έργασίες μιας μεγάλης
εταιρίας και δέν άργησε νά φύγη, παίρνοντας
μαζί του τή Λευκή που τον γοήτευσε από την
πρώτη τους συνάντηση. Έτσι, ή Δημάδης γύ-
ρισε στό εργαστήρι του δασκάλου του για νά
τοψ κλείση τά μάτια. Κ' έπειτα από μερικά
χρόνια τελείωσε κι' αυτός τή ζωή του, μακριά
από κάθε κίνηση, τραγικός και υπερήφανος
«έρημίτης».

Αυτά είναι τά γεγονότα στην ιστορία του
ζωγράφου Δημάδη. Άλλά δέν ύπάρχει και τί-
ποτ' άλλο εκτός από τά γεγονότα αυτά. Ό κ.
Γιαλούρης προσπαθεί, φυσικά, νά ζωντανέμη
άνθρώπους, νά εξηγήση μερικές ψυχικές κατα-
στάσεις, νά δικαιολογήση τις άποφάσεις και
τις πράξεις των ήρώων του, νά δώση τέλος-
πάντων σέ όλ' αυτά τά πράγματα μιάν αλήθο-
φάνεια. Μά δέν τό κατορθώνει. Οι εκδηλώσεις
των ανθρώπων που παίζουν ένα μικρό ή μεγά-
λο ρόλο στους «Έρημίτες», όταν δέν είναι έν-
τελώς άσήμαντες, είναι αυθαίρετες και προκα-
λούν τις μεγαλύτερες άπορίες. Καί γενικώτερα
όλο τό αφήγημα, — ή κ. Γ'. όνομάζει τό έργο
του «Φαναριώτιμο μυθιστόρημα, —όταν δέν μās
ένοχλή με την άσημαντολογία του, μās αφήνει
έντελώς άδιάφορος. Δέν μās χαρίζει καμμιό
συγκίνηση κι' άποκοιμίζει τή σκέψη μας.

Και είναι αλήθεια ότι ή κ. Γ'. προσπαθεί νά
τοποθετήση την ιστορία του Στεφάνου Δημά-
δη σέ μιάν «αυτοσοφία». Ούτ' αυτό όμως τό
κατορθώνει. Η ζωή του άγιογράφου Κυπρι-
ανού και ή πίστη του στην τέχνη, μιὰ πίστη που
γίνεται καρίκρυσση σχεδόν στα τελευταία χρό-
νια της ζωής του, μπορούν, βέβαια, νά δώσουν
τά στοιχεία που χρειάζονται για τή δημιουργία
της «αυτοσοφίας». Άλλ' ή κ. Γ'. βλέπει τόσο
έξωτερικά την πίστη του άγιογράφου! Κ' είναι
τίπο ρητορικός στη διατύπωση των έντυπώ-
σεων του από τις εκδηλώσεις της πίστεως αυ-
τής! Οι «Έρημίτες» του μπορεί νά έχουν έσω-
τερική ζωή. Όπως παρουσιάζονται όμως στό
αφήγημά του, μās αφήνουν έντελώς άσυγκί-
νητους. Καί τούτο γιατί δέν μās έπεισαν ούτε
μιὰ φορά ότι είναι άνθρωποι που έπέρασαν από
μεγάλες ψυχικές δοκιμασίες κι' έπόνεσαν πραγ-
ματικά.

Π. Χ.

Δημητρίου Μ. Σάρρου: «Ό «Κύκλωπας» του
Εύριπίδη».

Πέρου άκόμη ή κ. Σάρρος μās χάρισε την
«Άναγώνη» του Σοφοκλή, μεταφρασμένη επί-
σης σέ ώραιους δημοτικούς στίχους, με μιὰ με-
γάλη και σπουδαία μελέτη στην άρχή για τό
Άρχαίο Θέατρο. Γράψαμε τότε στη «Νέα Έ-
στία» γι' αυτό τό βιβλίο, ώστε δέν είναι άνάγκη
νά ποΐμε πολλά για τό σημερινό. Άποτε-
λει συνέχεια της ίδιας εύσυνείδητης και χρήσι-
μης έργασίας. Άλλωστε ή μετάφραση του
«Κύκλωπα» δημοσιεύθηκε όλη στό περιοδικό
τούτο κι' οι άναγνώστες μας ξέρουν καλά πόσο
είναι λογοτεχνική και πόσο άποδίδει τό πρω-
τότυπο.

Κατά τή γνώμη μας μάλιστα είναι άνώτερη
κι' από της «Άναγώνης». Ίσως βοηθηί και τό
είδος του έργου τον καλό μεταφραστή. Μά ή
αλήθεια είναι ότι ή κ. Σάρρος έχει στην διάθε-
σή του ένα πλουσιώτατο νεοελληνικό λεξιλό-
γιο, ξέρει νά βρίσκη, νά ξεθάβη κάποτε, τις πιο
χαρακτηριστικές φράσεις της ζωντανής μας
γλώσσας, ξέρει ακόμα νά πλάττη ώραία σύν-
θετα, συμφωνότατα με τό πνεύμα της' έξάλλου
κατέχει όλα τά μυστικά της στιχουργικής της,
κι' έτσι ή στίχος του είναι πάντα μεστός, πρω-
τότυπος, χαριτωμένος. Όλες αυτές τις άρετές
τις έχει βέβαια κι' ή μετάφραση της «Άναγώ-
νης» λάμπουν όμως περισσότερο στον «Κύκλω-
πα» που, σά σατυρικό δράμα, έχει πιο ιδιόρρη-
θη και χτυπητή φρασσεολογία. Μπορούμε νά
ποΐμε πως ή κ. Σάρρος υπερπήδησε τις δυσκο-
λίες μ' έπιτυχία ζηλευτή.

Νά παραβάσουμε τώρα στίχο προς στίχο τή
μετάφραση με τό πρωτότυπο και νά βροΐμε
που άποδίδεται ή Εύριπίδης στην έντέλεια και
που ύπάρχει τυχόν μιὰ άτέλεια, άδυναμία ή πι-
ρεξήγηση, αυτό δέν είναι δική μας δουλειά. Άς
τό κάμουν οι φιλόλογοι. Έμείς κοιτάμε τό σύ-
νολο κι' εύμαστε ίκανοποιημένοι. Γιατί τό έρ-
γο, άπλούστατα, ζωντανεύει μ' αυτή τή μετά-
φραση, κι' αν ακόμα μερικές λεπτομέρειες δέν
είναι τυχόν όπως πρέπει, αυτό δέν έχει σημασία.

Η μετάφραση συμπληρώνεται και μ' έρημι-
νευτικά σημειώματα άπαραίτητα και με άρ-
κετή βιβλιογραφία. Ό κ. Σάρρος έργάζεται
συστηματικά, με ζήλο και αγάπη. Ό σκοπός
του είναι νά μεταφράση σιγά-σιγά όλάκερο
τό αρχαίο ελληνικό θέατρο. Κ' έχει ως τώρα,
τυπωμένο ή έτοιμο προς τύπωση, ένα μεγάλο
τον μέρος. Η έργασία του δέν είναι χρήσιμη
μόνο για τά σχολεία. Άλλωστε λίγα από τά
δράματα αυτά διδάσκονται στό γυμνάσιο. Εί-
ναι χρήσιμη για κάθε άνθρωπο που θάθελε
νά γνωρίση τους Έλληνες τραγικούς και που
δέν θά μπορούσε νά τους διαβάση στό πρωτό-
τυπο. Οι ξένες μεταφράσεις, στις όποιες κατα-
φεύγουν συνήθως οι φιλόλογοί μας, δέν άπο-
δίδουν τίποτα — για τον Έλληνα — μπροστά
στις μεταφράσεις αυτές του κ. Σάρρου.

Γρ. Ξ.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Βελ. Φρέξη: «Μπροστά στό θάνατο», μονόπρα-
κτο δράμα σέ δύο εικόνες, από την ολοκάνωση του
Άρκαδίου. Έκδοτικός Οίκος Δημητράκου Α. Ε.
Αρχ. 20.

Βασίλ. Λαμπρολεοβίου: «Έαρνά άνθη», ποιη-
ματα. Έκδοσις Β'. Άθήνα 1931.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Με σειράν άρθρων του εις τά «Άθηναϊκά Νέα»
ή κ. Ν. Γιοκαρίνης έδημιούργησε έν' από τά ζητή-
ματα εκείνα που προκαλούν ζωνρότατον τό ένδια-
φέρον κάθε καλαισθήτου ανθρώπου: Ισχυρόσηθι ότι
τό λαξεύόμενον άνάγλυφον επί του όγκολίθου του
μνημείου του Άγνωστου Στρατιώτου είναι ένα «γλυ-
πτικόν τερατούργημα», και έζήτησε την επέμβαση
των άρμοδίων διά την ματαίωση της «μεγάλης
βεβηλώσεως που γίνεται εις τά τρώτερα πατριω-
τικά αιδώματα του ελληνικού λαού». Φυσικά, ή γλύ-
πτης, εις τον όποιον όφείλεται τό άνάγλυφον του
Άγνωστου Στρατιώτου, — ή κ. Φ. Ρώκ, — άπήνησε
από των στηλών του «Έλευθέρου Βήματος» δι'
έπιστολής του, εις την όποιαν έτόνιζε κυρίως ότι
«τό έργο του ένέκρινε έπισήμως καλλιτεχνική έπι-
τροπή από έγκριτους καλλιτέχνας και αρχιτέκτονας»,
έπι πλέον δέ ή παρακολούθησις της έργασίας του
άνετέθη εις τον διευθυντήν της σχολής των καλών
τεχνών κ. Κ. Δημητριάδην, ή όποτος «δι' έγγράφου
του προς την άνωτέρω έπιτροπήν έξέφρασε την ά-
πόλυτον ίκανοποίησίν του». Άλλ' ή κ. Γιοκαρίνης,
συνεχίζων την πολεμικήν του, υπεστήριξε ότι ή
έγκρισις του σχεδίου του Άγνωστου Στρατιώτου
έγινε υπό τας πλέον άνωμαλούς συνθήκας, και κατα-
λήγων έπρότεινε όπως άντι του λαξευόμενου «έξαμ-
βλώματος», χρησιμοποιηθή αντίγραφον του ψυχορρα-
γούντος όπλίτου, που ύπήρχε εις την έσχατιάν της
γωνιαίας κλισιάς του άνατολικού αετώματος του
έν Αίγλινη Ναού της Άφαίας. Όπωςδήποτε, ή όπό-
θεσις του Άγνωστου Στρατιώτου θά έχη συνέχειαν,
την όποιαν δικαίως άναμένει με πολύ ένδιαφέρον ή
καλλιτεχνικός μας κόσμος.

— Τό βιβλίον του κ. Δ. Κοκκίνου ή «Έλληνική
Έπανάστασις» έξακολουθεί νά προκαλή ένθουσιώ-
δεις κρίσεις και νά χαρακτηρίζεται από των στη-

λῶν τῶν ἐφημερίδων ὡς γεγονός ἐξαιρετικῆς σημασίας διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορικὴν ἐπιστήμην. Οὕτω, ὁ κ. Ἀριστοῦ Καμπάνης, ἀφιερῶν τὸ ἐβδομαδιαῖον ἄρθρον τοῦ τῆς «*Εργασίας*» εἰς τὴν «*ἱστορίαν*» τοῦ κ. Κοκκίνου, τονίζει ὅτι πρόκειται περὶ «*ἔργου μακρᾶς ἐποχῆς*». Ἐπίσης, εἰς τὴν «*Ἑλληνικὴν*», ὁ διευθυντὴς τῆς κ. Νικ. Ἐδδαρτζίου χαρακτηρίζει τὸ ἔργον ὡς «*ἐθνικὸν καιμῆλιον*» καὶ ἐλπίζει ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος θὰ σκεφθῆ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ὑποχρεώσεις του, ἠθικὰς καὶ ὑλικὰς, ἀπέναντι ἐνός τοιούτου συγγραφέως, ὁ ὁποῖος—ἀνευ ὑπερβολῆς—μᾶς ἔδωκε τὴν πλήρη καὶ πραγματικὴν εἰκόνα τοῦ μεγαλοσυγγέρματος τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, τὸ ὁποῖον κατέκλυσε τὸν κόσμον καὶ εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἑλληνικὴ Ἐπικράτεια*». Ἐπιπροσέτι, τέλος, κρίσεις εἰς τὴν «*Βραδυνήν*» τοῦ κ. Νίκου Λαϊτῆ, ὁ ὁποῖος γράφει καὶ γενικώτερον περὶ τοῦ λογοτεχνικοῦ ἔργου τοῦ κ. Δ. Κοκκίνου.

— Εἰς τὴν «*Ἐστίαν*» ἐνδιαφέρον ἄρθρον τοῦ κ. Σωτ. Σκέπη διὰ τὸ χιοῦμα καὶ τὴν διαφορὰν αὐτοῦ ἀπὸ τὸ «*πνεῦμα*», καὶ «*παρένθεσις*» τοῦ Ἀναδρομάρη διὰ τὸν Ἀθρομωτῆν, τὸν ἀξιολογῶντα αὐτὸν ἱατρὸν καὶ κριτικὸν συγγραφέα τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας.

— Εἰς τὰ «*Ἀθηναῖκά Νέα*» ἀνάλυσις τοῦ νέου βιβλίου τοῦ κ. Ὀμήρου Μπεκῆ «*Στὴ χαρὰ τοῦ βουνοῦ*» ἀπὸ τὸν Ἀλκην Ἡρόλον, ὁ ὁποῖος εὗρσκει τις περιγραφὰς τοῦ Κωνσταντινουπολίτη ποιητοῦ πολὺ σύντομος καὶ ξηρὴ, καὶ ἀπορεῖ πῶς ὁ κ. Μπεκῆς δὲν ἀντελήφθηκε ὅτι ἡ ψυχὴ, ἡ ἀτιμωραία καὶ ὁ χαρακτήρας ἐνός τοσούτου δὲν συλλαμβάνεται μὲ μὴ προσπάθεια πιστῆς καὶ ψυχρᾶς ἀπεικονισεῶς του, ἀλλὰ μόνο μὲ μὴ ἐξάκρως ἐντυπώσεις καὶ τῶν συγκινήσεων τῆς ἐποχῆς προκάλυψε. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτῆν, ὁ Ἀλκην Ἡρόλος τονίζει ὅτι σὰ διάφορα ταξίδια του, διατηρεῖ πάντα μὴ ἀπειρη νοσταλγία γιὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐκδρομὴν, «*γιὰ τὸ θέαμα ποῦ ἀλλάζει καὶ ἀνανεῖται σχεδὸν σὲ κάθε χιλιόμετρο καὶ κταροῦνται πάντοτε νὰ εἶναι σύμφωνο μὲ τὴν ἐκάστοτε διαθέσιν μας, ποῦ μᾶς ἀναπαύει καὶ ταῦτοχρόνως μᾶς συναρπάζει σὲ ἔξαρση, γιατί ἡ ἡμερομηνία του δὲν ἔχει τίποτα τὸ παράδοξο καὶ τὸ πιστικόν, ἀλλ' ἀποτελεῖται ὅλη ἀπὸ ἁρμονία καὶ φῶς, ἀπὸ μὴ πλαστικὴ καὶ κατασταλαχμῆν μέσα στὴ διαύγειαν τῆς ἀτιμωραίας».*

— Εἰς τὴν ἰδίαν ἐφημερίδα σελίδες ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιον τοῦ παλαιμάχου ἠθοποιῦ κ. Ἀθ. Μαρτίου μὲ ἐνδιαφέροντα θεατρικὰ ἀνέκδοτα.

— Εἰς τὴν «*Ἐστίαν*» ἐνδιαφέρον ἄρθρον τοῦ κ. Κ. Δ. Δημαρᾶ διὰ τὴν «*θηρακτικὴν ζωὴν τῶν νέων*» ἐξ ἀφορμῆς τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Δ. Ν. Μωραίτη, καθηγητοῦ τοῦ Διδακκαλεῖου Θεσσαλονίκης, «*Συμβολαὶ εἰς τὴν ἔρυσαν τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς τῶν νέων μας*», καὶ αἱ διαφωτιστικαὶ ἐπιφυλλίδες τῆς κ. Σοφίας Σπανοῦδης διὰ τὴν σύγχρονον Ἑλληνικὴν μουσικὴν.

— Εἰς τὴν «*Ἀκρόπολιν*» ἀξιολογῶντα ἄρθρον τοῦ κ. Χρ. Ἐμμ. Ἀγελομάτη μὲ θέμα τὴν «*Παναγίαν, ὡς πηγὴν ἐμπνεύσεως διὰ τὴν τέχνην*».

— Εἰς τὸ «*Ἐλεύθερον Βῆμα*» ὁ Φορτουνίσι, ἀπαντῶν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις μᾶς «*κυρίας τοῦ καλοῦ κόσμου*», ἡ ὁποία ἐκχυρίζεται ὅτι ἡ ἑλληνικὴ φιλολογία ἀγνοεῖ τὴν τάξιν τῆς, τονίζει πολὺ σωστά,

ὅτι «*οἱ μορφωμένους μας τάξεις πρέπει πρῶτα νὰ... μορφωθοῦν*» νὰ μάθουν δηλαδὴ «*νὰ μὴ δύνουν σὲ τούτους ἀγροῦς, ὅ,τι πῶς πολὺ τιμὴ ἔχουν*», τὴν ἐθνικὴν τὴν ψυχὴν—γιὰ τὰ φανταχτερά γυαλιά καὶ τὰ χρυσάχαρτα ποῦ μᾶς ἔρχονται ἀπ' ἐξῆς», κ' ἔπειτα νὰ ἔχουν περισσότερες ἀξιώσεις ἀπὸ τὴν λογοτεχνίαν μας.

— Εἰς τὴν ἰδίαν ἐφημερίδα, ὁ κ. Γιοκαρλίνης, γράφον διὰ τὸ ὠραῖον ἔργον τὸ ὁποῖον ἀνέλαβε ἡ ἔταιρεία «*Ἑλληνικὴς τέχνης*», τονίζει ὀρθότατα ὅτι ὁ νεοελληνικὸς ρυθμὸς πρέπει νὰ παύσῃ νὰ εἶναι πολυτέλειαν. «*Ὅ,τι ἀκριβῶς ὑπεδείξαμε καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ προηγουμένον τεῦχος μὲ τὴν παρατήρησιν ὅτι ὁ νεοελληνικὸς ρυθμὸς ὀφείλει, διὰ νὰ μὴ μείνῃ ἐκτός τῆς πραγματικότητος, νὰ μὴν ἀγνοῇ τὴς σημερινὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου*».

— Εἰς τὴν ἰδίαν ἐφημερίδα, ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Π. Λορεντζάκος, ἐλέγχων τὴν «*Ἐραμικτικὴν*», ποῦ συνέταξεν καὶ ἐξέδωκεν τελευταίως «*Ἄριστοι Ἀθηναῖοι*», εὗρσκει αὐτὴν ἐντελῶς ἀντιπιστημονικὴν καὶ πιστεύει ὅτι «*πᾶν χαμένον κ' οἱ κόποι τῶν καλῶν μας Ἀθηναίων, ποῦ νόμισαν πῶς ὁ μᾶς δώσουσαν τὴν γραμματικὴν τῆς γλώσσας ποῦ πρέπει νὰ μῆ στὸ δημόσιον βίον καὶ στὴ φιλολογία μας, γιατί ἔχτός ἀπ' τοὺς Ἀρμένηδες, τοὺς Ἀράπηδες κ' ὄχι πῶς τοὺς Τούρκους, γιατί αὐτοὺς τοὺς ἔβαλε σὲ θεογονίαν ὁ Κεμάλ, ποῦθεν δὲν ἔχουν γιὰ νὰ γράφουν γλῶσσα ποῦ νάχη βία μὴ γλῶσσα ποῦ δὲν τὴν μιλάει κανεὶς*».

— Εἰς τὴν «*Σημάλαν*» τοῦ Πειραιῶς ἄρθρον τοῦ κ. Μιχ. Π. Παπαστρατηγάκη ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἡ ἐλευθερία τῆς σκέψεως καὶ τὸ σημερινὸν μας θέατρον*», εἰς τὸ ὁποῖον ὑποστηρίζεται μὲ σοβαρώτατα ἐπιχειρήματα ὅτι ἡ γνωστὴ ἐπέμβασις τῆς ἀστυνομίας, ὅσον ἀφορᾷ τὴν πολιτικὴν σάτυρα, τῶν θεατρικῶν ἐπιθεωρήσεων, προσκλήθη ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἐπιθεωρησιογράφους, ποῦ «*ὀποδουλώθουν τὴν σκέψιν των εἰς τὰ κατώτερα ἐνστικτα*».

— Εἰς τὴν «*Ἐβδομάδα*» συνέντευξις τοῦ κ. Κ. Μπασιᾶ μὲ τὸν κ. Γ. Δαμιθέρην, ὁ ὁποῖος προτιμᾷ νὰ κάμῃ ἀπολογισμὸν τῶν πνευματικῶν του σχετικῶς μὲ τὸν ἑορτασμὸν τῆς Ἐκατονταετηρίδος, παρὰ νὰ ὀμιλήσῃ διὰ τὴν πνευματικὴν μας κίνησιν ἢ συνέχισιν τῆς «*Ἀθηντικῆς ἱστορίας τῆς Πάπιας Ἰωάννας*» τῆς κ. Μαρτίνας Μινώτου καὶ οἱ «*Καὶμοὶ τοῦ χωριοῦ*», διήγημα τοῦ κ. Μ. Φιλήτα.

— Εἰς τὸν «*Λόγον*» ποιήματα, διήγηματα, κριτικὰ σημεῖωματα καὶ συμπαθητικὰ φωτογραφία νεαρῶν λογοτεχνῶν.

— Ἐλάβαμεν: «*Ἐκδρομικά*», «*Μούσας*» (Ζακύνθου), «*Πρωτοπορίαν*», «*Ἀλεξανδρινὴν Τέχνην*», «*Θεατὴν*», «*Μπουκέιο*», «*Οἰογένειαν*», κτλ. κτλ. Ω.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

* Τὴν 27 Σεπτεμβρίου θὰ γίνῃ ἡ ἀνακομιδὴ τοῦ νεκροῦ τοῦ Ψυχάρη ἀπὸ τὸ Παρσι εἰς Κίον, ὅπου, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του, θὰ ταφῆ. Τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ μνημείου ἀνέλαβεν ὁ γλύπτης κ. Κ. Δημητριάδης. Ἡ οἰκεία Ἐπιτροπὴ ἀναγγέλλει καὶ τὴν ἐκδοσιν ἀναμνηστικοῦ Λευκώματος.

* Εἰς τὴν Ἑθνικὴν Πανακοθήκην ἀνηρτήθη τμημα πῖνακος τοῦ Θεοδοκοπούλου, «*Χορὸς Ἀγγέλων*»,

ἀγορασθὲν ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀντὶ 6.000.000 δραχμῶν. Τὸ ἔτερον τμήμα εὗρσκαται εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Πραίου.

* Ὁ ἀποθανὼν Ἀπόστολος Κατζηγαργύρου ἀφῆκεν εἰς τὴν Ἑθνικὴν Πανακοθήκην συλλογὴν του διαφόρων ἔργων διακεκριμένων ζωγράφων.

* Διήμερος ἐκδρομὴ τῆς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν εἰς Πάρον (15—16 Ἀγούστου). Ὁμιλητὴς κατὰ τὸν πλοῦν ὁ κ. Κουκουλές, καὶ ἐπὶ τόπου ἡ ἀρχαιολόγος κ. Βιρήνη Βαρούχα Χριστοδουλοπούλου.

* Ἡ Κοινωνία τῶν Ἑθνῶν, εἰς τὴν προσεχῆ Γενικὴν τῆς Συνέλευσιν τοῦ Σεπτεμβρίου, ἐκτός τῶν ἐπισήμων ἀντιπροσώπων τῶν διαφόρων κρατῶν, προσεκάλεσε νὰ συμμετάσχουν καὶ σκράντα ἐν ὄλιγῃ πρόσωπα ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ κόσμου, ἐν ἐξ ἐκείνης χώρας. Διὰ τὴν Ἑλλάδα προσεκλήθη ἡ εἰς Ἀλεξάνδρα Κόττου, διδάκτωρ τῆς Νομικῆς.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

26 Ἀγούστου

«*Ὅσοι ἀπὸ τοὺς κκ. συνεργάτας τῆς «Νέας Ἐστίας» θὰ ἤθελαν νὰ τιμήσουν δι' ἔργου των τὸ Χριστουγεννιάτικον Τεῦχος, παρακαλοῦνται νὰ μᾶς τὸ παραδώσουν μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου. Διότι φέτος τὸ ἑορτάσιμον τοῦτο Τεῦχος θὰ εἶναι ἐντακτον, αὐτοτελές, καὶ ἡ ἐκτύπωσίς του θ' ἀρχίσῃ τὸν Ὀκτώβριον.*»

κ. Μ. Βισ. Νέαν Ὑόρκην. Ἐὐχαριστοῦμεν θερμῶς καὶ ἀναμνηστικῶς.—κ. Χαρ. Σ. Δημητριάδην, ὁ κ. Σ., ὁ ὁποῖος ἀνέρωσε, θὰ σὰς γράψῃ ἰδιαιτέρως, ἄμ τοῦ δώσετε μίαν ἀσφαλῆ διεύθυνσιν σας. Ἡ φωτογραφία, ἀφοῦ γίνῃ τὸ κλισέ, θὰ παραδοθῆ εἰς τὸν κ. Ν. Ἡ εἰς τὸ προηγ. τεῦχος ἀπάντησις δὲν προήρχετο ἀπὸ τὸν κ. Α., ἀλλ' ἀπὸ τὴν «*Νέαν Ἐστίαν*», ὅπως ὄλαι τῆς «*Ἀλληλογραφίας*». — κ. Γ. Κ. Καλάμιος. Ἐλάθωμεν κ' εὐχαριστοῦμεν. Τὰ δύο ἐδημοσιεύθησαν ἤδη. Τὸ διήγημα ὅμως εἶναι κυριολεκτικῶς «*ἀκατάλληλον*», ἢ δὲ βιβλιοκρισία περιττεύει, ἀφοῦ διὰ τὸ ἰδίον βιβλίον ἔγραψε πρὸ πολλοῦ ὁ κ. Κάρης. Τὰ χειρόγραφα τὰ θέλετε; — Γ. Γ. Ε. Καβάλλαν. Ἐδιδάσκωμεν τὸ ἀνοικτό σας γράμμα καὶ τὸ βρήκαμε εὐγλωττο καὶ δίκαιο. Ἀλλὰ φυσικὰ γιὰ τὴν ἐποχὴν ποῦ ἔγραψεν. Τώρα εἰς αὐτὰ πέρασαν καὶ ὁ μιᾶ ἑλλῆν Γάλλος εἶναι νεκρός. . . — κ. Δ. Στ. Ἐνταῦθα. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι δὲν τὰ δημοσιεύσωμεν μόνον ὡς δείγματα τῆς νέας ζωγραφικῆς; μερικὰ ἀπ' αὐτὰ μᾶς ἀρέσουν. . . Ἐἴχαμεν ἀκόμη μίαν μετάφρασιν σας, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ «*Ἐστία*» εἶναι κατεργαστὴ πλέον ἀπὸ πολλὰς μεταφράσεις, θὰ δημοσιεύσωμεν τὸ σταλὲν, πρῶτην φοράν, νομίζομεν, μεταφραζόμενον. — κ. Μ. Π. Γρεβανά. Ἀτυχὸς ἡ ἀποσταλείσα φωτογραφία δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ κλισέ.— κ. Β. Δεδ. Ἐθεσοῦν. Ἰπὸ ἐπιφυω ποιητικῆν, εὗρσκαμεν τὸ πρῶτον πολὺ ἀνώτερον τὸ σημερινόν μᾶς φαίνεται μᾶλλον ἡμιτελές καὶ χωρὶς ἀπόδοσιν τοῦ κυριώτερου του σημείου— τοῦ ὀνόματος.— δ. Ε. Τ. Πειραιᾶ. Λυπούμεθα διότι

ὄχι σὰς λυπήσωμεν—καὶ πάλιν. Ἀλλὰ πέρνατε τὰ πράγματα ἀπὸ μίαν ἀδικον ὄψιν. . . Διὰ ἐπιμένετε νὰ γράψετε εἰς ἓνα ὕψος ποῦ δὲν εἶναι πλέον σύγχρονον; Ἀναφέρατέ μας ἔστω καὶ ἐν ἀνάλογον φιλολογικόν κομμάτι, δημοσιευμένον εἰς τὸ περιοδικόν μας.— κ. Γ. Μ. Πτολεμαῖδα. Ἐλάβαμε τὰ καινούργια. Ὡς παρακολούθησιν τῆς ἐργασίας σας τὰ κρατοῦμεν. Ἀλλ' ὡς ἕλην πρὸς δημοσίευσιν, ἀδύνατον πλέον. . . Καὶ μόνῃ ἢ μέχρι τοῦδε συνεργασία σας θὰ ἐγέμυζε πολλὰ μᾶς τεύχη. . . — κ. Κ. Βαρ. Ἐθεσοῦν. Ἀπ' ὅλα κρατοῦμεν τὸ καλύτερον, «*Ὡρες Θανάτου*», ἂν καὶ, στυχουργικῶς, εἰς δύο σημεία ἐλαττωματικόν.— δ. Ἐλ. Μ. Ἰωάν. «*Τ' ὄνομά μας*» εἶναι τὸ σχετικῶς καλύτερον. Ἐχει ἰδίως ὠραῖον ρυθμὸν καὶ ἀρκετὸν αἰσθημα. Πρέπει ὅμως νὰ διορθωθῆ ἀκόμη, νὰ ἐξοβελισθοῦν πολλὰς κοινοτοπίας, νὰ γίνῃ ἐντονώτερον τὸ τέλος.— κ. Μ. Σπυρεῶν. Ἡ ὁμοιοκαταληξία σὰς παρεκτρέπει ἀπὸ τὸ νόημα, σὰς ὑποχρεώνει στὴ χρῆσιν ἀκυρολεξιῶν ἢ ἀπειρόκαλων λέξεων. Διορθώσετε αὐτὴν τὴν ἔλλειψιν.— κ. Ἀλκυ. Θεσσαλονίκην. Συμμερίζομεθα ἀπολύτως τὰς ἰδέας σας καὶ σὰς συγχαίρομεν εὐλικρινῶς. Ἔτσι εἶναι. Ἐν τοῦτοις, ὁ «*Λόγος*» τῶν Ἀθηνῶν (Πιπίνου, 40) καὶ αἱ «*Κυκλάδες*» τῆς Σύρου (δ. Ρίτα Μπούμη) ἀπομένουν πάντα γιὰ συνεργασίαν. Ἀπὸ τὰ δέκα σημερινά, ἐδιδάξαμεν, μέχρι. . . νεωτέρας ἀποστολῆς, τὸ «*Ἀισθηματικόν*» καὶ τὸ «*Εὐλικρινεῖα*». — κ. Θ. Ἀθην. Δὲν ἔχετε δικίον στόν ἠκρινισμό σας. . . Πῶς νὰ δημοσιευθῆ καὶ τὸ σημερινόν, ποῦ εἶναι ἀπολύτως ἀσυνβίβαστον μὲ τὴν ἕλην τοῦ φύλλου; Ἔστω καὶ ἂν τὸ ἀξίξει, ὡς παρυσιατικότης — ἄς ποῦμε. . . κ. Ἀντ. Φ. Ὅχι ἀκόμη. Ἄς ἰδοῦμε καὶ ἄλλα σας.— κ. Ν. Πεντζ. Θεσσαλονίκην, Μαρικὰς ἀπὸ τῆς «*ἐλεύθερος*» ἀτροφῆς σας (π. χ. ἢ V), ἂν ἦσαν ἐπιμετρες, θὰ τίς ἐκρατοῦσαμεν. Τὸ σύνολον ὅμως δὲν τὸ ἐννοοῦμεν ὡς ἰδέαν, ὡς συμβολισμόν. Πρόκειται περὶ νικησιμῶν ἄραγε; — δ. Β. Μπ. Κηφισιά. Ὡ, πολὺ ἀνώτερον ἀπὸ τὸ ἄλλο καὶ καθ' ἑαυτὸ συμπαθές. Δεκτόν.— Μαργη. (i) Τὸ πρῶτον διήγημα βιβλικῶς γραμμένον καὶ φαίνεται ἐλαφρὰ μίμησις. Τὸ ἄλλο, «*Μποροῦσε ἡ δική σου ζωὴ. . .*», φαίνεται πρωτότυπον. Ἀλλ' πρέπει ν' ἀποσκαπασθῆ ὁ διδακτικὸς του χαρακτήρ ὀλωδιδόλου: νὰ γίνῃ τεχνικώτερον, ἐπεισοδιακώτερον. . . Ὅσο γιὰ τὸ δραματάκι, καλὴ ἀρχή! Δὲν εἶναι βέβαια ἀκόμη γιὰ τὴν «*Ν. Ἐστία*», ἀλλ' ὅπωςδήποτε σημειώσωμε τὴν γονιμότητά σας.— κ. Ἀγγ. Ἐστ. Ἀλεξανδρούπολιν. Ἐὐχαριστοῦμεν γιὰ τὰ καλὰ σας λόγια. Δὲν ἔχομεν νὰ σὰς ποῦμε τίποτε νεώτερον. Ἀργότερα, ἴσως.— κ. Ζ. Σοστ. Κανιά. Γνωστοτάτη ἡ ὑπογραφή, ἢ ἔργασια ἀρκετὰ καλὴ. Κρατοῦμεν πάντε, τὰ καλύτερα. Ἐλπίζομεν ὅτι θὰ γράψετε πολὺ ὠραιότερα πράγματα ἀκόμη. Καὶ ἀπὸ τώρα θὰ ἠμποροῦσατε νὰ τὸ κάμετέ, ἐὰν ἐσυνθέτατε ἀποσπασματικῶς. Μὲ τὸν καιρὸν, τὰ ποσάσματα ἐπὶ θεμάτων ὁμοίων καὶ ὁμοίον διαθέσεων, θὰ γίνον ἔνα.— Ὁ κ. Γ. Κ. Καταίμαλης μᾶς γράφει ὅτι, στὸ ἄρθρον του «*Ἡ καθορὴ ποιήσῃ*» σελ. 862, μετὰ τὴν φράσιν «*ἢ μορφὴ πρέπει νὰ τὴ ἐξοβελίσῃ*», παρέπεσαν αὐτὰ: «*μὴ ποῦ καμμιά μορφὴ δὲν ἐπαρκεῖ ἀπὸ μόνῃ τῆς νὰ τὰ ἐξοβελίσῃ*». Ἐπίσης ὅτι ὁ Σίλλερ ἔγινε Σίλλερ.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

Κεφάλαια Μετοχικά και 'Αποθεματικά Δρχ. 1.205.000.000.—
Καταθέσεις τῆ 31 Δεκεμβρίου 1930 > 7.150.000.000.—

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΘ' ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΝ ΕΝ ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ, 51 MAIDEN LANE
ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΝ ΣΙΚΑΓΩ, 33 S. CLARK STREET
ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΓΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΧΩΡΑΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ἐκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικὰς ἐργα-
σίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ὑπὸ ἐξαιρετικῶς συμφέροντος ὄρους.

Δέχεται δὲ καταθέσεις (εἰς πρώτην ζήτησιν, ἐπὶ προθεσίμῳ καὶ ταμιευτη-
ρίῳ) εἰς δραχμὰς καὶ ξένα νομίσματα μετὰ λίαν εὐνοϊκὰ ἐπιτόκια.

HELLENIC BANK TRUST COMPANY

NEW-YORK, 51 MAIDEN LANE

Ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, συμφώνως μετὰ τοὺς
νόμους τῆς Πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐν Ἀμερικῇ
Ἑλλήνων.

Κεφάλαια ὀλοσχερῶς καταβεβλημένα . . . \$ 1.500.000.—

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ ΚΑΙ ΣΙΑ, ΕΚΔΟΤΑΙ

Βιβλιοπωλεῖον τῆς "ΕΣΤΙΑΣ", ὁδὸς Πεσματζόγλου 8Α, Ἀθῆναι

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΑΠΑΝΤΑ

Σειρὰ ἀπὸ 35 ὁμοιόμορφα, κομψότατα βιβλία, περιέχοντα
μυθιστορήματα, διηγήματα, θεατρικὰ ἔργα κτλ.

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ:

«Ο ΚΑΤΗΦΟΡΟΣ», ἀθηναϊκὸ μυθιστόρημα, Δρχ. 50	
«Ο ΚΟΣΜΑΚΗΣ» ἓνα μυθιστόρημα εἰς τέσσαρα βιβλία:	
1. «ΤΟ ΠΡΩΤΟΕΥΗΝΗΜΑ» Δρχ. 25	
2. «ΤΟ ΚΕΝΤΡΟΝ» » 25	
3. «ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΟΝΕΙΡΑ» » 25	
4. «Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ» » 25	
«ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΕ ΤΡΕΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ» » 35	

